

Hallstatt Magnate Graves from Brno-Holásky 1 and 2 in the Central European Context

Zuzana Mírová – Martin Golec

ARF 13

ISBN 978-80-86989-32-7

Archeologické centrum Olomouc
příspěvková organizace

Zuzana Mírová – Martin Golec

Hallstatt Magnate Graves from Brno-Holásky 1 and 2 in the Central European Context

*Archaeologiae Regionalis Fontes 13
Olomouc 2018*

Archeologické centrum Olomouc
příspěvková organizace

Zuzana Mírová – Martin Golec

Hallstatt Magnate Graves from Brno-Holásky 1 and 2 in the Central European Context

ARF 13
(Archaeologiae Regionalis Fontes)

Olomouc 2018

The elaboration of the publication was made possible because of the special-purpose support for specific university research granted to Palacký University in Olomouc by the Ministry of Education, Youth and Sports of the Czech Republic and the Fund for the Support of Scientific Activities of Palacký University in Olomouc No. SPP 452101031/30.

Zpracování publikace bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené Univerzitě Palackého v Olomouci Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a Fondu podpory vědecké činnosti Univerzity Palackého v Olomouci č. SPP 452101031/30.

*Reviewers/recenzenti: PhDr. Miloslav Chytráček, Ph.D.
Mgr. Anita Kozubová, Ph.D.*

Zuzana Mírová – Martin Golec

Hallstatt Magnate Graves from Brno-Holásky 1 and 2 in the Central European Context

Archaeologiae Regionalis Fontes 13

*Published by/vydává: Archeologické centrum Olomouc, příspěvková organizace,
U Hradiska 42/6, 779 00 Olomouc*

Responsible editor/zodpovědný redaktor: Jaroslav Peška

Cover design/návrh obálky: Zuzana Mírová, Martin Golec

Front cover/přední strana obálky: Igor Furugláš (Dwarf digital archeology)

Back cover/zadní strana obálky: Igor Furugláš (Dwarf digital archeology)

Translated by/překlad: Sean Mark Miller

Pre-press, printing/Pre-press, tisk: STUDIO TRINITY, s. r. o., Řepčinská 239/101, 779 00 Olomouc

Print run/náklad: 300 pcs/ks

© Zuzana Mírová, Martin Golec, 2018

© Archeologické centrum Olomouc, p. o.

ISBN 978-80-86989-32-7

TABLE OF CONTENTS | OBSAH

1.	INTRODUCTION / ÚVOD	6
2.	FIND LOCATION OF THE BURIAL GROUND/BURIAL COMPLEX BRNO-HOLÁSKY - CHRVICE / NÁLEZOVÁ SITUACE POHŘEBIŠTĚ/POHŘEBNÍHO AREÁLU BRNO-HOLÁSKY - CHRVICE	8
3.	CATALOGUE OF THE MOBILE INVENTORY H1-H4 / KATALOG MOBILNÍHO INVENTÁŘE H1-H4	18
4.	TYPOLICAL AND CHRONOLOGICAL ASSESSMENT OF THE MOBILE INVENTORY LIST OF H1 AND H2 / TYPOLOGICKÉ A CHRONOLOGICKÉ ZHODNOCENÍ MOBILNÍHO INVENTÁŘE H1 A H2	58
4.1	Four-wheeled wagons / Čtyřkolové vozy	58
4.1.1	<i>Iron felloes (tyres) of the wheels / Železné ráfky (obruče) kol</i>	61
4.1.2	<i>Iron nails - fragments of nails longer than 5 cm and the heads of these nails / Železné hřebý - zlomky hřebů delších než 5 cm a hlavice těchto hřebů</i>	61
4.1.3	<i>Wooden fragments with relicts of iron or leather / Dřevěné fragmenty s reliktů železa nebo kůží</i>	61
4.1.4	<i>Bronze ending of the shaft/decorative metalwork of the hub of the wheels with an iron intarsia / Bronzové zakončení oje/ozdobné kování náboje kol se železnou intarzií</i>	61
4.2	Horse's yoke / Koňské jho	62
4.2.1	<i>Iron nails / Železné hřebíky</i>	64
4.2.2	<i>Bronze leading (?) circle / Bronzový vodící (?) kroužek</i>	64
4.3	Horse's harness / Koňský postroj	64
4.3.1	<i>Iron horse bridle bits with twisted central part and with elongated clamps or seal-like hanging weights / Železná koňská udidla s tordovanou středovou částí a s omegovitými svorkami či pečátkovými závěsky</i>	66
4.3.2	<i>Iron toggle with an oval opening in the middle and two lenticular buttons on the end / Železný roubík s oválným otvorem uprostřed a dvěma čočkovitými knoflíky na konci</i>	67
4.3.3	<i>Bronze button-like slider buckle with cup-like ending / Bronzová knoflíkovitá průvlečka s pohárkovitým ukončením</i>	67
4.3.4	<i>Bronze tube-like narrowing slider buckle / Bronzová rourkovitá trubkovitě se zužující průvlečka</i>	67
4.3.5	<i>Bronze tutuli-like button with one threading circle / Bronzový tutulovitý knoflík s jedním provlékacím kroužkem</i>	68
4.3.6	<i>Bronze tutuli-like buttons with open threading circle and cross / Bronzové tutulovité knoflíky s otevřeným provlékacím kruhem a křížem</i>	68
4.3.7	<i>Bronze tutuli-like button with five spikes with an open circle and cross / Bronzový tutulovitý knoflík s pěti trny s otevřeným kruhem a křížem</i>	68
4.3.8	<i>Bronze cross breaststraps / Bronzové křížové průvlečky</i>	68
4.3.9	<i>Bronze (?) tube-like breaststraps with a boring / Bronzové (?) rourkovité průvlečky s provrtem</i>	68
4.3.10	<i>Bronze breaststraps forming two connected circles / Bronzové průvlečky tvořené dvěma spojenými kroužky</i>	68
4.3.11	<i>Bronze semi-circular-like breaststraps with one threading eye / Bronzové polokulovité průvlečky s jedním provlékacím očkem</i>	69
4.3.12	<i>Bronze studs / Bronzové pukličky</i>	69
4.3.13	<i>Bronze and iron circles / Bronzové a železné kroužky</i>	69
4.3.14	<i>Leather straps and fragments of leather / Kožené řemínky a fragmenty kůží</i>	69
4.4	Bronze plate-like bowls / Bronzové talířovité misky	69
4.5	Bronze ladle with levered handle of the type Holásky / Bronzová naběračka s pákovitou rukojetí typu Holásky	72
4.6	Iron spits with circular head / Železné rožně s kruhovou hlavici	73
4.7	An iron sword with tongue-like handle of the Mindelheim type / Železný meč s jazykovitou rukojetí typu Mindelheim	75
4.8	Iron spears with bushings and central rib / Železná kopí s tulejí a středovým žebrem	76
4.9	Iron knives with a tang / Železné nože s trnem	77
4.10	Gold hairring/earring from wound wire without decoration / Zlatá záušnice/náušnice ze svinutého drátku bez výzdoby	77
4.11	Bronze hairring/earring from wound wire with finely engraved (spiral) decoration / Bronzová záušnice/náušnice ze svinutého drátku s jemně rytou (tordovanou) výzdobou	78
4.12	Bronze pins with multiple head / Bronzové jehlice s vícenásobnou hlavici	78
4.13	Bronze pins with an amber head / Bronzové jehlice s jantarovou hlavici	79
4.14	Bronze balls with a boring hole / Bronzové koule s provrtem	79
4.15	Amber circle / Jantarový kroužek	79
4.16	Stone whetstone / Kamenný brousek	80
4.17	Stone chert chip / Kamenný rohovecový úštěp	80

4.18	Ceramic elbow-shaped drinking horn with painted decoration / Keramický kolínkovitý picí roh s malovanou výzdobou	80
4.19	Amphorae/urns / Amfory/osudí	81
4.20	Amphora-shaped jugs / Amforovité zásobnice	81
4.21	Bowls with a bent and folded edge / Mísy s prohnutým a přehnutým okrajem	82
4.22	Bowl with a closed edge / Mísa se zataženým okrajem	82
5.	THE MIXED INVENTORY IN H1 AND H2 / PŘIMÍCHANÝ INVENTÁŘ V H1 A H2	83
5.1	Iron fragment of (perhaps) a spear / Železný fragment (asi) kopí	83
5.2	Bronze toggle / Bronzový roubík	83
5.3	Bronze fin-like ending of the sheath of a sword / Bronzové ploutvovité nákončí pochvy meče	83
5.4	Iron open bracelet / Železný otevřený náramek	83
5.5	Bronze open bracelet with seal-like ending / Bronzový otevřený náramek s pečetítkovými konci	83
5.6	Bronze melon-shaped bracelet / Bronzový melounovitý náramek	83
5.7	Bronze breaststraps / Bronzové průvlečky	83
6.	TYPOLICAL AND CHRONOLOGICAL ASSESSMENT OF THE MOVEABLE INVENTORIES OF H3 AND H4 / TYPOLOGICKÉ A CHRONOLOGICKÉ ZHODNOCE NÍ MOBILNÍHO INVENTÁŘE H3 A H4	84
6.1	Iron knife with bent blade / Železný nůž s prohnutou čepelí	84
6.2	Bronze toggle / Bronzový roubík	84
6.3	Bronze circle / Bronzový kroužek	84
6.4	Amphora-shaped jug/amphora / Amforovitá zásobnice/amfora	84
6.5	Bowl with roof-like folded edge / Mísa se střečovitě přehnutým okrajem	84
6.6	Amphora-shaped jugs / Amforovité zásobnice	84
6.7	Amphora/urn / Amfora/osudí	85
6.8	Bowls with bent edge / Mísy s prohnutým okrajem	85
6.9	Vessel / Nádoba	85
7.	2D AND 3D RECONSTRUCTION OF H1 AND H2 / 2D A 3D REKONSTRUKCE H1 A H2	86
8.	SYNOPSIS OF THE HALSTATT GRAVES OF THE ELITES IN MORAVIA / PŘEHLED HALŠTATSKÝCH HROBŮ ELIT NA MORAVĚ	90
9.	IDENTIFICATION OF THE ELITES IN THE HORÁKOV AND PLATĚNICE GROUPS IN MORAVIA / IDENTIFIKACE ELIT V HORÁKOVSKÉ A PLATĚNICKÉ SKUPINĚ NA MORAVĚ	92
10.	BURIAL GROUND/BURIAL COMPLEX OF BRNO-HOLÁSKY - CHRVICE IN THE BRNO SUBGROUP OF THE HORÁKOV GROUP / POHŘEBIŠTĚ/POHŘEBNÍ AREÁL BRNO-HOLÁSKY - CHRVICE V BRNĚNSKÉ PODSKUPINĚ HORÁKOVSKÉ SKUPINY	100
11.	POSITION OF THE MORAVIAN HALLSTATT ELITES IN WEST HALLSTATT AND EAST HALLSTATT CULTURES / POSTAVENÍ MORAVSKÝCH HALŠTATSKÝCH ELIT V ZÁPADOHALŠTATSKÉ A VÝCHODOHALŠTATSKÉ KULTUŘE	102
12.	DISCUSSION AND CONCLUSION / DISKUSE A ZÁVĚR	104
	LITERATURE AND SOURCES / LITERATURA A PRAMENY	107

1. INTRODUCTION

The magnate's mounds of Brno-Holásky 1 and 2 are found in the eastern part of the Czech Republic (in Moravia), in the Brno-City District. They were investigated by I. L. Červinka already 100 years ago, in 1925. Over time, they became the typical representatives of magnate graves of the South Moravian Horákov group (earlier a culture),¹ which is part of the East Hallstatt culture.² However, despite their significance, they have not been complexly processed, published and evaluated to this day. This work sets its aim to review both complete inventories, classify them into their original wholes in Brno-Holásky (H)1 and (H)2 and conduct a chronological and typological assessment along with the less known graves of Brno-Holásky (H)3 and (H)4 (Fig. 1). Components of the revision are photographic-drawing tables summarizing the historical development of the documentation of the items. We present a reconstruction of the grave chambers H1 and H2. We categorize the graves into the more extensive context of burial ground/burial complex Brno-Holásky – Chrlice. The revised collections H1 and H2 are evaluated along with all of the manifestations of the elites in Moravia, classified among immobile (graves, homestead, hillfort with acropolis, cave sanctuary, random finds) and particularly moveable cases. In the conclusion, we categorize graves H1 and H2, based on the presence of a wagon, sword, toreutics, turnspit and other proofs of luxury, among the wealthiest graves from Ha C West Hallstatt and East Hallstatt cultures.

1. ÚVOD

Velmožské mohyly Brno-Holásky 1 a 2 se nacházejí ve východní části České republiky (na Moravě), v okrese Brno-město. Byly prozkoumané I. L. Červinkou již před téměř 100 lety, v roce 1925. Postupem času se staly typickými zástupci velmožských hrobů jihomoravské horákovské skupiny (dříve kultury),¹ která je součástí východohalštatské kultury.² Přes svůj význam však nebyly až do dnešních dnů komplexně zpracovány, publikovány a vyhodnoceny. Práce si klade za cíl revidovat oba kompletní inventáře, rozřadit je do jejich původních celků na Brno-Holásky (H)1 a (H)2 a provést chronologické a typologické vyhodnocení společně s méně známými hroby Brno-Holásky (H)3 a (H)4 (obr. 1). Součástí revize jsou fotograficko-kresebné tabulky shrnující historický vývoj dokumentace předmětů. Představujeme rekonstrukce hrobových komor H1 a H2. Hroby zařazujeme do rozsáhlejšího kontextu pohřebiště/pohřebního areálu Brno-Holásky – Chrlice. Revidované soubory H1 a H2 jsou vyhodnoceny společně se všemi projevy elit na Moravě, zařazeny mezi nemovitě (hroby, dvorce, hradiště s akropolí, jeskynní svatyně, náhodné nálezy) a zejména movité případy. V závěru hroby H1 a H2 zařazujeme, na základě přítomnosti vozu, meče, toreutiky, rožňů a dalších dokladů luxusu, mezi nejbohatší velmožské hroby z Ha C západohalštatské i východohalštatské kultury.

1 Two Hallstatt cultures are spread in Moravia – the Horákov culture in South Moravia and Platěnice culture in Central and East Moravia (Fig. 18). Both belong to the sphere of East Hallstatt culture as its regional part. Because of the synoptic inclusion into East Hallstatt culture (e.g. EGG – KRAMER 2005, Abb. 2), we recommend their renaming as the Horákov and Platěnice group.

2 The term *East Hallstatt culture* (*die Osthallstattkultur*) has not yet taken root in Moravia, traditional the term *East Hallstatt cultural complex* (*die Osthallstattkulturkreis*; e.g. TORBRÜGGE 1992, Abb. 44) is still used, in which only Horákov culture, not Platěnice culture exists in the classical conception.

1 Na Moravě jsou rozšířeny dvě halštatské kultury – horákovská kultura na jižní Moravě a platěnická kultura na střední a východní Moravě (obr. 18). Obě náleží do sféry východohalštatské kultury jako její regionální části. Kvůli přehlednému včlenění do východohalštatské kultury (např. EGG – KRAMER 2005, Abb. 2) navrhuje jejich přejmenování na horákovskou a platěnickou skupinu.

2 Termín *východohalštatská kultura* (*die Osthallstattkultur*) doposud na Moravě nezdomácněl, tradičně se stále užívá termín *východohalštatský kulturní okruh* (*die Osthallstattkulturkreis*; např. TORBRÜGGE 1992, Abb. 44), do něhož v klasickém pojetí náleží jen horákovská kultura, nikoliv platěnická kultura.

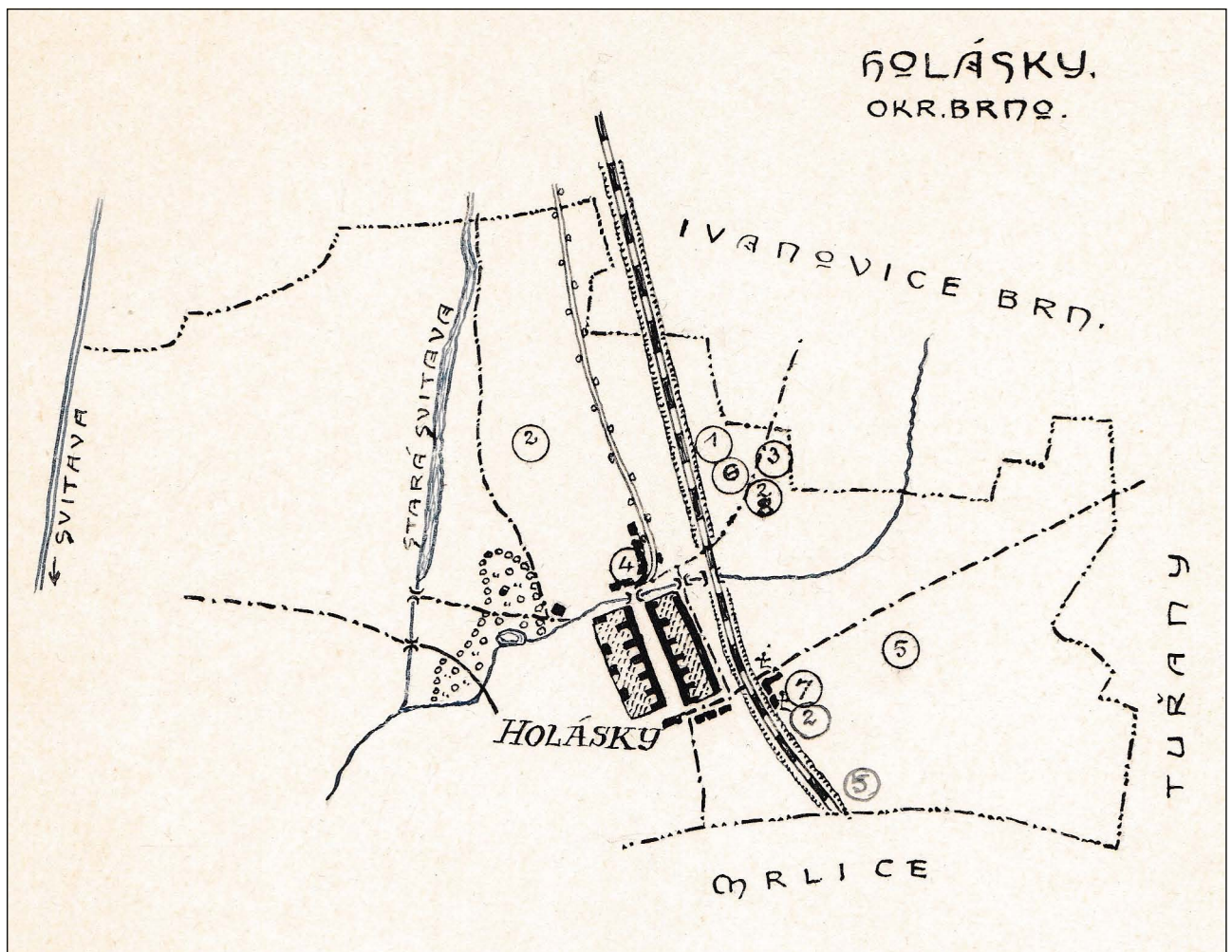

Fig. 1. The original documentation of I. L. Červinka from 1925. The map of the archaeological sites in the surroundings of today's Brno-Holásky (i.e. the former independent municipality Holásky). The position of the Hallstatt graves H1–H4 is labelled with the No. 5 (Archive of the IA CAS Brno).
 Obr. 1. Původní dokumentace I. L. Červinky z roku 1925. Mapa archeologických lokalit v okolí dnešního Brna-Holásek (tj. bývalé samostatné obce Holásky). Polohu halštatských hrobů H1–H4 označuje č. 5 (Archiv AÚ AV ČR Brno).

2. FIND LOCATION OF THE BURIAL GROUND/BURIAL COMPLEX BRNO-HOLÁSKY – CHRILICE

The former municipality Holásky is found in today's city quarter of Brno-Tuřany (Brno-City District). On its outskirts route „U Tuřan“ in the field of A. Kruml (Fig. 2) on gravel-like soil, there was distinctive hill formed by black earth (ČERVINKA 1925b). It was said of the hill that it was the remnants of French warriors from the time of the Napoleonic Wars.³ In 1925, the archeologist I. L. Červinka was informed on the site and after a tour judged that it was a prehistoric mound – H1 (plot No. 199; Fig. 2). In the area, he then discovered another two, the embankments of which were more distinctly reduced by cultivation. The second mound H2 was again located on the plot of A. Kruml; it reached a similar diameter of 70 m and a height of 1 m (plot No. 199; Fig. 2) and was located „35 steps and closer to the village“ (i.e. in the western direction) from mound H1.

2. NÁLEZOVÁ SITUACE POHŘEBIŠTĚ/POHŘEBNÍHO AREÁLU BRNO-HOLÁSKY – CHRILICE

Bývalá obec Holásky se nachází v dnešní městské části Brno-Tuřany (okr. Brno-město). V její okrajové trati „U Tuřan“ se na poli A. Krumla (obr. 2) na šterkovité půdě nacházel výrazný kopec tvořený černozemí (ČERVINKA 1925b). O kopci se tradovalo, že je pozůstatkem po francouzských vojácích z období napoleonských válek.³ V roce 1925 byl o místě informován archeolog I. L. Červinka a po prohlídce usoudil, že jde o pravěkou mohylu – H1 (parcely č. 199; obr. 2). V okolí pak objevil ještě další dvě, jejichž násypy byly výrazněji sneseny orbou. Druhá mohyla H2 se nacházela opět na pozemku A. Krumla, dosahovala obdobně průměru 70 m a výšky 1 m (parcely č. 199; obr. 2) a nacházela se „35 kroků a blíže ke vsi“ (tj. západním směrem) od mohyly H1.

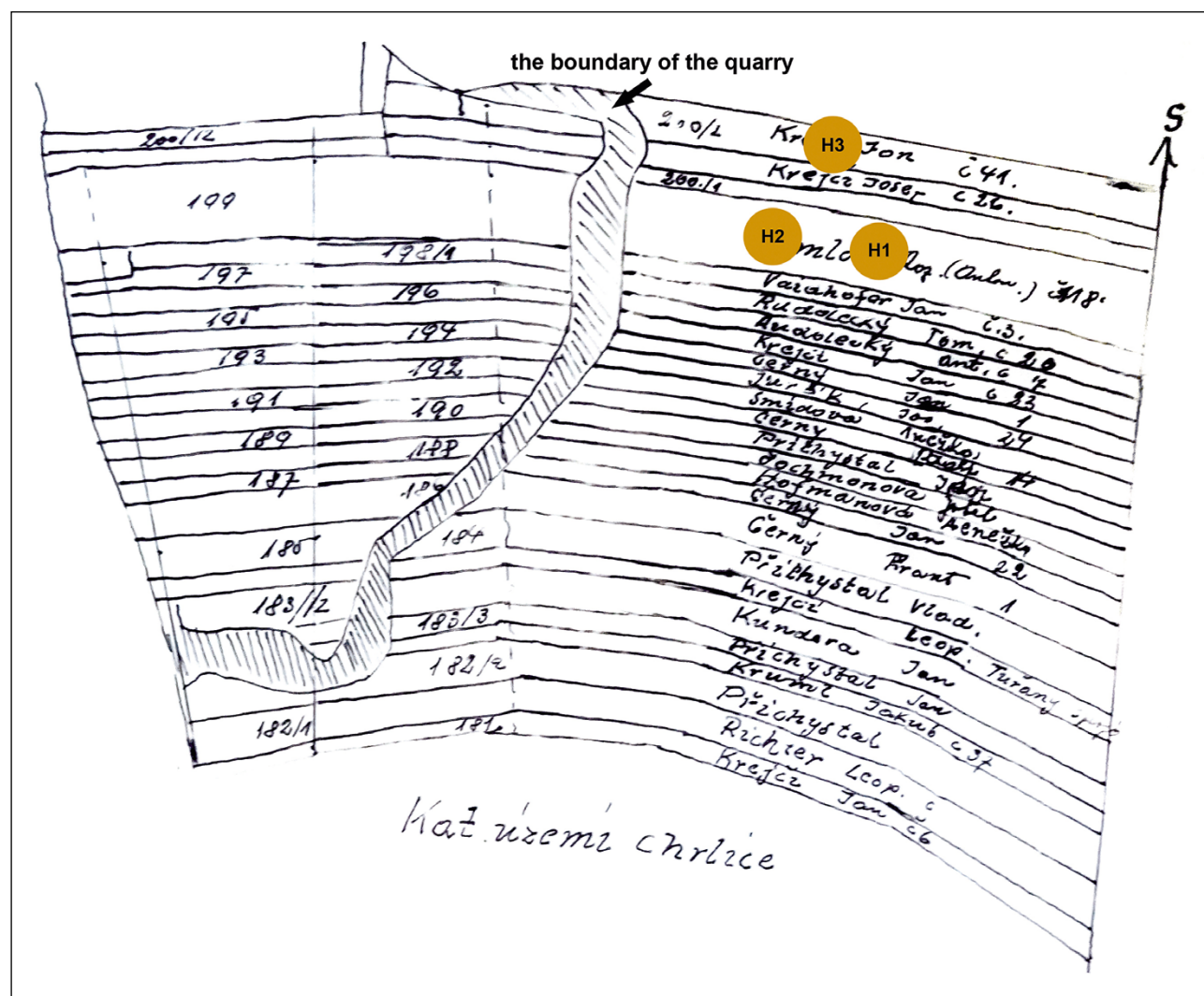

Fig. 2: Documentation of I. L. Červinka from 1925. The boundaries of the sand quarry moving from west to east approached the three mounds with a diameter of 70 m – H1 and H2 on plot No. 199, H3 on plot No. 200/2. The position of the graves is marked only approximately (Archive of the IA CAS Brno).

Obr. 2: Dokumentace I. L. Červinky z roku 1925. Hranice lomu na písek postupující od západu na východ se blížila ke třem mohylám o průměru 70 m – H1 a H2 na parcele č. 199, H3 na parcele č. 200/2. Poloha hrobů je označena jen přibližně (Archiv AÚ AV ČR Brno).

The third mound H3 was examined in 1934 by the amateur archaeologist M. Chleborád (ČERVINKA 1948, 17) and has never been completely published. We know from the documentation of S. Zacherle (ZACHERLE 1958) that it was on plot No. 200/2, which belonged to J. Krejčí (Fig. 2), again had a diameter of 70 m and a height of 2 m (Fig. 3). It was likely robbed already in prehistory, and thus only a small part of the original inventory had been preserved (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 10).⁴ The fourth grave H4 was examined in 1959 by J. Nekvasil (NEKVASIL 1960; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 11, Taf. 143); it was a smaller chamber cremation grave and a mound was not proved. Perhaps 500 m south of H1–H4, there is another large mound with a diameter of roughly 50 m – Chrlice 1, which is related to the group of four graves and with them forms the burial area Brno-Holásky – Chrlice. This mound was already pointed out by I. L. Červinka: “The Holásky mounds are not alone in the landscape, the finds were entirely identical in the mound ›Hlásnica‹ near Horákov, in the immediate vicinity in Chrlice there is another mound (not yet opened)” (ČERVINKA 1948, 17). It is located in the cadastral area of the municipality of Chrlice, Brno-City District, and is clear on the LIDAR images to this day. It escaped the destruction of the continuing sand quarry, which expanded eastwards towards graves H1–H4.

Třetí mohyla H3 byla zkoumána v roce 1934 amatérským archeologem M. Chleborádem (ČERVINKA 1948, 17) a nikdy nebyla kompletně publikována. Z dokumentace S. Zacherleho (ZACHERLE 1958) víme, že se nacházela na parcele č. 200/2, která patřila J. Krejčímu (obr. 2), měla opět průměr 70 m a výšku 2 m (obr. 3). Byla pravděpodobně vykradena již v pravěku, a dochovala se tedy jen malá část původního inventáře (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 10).⁴ Čtvrtý hrob H4 byl prozkoumán v roce 1959 J. Nekvasilem (NEKVASIL 1960; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 11, Taf. 143), šlo o menší komorový žárový hrob a mohyla nebyla prokázána. Asi 500 m jižně od H1–H4 se nachází další rozměrná mohyla o průměru asi 50 m – Chrlice 1, která se skupinou čtyř hrobů souvisí a tvoří s ní pohřební areál Brno-Holásky – Chrlice. Na tuto mohylu upozornil již I. L. Červinka: „Mohyly holasické nejsou v kraji osamocené, úplně shodné byly nálezy v mohyle ›Hlásnici‹ u Horákova, hned v sousedství v Chrlicích jest další mohyla (dosud neotevřená)“ (ČERVINKA 1948, 17). Nachází se již na katastru obce Chrlice, okr. Brno-město, a na lidarových snímcích je patrná dodnes. Unikla zničení postupujícím písečným lomem, který se šířil východním směrem k hrobům H1–H4.

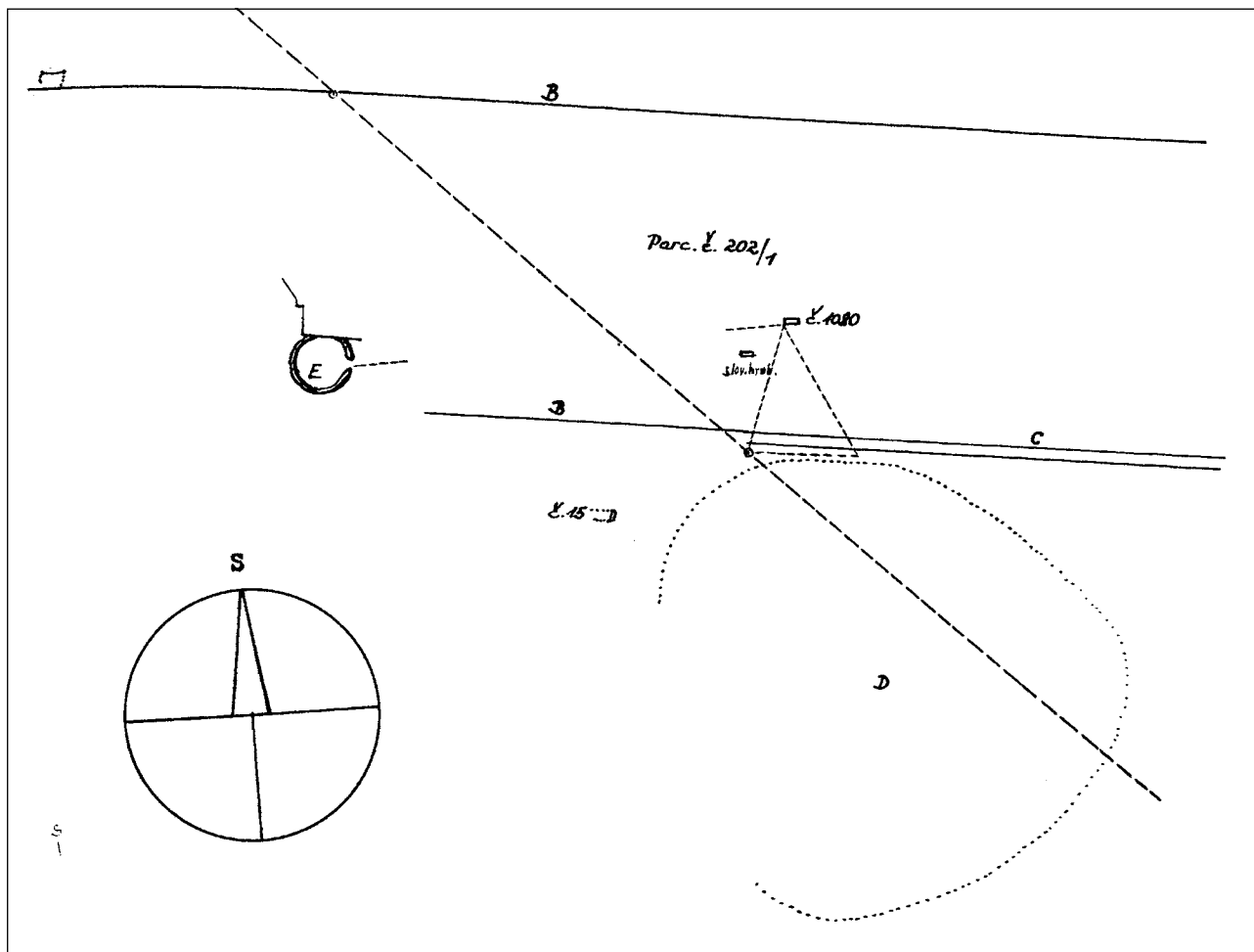

Fig. 3: Documentation of mound H3 (marked by the letter D) from 1958 by S. Zacherle (ZACHERLE 1958).

Obr. 3: Dokumentace mohyly H3 (označena písmenem D) z roku 1958 od S. Zacherleho (ZACHERLE 1958).

3 “Hill from the Napoleonic Wars” is the name of mound H1.

4 Z. Stegmann-Rajtár mistook the grave H3 investigated by M. Chleborád in 1934 for a non-existent grave from 1955 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 10).

3 „Kopec z napoleonských válek“ je název mohyly H1.

4 Z. Stegmann-Rajtár zaměnila hrob H3 prozkoumaný M. Chleborádem v roce 1934 za neexistující hrob z roku 1955 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 10).

In the research led by I. L. Červinka in 1925, a log grave chamber deepened 1.75 m below the level of the terrain with dimensions of 5.25 x 5.3 m with a “step” 0.6 m above the bottom was discovered in H1 (Fig. 4–5; ČERVINKA 1948, obr. 7), it is apparently mezzanine floor. In H2, there is again a log chamber of a size of roughly 5 x 5 m (Fig. 6–7), the edges were unclear. The log chambers were judged by I. L. Červinka to be built from oak logs, planks and twigs and were preserved to approximately 1 m of the height of the chambers (ČERVINKA 1948, 16–17), in the damp sand on the walls, the imprints of wood were even preserved (ČERVINKA 1925b). I. L. Červinka wrote a short report in Lidové noviny [People’s Newspaper], issued on 11 October 1925, on the course of the research on H1 (ČERVINKA 1925b). H1 and H2 waited for the next publication until 1948, namely on not quite six pages (ČERVINKA 1948), where Červinka briefly described the find circumstances and complemented them with images of the main metal items and the grave pits. There was never another treatment, although the mounds were often cited, namely among the most important Horákov sites (e.g. ŠOLLE 1955; PODBORSKÝ 1972; 1974; 1980a; 1980b; STEGMANN-RAJTÁR 1992b; TORBRÜGGE 1992; NEKVASIL 1993; GOLEC 2005; 2017). The inventories were also published by S. Stegmann-Rajtár (STEGMANN-RAJTÁR 1992a) and Z. Holubová (ČIŽMÁŘOVÁ – HOLUBOVÁ 2011), but only their component parts, then the ceramic inventory list was almost entirely lacking. A new revision was begun in 2017 by Z. Mírová (MÍROVÁ 2017), who had i.a. the unpublished notes from Červinka’s scholarly legacy (ČERVINKA 1925a) and the incomplete information in the inventory book of the Moravian Museum Brno available (both deposited in the MM Brno). The documentation of the find locations is not, however, complete, a depiction of some (especially small) items is lacking, moreover there was a partial mixing of the two inventories of H1 and H2, then there was over time a mixture of a number of other items added to the inventories (see chap. 5; particularly from mound Horákov – “Hlásnica” and also from the cave sanctuary Habrůvka – “Býčí skála”). The conservation of some items was not conducted properly, sometime not at all even, in other cases they would deserve being renewed. The reconstruction of the ceramic vessels was conducted only with a few selected items, especially the fragmentary jars have, however, remained unrestored. The inventory numbers are only used for some, usually metal, items; the majority of the small finds from various materials do not have an inventory number (in the catalogue of the finds labelled as “-”).

Critically, it can, however, be stated that the field research was conducted standardly for its period. Even after almost 100 years, H1 and H2 hide significant research potential and deserve a revision.

H1 – contained at least two skeletal burials. A man with his head orientated to the north was to have lain on the floor in the NE corner of the grave chamber (ČERVINKA 1925; 1948, 16). The skeleton was consumed, I. L. Červinka did not find human bones and judged the orientation based on the deposition of the iron sword, which according to him lay on the right side of the deceased with its blade towards the south (Fig. 4–5). Červinka did not draw a skeleton into the plan (ČERVINKA 1948, obr. 7). Nevertheless V. Podborský added it to Červinka’s plan, is orientated with the head to the north, but he has the sword on the left hip (PODBORSKÝ 1974, Abb. 5:12). However, J. Nekvasil again does not have it in the depiction (NEKVASIL 1993, obr. 230:A),⁵ J. Čižmářová and Z. Holubová did the same (ČIŽMÁŘOVÁ – HOLUBOVÁ 2011, obr. 130:left). Červinka thus estimated on

Při výzkumu vedeném I. L. Červinkou v roce 1925 byla v H1 objevena srubová hrobová komora zahloubená 1,75 m pod úroveň terénu o rozměrech 5,25 x 5,3 m se „schůdkem“ 0,6 m nade dnem (obr. 4–5; ČERVINKA 1948, obr. 7), patrně se jedná o podlahu mezizpatra. V H2 se nacházela opět srubová komora rozměrů zhruba 5 x 5 m (obr. 6–7), okraje byly nezřetelné. Srubové komory byly I. L. Červinkou posouzeny jako zbudované z dubových klád, prken a proutí a dochovaly se zhruba do 1 m výšky komor (ČERVINKA 1948, 16–17), ve vlhkém písku se na stěnách zachovaly dokonce otisky dřeva (ČERVINKA 1925b).

O průběhu výzkumu H1 I. L. Červinka napsal krátkou zprávu do Lidových novin, vyšla dne 11. října 1925 (ČERVINKA 1925b). Dalšího publikování se H1 a H2 dočkaly až v roce 1948, a to na necelých šesti stranách (ČERVINKA 1948), kde Červinka stručně popsal nálezové okolnosti a doplnil je obrázky hlavních kovových předmětů a hrobových jam. K dalšímu zpracování nikdy nedošlo, přesto mohly byly mnohokrát citovány, a to mezi nejvýznamnějšími horákovskými lokalitami (např. ŠOLLE 1955; PODBORSKÝ 1972; 1974; 1980a; 1980b; STEGMANN-RAJTÁR 1992b; TORBRÜGGE 1992; NEKVASIL 1993; GOLEC 2005; 2017). Inventáře publikovaly také S. Stegmann-Rajtár (STEGMANN-RAJTÁR 1992a) a Z. Holubová (ČIŽMÁŘOVÁ – HOLUBOVÁ 2011), avšak pouze jejich dílčí části, keramický inventář pak chyběl téměř úplně. K nové revizi přistoupila v roce 2017 Z. Mírová (MÍROVÁ 2017), jež měla k dispozici mimo jiné nepublikované zápisky z Červinkovy pozůstalosti (ČERVINKA 1925a) a nekompletní informace v inventární knize MZM Brno (obojí uloženo v MZM Brno). Dokumentace nálezových situací však není úplná, chybí zobrazení některých (zejména drobných) předmětů, navíc došlo k částečnému smíchání obou inventářů z H1 a H2, k inventářům bylo pak postupem času přimícháno množství dalších předmětů (viz kap. 5; zejména z mohyly Horákov – „Hlásnica“ a také z jeskynní svatyně Habrůvka – „Býčí skála“). Konzervace některých předmětů nebyla provedena řádně, někdy dokonce vůbec, v některých případech by si zasloužila obnovení. Rekonstrukce keramických nádob byla provedena jen u několika vybraných kusů, zejména fragmentární zásobnice však zůstaly nerestaurovány. Inventární čísla nesou jen některé, zpravidla kovové, předměty, většina drobných nálezů z různých materiálů inventární číslo nemá (v katalogu nálezů označeno „-“). Kriticky lze však uvést, že terénní výzkum byl na svou dobu proveden standardně. I po téměř 100 letech H1 a H2 skýtají významný badatelský potenciál a zaslouží si revizi.

H1 – obsahoval nejméně dva kostrové pohřby. Na podlaze v SV rohu hrobové komory měl ležet muž s hlavou orientovanou na S (ČERVINKA 1925; 1948, 16). Kostra byla strávená, I. L. Červinka lidské kosti nenašel a na orientaci usoudil na základě uložení železného meče, který dle něj ležel po pravém boku zemřelého s čepelí směrem k J (obr. 4–5). Červinka kostru do plánu nezakreslil (ČERVINKA 1948, obr. 7). Zato V. Podborský ji do Červinkova plánu doplnil, je orientována hlavou k severu, ale meč má rozdílně po levém boku (PODBORSKÝ 1974, Abb. 5:12). J. Nekvasil ji však ve vyobrazení znovu nemá (NEKVASIL 1993, obr. 230:A),⁵ obdobně si počínaly J. Čižmářová a Z. Holubová (ČIŽMÁŘOVÁ – HOLUBOVÁ 2011, obr. 130:vlevo).

5 J. Nekvasil incorrectly oriented the grave from H1, namely according to the skeleton of the woman, who, however, has her head to the SE (NEKVASIL 1993, obr. 230:A).

5 J. Nekvasil hrob z H1 špatně orientoval, a to podle kostry ženy, která však směřuje hlavou k JV (NEKVASIL 1993, obr. 230:A).

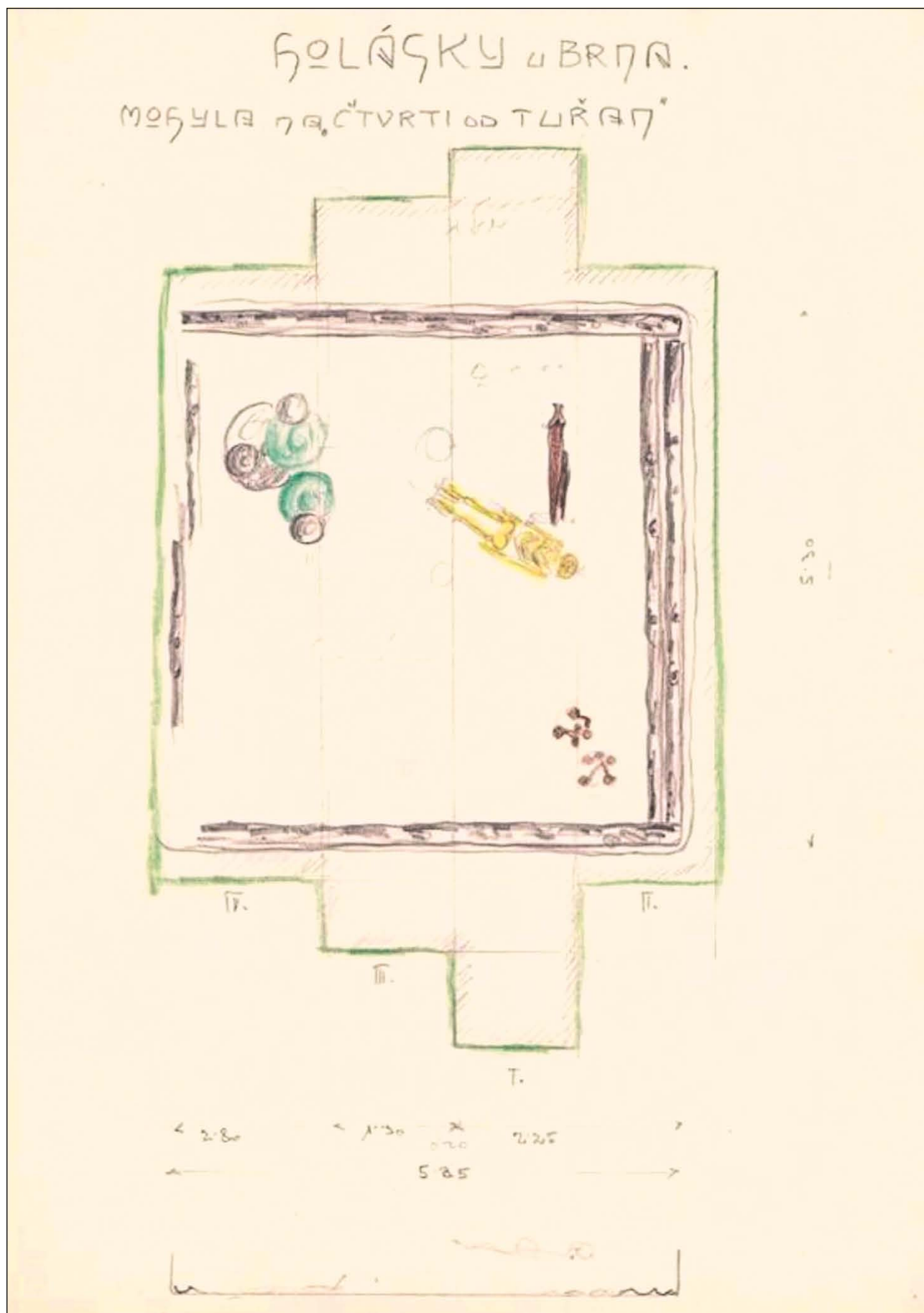

Fig. 4: The original documentation of grave H1 from 1925 by I. L. Červinka (Archive of the IA CAS Brno).

Obr. 4: Původní dokumentace hrobu H1 z roku 1925 od I. L. Červinky (Archiv AÚ AV ČR Brno).

Fig. 5: Reconstruction of the magnate's grave H1 with inventory list (graphic modification by Z. Mírová and M. Golec).

Obr. 5: Rekonstrukce velmožského hrobu H1 s inventářem (grafická úprava Z. Mírová a M. Golec).

which side of the sword the skeleton lay and stated that the skeleton had the sword on the right side and the body was oriented with the head to the north (ČERVINKA 1948, 16). Nonetheless, we believe that his guess was not correct and he placed the original skeleton erroneously. We suppose that the skeleton lay on the other side from the sword (it was also drawn there by V. Podborský). Červinka's placement necessarily places the skeleton immediately on the eastern wall, which is unlikely. Another question is whether the sword (and spear) was (were) truly oriented as presented by Červinka. Here, we have to trust his published plan. In the milieu of the Bylany culture, the method of deposition in the direction N-S with the head to the south and sword heading with blade to the south on the right side is common – e.g. Kolín 2, Hradenín 1, 24, 46, Plaňany, Prague-Střešovice (GERDSEN 1986, Taf. 24:2–3, 25–26, 27:1–2). In the milieu of the Horákov group in the Brno District, it is typical that the skeletally buried men-magnates were orientated head to the south and their look headed to the north – e.g. in Bratčice (GOLEC 2017, Fig. 79), Hrušovany u Brna 1 (KOS 2011, obr. 1). If the man was really orientated with his head to the north, it was an exceptional case. The rule of the orientation of the head to the south holds true also for the skeletal Horákov graves of the middle class. We propose our assumed deposition of the skeleton of the man in the space of the NE quarter of the grave based on the other observations precisely in the mentioned, relatively recently examined, graves in Bratčice and Hrušovany u Brna 1. In some magnates' graves in the Brno District, entirely wooden four-wheeled carriages were proved and the deceased lay on their decks. The deepening for the wheels of the wagon in Hrušovany u Brna 1 are the convincing evidence of this (KOS 2011, obr. 1; KOS – PŘICHYSTAL 2013, Fig. on p. 89), the same deepening was determined in grave 3815 in Modřice (KOS – PŘICHYSTAL 2013, 86). The magnate with head orientated to the south in H1 (with great likelihood laid on a wagon) should have had the sword deposited (in accord with the placement by Červinka) on the right side, but the orientation of the blade to the south does not indicate hanging on a belt, rather attachment to the body. In Brno-Horní Heršpice 3, the sword lay in the same place but was oriented with the blade towards the north (GOLEC 2005, tab. 228; ČIŽMÁŘOVÁ – HOLUBOVÁ 2011, obr. 134). The size of the grave pits of a length of 5–6 m also corresponds to the deposition of wagons. If there was a wagon in the grave of H1, then the wagon shaft headed to the south and Červinka's and Podborský's supposition of the orientation of the skeleton was incorrect. Above the bottom (on the "mezzanine") roughly in the centre of the profile of the chamber, there was the skeleton of a woman in the extended position on her back with the orientation of the head to SE (Fig. 4–5). The height of the deposition of the skeleton was presented differently by the individual researchers. Červinka stated that it lay 0.3–0.4 m above the bottom (ČERVINKA 1925a; 1948, 16), identically F. Adámek (ADÁMEK 1972, 58), in contrast to that, S. Stegmann-Rajtár (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 9) presented a height of 0.6 m. According to Červinka's plan from 1948, it is possible to believe that the "mezzanine" could really be 0.6 m above the ground, which would correspond to the height of the "step" (Fig. 4–5), so the height of the largest amphora-like jars. If the skeleton was deposited on the "mezzanine", through the influence of the post-deposition processes, it must have fallen lower. According to Červinka's description, the skeleton of the woman was not preserved, just like the skeleton of the man, nevertheless in the earliest preserved source he noted that it was "well visible in the black soil" (ČERVINKA 1925a; 1948, 16). Multiple burials are a significant phenomenon in the Horákov group, which is typical for the burials of male and female magnates (NEKVASIL 1963). They exist in various versions and it is not always clear whether

Červinka tedy odhadl, po které straně meče kostra ležela, a uvedl, že meč měla kostra orientovaná hlavou k S po pravém boku (ČERVINKA 1948, 16). Domníváme se však, že jeho odhad nebyl správný a umístil původní kostru špatně. Předpokládáme, že kostra ležela od meče na druhé straně (tam ji zakreslil i V. Podborský). Červinkovo umístění nutně situuje kostru bezprostředně k východní stěně, což je nepravděpodobné. Další otázkou je, zda byl(y) meč (a kopí) skutečně orientován(y) tak, jak uvádí Červinka. Zde musíme věřit jeho publikovanému plánu. V prostředí bylanské kultury je způsob uložení ve směru S–J s hlavou k J a mečem směřujícím čepelí k J po pravém boku běžný – např. Kolín 2, Hradenín 1, 24, 46, Plaňany, Praha-Střešovice (GERDSEN 1986, Taf. 24:2–3, 25–26, 27:1–2). V prostředí horákovské skupiny na Brněnsku je pravidlem, že kostrově pohřbení muži-velmoži byli orientováni hlavou směrem k J a jejich pohled směřoval na S – např. v Bratčicích (GOLEC 2017, Fig. 79), Hrušovanech u Brna 1 (KOS 2011, obr. 1). Pokud by byl muž skutečně orientován hlavou k S, šlo by o výjimečný případ. Pravidlo orientace hlavou k J platí i pro kostrové horákovské hroby střední vrstvy. Námi předpokládané uložení kostry muže v prostoru SV čtvrtiny hrobu navrhuje na základě dalších pozorování právě ve zmíněných, poměrně nedávno prozkoumaných, hrobech v Bratčicích a Hrušovanech u Brna 1. V některých velmožských hrobech na Brněnsku byly prokázány celodřevěné čtyřkolové vozy a zemřelí leželi na jejich korbách. Zahloubení pro kola vozu v Hrušovanech u Brna 1 jsou toho přesvědčivým důkazem (KOS 2011, obr. 1; KOS – PŘICHYSTAL 2013, obr. na str. 89), stejná zahloubení byla zjištěna v hrobu 3815 v Modřicích (KOS – PŘICHYSTAL 2013, 86). Hlavou k J orientovaný velmož v H1 (s velkou pravděpodobností položený na vůz) by měl meč uložen (ve shodě s umístěním Červinkou) po pravém boku, jeho orientace čepelí k J však nenaznačuje zavěšení na opasku, ale spíše přiložení k tělu. V Brně-Horních Heršpicích 3 ležel meč na stejném místě, ale byl orientován čepelí k S (GOLEC 2005, tab. 228; ČIŽMÁŘOVÁ – HOLUBOVÁ 2011, obr. 134). Také velikosti hrobových jam o délce 5–6 m napovídají uložení vozů. Pokud v hrobě H1 vůz byl, tak oj vozu směřovala k J a Červinkův i Podborského předpoklad orientace kostry byl mylný. Nade dnem (v „mezipatře“) zhruba ve středu profilu komory se nacházela kostra ženy v natažené poloze na zádech s orientací hlavy k JV (obr. 4–5). Jednotlivými badateli byla uváděna rozdílná výška uložení kostry. Červinka uvedl, že ležela 0,3–0,4 m nade dnem (ČERVINKA 1925a; 1948, 16), identicky F. Adámek (ADÁMEK 1972, 58), naproti tomu S. Stegmann-Rajtár (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 9) uvedla výšku 0,6 m. Dle Červinkova plánu z roku 1948 se lze domnívat, že „mezipatro“ se skutečně mohlo nacházet 0,6 m nad zemí, což by odpovídalo jak výšce „schůdku“ (obr. 4–5), tak výšce největších amforovitých zásobnic. Pokud byla kostra uložena v „mezipatře“, vlivem postdepozičních procesů musela propadnout níže. Kostra ženy se dle popisu Červinky stejně jako kostra muže nedochovala, nicméně v nejstarším dochovaném pramenu poznamenal, že byla „v černé prsti dobře znatelná“ (ČERVINKA 1925a; 1948, 16). Vícenásobné pohřby jsou v horákovské skupině významným fenoménem, který je typický pro pohřby velmožů a velmožek (NEKVASIL 1963). Existují v různých variantách a ne vždy je jasné, zda jsou současné nebo následné. Dva následné kostrové pohřby – muže a ženy v H1 – jsou výjimečné,

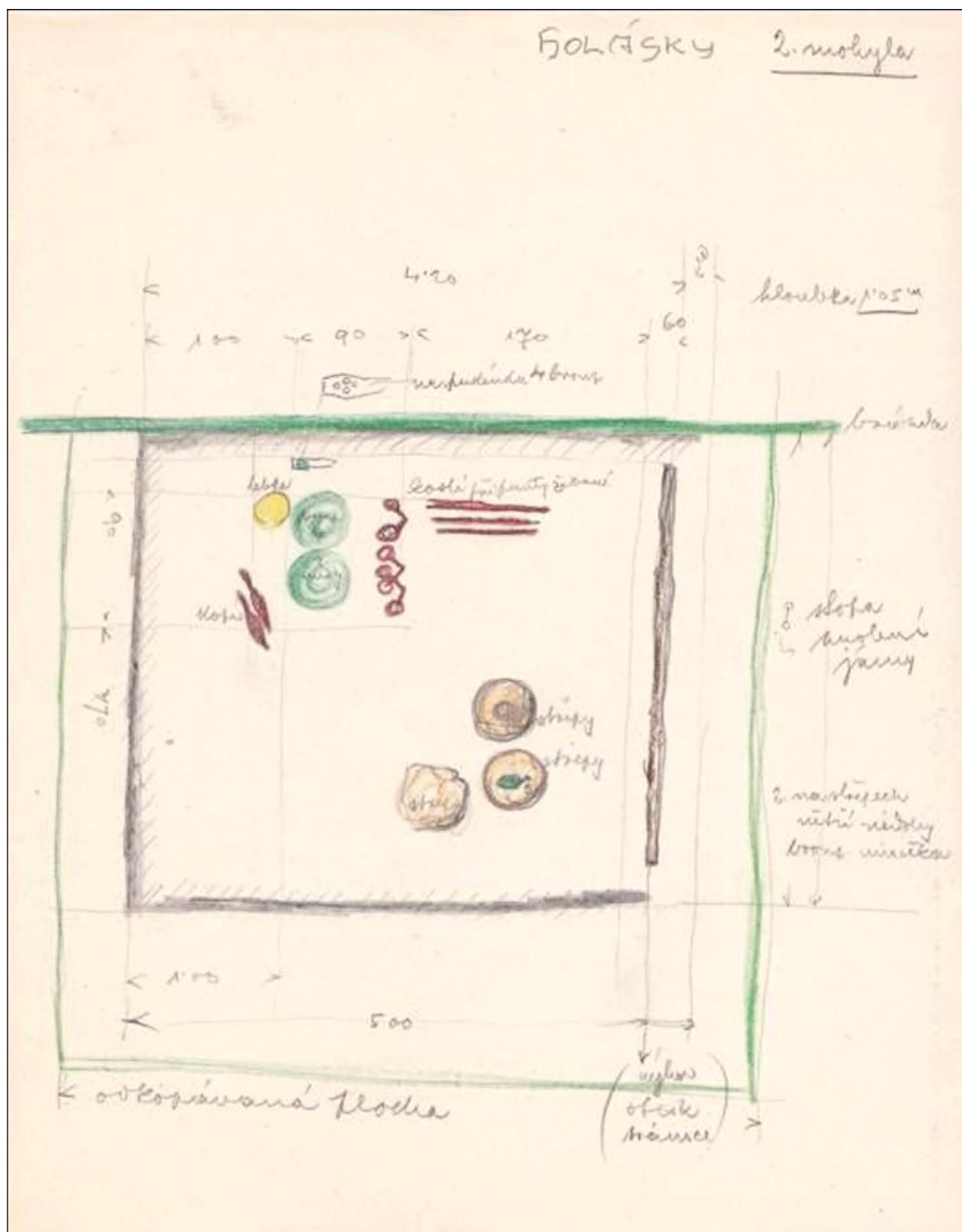

Fig. 6. Original documentation of the grave H2 from 1925 by I. L. Červinka (Archive of the IA CAS Brno).

Obr. 6. Původní dokumentace hrobu H2 z roku 1925 od I. L. Červinky (Archiv AÚ AV ČR Brno).

they are contemporary or subsequent. The two following skeletal burials – a man and woman in H1 – are exceptional, we record an analogy only from Modřice 3815, when to the skeletally buried man-magnate, after a long time a woman-magnate was secondarily buried (KOS – PŘICHYSTAL 2013, 86). We more often know bi-ritual burials, when cremated burials were placed with the skeletally buried man (in a bronze situla: Bratčice, Horákov – “Hlásnica”). Sometime we manage at least according to the jewelry (anthropological assessments are not available) determine that the supplemental cremation grave belonged to a woman (with a golden earring: Horákov – “Hlásnica”). Other times, according to the grave goods, we suppose that there was a man and a woman in the grave (Morašice 1). The supplemental burials are understood as so-called *Totenfolge/Totenopfer* of the important men-magnates (Fig. 19; Brno-Holásky 1, Bratčice, Horákov – “Hlásnica”). However, we also know them from the burials of women-magnates (Fig. 19; Brno-Zábrdovice 214/19, Vojkovice 111; VITULA 1999; ČIŽMÁŘ – GEISLEROVÁ – UNGER eds. 2000, 146, Fig. 113; GOLEC 2017, Fig. 80, 81:b).

The inventory list H1 (Fig. 4–5) includes an iron sword with a tongue-like handle that was oriented with its point to the south (Tab. 8), lay on the right side of the man with his head to the south. It has been placed in a wooden sheath, which was partially preserved thanks to the corrosive exudations of the sword. Next to the sword, there was a massive spear (Tab. 11:1). In the newspaper article from 1925, Červinka (ČERVINKA 1925b) also mentions a knife (Tab. 9:3–5) and cleaver (?), a bit higher above them bronze buttons (Tab. 15, 16:1–11), an amber bead (Tab. 22:18) and a bronze bracelet (?) were to have laid. In the SE corner, there lay three horse bridle bits (Tab. 12), bronze buttons (Tab. 15, 16:1–11), decorations with other components of the harnesses and four pieces of amber beads of various sizes, all of it was deposited with bits of leather and leather straps. Červinka also believed that horse bones could appear here.⁶ In the NW corner of the chamber, there was a group of amphorae (Tab. 31) and amphora-like jugs (Tab. 32), small bowls with a graphitized surface and with an engraved, graphitized decoration (Tab. 28–30), next to them two bronze plate-like bowls were placed with decorative motifs of “the Sun and waterfowl” and with beaded decoration (Tab. 1–2). The buried woman had on her two earrings/hairrings – gold on the right temple and bronze on the left temple (Tab. 22:24–25; ČERVINKA 1925b; 1948, 16).

H2 – the edge of the mound H2 was to have been 35 steps from the mound H1 (ca 25 m; Fig. 2). It was the same width, thus roughly \varnothing 70 m, and 1 m high. The grave chamber (Fig. 6–7) of a log construction was sunken 1.05 m under the level of the terrain, the imprints of beams were manifest at the east wall of the chamber. In the NE corner of the chamber, there lay the skeleton of a man with his head to the north, where only the skull was preserved; four bronze circles were placed in a square above it (Tab. 20) “as if on a board” (ČERVINKA 1948, 17). The orientation of the skeleton is unclear and we believe that Červinka could only guess it as with the man in H1. The position of the skull indicates an orientation to the north, but that did not have to be the original position. The position of the two spears indicates an orientation to the south. They are turned points to the south and the skeleton had them on its left side (Tab. 10). The spears indentify a man just like in H1. An orientation to the north is also indicated by the fact that the buried man was placed with certainty on a wagon (see

analogii evidujeme pouze z Modřic 3815, kdy ke kostrově pohřbenému muži-velmoži byla po delším čase sekundárně pohřbena žena-velmožka (KOS – PŘICHYSTAL 2013, 86). Častěji známe birituální pohřby, kdy ke kostrově pohřbenému muži byly vkládány pohřby žárové (v bronzové situle: Bratčice, Horákov – „Hlásnica“). Někdy dokážeme alespoň podle šperků (antropologická zhodnocení nejsou k dispozici) určit, že přídatný žárový pohřeb náležel ženě (se zlatou náušnicí: Horákov – „Hlásnica“). Jindy podle výbavy předpokládáme, že v hrobě byli muž i žena (Morašice 1). Přídatné pohřby jsou chápány jako tzv. *Totenfolge/Totenopfer* významných mužů-velmožů (obr. 19; Brno-Holásky 1, Bratčice, Horákov – „Hlásnica“). Známe je však také z pohřbů žen-velmožek (obr. 19; Brno-Zábrdovice 214/19, Vojkovice 111; VITULA 1999; ČIŽMÁŘ – GEISLEROVÁ – UNGER eds. 2000, 146, obr. 113; GOLEC 2017, Fig. 80, 81:b).

K inventáři H1 (obr. 4–5) patří železný meč s jazykovitou rukojetí orientovaný špičkou k J (tab. 8), ležel po pravém boku muže s hlavou k J. Byl zasunut v dřevěné pochvě, která se částečně dochovala díky korozním výpotkům meče. Vedle meče se nacházelo masivní kopí (tab. 11:1). V novinovém článku z roku 1925 Červinka (ČERVINKA 1925b) zmiňuje také nůž (tab. 9:3–5) a sekáč (?), o něco výše nad nimi pak měly ležet bronzové knoflíky (tab. 15, 16:1–11), jantarový korál (tab. 22:18) a bronzový náramek (?). V JV rohu ležela tři koňská udidla (tab. 12), bronzové knoflíky (tab. 15, 16:1–11), ozdoby s dalšími součástmi postrojů a čtyři kusy jantarových korálků různé velikosti, vše bylo uloženo se zbytky kůží a kožených řemínků. Červinka se také domníval, že se zde mohly nacházet kosti koně.⁶ V SZ rohu komory se nacházela skupina amfor (tab. 31) a amforovitých zásobnic (tab. 32), misek s tuhovaným povrchem a s rytou, potuhovanou výzdobou (tab. 28–30), vedle nich byly umístěny dvě bronzové talířovité mísy se zdobenými motivy „sluncí a vodních ptáků“ a s perličkovitou výzdobou (tab. 1–2). Pohřbená žena u sebe měla dvě náušnice/záušnice – zlatou při pravém spánku a bronzovou při levém spánku (tab. 22:24–25; ČERVINKA 1925b; 1948, 16).

H2 – okraj mohyly H2 měl být od mohyly H1 vzdálený 35 kroků (cca 25 m; obr. 2). Byla stejně široká, tedy zhruba o \varnothing 70 m, a 1 m vysoká. Hrobová komora (obr. 6–7) srubové konstrukce byla zahlobena 1,05 m pod úroveň terénu, při V stěně komory byly patrné otisky trámů. V SV rohu komory ležela kostra muže s hlavou k S, přičemž byla zachována pouze lebka; nad ní byly do čtverce sestaveny čtyři bronzové kroužky (tab. 20) „jakoby na prkne“ (ČERVINKA 1948, 17). Orientace kostry je nejasná a domníváme se, že Červinka ji mohl pouze odhadnout, jako u muže v H1. Orientaci k S naznačuje poloha lebky, ovšem ta nemusela být na původní pozici. Orientaci k J naznačuje poloha dvou kopí, která jsou otočena hroty k J a kostra je měla při levé straně (tab. 10). Kopí identifikují muže, stejně jako v H1. Orientaci k S naznačuje také fakt, že pohřbený byl uložen s jistotou na voze (viz kap. 4.1; obr. 10). Takto orientovaná kostra měla při pravém boku dvě mísy s vytepávanými motivy „sluncí a vodních ptáků“

6 However, this assumption is likely mistaken, in the graves of the Horákov group there are usually so-called “meaty alms” – the bones of pigs, sheep/goats and cattle – deposited. We know of the bones of horses only from Bratčice (fragment of a lower jawbone of a horse) and from the cave temple Habrůvka – “Býčí skála” (bones of at least three individuals), they likely served here as *pars pro toto*, thus symbolic replacement for the whole horse.

6 Tento předpoklad je však pravděpodobně mylný, v hrobech horákovské skupiny bývají deponovány tzv. „masité milodary“ – kosti prasat, ovcí/koz a skotu. Kostí koní známe pouze z Bratčic (fragment spodní čelisti koně) a z jeskynní svatyně Habrůvka – „Býčí skála“ (kosti z min. tří jedinců), zde sloužily pravděpodobně jako *pars pro toto*, tedy symbolická náhrada za celého koně.

Fig. 7: Reconstruction of the magnate's grave H2 with inventory list (graphic modification Z. Mírová and M. Golec).

Obr. 7: Rekonstrukce velmožského hrobu H2 s inventářem (grafická úprava Z. Mírová a M. Golec).

chap. 4.1; Fig. 10). The skeleton oriented in this way had on its right side two bowls with hammered motifs of “the Sun and waterfowl” and beaded decoration (Tab. 3–4), next to them three iron horse bridle bits (Tab. 13), several circles from a chain (Tab. 21:74), “*iron-work from two shafts*”, in which Červinka did not recognize the ornamental heads of the spits (Tab. 6, 7:18; ČERVINKA 1948, 17) and three iron “*bars*” – long parts of spits (Tab. 7:1–17,19), among which the remains of long (perhaps animal) bones were found. In the SE corner of the grave, three heaps of ceramic fragments were found from vessels of various sizes (Tab. 28–30, 33–34), painted elbow-shaped drinking horns (Tab. 27) and a bronze ladle with a lever-like handle (Tab. 5).

H3 – again had a mound embankment and was examined in 1934 by M. Chleborád (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 10), but other than several sherds, spirals from clasps, two bronze buttons and iron (?) toggles in which nothing was found. The grave must have been robbed already earlier (ČERVINKA 1948, 17).

H4 – a cremated chamber grave uncovered in May 1959 by J. Meduna, R. Tichý and J. Nekvasil (NEKVASIL 1959; 1960; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 11). The grave was heavily damaged by the intervention of a mechanical digger, only 12–15 cm of the high layer of the infill above the bottom was preserved. The grave pit has a rectangular layout with slightly rounded edges, the size was 1.75 x 1.45 m and a N-S orientation (Fig. 8). Backfill comprised black earth mixed with gravel, small coals, remnants of burnt clay, and small bones (perhaps relics of a *ustrina* /place of burning/). The cremation burial was deposited in an open dustbin (Fig. 8:8) in the NW corner of the grave chamber. The western part of the grave was occupied with disintegrated vessels, from the south amphora (Fig. 8:1), amphora-like jug (Fig. 8:2), a bowl (Fig. 8:3), a vessel of an unknown shape (Fig. 8:4), a cup (Fig. 8:5), a bowl (Fig. 8:6) and a bowl (Fig. 8:7). In the NE part of the grave, there were four smashed bowls (Fig. 8:9–12), the SE part of the grave was then left entirely empty. A heavily corroded iron knife lay next to vessel No. 4.

a perličkovitou výzdobou (tab. 3–4), vedle nich tři železná koňská udidla (tab. 13), několik kroužků z řetězu (tab. 21:74), „*kování ze dvou vojít*“, ve kterých Červinka nerozpoznal ozdobné hlavice rožňů (tab. 6, 7:18; ČERVINKA 1948, 17) a tři železné „*tyče*“ – dlouhé části rožňů (tab. 7:1–17,19), mezi nimiž byly nalezeny pozůstatky dlouhých (asi zvířecích) kostí. V JV rohu hrobu se nacházely tři hromádky keramických fragmentů z nádob různých velikostí (tab. 28–30, 33–34), malovaný kolínkovitý picí roh (tab. 27) a bronzová naběračka s pákovitou rukojetí (tab. 5).

H3 – měl opět mohylový násyp a byl prozkoumán v roce 1934 M. Chleborádem (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 10), ale kromě několika střeptů, spirály ze spony, dvou bronzových knoflíků a železných (?) roubíků v něm nebylo nalezeno nic. Hrob musel být již dříve vykraden (ČERVINKA 1948, 17).

H4 – žárový komorový hrob odkryli v květnu roku 1959 J. Meduna, R. Tichý a J. Nekvasil (NEKVASIL 1959; 1960; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 11). Hrob byl silně poničen zásahem bagru, zachovala se pouze 12–15 cm vysoká vrstva výplně nade dnem. Hrobová jáma měla obdélný půdorys s mírně zaoblenými hranami, velikost 1,75 x 1,45 m a S–J orientaci (obr. 8). Zásyp tvořila černozem promísená se šterkem, drobnými uhlíky, zbytky přepálené hlíny a drobnými kůstkami (asi relikty *ustrina*). Žárový pohřeb byl uložen v otevřené popelnici (obr. 8:8) v SZ rohu hrobové komory. Západní část hrobu zabíraly rozpadlé nádoby, od J amfora (obr. 8:1), amforovitá zásobnice (obr. 8:2), mísa (obr. 8:3), nádoba neznámého tvaru (obr. 8:4), šálek (obr. 8:5), mísa (obr. 8:6) a mísa (obr. 8:7). V SV části hrobu se nacházely čtyři poničené mísy (obr. 8:9–12), JV část hrobu pak byla zcela prázdná. U nádoby č. 4 ležel silně zkorodovaný železný nůž.

3. CATALOGUE OF THE MOBILE INVENTORY H1–H4

H1

1. *Iron sword* (Mindelheim type according to TRACHSEL 2004), preserved wooden sheath, on the handle 7 bronze rivets, l. 83 cm, inv. No. 543 (Tab. 8).
2. *Iron spear with bushings*, destroyed by corrosion, protruding gutter on the blade, l. 47 cm, inv. No. 544 (Tab. 11:1).
3. *Iron knives* (larger fragments of 3 knives), l. 5.5–8 cm, inv. No. 347 (Tab. 9:3–5).
4. *Iron toggle* (type KNE 05b according to TRACHSEL 2004), 2 buttons on the end, l. 8.6 cm, inv. No. 552 (Tab. 11:2).
5. *Iron bridle bit* (type D according to PARE 1991), twisted central part, elongated clamps, l. 30 cm, inv. No. 549 (Tab. 12:1).
6. *Iron bridle bit* (type D according to PARE 1991), twisted central part, elongated clamps, l. 35 cm, inv. No. 550 (Tab. 12:2).
7. *Iron bridle bit* (type D according to PARE 1991), twisted central part, elongated clamps, l. 27 cm, inv. No. 551 (Tab. 12:3).
8. *Bronze hammered bowl with beadlike depleted edge*, restoration 5 small rivets, \varnothing 48 cm, inv. No. 64703 (Tab. 1).
9. *Bronze hammered bowl with beadlike depleted edge* (fragments), \varnothing ca 30 cm, inv. No. 64908 (Tab. 2).
10. *Bronze slider buckle* (9 pcs), semi-circular head, \varnothing 1.1–1.4 cm, inv. No. 585, 587–589, 605–609 (Tab. 18:4a–12b).
11. *Bronze slider buckle*, buttonlike with cuplike ending, h. 2.9 cm, \varnothing 2.5 cm, inv. No. – (Tab. 14:1).
12. *Bronze slider buckle* (11 pcs), with circles, h. 1.8–2 cm, \varnothing 1–1.2 cm, inv. No. 590–600 (Tab. 14:2–12).
13. *Bronze slider buckle* (15 fragments), with circles, h. 0.5–1.5 cm, inv. No. – (Tab. 14:13–27).
14. *Bronze decorative stud* (15 pcs), \varnothing 1–1.5 cm, inv. No. 609–612, 629, 631, remnant – (Tab. 19:1–15).
15. *Bronze ball with a bore*, with the rest of the material from organic matter, \varnothing 4 cm, inv. No. – (Tab. 23:1).
16. *Bronze pin with an amber head*, with the relict of a bronze pin inside, \varnothing 1.8 cm, inv. No. – (Tab. 22:19).
17. *Bronze pin with an amber head*, with a 2-cm-long twisted relict of a bronze pin inside, \varnothing 2 cm, inv. No. – (Tab. 22:20).
18. *Bronze earring/hairring*, from a thin wire with small grooves, \varnothing 1.2 cm, inv. No. 559 (Tab. 22:24).
19. *Gold earring/hairring*, from a thin wire, \varnothing 0.6 cm, inv. No. 558 (Tab. 22:25).
20. *Bronze bracelet*, lost.
21. *Amber circle*, massive, \varnothing 2.4 cm, inv. No. 560 (Tab. 22:18).
22. *Ceramic amphora/urn* (9 fragments from one vessel), rastered, h. ca 20 cm, inv. No. – (Tab. 31:1).
23. *Ceramic amphora/urn* (2 fragments from one vessel), channeled, h. ca 20 cm, inv. No. – (Tab. 31:2).
24. *Ceramic amphora-shaped jug*, graphitized, tutuli-like filling and spiked protrusions with semi-circular grooving on the bulging, plastic protrusions on the lower part, h. 57.4 cm, inv. No. 543 (Tab. 32:1).
25. *Ceramic amphora-shaped jug* (35 fragments from one vessel), graphitized, tutuli-like filling on the bulging, h. ca 60 cm, inv. No. – (Tab. 32:2).

3. KATALOG MOBILNÍHO INVENTÁŘE H1–H4

H1

1. *Železný meč* (typ Mindelheim dle TRACHSEL 2004), zachovalá dřevěná pochva, na rukojeti 7 bronzových nýtů, d. 83 cm, inv. č. 543 (tab. 8).
2. *Železné kopí s tulejí*, poničené korozí, vysedlý žlab na listu, d. 47 cm, inv. č. 544 (tab. 11:1).
3. *Železné nože* (větší fragmenty 3 nožů), d. 5,5–8 cm, inv. č. 347 (tab. 9:3–5).
4. *Železný roubík* (typ KNE 05b dle TRACHSEL 2004), 2 knoflíky na konci, d. 8,6 cm, inv. č. 552 (tab. 11:2).
5. *Železné udidlo* (typ D dle PARE 1991), tordované středové části, omegovitě svorky, d. 30 cm, inv. č. 549 (tab. 12:1).
6. *Železné udidlo* (typ D dle PARE 1991), tordované středové části, omegovitě svorky, d. 35 cm, inv. č. 550 (tab. 12:2).
7. *Železné udidlo* (typ D dle PARE 1991), tordované středové části, omegovitě svorky, d. 27 cm, inv. č. 551 (tab. 12:3).
8. *Bronzová vytepávaná mísa s perličkovitě vybijeným okrajem*, reparační 5 nýtků, \varnothing 48 cm, inv. č. 64703 (tab. 1).
9. *Bronzová vytepávaná mísa s perličkovitě vybijeným okrajem* (fragmenty), \varnothing cca 30 cm, inv. č. 64908 (tab. 2).
10. *Bronzová průvlečka* (9 ks), polokulovitá hlavice, \varnothing 1,1–1,4 cm, inv. č. 585, 587–589, 605–609 (tab. 18:4a–12b).
11. *Bronzová průvlečka*, knoflíkovitá s pohárkovitým ukončením, v. 2,9 cm, \varnothing 2,5 cm, inv. č. – (tab. 14:1).
12. *Bronzová průvlečka* (11 ks), s kroužky, v. 1,8–2 cm, \varnothing 1–1,2 cm, inv. č. 590–600 (tab. 14:2–12).
13. *Bronzová průvlečka* (15 fragmentů), s kroužky, v. 0,5–1,5 cm, inv. č. – (tab. 14:13–27).
14. *Bronzová puklička* (15 ks), \varnothing 1–1,5 cm, inv. č. 609–612, 629, 631, zbytek – (tab. 19:1–15).
15. *Bronzová koule s provrtem*, se zbytkem materiálu z organické hmoty, \varnothing 4 cm, inv. č. – (tab. 23:1).
16. *Bronzová jehlice s jantarovou hlavicí*, s reliktem bronzové jehly uvnitř, \varnothing 1,8 cm, inv. č. – (tab. 22:19).
17. *Bronzová jehlice s jantarovou hlavicí*, s 2 cm dlouhým tordovaným reliktem bronzové jehly uvnitř, \varnothing 2 cm, inv. č. – (tab. 22:20).
18. *Bronzová náušnice/záušnice*, z tenkého drátku s drobnými rýhami, \varnothing 1,2 cm, inv. č. 559 (tab. 22:24).
19. *Zlatá náušnice/záušnice*, z tenkého drátku, \varnothing 0,6 cm, inv. č. 558 (tab. 22:25).
20. *Bronzový náramek*, ztracen.
21. *Jantarový kroužek*, masivní, \varnothing 2,4 cm, inv. č. 560 (tab. 22:18).
22. *Keramická amfora/osudí* (9 fragmentů z jedné nádoby), rastrování, v. cca 20 cm, inv. č. – (tab. 31:1).
23. *Keramická amfora/osudí* (2 fragmenty z jedné nádoby), kanelování, v. cca 20 cm, inv. č. – (tab. 31:2).
24. *Keramická amforovitá zásobnice*, potuhoaná, tutulovitě vypnuliny a trnové výčnělky s půlkulatým žlábkováním na výduti, plastické výčnělky na spodní části, v. 57,4 cm, inv. č. 543 (tab. 32:1).
25. *Keramická amforovitá zásobnice* (35 fragmentů z jedné nádoby), potuhoaná, tutulovitě vypnuliny na výduti, v. cca 60 cm, inv. č. – (tab. 32:2).

H2

1. *Iron spear with bushings*, broader blade, protruding central rib, tip crumbling, l. 47 cm, inv. No. 545 (Tab. 10:1).
2. *Iron spear with bushings*, slightly protruding central rib, l. 42 cm, inv. No. 546 (Tab. 10:2).
3. *Iron knife*, with a tang, l. 13 cm, inv. No. – (Tab. 9:1).
4. *Iron knife*, with a tang, l. 10 cm, inv. No. – (Tab. 9:2).
5. *Iron bridle bit* (type D according to PARE 1991), twisted central part, elongated clamps, one circle missing, l. 26 cm, inv. No. 553 (Tab. 13:1).
6. *Iron bridle bit* (type D according to PARE 1991), twisted central part, elongated clamps, lost, l. ca 27 cm, inv. No. 555 (Tab. 13:2).
7. *Iron bridle bit* (type D according to PARE 1991), twisted central part, sealing clamp, lost, l. ca 30 cm, inv. No. 554 (Tab. 13:3–4).
8. *Iron circle from a bridle bit* (6 pcs), one with parts of the rod, min. from 3 whole bridle bits, \varnothing 3–5 cm, inv. No. 548, 561 (Tab. 13:5–7).
9. *Iron nail* (27 pcs), l. 1–2 cm, inv. No. – (Tab. 21:1–27).
10. *Iron circles* (5 pcs), \varnothing 1–2.5 cm, inv. No. – (Tab. 21:38–42).
11. *Iron metal belt* (9 fragments), l. 2–5 cm, inv. No. – (Tab. 21:29–37).
12. *Iron chain*, of 2 circles, \varnothing 5 cm, l. 9 cm, inv. No. 547 (Tab. 21:28).
13. *Iron fragment*, print of a textile, l. 4 cm, inv. No. – (Tab. 25:3).
14. *Iron fragment*, l. 5 cm, inv. No. – (Tab. 25:4).
15. *Iron spit*, twisted with a circle, lost, l. ca 16 cm, inv. No. 556 (Tab. 6:2).
16. *Iron spit*, twisted with a circle, l. 24 cm, inv. No. 557 (Tab. 6:1).
17. *Iron spit* (17 fragments), l. 5–25 cm, inv. No. – (Tab. 7).
18. *Iron fragment* (6 pcs), l. 2–5 cm, inv. No. – (Tab. 25:1–2, 5–6, 11, 89).
19. *Bronze hammered bowl with beaded depleted edge*, repaired: 5 small rivets, \varnothing 35 cm, inv. No. – (Tab. 3).
20. *Bronze hammered bowl with beaded depleted edge* (70 fragments), \varnothing ca 45 cm, inv. No. 653 (Tab. 4).
21. *Bronze ladle with levered handle*, \varnothing 11 cm, l. 20 cm, inv. No. 653 (Tab. 5).
22. *Bronze tutuli-like button* (2 fragments), with cross-threading ring, l. 1.8 cm, inv. No. – (Tab. 21:43,45).
23. *Bronze leading circle?* (fragment), h. 2.8 cm, inv. No. – (Tab. 16:13).
24. *Bronze chain*, from 3 circles, \varnothing 2.4 cm, l. 5.5 cm, inv. No. – (Tab. 21:74).
25. *Bronze sheet* (16 fragments), parts of bowls, l. 1–4.5 cm, inv. No. – (Tab. 21:46–61).
26. *Bronze circle* (2 pcs), \varnothing 2 cm, inv. No. – (Tab. 21:72–73).
27. *Bronze circle* (9 fragments), l. 1.2–4 cm, inv. No. – (Tab. 21:62–71).
28. *Bronze slider buckle with semi-circular head* (5 fragments), l. 1–2.2 cm, inv. No. – (Tab. 24:26–30).
29. *Bronze slider buckle, on a leather strap*, l. 1.8 cm, inv. No. – (Tab. 18:13).
30. *Bronze stud*, \varnothing 1 cm, inv. No. – (Tab. 24:31).
31. *Bronze pin with an amber head*, twisted neck, l. 8 cm, inv. No. – (Tab. 22:3).
32. *Glass fragment* (3 pcs), l. 0.3–2 cm, inv. No. – (Tab. 22:21–23).
33. *Leather strap* (23 pcs), with imprints of slider buckles, l. 1.6–9 cm, inv. No. – (Tab. 24:1–21, 23–24).

H2

1. *Železná kopí s tulejí*, širší list, vysedlé středové žebro, špička udrolena, d. 47 cm, inv. č. 545 (tab. 10:1).
2. *Železná kopí s tulejí*, jemně vysedlé středové žebro, d. 42 cm, inv. č. 546 (tab. 10:2).
3. *Železný nůž*, s trnem, d. 13 cm, inv. č. – (tab. 9:1).
4. *Železný nůž*, s trnem, d. 10 cm, inv. č. – (tab. 9:2).
5. *Železné udidlo* (typ D dle PARE 1991), tordované středové části, omegovité svorky, chybí jeden kruh, d. 26 cm, inv. č. 553 (tab. 13:1).
6. *Železné udidlo* (typ D dle PARE 1991), tordované středové části, omegovité svorky, ztraceno, d. cca 27 cm, inv. č. 555 (tab. 13:2).
7. *Železné udidlo* (typ D dle PARE 1991), tordované středové části, pečetičkové svorky, ztraceno, d. cca 30 cm, inv. č. 554 (tab. 13:3–4).
8. *Železný kroužek z udidla* (6 ks), jeden s částí tyčinky, min. ze 3 celých udidel, \varnothing 3–5 cm, inv. č. 548, 561 (tab. 13:5–7).
9. *Železný hřebík* (27 ks), d. 1–2 cm, inv. č. – (tab. 21:1–27).
10. *Železné kroužky* (5 ks), \varnothing 1–2,5 cm, inv. č. – (tab. 21:38–42).
11. *Železný plechový pás* (9 fragmentů), d. 2–5 cm, inv. č. – (tab. 21:29–37).
12. *Železný řetěz*, ze 2 kroužků, \varnothing 5 cm, d. 9 cm, inv. č. 547 (tab. 21:28).
13. *Železný fragment*, otisk textilu, d. 4 cm, inv. č. – (tab. 25:3).
14. *Železný fragment*, d. 5 cm, inv. č. – (tab. 25:4).
15. *Železný rožeň*, tordovaný s kroužkem, ztracen, d. cca 16 cm, inv. č. 556 (tab. 6:2).
16. *Železný rožeň*, tordovaný s kroužkem, d. 24 cm, inv. č. 557 (tab. 6:1).
17. *Železný rožeň* (17 fragmentů), d. 5–25 cm, inv. č. – (tab. 7).
18. *Železný fragment* (6 ks), d. 2–5 cm, inv. č. – (tab. 25:1–2, 5–6, 11, 89).
19. *Bronzová vytepávaná mísa s perličkovitě vybějeným okrajem*, reparace 5 nýtků, \varnothing 35 cm, inv. č. – (tab. 3).
20. *Bronzová vytepávaná mísa s perličkovitě vybějeným okrajem* (70 fragmentů), \varnothing cca 45 cm, inv. č. 653 (tab. 4).
21. *Bronzová naběračka s pákovitou rukojetí*, \varnothing 11 cm, d. 20 cm, inv. č. 653 (tab. 5).
22. *Bronzový tutulovitý knoflík* (2 fragmenty), s křížovitým provlékacím kroužkem, d. 1,8 cm, inv. č. – (tab. 21:43,45).
23. *Bronzový vodící kroužek?* (fragment), v. 2,8 cm, inv. č. – (tab. 16:13).
24. *Bronzový řetízek*, ze 3 kroužků, \varnothing 2,4 cm, d. 5,5 cm, inv. č. – (tab. 21:74).
25. *Bronzový plech* (16 fragmentů), součást mísy, d. 1–4,5 cm, inv. č. – (tab. 21:46–61).
26. *Bronzový kroužek* (2 ks), \varnothing 2 cm, inv. č. – (tab. 21:72–73).
27. *Bronzový kroužek* (9 fragmentů), d. 1,2–4 cm, inv. č. – (tab. 21:62–71).
28. *Bronzová průvlečka s polokulovitou hlavíci* (5 fragmentů), d. 1–2,2 cm, inv. č. – (tab. 24:26–30).
29. *Bronzová průvlečka*, na koženém řemínku, d. 1,8 cm, inv. č. – (tab. 18:13).
30. *Bronzová puklička*, \varnothing 1 cm, inv. č. – (tab. 24:31).
31. *Bronzová jehlice s jantarovou hlavíci*, tordovaný krček, d. 8 cm, inv. č. – (tab. 22:3).

34. *Wooden wrapped rivet*, l. 1.6 cm, inv. No. – (Tab. 21:54).
35. *Ceramic drinking horn*, orange surface, painted with graphite/black motifs (type Ib according to PODBORSKÝ 1963) of hills, Sun and tree of life, h. 11 cm, inv. No. 612 (Tab. 27).
36. *Ceramic amphora-shaped jug*, orange surface, graphitized edge and handle, painted graphitized/black belts (type IIIa according to PODBORSKÝ 1963), h. 41 cm, inv. No. 1721 (Tab. 34).
37. *Ceramic amphora-shaped jug*, grey, without decoration, reconstructed, h. ca 60 cm, inv. No. – (Tab. 33:1).
38. *Ceramic amphora-shaped jug* (25 fragments from one vessel), graphitized, red inside, h. ca 60 cm, inv. No. – (Tab. 33:2).

Mixed inventory list from H1 and H2

1. *Iron fragment* (87 pcs), relicts of wood, l. 1–9 cm, inv. No. – (Tab. 25:7–10,12–88,90–95).
2. *Bronze ending of the wagon shaft/decorative metalwork of the hub of the wheels with iron intarsia in the shape of the Sun*, ø 6.2 cm, inv. No. – (Tab. 20:33).
3. *Bronze tutuli-like button* (13 pcs), with one threading circle, ø 2.6–3.5 cm, inv. No. 601–607, remnant – (Tab. 15:1–13).
4. *Bronze tutuli-like button* (2 pcs), closed, with a cross-threading ring, ø 3–4 cm, inv. No. – (Tab. 16:2–3).
5. *Bronze tutuli-like button with five thorns* (5 pcs), open, with a cross-threading ring, ø 3 cm, inv. No. – (Tab. 16:5–9).
6. *Bronze tutuli-like button* (2 pcs), closed, with a cross-threading ring and a leather strap, ø 3 cm, inv. No. – (Tab. 16:10–11).
7. *Bronze circle* (19 pcs), 1 pc with a leather strap, ø 2–4.6 cm, inv. No. – (Tab. 20:2–20).
8. *Bronze circle* (12 pcs), ø 1.3–1.7 cm, inv. No. 563–570, remnant – (Tab. 20:21–32).
9. *Bronze circle* (3 fragments), with leather, l. 1–2.7 cm, inv. No. – (Tab. 24:38–40).
10. *Bronze cruciform slider buckle*, w. 2.8 cm, inv. No. – (Tab. 17:1).
11. *Bronze cruciform slider buckle* (3 pcs), w. 3.5 cm, inv. No. – (Tab. 17:3–5).
12. *Bronze tube-like slider buckle with a small rivet* (2 pcs), lost, ø 1.1 cm, inv. No. 561–562 (Tab. 16:14–15).
13. *Bronze slider buckle with a semi-circular head*, perforation, ø 2.2 cm, inv. No. – (Tab. 18:14).
14. *Bronze slider buckle with a semi-circular head*, leather strap, ø 1 cm, l. 2.2 cm, inv. No. – (Tab. 18:13).
15. *Bronze slider buckle with a semi-circular head*, ø 2.2 cm, inv. No. – (Tab. 18:15).
16. *Bronze slider buckle* (6 fragments), l. 1–2 cm, inv. No. – (Tab. 24:32–37).
17. *Bronze tube-like tubularly tapered slider buckle*, l. 2.3 cm, inv. No. – (Tab. 16:12).
18. *Bronze pin with multiple heads*, lost, l. 2 cm, inv. No. – (Tab. 22:1).
19. *Bronze pin with multiple spherical heads*, lost, incorrectly categorized to Habrůvka – “Býčí skála”, l. 15 cm, inv. No. – (Tab. 22:2).
20. *Bronze head of a pin*, perhaps with multiple heads, l. 1 cm, inv. No. – (Tab. 22:4).
21. *Bronze part of a pin* (13 fragments), l. 1–9 cm, inv. No. – (Tab. 22:5–17).
22. *Skleněný fragment* (3 ks), d. 0,3–2 cm, inv. č. – (tab. 22:21–23).
23. *Kožený řemínek* (23 ks), s otisky průvleček, d. 1,6–9 cm, inv. č. – (tab. 24:1–21,23–24).
24. *Dřevem obalený nýtek*, d. 1,6 cm, inv. č. – (tab. 21:54).
25. *Keramický picí roh*, oranžový povrch, malovaný tuhoványými/černými motivy (typ Ib dle PODBORSKÝ 1963) pahorků, slunce a stromu života, v. 11 cm, inv. č. 612 (tab. 27).
26. *Keramická amforovitá zásobnice*, oranžový povrch, potuhovaný okraj a hrdlo, malovaná tuhoványými/černými pásy (typ IIIa dle PODBORSKÝ 1963), v. 41 cm, inv. č. 1721 (tab. 34).
27. *Keramická amforovitá zásobnice*, šedá, bez výzdoby, rekonstruovaná, v. cca 60 cm, inv. č. – (tab. 33:1).
28. *Keramická amforovitá zásobnice* (25 fragmentů z jedné nádoby), potuhovaná, uvnitř červená, v. cca 60 cm, inv. č. – (tab. 33:2).

Smíchaný inventář z H1 a H2

1. *Železný fragment* (87 ks), reliktů dřeva, d. 1–9 cm, inv. č. – (tab. 25:7–10,12–88,90–95).
2. *Bronzové zakončení oje/ozdobné kování náboje kol se železnou intarzií ve tvaru slunce*, ø 6,2 cm, inv. č. – (tab. 20:33).
3. *Bronzový tutulovitý knoflík* (13 ks), s jedním provlékacím kroužkem, ø 2,6–3,5 cm, inv. č. 601–607, zbytek – (tab. 15:1–13).
4. *Bronzový tutulovitý knoflík* (2 ks), zavřený, s křížovitým provlékacím kroužkem, ø 3–4 cm, inv. č. – (tab. 16:2–3).
5. *Bronzový tutulovitý knoflík s pěti trny* (5 ks), otevřený, s křížovitým provlékacím kroužkem, ø 3 cm, inv. č. – (tab. 16:5–9).
6. *Bronzový tutulovitý knoflík* (2 ks), zavřený, s křížovitým provlékacím kroužkem a koženým řemínkem, ø 3 cm, inv. č. – (tab. 16:10–11).
7. *Bronzový kroužek* (19 ks), 1 ks s koženým řemínkem, ø 2–4,6 cm, inv. č. – (tab. 20:2–20).
8. *Bronzový kroužek* (12 ks), ø 1,3–1,7 cm, inv. č. 563–570, zbytek – (tab. 20:21–32).
9. *Bronzový kroužek* (3 fragmenty), s kůží, d. 1–2,7 cm, inv. č. – (tab. 24:38–40).
10. *Bronzová křížová průvlečka*, š. 2,8 cm, inv. č. – (tab. 17:1).
11. *Bronzová křížová průvlečka* (3 ks), š. 3,5 cm, inv. č. – (tab. 17:3–5).
12. *Bronzová rourkovitá průvlečka s nýtkem* (2 ks), ztraceno, ø 1,1 cm, inv. č. 561–562 (tab. 16:14–15).
13. *Bronzová průvlečka s polokulovitou hlavicí*, perforace, ø 2,2 cm, inv. č. – (tab. 18:14).
14. *Bronzová průvlečka s polokulovitou hlavicí*, kožený řemínek, ø 1 cm, d. 2,2 cm, inv. č. – (tab. 18:13).
15. *Bronzová průvlečka s polokulovitou hlavicí*, ø 2,2 cm, inv. č. – (tab. 18:15).
16. *Bronzová průvlečka* (6 fragmentů), d. 1–2 cm, inv. č. – (tab. 24:32–37).
17. *Bronzová rourkovitá trubkovitě se zužující průvlečka*, d. 2,3 cm, inv. č. – (tab. 16:12).
18. *Bronzová jehlice s vícenásobnou hlavicí*, ztraceno, d. 2 cm, inv. č. – (tab. 22:1).
19. *Bronzová jehlice s vícenásobnou kulovitou hlavicí*, ztraceno, nesprávně řazena do Habrůvka – „Býčí skála“, d. 15 cm, inv. č. – (tab. 22:2).

22. *Bronze balls with a boring* (6 pcs), ø 1.5–2 cm, inv. No. 572–574, remnant – (Tab. 23:2–7).
23. *Stone whetstone*, l. 12 cm, w. 2 cm, inv. No. – (Tab. 26:1).
24. *Hornlike chip*, w. 3 cm, inv. No. 609 (Tab. 26:2).
25. *Wooden fragment* (15 pcs), relicts of leather and prints of cloth, l. 2–7 cm, inv. No. – (Tab. 24:41–49,51–53, 55–57).
26. *Wooden small rivet*, relict of bronze, l. 2.6 cm, inv. No. – (Tab. 24:54).
27. *Leather fragment*, with braided strap, w. 5 cm, inv. No. – (Tab. 24:50).
28. *Leather circle*, coloured from bronze, ø 1.8 cm, inv. No. 608 (Tab. 24:22).
29. *Bone*, animal (?), l. 3 cm, inv. No. – (Tab. 24:58).
30. *Ceramic bowl* (3 fragments from one bowl), with a curved edge, graphitized inside and outside, inside the glossed tips and engraved hatches in the interspaces, ø 13 cm, inv. No. – (Tab. 28:1).
31. *Ceramic bowl* (7 fragments from one bowl), with a curved edge, graphitized inside and outside, inside the glossed tips and engraved hatches in the interspaces, ø 14 cm, inv. No. – (Tab. 28:2).
32. *Ceramic bowl* (1 fragment), with a curved edge, graphitized inside and outside, scorched inside, decoration unpreserved, ø 18 cm, inv. No. – (Tab. 29:3).
33. *Ceramic bowl* (8 fragments from one vessel), with a curved edge, graphitized inside and outside, inside the glossed tips and engraved with double lattices in the interspaces, ø 12 cm, inv. No. – (Tab. 29:1).
34. *Ceramic bowl* (2 fragments from one vessel), with a curved edge, graphitized inside and outside, inside the glossed tips and engraved with double lattices in the interspaces, ø 16 cm, inv. No. – (Tab. 29:2).
35. *Ceramic bowl* (1 fragment), with a folded edge, graphitized inside and outside, engraving on the edges, ø 15 cm, inv. No. – (Tab. 29:4).
36. *Ceramic bowl* (5 fragments), with a curved edge, graphitized inside and outside, inside the glossed tips and engraved with lattices in the interspaces, ø 17 cm, inv. No. – (Tab. 30:1).
37. *Ceramic bowl* (1 fragment), with closed edge, externally graphitized on the edges, inside without decoration, ø 14 cm, inv. No. – (Tab. 30:2).
20. *Bronzová hlavice jehlice*, asi s vícenásobnou hlavicí, d. 1 cm, inv. č. – (tab. 22:4).
21. *Bronzová část jehlice* (13 fragmentů), d. 1–9 cm, inv. č. – (tab. 22:5–17).
22. *Bronzová koule s provrtem* (6 ks), ø 1,5–2 cm, inv. č. 572–574, zbytek – (tab. 23:2–7).
23. *Kamenný brousek*, d. 12 cm, š. 2 cm, inv. č. – (tab. 26:1).
24. *Rohovcový úštěp*, š. 3 cm, inv. č. 609 (tab. 26:2).
25. *Dřevěný fragment* (15 ks), relikty kůže a otisky tkaniny, d. 2–7 cm, inv. č. – (tab. 24:41–49,51–53,55–57).
26. *Dřevěný nýtek*, relikt bronzu, d. 2,6 cm, inv. č. – (tab. 24:54).
27. *Kožený fragment*, s pleteným řemínkem, š. 5 cm, inv. č. – (tab. 24:50).
28. *Kožený kroužek*, zabarvení od bronzu, ø 1,8 cm, inv. č. 608 (tab. 24:22).
29. *Kost*, zvířecí (?), d. 3 cm, inv. č. – (tab. 24:58).
30. *Keramická mísa* (3 fragmenty z jedné mísy), s prohnutým okrajem, vně i uvnitř potuhování, uvnitř vleštované cípy a ryté šrafování v meziprostorech, ø 13 cm, inv. č. – (tab. 28:1).
31. *Keramická mísa* (7 fragmentů z jedné mísy), s prohnutým okrajem, vně i uvnitř potuhování, uvnitř vleštované cípy a ryté šrafování v meziprostorech, ø 14 cm, inv. č. – (tab. 28:2).
32. *Keramická mísa* (1 fragment), s prohnutým okrajem, vně i uvnitř potuhování, uvnitř setřelé, výzdoba nezachována, ø 18 cm, inv. č. – (tab. 29:3).
33. *Keramická mísa* (8 fragmentů z jedné nádoby), s prohnutým okrajem, vně i uvnitř potuhování, uvnitř vleštované cípy a ryté dvojité mřížkování v meziprostorech, ø 12 cm, inv. č. – (tab. 29:1).
34. *Keramická mísa* (2 fragmenty z jedné nádoby), s prohnutým okrajem, vně i uvnitř potuhování, uvnitř vleštované cípy a ryté dvojité mřížkování v meziprostorech, ø 16 cm, inv. č. – (tab. 29:2).
35. *Keramická mísa* (1 fragment), s přehnutým okrajem, vně i uvnitř potuhování, na okraji rytí, ø 15 cm, inv. č. – (tab. 29:4).
36. *Keramická mísa* (5 fragmentů), s prohnutým okrajem, vně i uvnitř potuhování, uvnitř vleštované cípy a ryté mřížkování v meziprostorech, ø 17 cm, inv. č. – (tab. 30:1).
37. *Keramická mísa* (1 fragment), se zataženým okrajem, vně potuhování na okraji, uvnitř bez výzdoby, ø 14 cm, inv. č. – (tab. 30:2).

H3

1. *Bronze toggle* (type KNE 05b according to TRACHSEL 2004), 2 buttons on the end, decoration in the shape X, rectangular central opening, l. 6 cm, assigned No. 6238/38 (Tab. 26:4; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:7).
2. *Bronze circle*, profiled, ø 1.7 cm, assigned No. 6238/38 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:6).
3. *Ceramic bowl*, with roof-like folded edge, ø 15.6 cm, assigned No. 6238/38 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:8).
4. *Ceramic fragment* (2 pcs from two vessels), edge of amphora/amphora-shaped jug, assigned No. 6222/38, 6226/38 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:4–5).

H3

1. *Bronzový roubík* (typ KNE 05b dle TRACHSEL 2004), 2 knoflíky na konci, výzdoba ve tvaru X, obdélníkový středový otvor, d. 6 cm, přír. č. 6238/38 (tab. 26:4; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:7).
2. *Bronzový kroužek*, profilovaný, ø 1,7 cm, přír. č. 6238/38 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:6).
3. *Keramická mísa*, se střechovitě přehnutým okrajem, ø 15,6 cm, přír. č. 6238/38 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:8).
4. *Keramický fragment* (2 ks ze dvou nádob), okraj amfory/amforovitě zásobnice, přír. č. 6222/38, 6226/38 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:4–5).

H4

1. *Iron knife*, l. 12.2 cm, inv. No. 273/1–13/59 (Fig. 8; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:5).
2. *Ceramic amphora-shaped jug* (fragments), graphitized, without decoration, h. 38 cm, inv. No. 273/1–1/59 (Fig. 8:1; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 6:1).
3. *Ceramic amphora-shaped jug* (fragments), glazed inside and out, decorated with a groove on the bulge, graphitizing on the edges along the bulge, h. 32.8 cm, inv. No. 273/1–2/59 (Fig. 8:2; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 6:2).
4. *Ceramic bowl* (fragments), brown, traces of graphitizing, inv. No. 273/1–3/59 (Fig. 8:3).
5. *Ceramic vessel* (fragments), grey-brown, traces of graphitizing, h. ca 20 cm, inv. No. 273/1–4/59 (Fig. 8:4).
6. *Ceramic amphora/urn* (fragments), grey with a fine layer of red clay, traces of glossed decoration, h. ca 20 cm, inv. No. 273/1–5/59 (Fig. 8:5; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:1).
7. *Ceramic bowl with bent edge* (fragments), brown, glazed, ø 14.5 cm, inv. No. 273/1–6/59 (Fig. 8:6; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:2).
8. *Ceramic vessel* (fragments), light red, inv. No. 273/1–7/59 (Fig. 8:7).
9. *Ceramic vessel* (fragments), used as a urn, inside black, outside grey, glazed, decorated with three skewed lines and stamp, inv. No. 273/1–8/59 (Fig. 8:8; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:7).
10. *Ceramic bowl* (fragments), entirely destroyed, inv. No. 273/1–9/59 (Fig. 8:9).
11. *Ceramic bowl with bent edge* (fragments), brown, glazed, h. ca 7 cm, inv. No. 273/1–10/59 (Fig. 8:10; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:3).
12. *Ceramic bowl with bent edge* (fragments), brown, glazed, h. ca 6 cm, inv. No. 273/1–11/59 (Fig. 8:11; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:4).
13. *Ceramic bowl* (fragments), entirely destroyed, inv. No. 273/1–12/59 (Fig. 8:12).

H4

1. *Železný nůž*, d. 12,2 cm, inv. č. 273/1–13/59 (obr. 8; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:5).
2. *Keramická amforovitá zásobnice* (fragmenty), potuhovaná, bez výzdoby, v. 38 cm, inv. č. 273/1–1/59 (obr. 8:1; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 6:1).
3. *Keramická amforovitá zásobnice* (fragmenty), hlazená vně i uvnitř, zdobená žlábkem na výduti, tuhování od okraje po výduť, v. 32,8 cm, inv. č. 273/1–2/59 (obr. 8:2; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 6:2).
4. *Keramická mísa* (fragmenty), hnědá, stopy tuhování, inv. č. 273/1–3/59 (obr. 8:3).
5. *Keramická nádoba* (fragmenty), šedohnědá, stopy tuhování, v. cca 20 cm, inv. č. 273/1–4/59 (obr. 8:4).
6. *Keramická amfora/osudí* (fragmenty), šedá s jemnou vrstvou červené hlíny, stopy vleštované výzdoby, v. cca 20 cm, inv. č. 273/1–5/59 (obr. 8:5; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:1).
7. *Keramická mísa s prohnutým okrajem* (fragmenty), hnědá, hlazená, ø 14,5 cm, inv. č. 273/1–6/59 (obr. 8:6; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:2).
8. *Keramická nádoba* (fragmenty), světle červená, inv. č. 273/1–7/59 (obr. 8:7).
9. *Keramická nádoba* (fragmenty), použitá jako popelnice, uvnitř černá, vně šedá, hlazená, zdobená trojicí šikmých rýh a kolkem, inv. č. 273/1–8/59 (obr. 8:8; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:7).
10. *Keramická mísa* (fragmenty), zcela zničená, inv. č. 273/1–9/59 (obr. 8:9).
11. *Keramická mísa s prohnutým okrajem* (fragmenty), hnědá, hlazená, v. cca 7 cm, inv. č. 273/1–10/59 (obr. 8:10; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:3).
12. *Keramická mísa s prohnutým okrajem* (fragmenty), hnědá, hlazená, v. cca 6 cm, inv. č. 273/1–11/59 (obr. 8:11; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:4).
13. *Keramická mísa* (fragmenty), zcela zničená, inv. č. 273/1–12/59 (obr. 8:12).

Příloha 1.

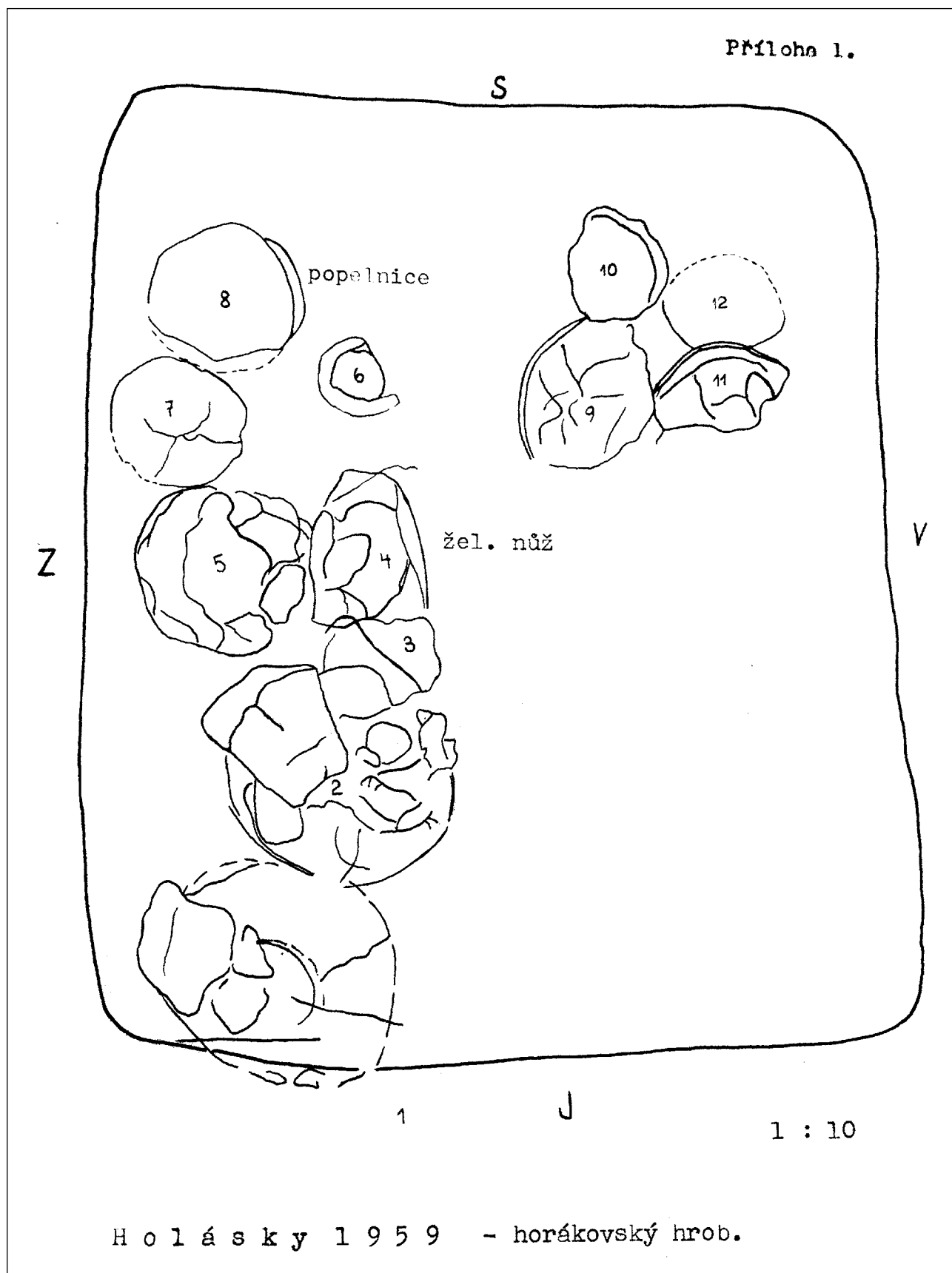
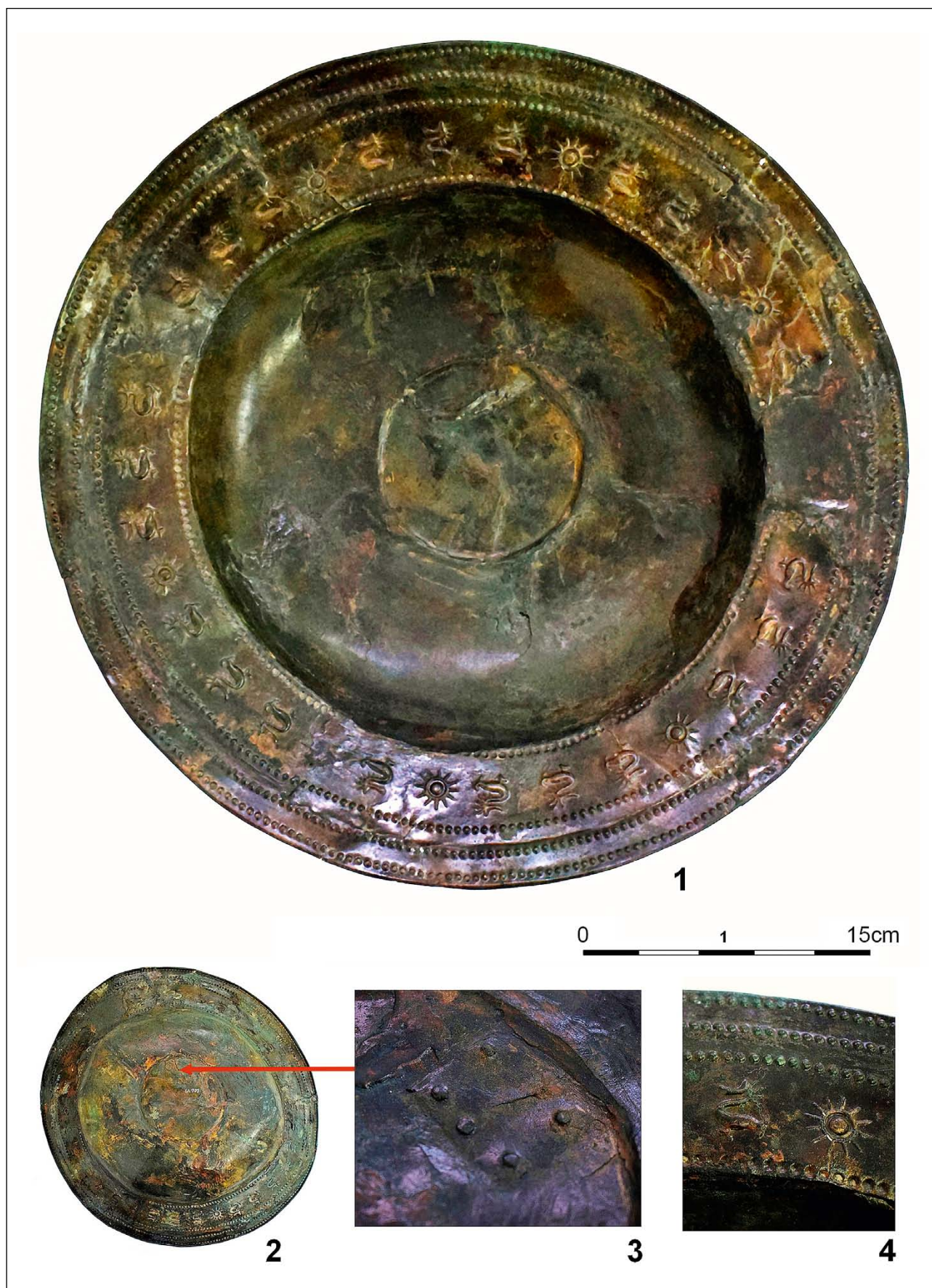

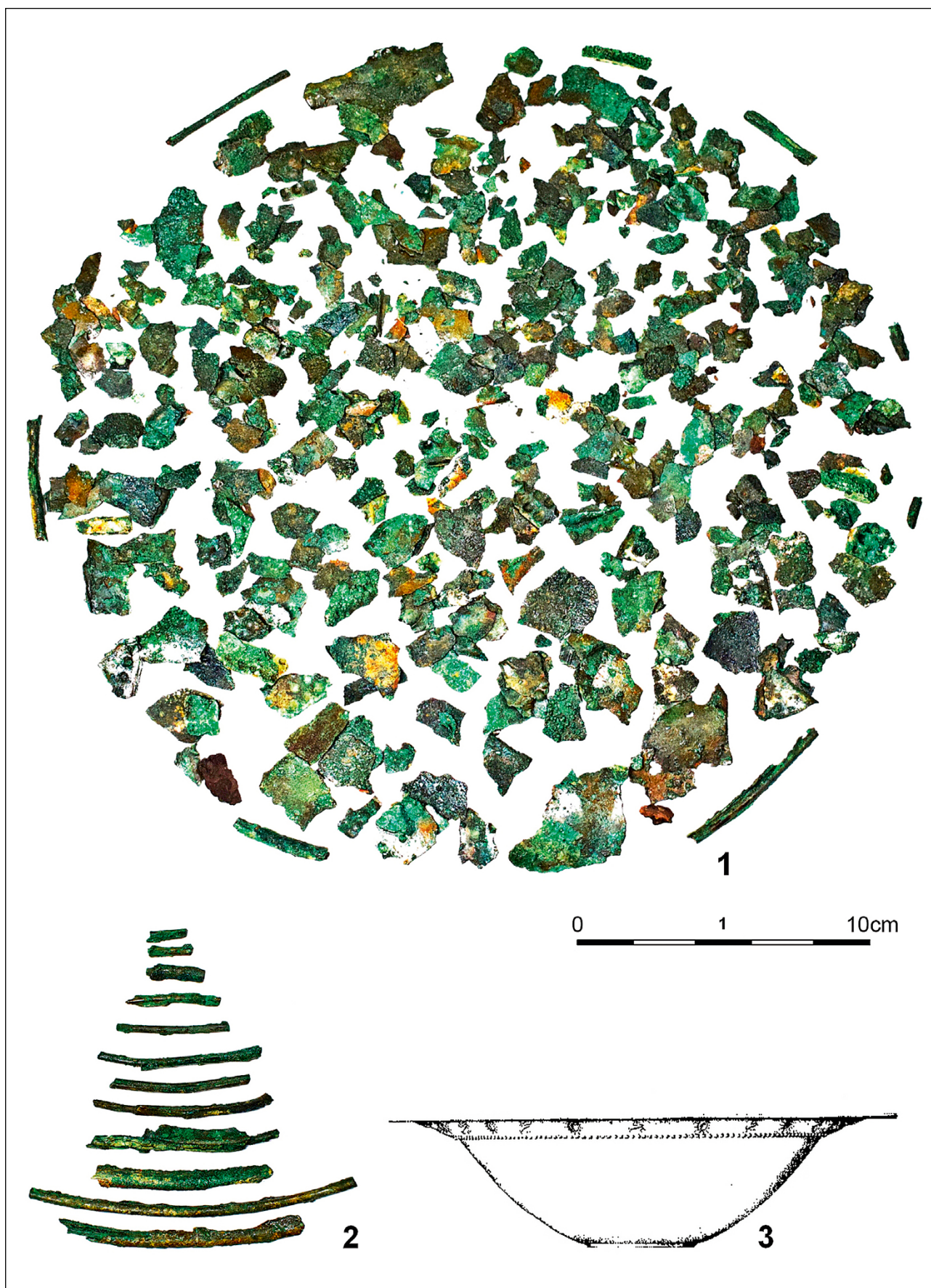
Fig. 8. Original documentation of the cremation grave H4 from 1959 by J. Nekvasil (NEKVASIL 1959).

Obr. 8. Původní dokumentace žárového hrobu H4 z roku 1959 od J. Nekvasila (NEKVASIL 1959).

Tab. 1: Bronze plate-like bowl No. 1, H1. 1 – view from above, 2 – bottom side, the arrow shows the placement of the repairs, 3 – detail of the repair, 4 – detail of the decoration of the edge (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 1: Bronzová talířovitá mísa č. 1, H1. 1 – pohled seshora, 2 – spodní strana, šipka ukazuje umístění reparaace, 3 – detail reparaace, 4 – detail výzdoby okraje (foto a grafická úprava Z. Mírová).

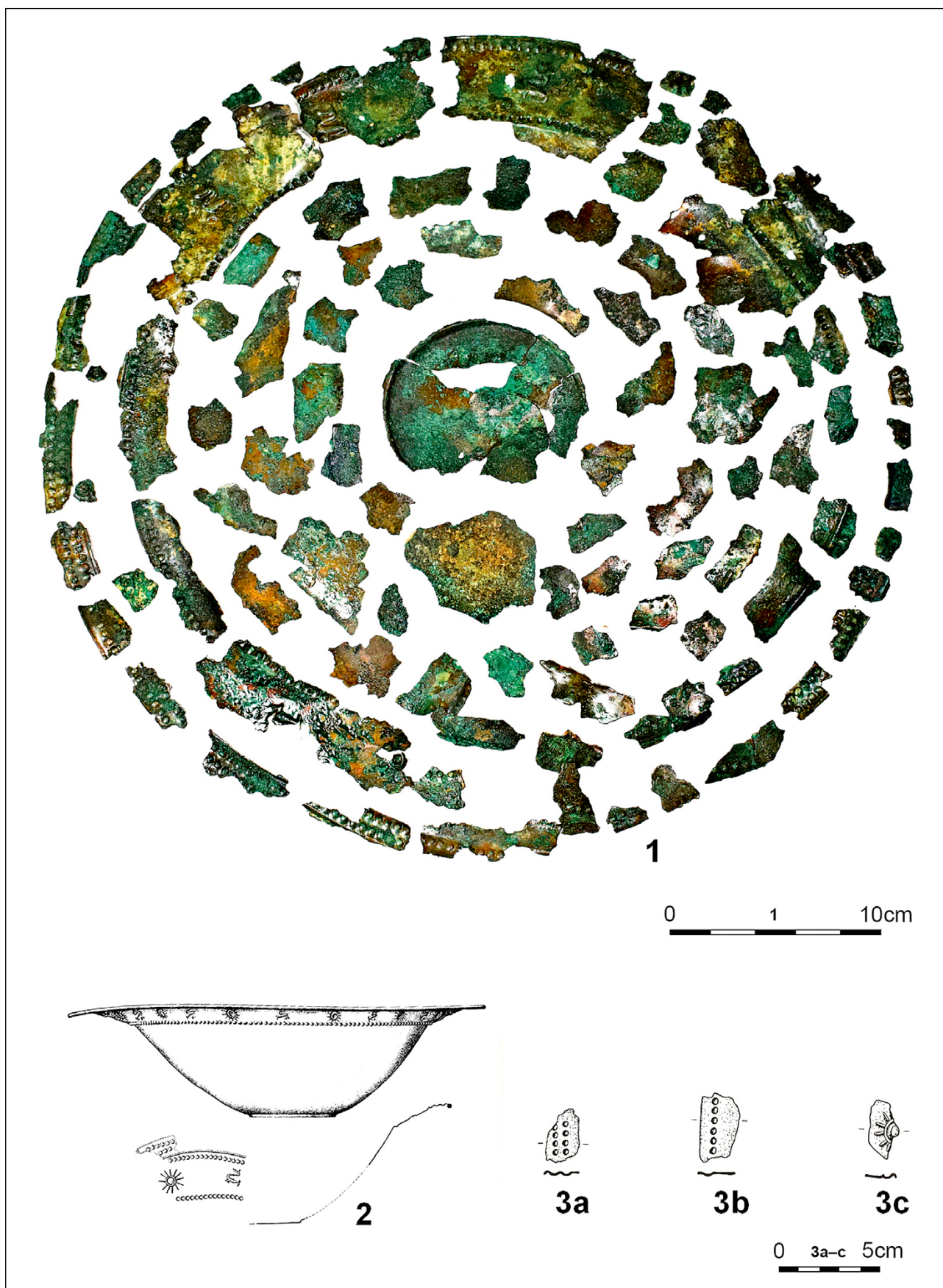
Tab. 2: Bronze plate-like bowl No. 2, H1. 1 - preserved fragments, 2 - edges of the bowl, 3 - approximate reconstruction of the original bowl (NEKVASIL - PODBORSKÝ 1991, Taf. 7:32) (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 2: Bronzová taliřovitá mísa č. 2, H1. 1 - dochované fragmenty, 2 - okraje mísy, 3 - přibližná rekonstrukce původní mísy (NEKVASIL - PODBORSKÝ 1991, Taf. 7:32) (foto a grafická úprava Z. Mírová).

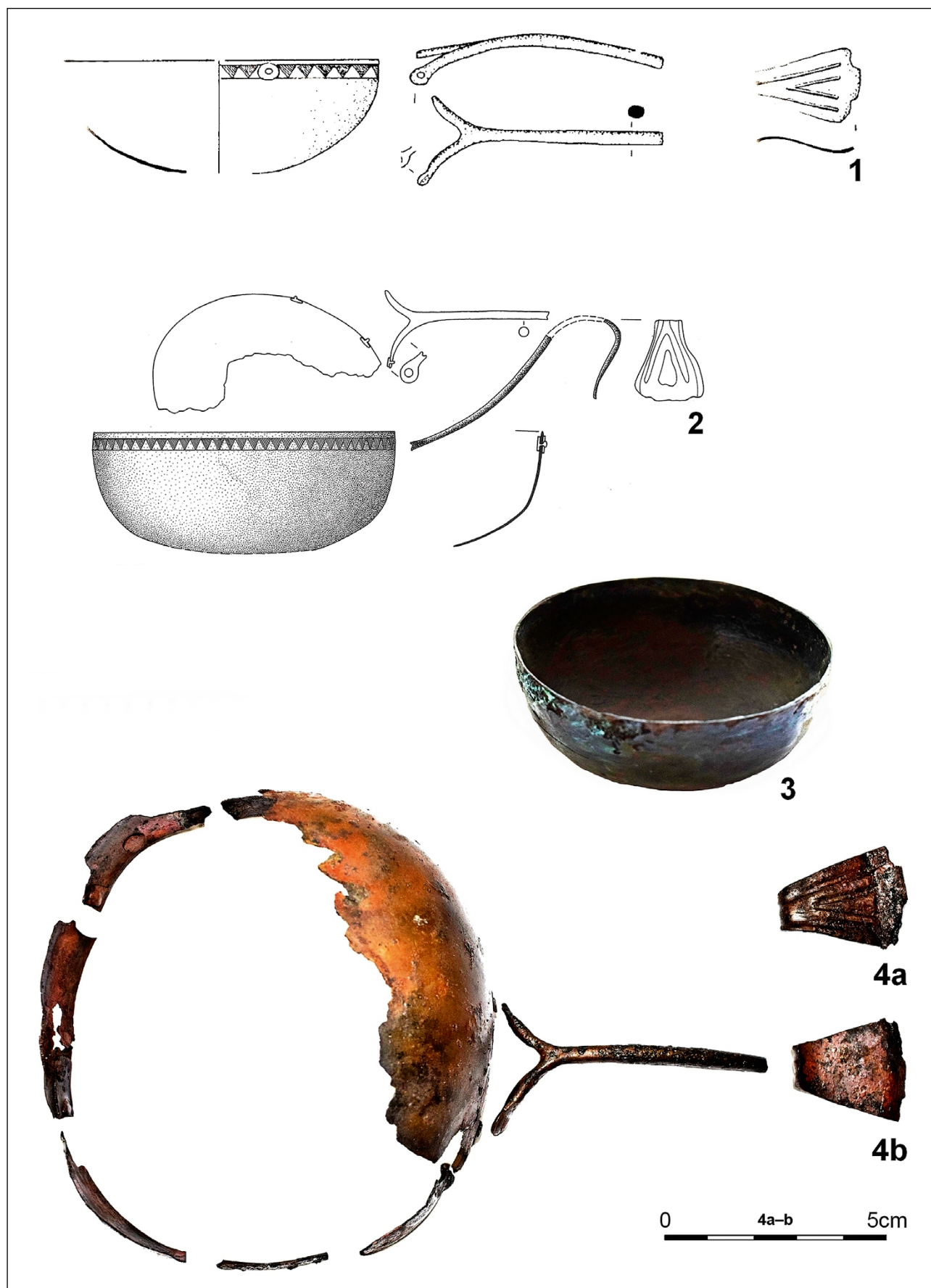
Tab. 3: Bronze plate-like bowl No. 1, H2. 1 - view from above, 2 - bottom side, 3-4 - detail of the decoration of the edge (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 3: Bronzová talířovitá mísa č. 1, H2. 1 - pohled seshora, 2 - spodní strana, 3-4 - detail výzdoby okraje (foto a grafická úprava Z. Mírová).

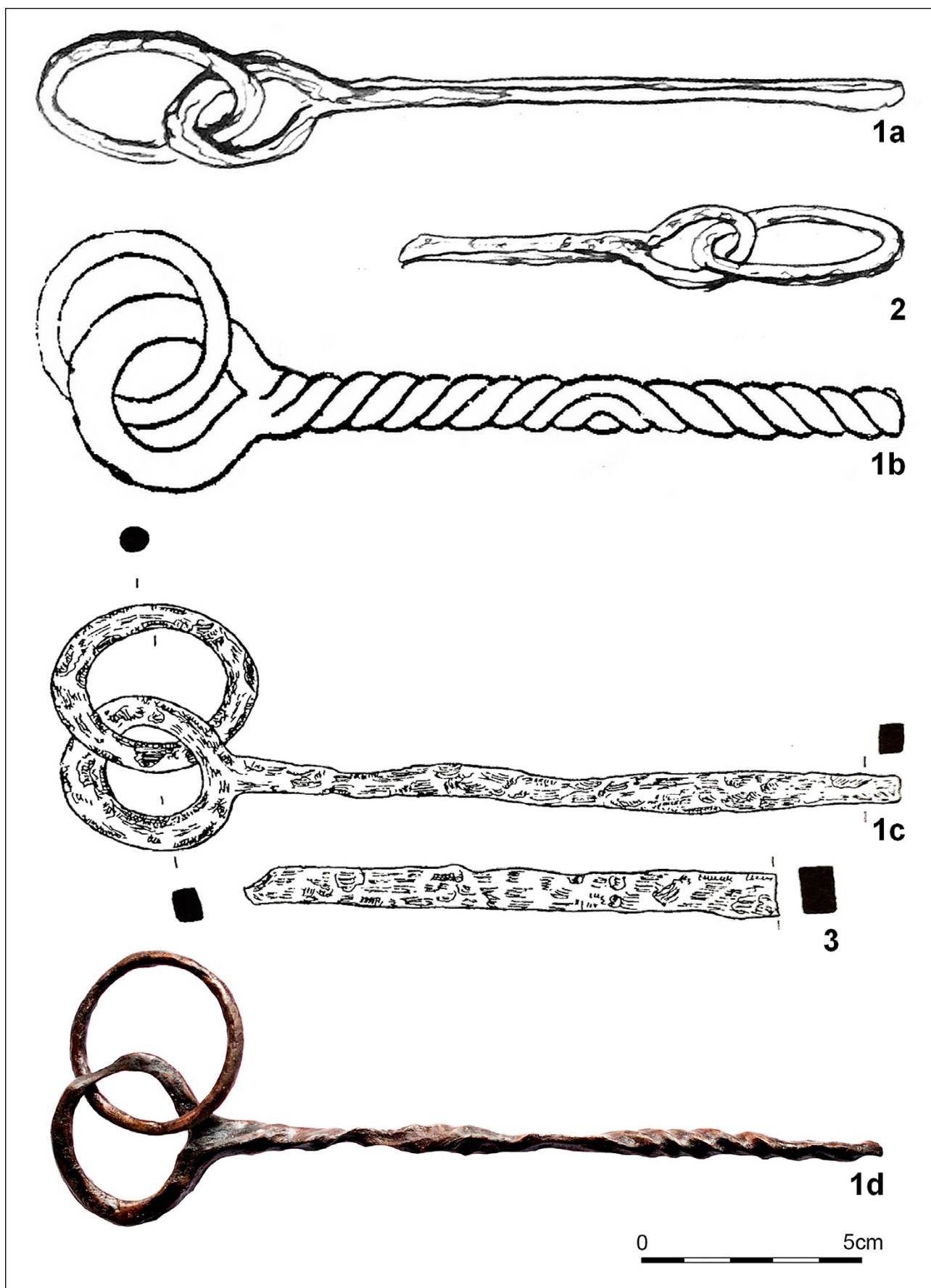

Tab. 4: Bronze plate-like bowl No. 2, H2. 1 – current state, 2 – approximate reconstruction of the original bowl (NEKVASIL – PODBORSKÝ 1991, Taf. 7:32), 3a–c – drawing documentation of the details of the edge (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 5:10–12) (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 4: Bronzová talířovitá mísa č. 2, H2. 1 – současný stav, 2 – přibližná rekonstrukce původní mísy (NEKVASIL – PODBORSKÝ 1991, Taf. 7:32), 3a–c – kresebná dokumentace detailů okraje (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 5:10–12) (foto a grafická úprava Z. Mírová).

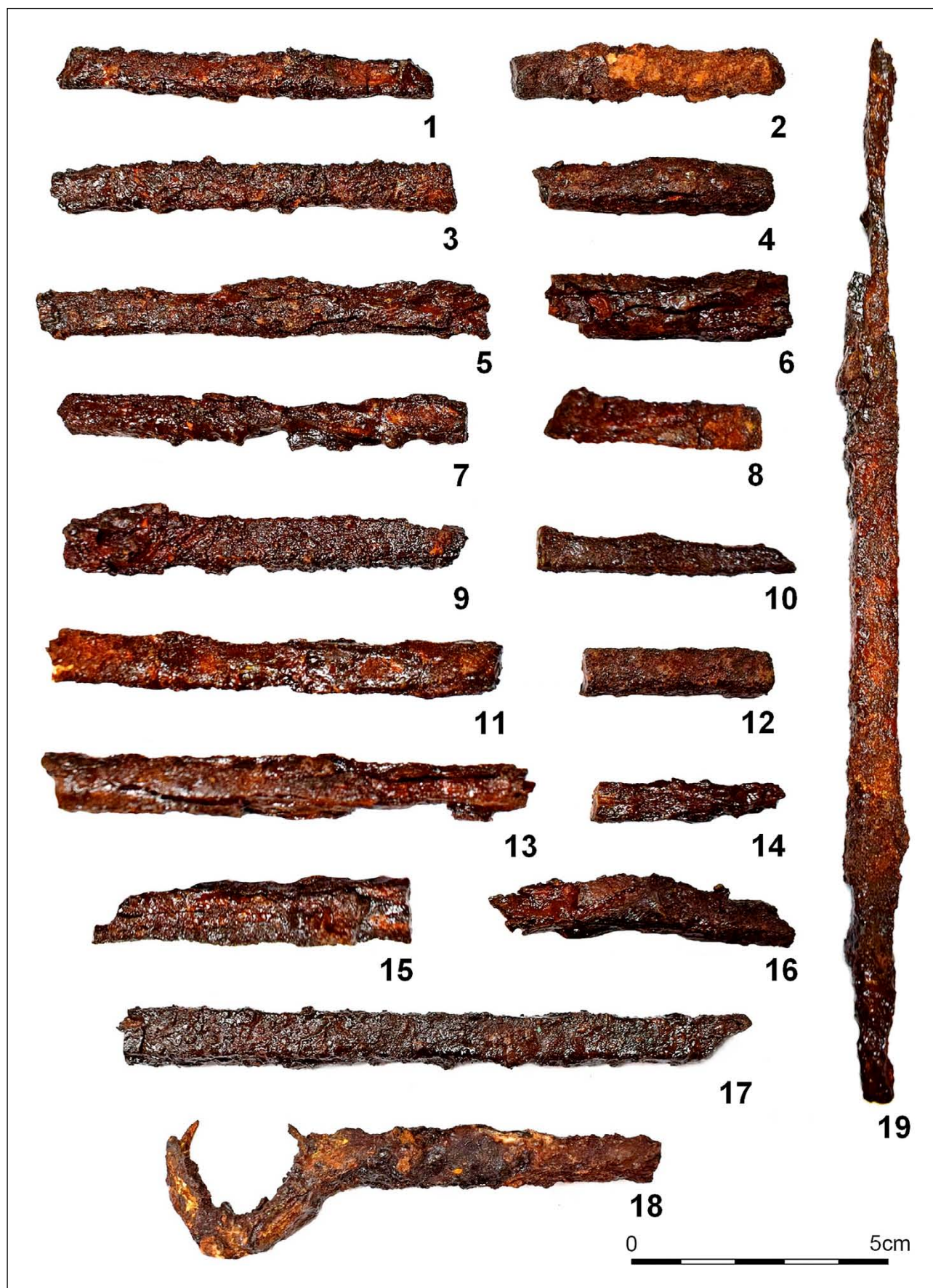

Tab. 5: Bronze ladle with levered handle, H2. 1-2 - period drawing documentation (1 - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 3:2; 2 - NEKVASIL - PODBORSKÝ 1991, Taf. 8:35), 3 - reconstruction of the ladle in an exposition of MM Brno, 4a-b - current state (photo and graphic modification Z. Mírová).
 Tab. 5: Bronzová naběračka s pákovitou rukojetí, H2. 1-2 - dobová kresebná dokumentace (1 - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 3:2; 2 - NEKVASIL - PODBORSKÝ 1991, Taf. 8:35), 3 - rekonstrukce naběračky v expozici MZM Brno, 4a-b - současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

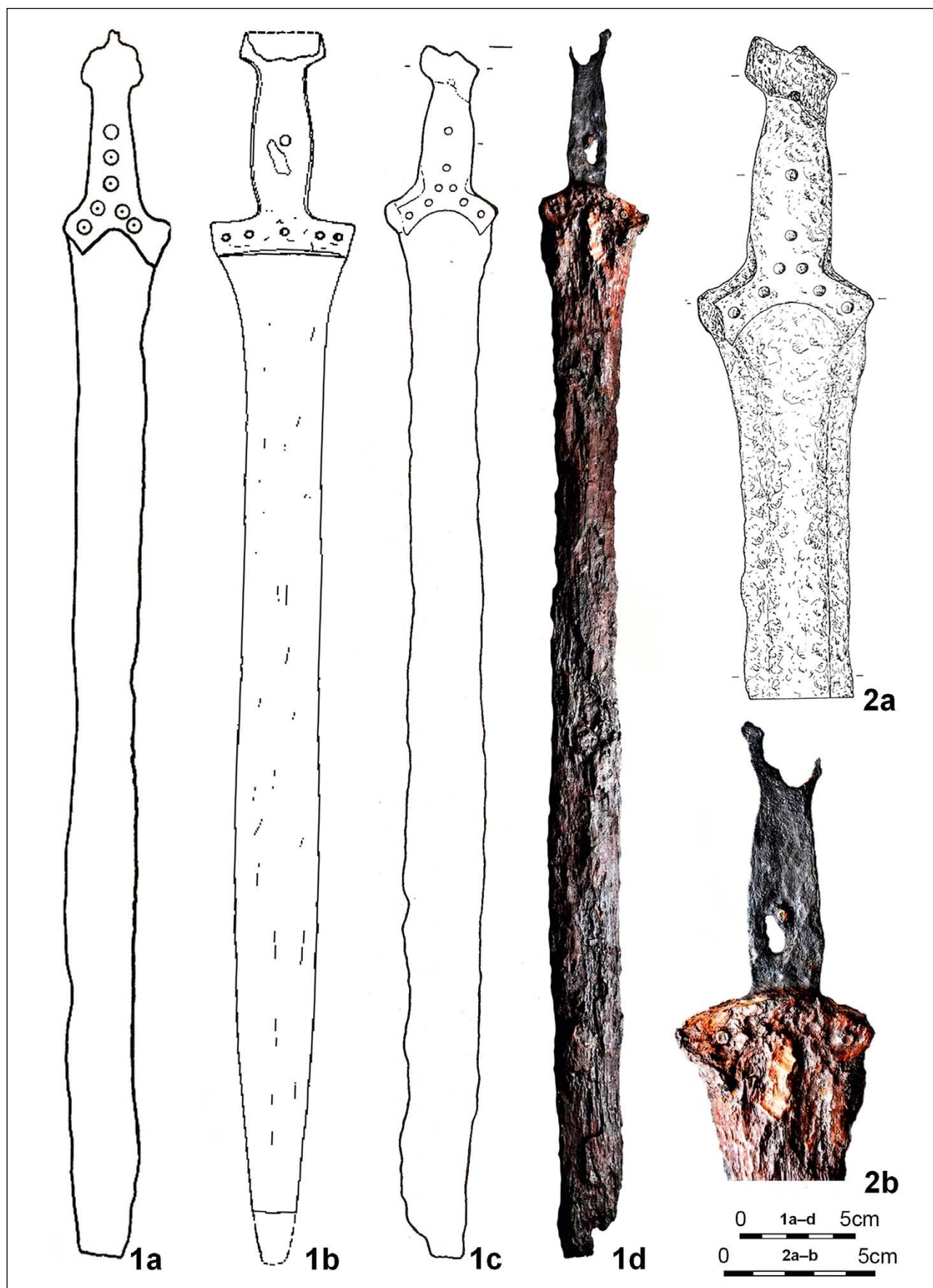
Tab. 6: Iron spits, H2. 1a-c, 2-3 - period drawing documentation (with 1a and 1c mistakenly undrawn twisting; 1a, 2 - ČERVINKA 1925a; 1b - ČERVINKA 1948, obr. 10:4; 1c, 3 - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:1-2), 1d - current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 6: Železné rožně, H2. 1a-c, 2-3 - dobová kresebná dokumentace (u 1a a 1c chybně nezakresleno tordování; 1a, 2 - ČERVINKA 1925a; 1b - ČERVINKA 1948, obr. 10:4; 1c, 3 - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:1-2), 1d - současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

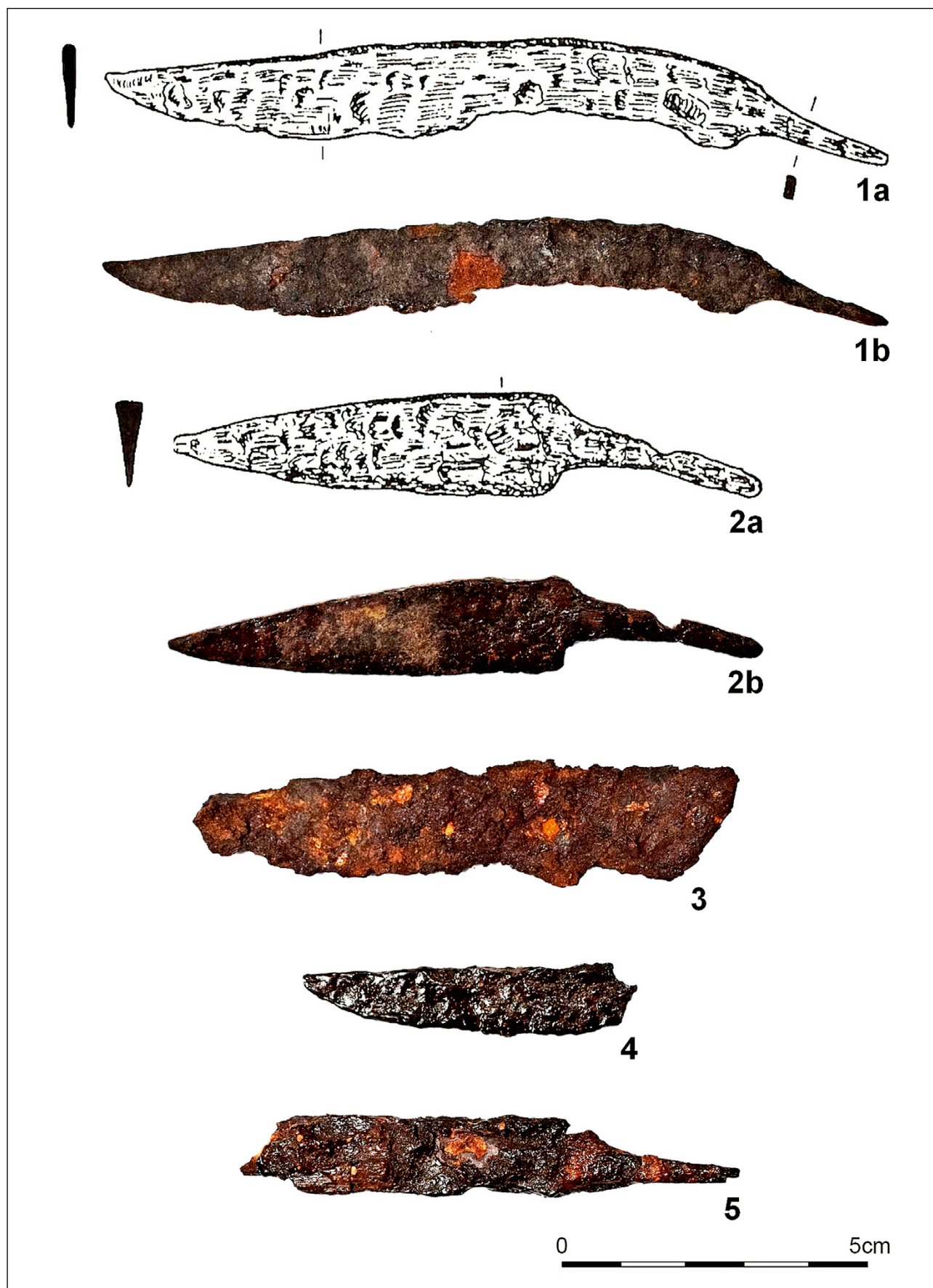
Tab. 7: Iron spits, H2. Current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 7: Železné rožně, H2. Současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

Tab. 8: Iron sword, H1. 1a-c, 2a - period drawing documentation (1a - ČERVINKA 1948, obr. 8:1; 1b - NEKVASIL 1993, tab. 230:24; 1c, 2a - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 1:1,1a), 1d, 2b - current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 8: Železný meč, H1. 1a-c, 2a - dobová kresebná dokumentace (1a - ČERVINKA 1948, obr. 8:1; 1b - NEKVASIL 1993, tab. 230:24; 1c, 2a - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 1:1,1a), 1d, 2b - současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

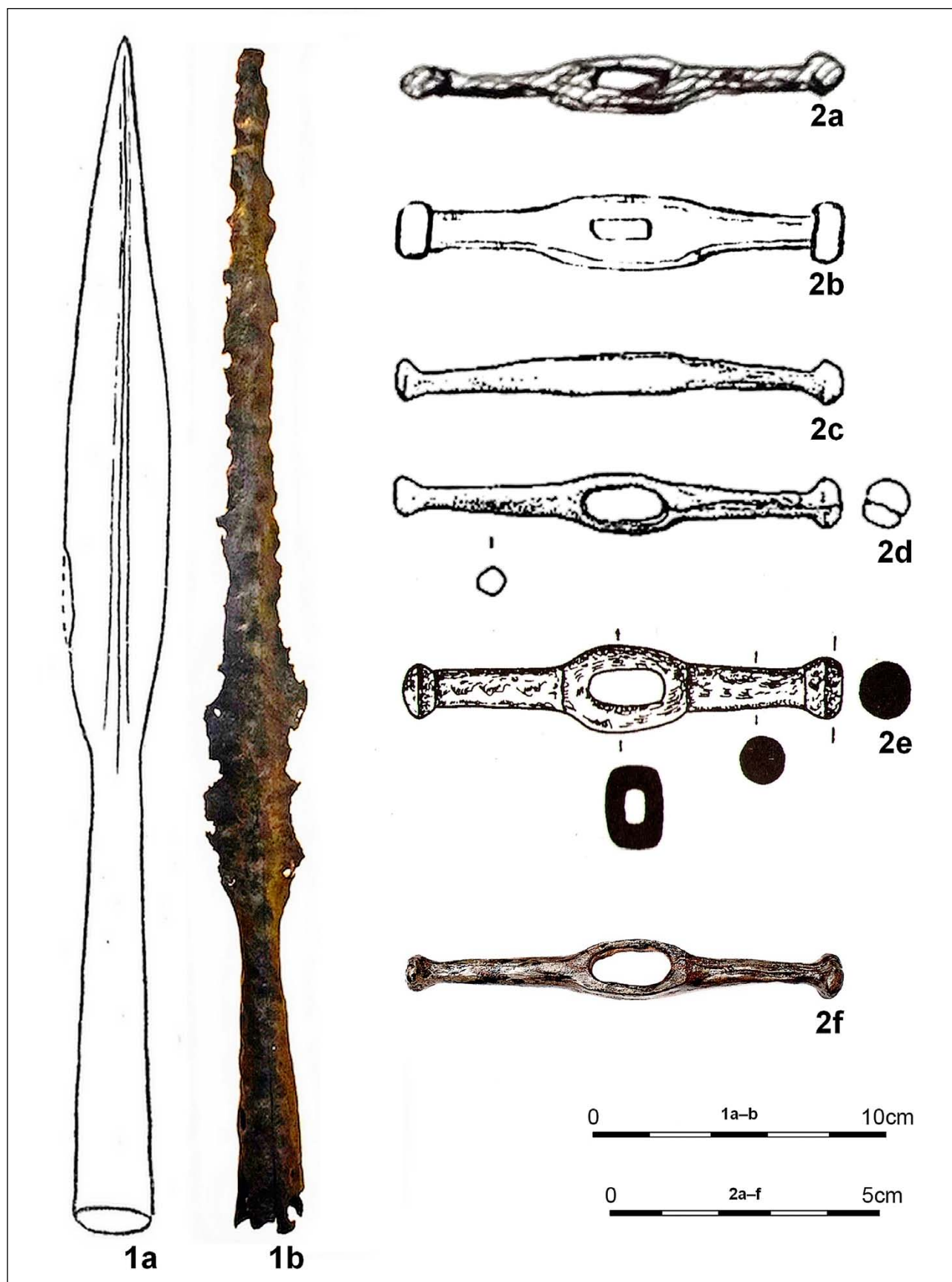
Tab. 9: Iron knives, H1 (3-5) and H2 (1-2). 1a, 2a - period drawing documentation (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 5:7-8), 1b, 2b, 3-5 - current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 9: Železné nože, H1 (3-5) a H2 (1-2). 1a, 2a - dobová kresebná dokumentace (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 5:7-8), 1b, 2b, 3-5 - současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

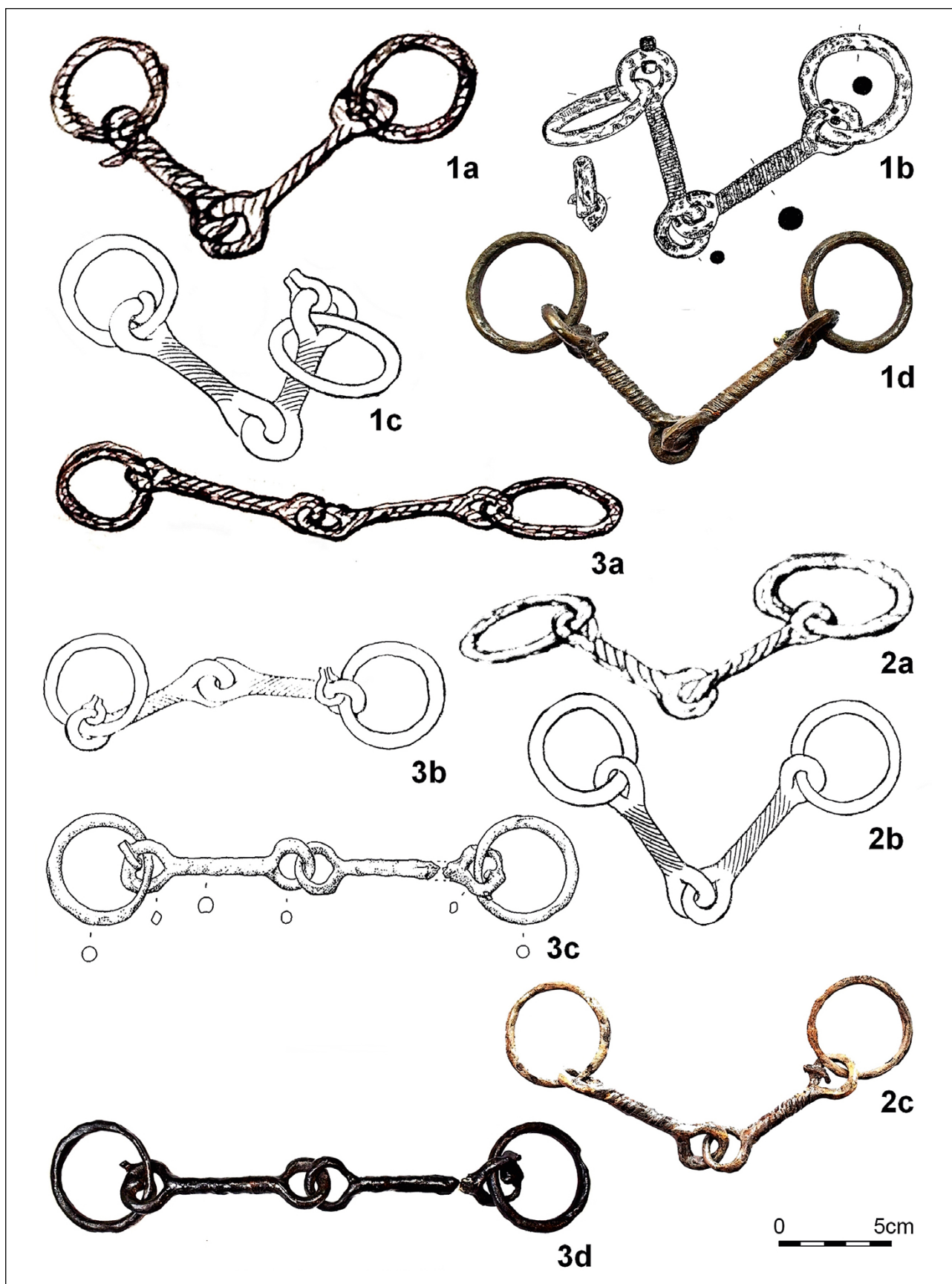
Tab. 10: Iron spears, H2. 1a-b, 2a - period drawing documentation (1a, 2a - ČERVINKA 1948, obr. 10:1-2; 1b - NEKVASIL 1993, Taf. 230:23), 1c, 2b - current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 10: Železná kopí, H2. 1a-b, 2a - dobová kresebná dokumentace (1a, 2a - ČERVINKA 1948, obr. 10:1-2; 1b - NEKVASIL 1993, Taf. 230:23), 1c, 2b - současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

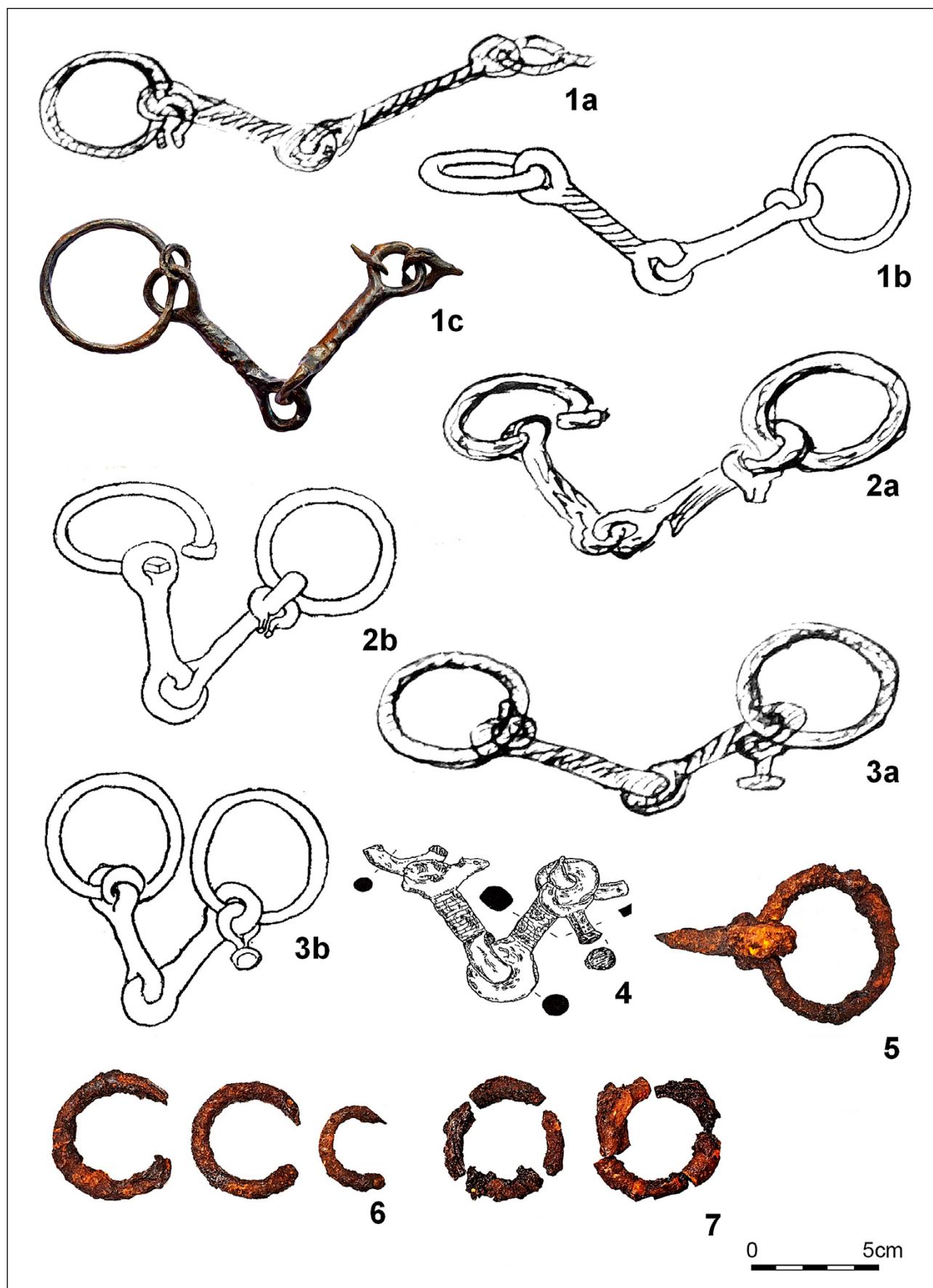
Tab. 11: Iron spear (1) and iron toggle (2), H1. 1a, 2a-e - period drawing documentation (1a, 2b - ČERVINKA 1948, obr. 8:2,6; 2a - ČERVINKA 1925a; 2c-d - ČIŽMÁŘOVÁ - HOLUBOVÁ 2011, obr. 132; 2e - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 1:2), 1b, 2f - current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 11: Železné kopí (1) a železný roubík (2), H1. 1a, 2a-e - dobová kresebná dokumentace (1a, 2b - ČERVINKA 1948, obr. 8:2,6; 2a - ČERVINKA 1925a; 2c-d - ČIŽMÁŘOVÁ - HOLUBOVÁ 2011, obr. 132; 2e - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 1:2), 1b, 2f - současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

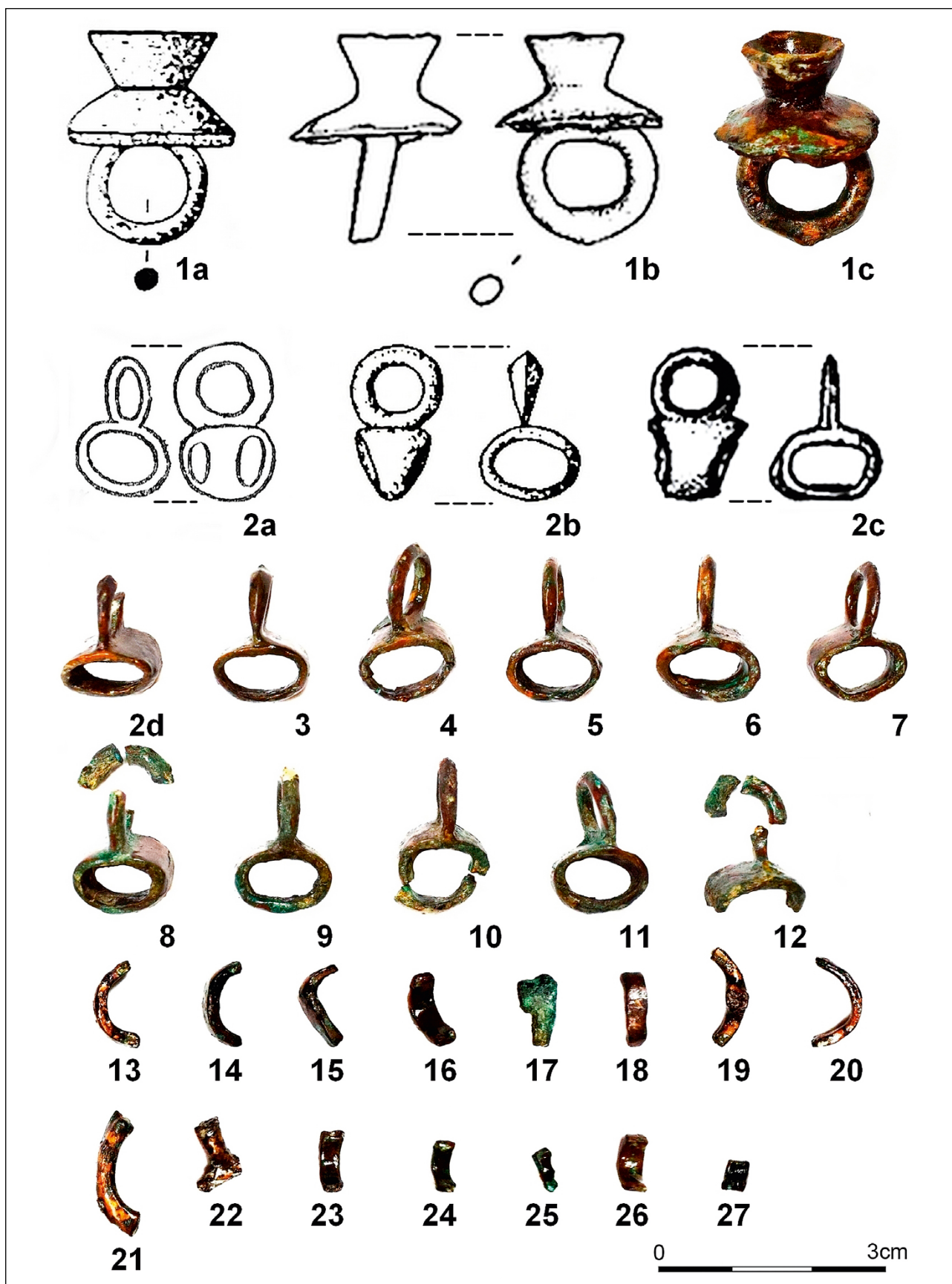

Tab. 12: Iron horse bridle bits, H1. 1a-c, 2a-b, 3a-c - period drawing documentation (1a, 2a, 3a - ČERVINKA 1925a; 1b - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 2:5; 1c, 2b, 3b - ČERVINKA 1948, obr. 8:3-5; 3c - ČIŽMÁŘOVÁ - HOLUBOVÁ 2011, obr. 132), 1d, 2c, 3d - current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 12: Železná koňská udidla, H1. 1a-c, 2a-b, 3a-c - dobová kresebná dokumentace (1a, 2a, 3a - ČERVINKA 1925a; 1b - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 2:5; 1c, 2b, 3b - ČERVINKA 1948, obr. 8:3-5; 3c - ČIŽMÁŘOVÁ - HOLUBOVÁ 2011, obr. 132), 1d, 2c, 3d - současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

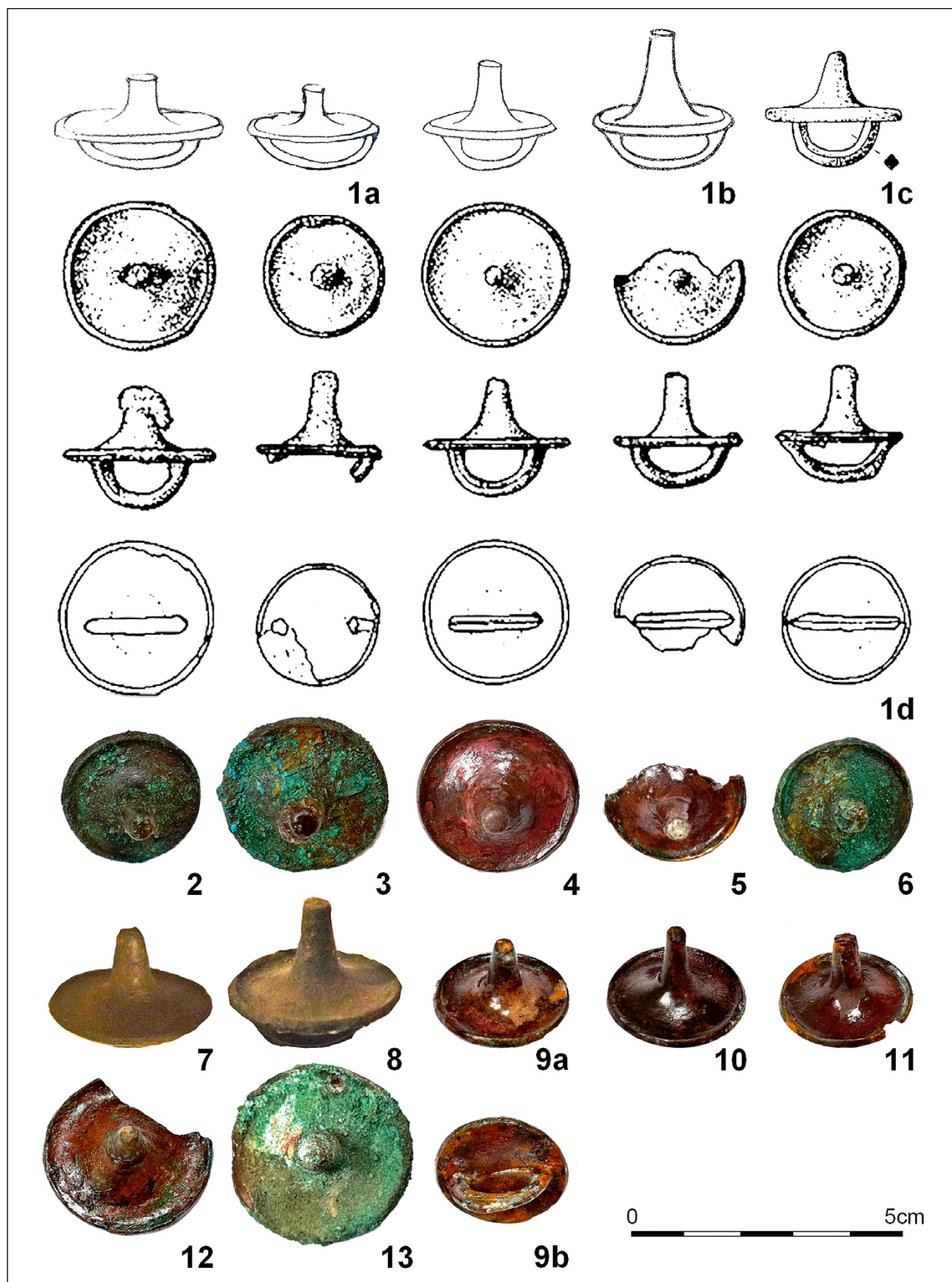

Tab. 13: Iron horse bridle bits and their components, H2. 1a-b, 2a-b, 3a-4 - period drawing documentation (1a, 2a, 3a - ČERVINKA 1925a; 1b, 2b, 3b - ČERVINKA 1948, obr. 10:3,5,8; 4 - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:3), 1c, 5-7 - current state (photo and graphic modification Z. Mírová).
 Tab. 13: Železná koňská udidla a jejich součásti, H2. 1a-b, 2a-b, 3a-4 - dobová kresební dokumentace (1a, 2a, 3a - ČERVINKA 1925a; 1b, 2b, 3b - ČERVINKA 1948, obr. 10:3,5,8; 4 - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:3), 1c, 5-7 - současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

Tab. 14: Components of the horse's harness - button-like slider buckle with cup-like ending (1) and bronze breaststraps with circles (2-27), H1. 1a-b, 2a-c - period drawing documentation (1a, 2b - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 2:1,6; 2a - ČERVINKA 1948, obr. 8:13-14; 1b, 2c - ČIŽMÁŘOVÁ - HOLUBOVÁ 2011, obr. 132), 1c, 2d, 3-27 - current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 14: Bronzové součásti koňského postroje - knoflíkovitá průvlečka s pohárkovitým ukončením (1) a bronzové průvlečky s kroužky (2-27), H1. 1a-b, 2a-c - dobová kresebná dokumentace (1a, 2b - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 2:1,6; 2a - ČERVINKA 1948, obr. 8:13-14; 1b, 2c - ČIŽMÁŘOVÁ - HOLUBOVÁ 2011, obr. 132), 1c, 2d, 3-27 - současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

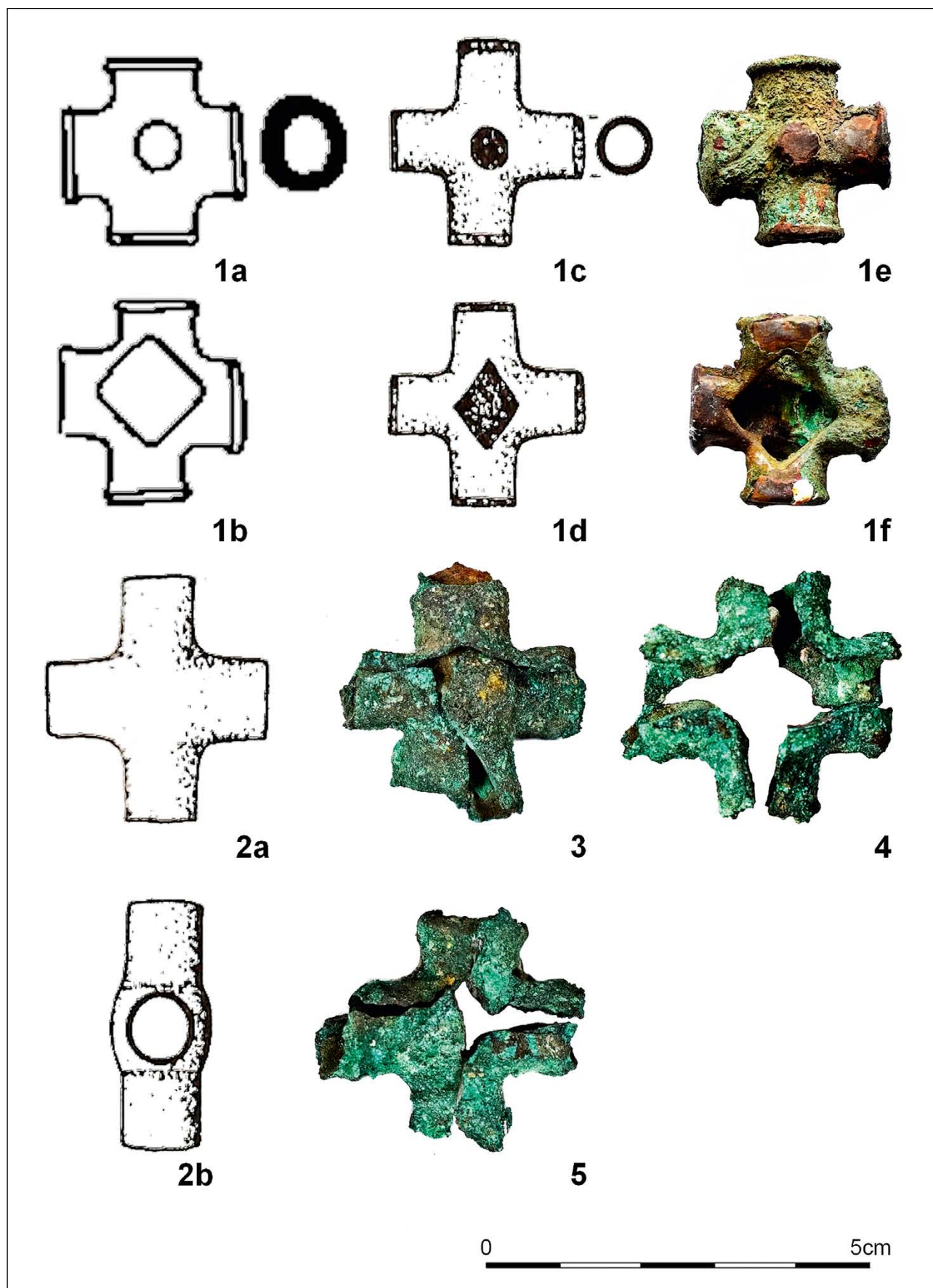
Tab. 15: Bronze components of the horse's harness - tutuli-like buttons with one threading circle, H1 or H2. 1a-d - period drawing documentation (1a - ČERVINKA 1925a; 1b - ČERVINKA 1948, obr. 8:16-17; 1c - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 2:3; 1d - ČIŽMÁŘOVÁ - HOLUBOVÁ 2011, obr. 132), 2-13 - current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 15: Bronzové součásti koňského postroje - tutulovité knoflíky s jedním provlékacím kroužkem, H1 nebo H2. 1a-d - dobová kresebná dokumentace (1a - ČERVINKA 1925a; 1b - ČERVINKA 1948, obr. 8:16-17; 1c - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 2:3; 1d - ČIŽMÁŘOVÁ - HOLUBOVÁ 2011, obr. 132), 2-13 - současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

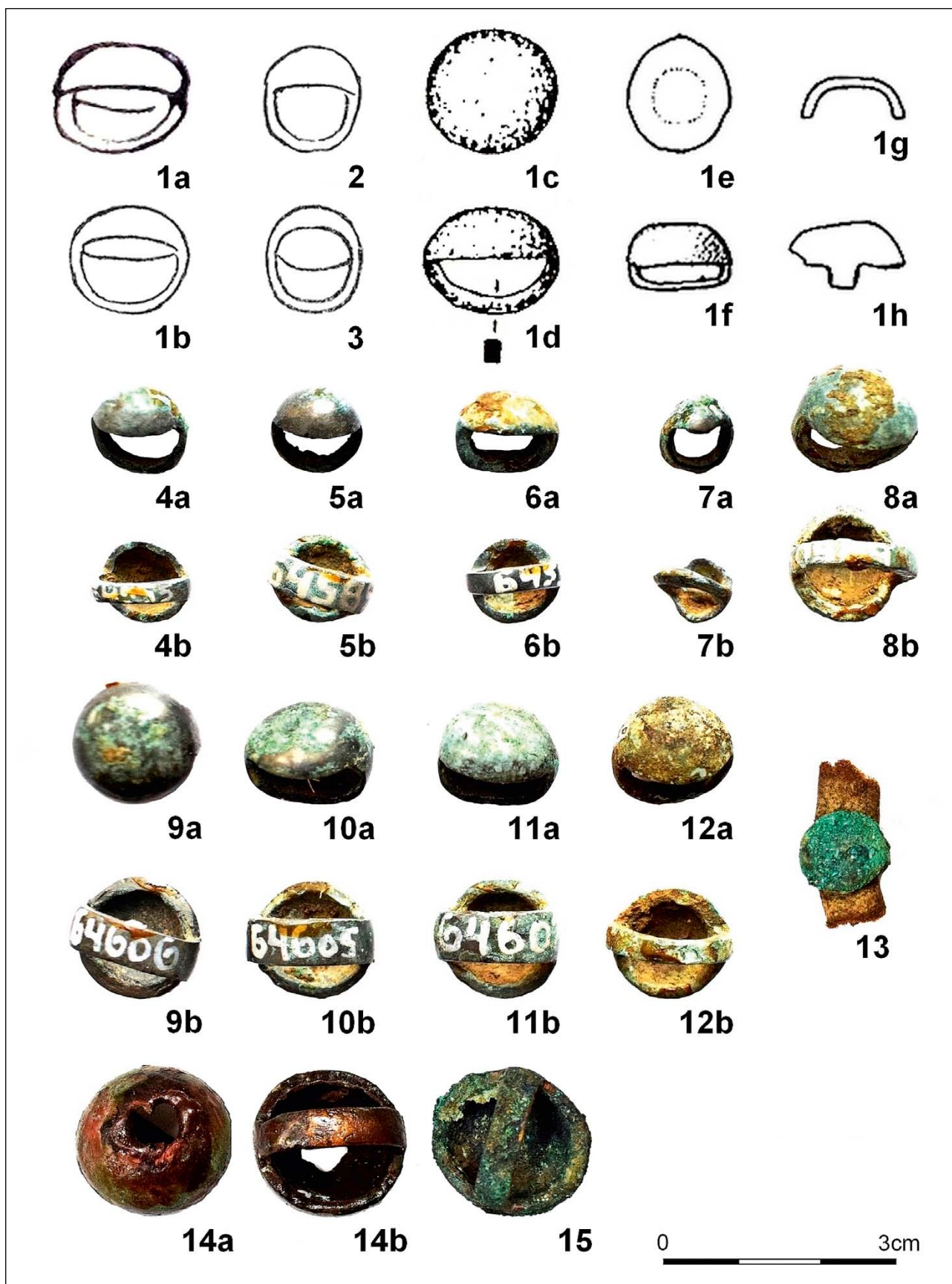
Tab. 16: Bronze components of the horse's harness – tutuli-like buttons (1–11) and breaststraps (12, 14–15), H1 or H2; leading circle? (13), H2. 1a–b, 4, 12a, 14–15 – period drawing documentation (1a–b, 12a – ČIŽMÁŘOVÁ – HOLUBOVÁ 2011, obr. 132; 4 – STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 5:3; 14–15 – ČERVINKA 1925a), 2a–3b, 5a–11b, 12b–13 – current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 16: Bronzové součásti koňského postroje – tutulovité knoflíky (1–11) a průvlečky (12, 14–15), H1 nebo H2; vodící kroužek? (13), H2. 1a–b, 4, 12a, 14–15 – dobová kresebná dokumentace (1a–b, 12a – ČIŽMÁŘOVÁ – HOLUBOVÁ 2011, obr. 132; 4 – STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 5:3; 14–15 – ČERVINKA 1925a), 2a–3b, 5a–11b, 12b–13 – současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

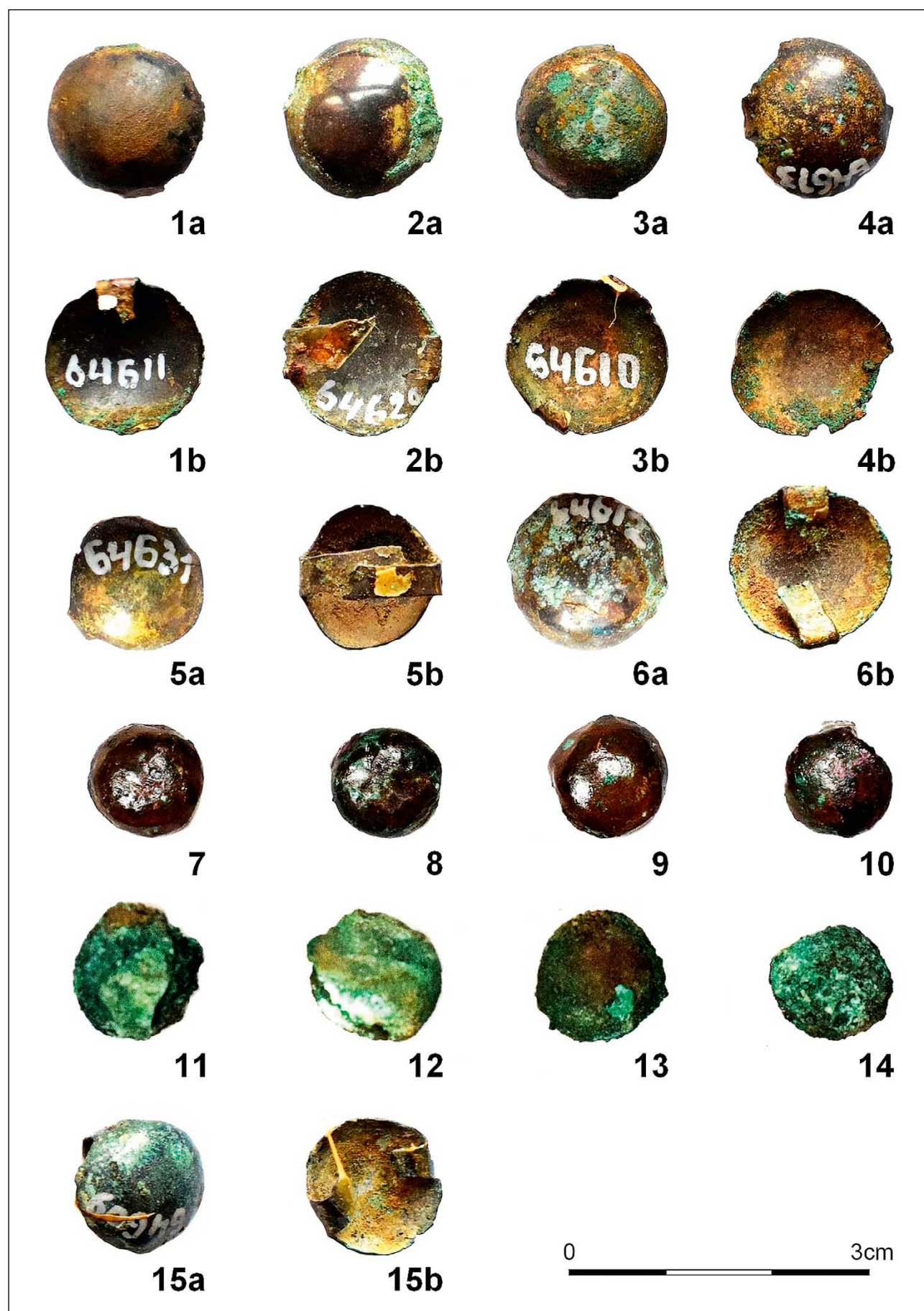
Tab. 17: Bronze components of the horse's harness – cross breaststraps, H1 or H2. 1a–d, 2a–b – period drawing documentation (1a–b – NEKVASIL 1993, tab. 230:7; 1c–d, 2a–b – STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 5:4–5), 1e–f, 3–5 – current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 17: Bronzové součásti koňského postroje – křížové průvlečky, H1 nebo H2. 1a–d, 2a–b – dobová kresebná dokumentace (1a–b – NEKVASIL 1993, tab. 230:7; 1c–d, 2a–b – STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 5:4–5), 1e–f, 3–5 – současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

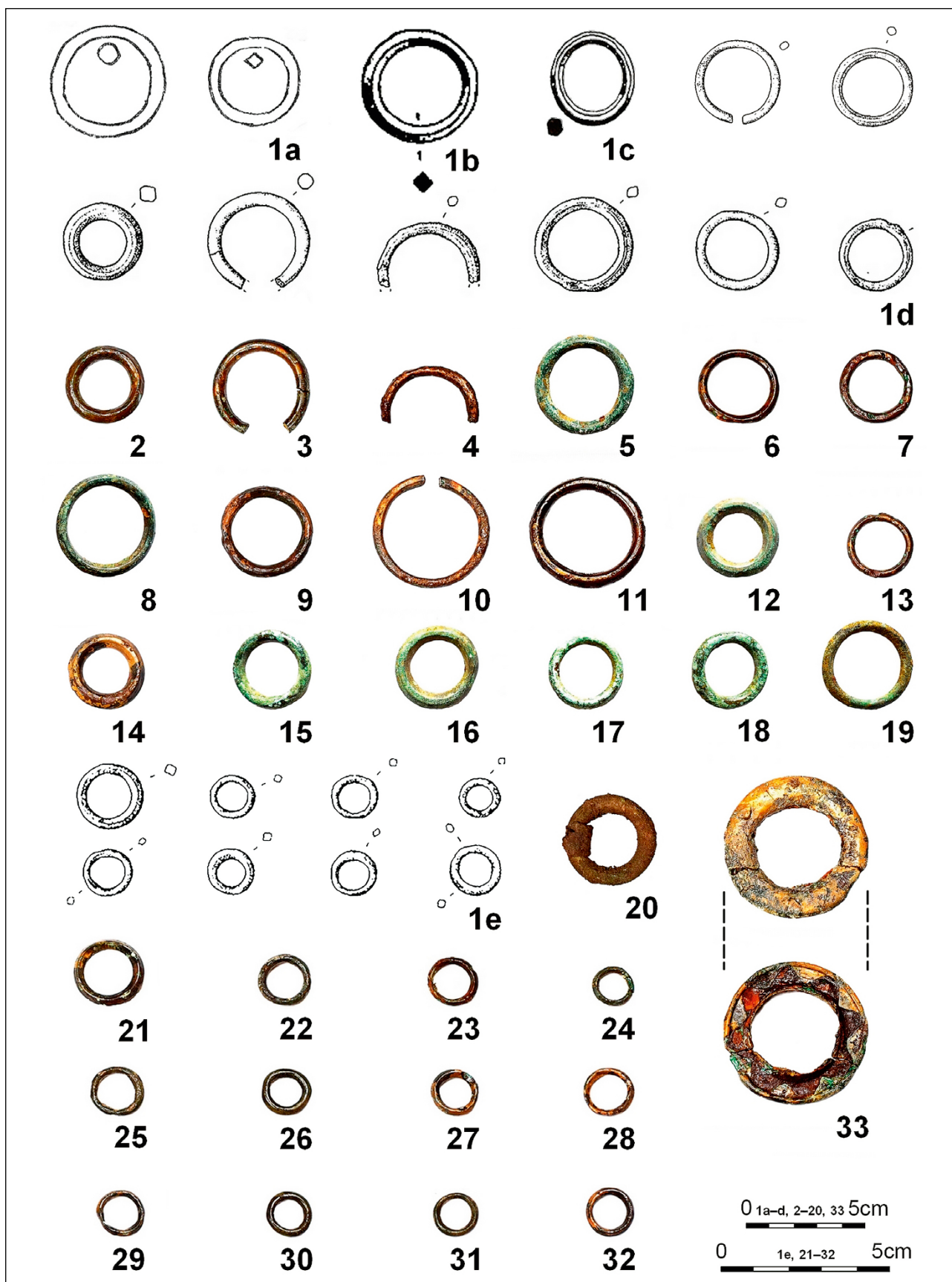
Tab. 18: Bronze components of the horse's harness - breaststraps with a semi-circular head, H1 (4a-12b) and H2 (13-15; No. 13 with a leather strap). 1-3 - period drawing documentation H1 and H2 (1a - ČERVINKA 1925a; 1b, 2-3 - ČERVINKA 1948, obr. 8:10-11; 1c-d - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 2:4; 1e-h - ČIŽMÁŘOVÁ - HOLUBOVÁ 2011, obr. 132), 4a-15 - current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 18: Bronzové součásti koňského postroje - průvlečky s polokulovitou hlavicí, H1 (4a-12b) a H2 (13-15; č. 13 s koženým řemínkem). 1-3 - dobová kresebná dokumentace H1 a H2 (1a - ČERVINKA 1925a; 1b, 2-3 - ČERVINKA 1948, obr. 8:10-11; 1c-d - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 2:4; 1e-h - ČIŽMÁŘOVÁ - HOLUBOVÁ 2011, obr. 132), 4a-15 - současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

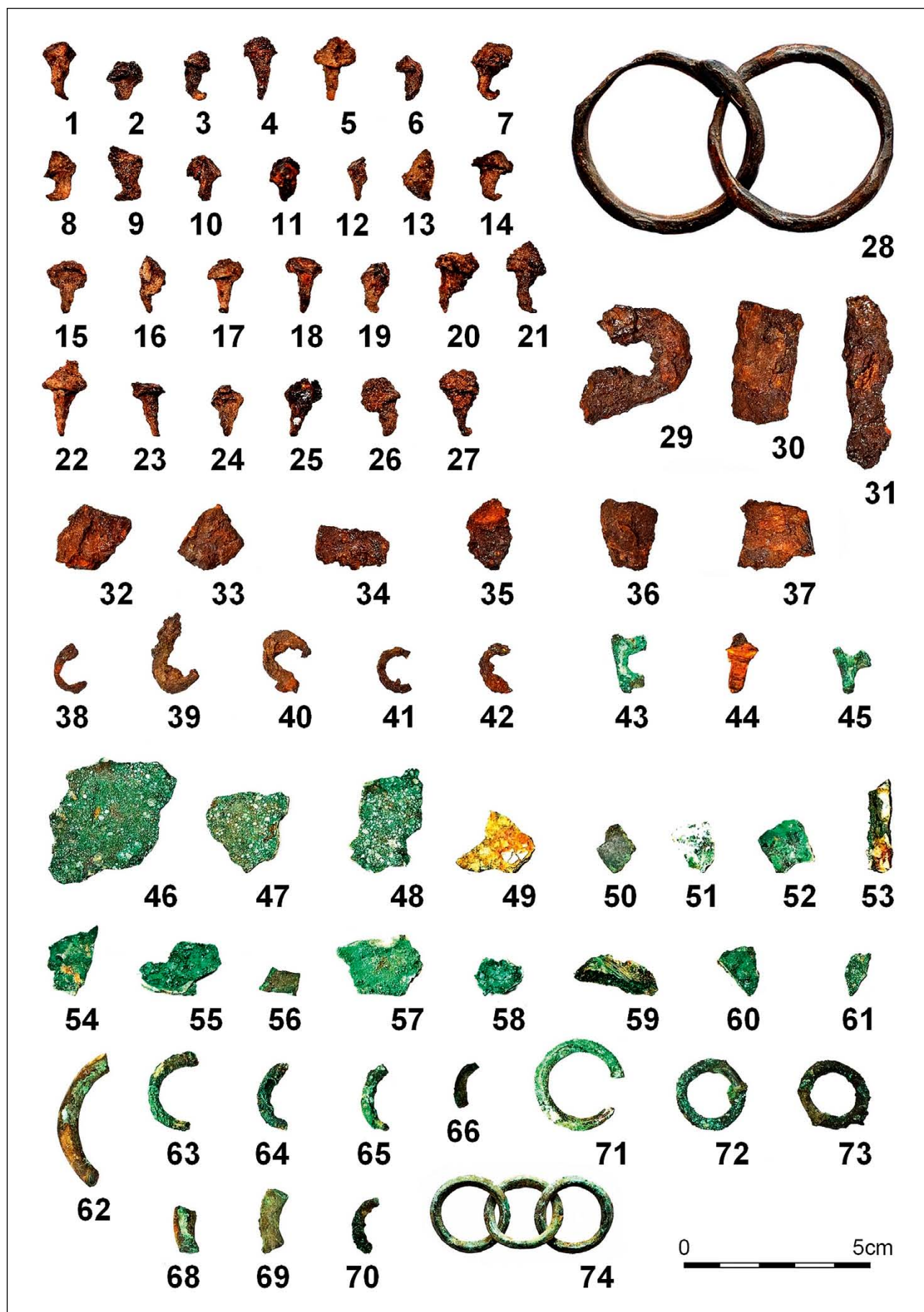
Tab. 19: Bronze component of a horse's harness – studs, H1. Current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 19: Bronzové součásti koňského postroje – pukličky, H1. Současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

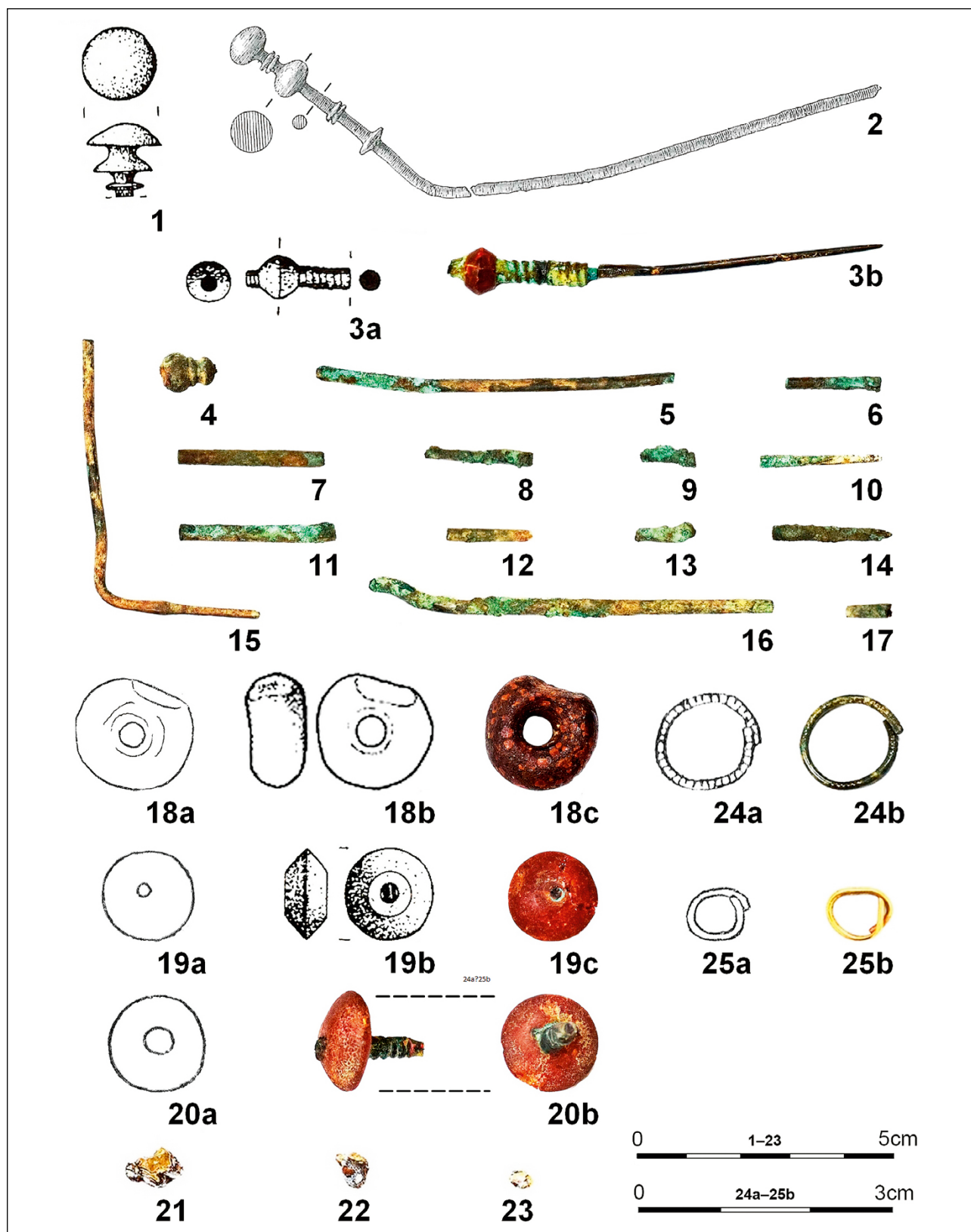

Tab. 20: Bronze components of the horse's harness, wagon or clothing - circles (1-32) and metalwork of the hubs of the wheels/ends of the shaft (33), H1 or H2. 1a-e - period drawing documentation (1a - ČERVINKA 1948, obr. 8:20-21; 1b-c - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 2:2, 4:6; 1d-e - ČIŽMÁŘOVÁ - HOLUBOVÁ 2011, obr. 132), 2-33 - current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 20: Bronzové součásti koňského postroje, vozu, nebo oděvu - kroužky (1-32) a kování náboje kol/nákončí oje (33), H1 nebo H2. 1a-e - dobová kresebná dokumentace (1a - ČERVINKA 1948, obr. 8:20-21; 1b-c - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 2:2, 4:6; 1d-e - ČIŽMÁŘOVÁ - HOLUBOVÁ 2011, obr. 132), 2-33 - současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

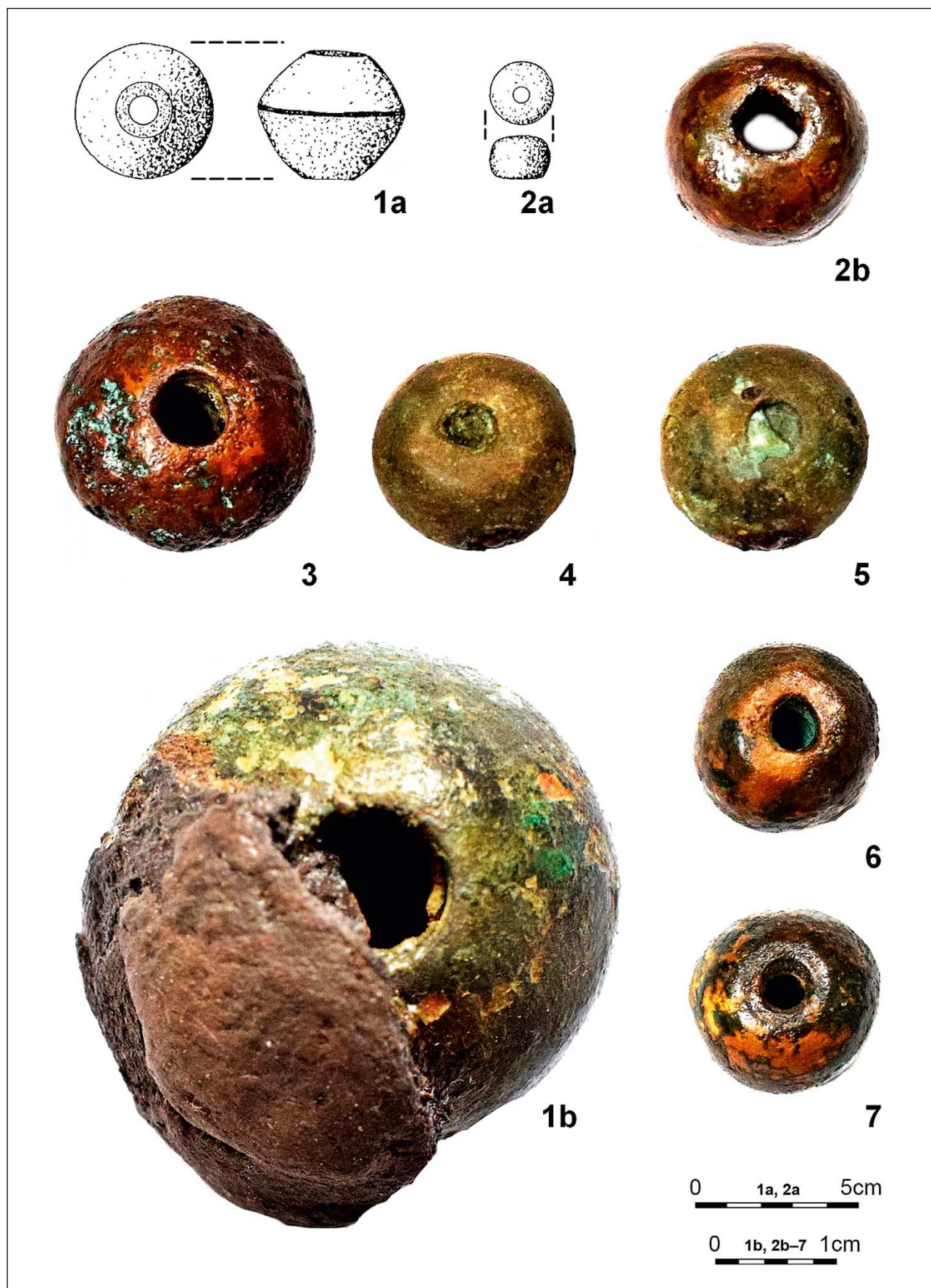

Tab. 21: Iron and bronze components of the horse's harness, yoke and wagon, H2. Current state (photo and graphic modification Z. Mírová).
 Tab. 21: Železné a bronzové součásti koňského postroje, jha a vozu, H2. Současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

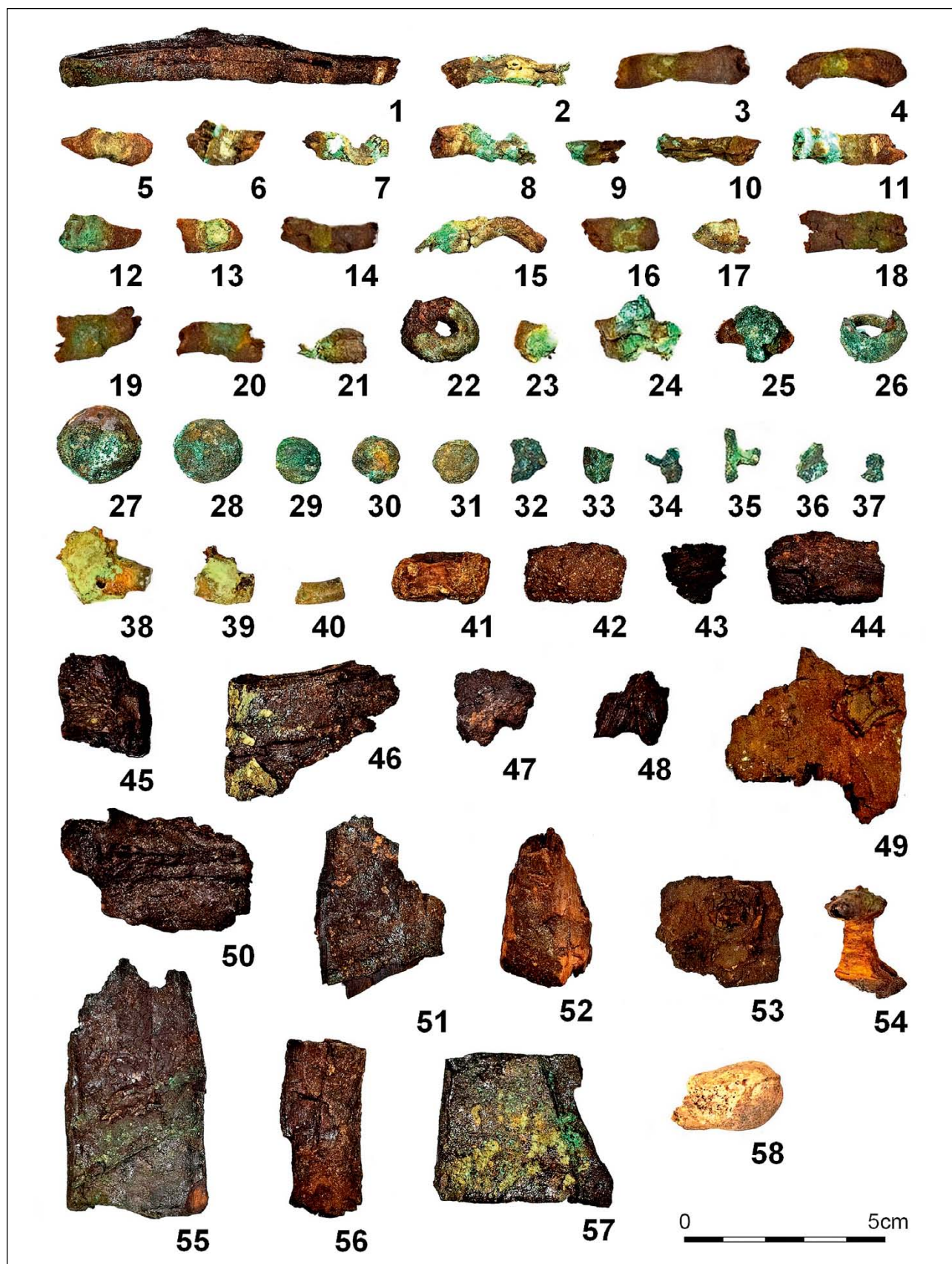
Tab. 22: Bronze pins with multiple heads (1-2, 4 from H1 or H2), bronze pins with an amber head (3 from H2, 19-20 from H1), fragments of bronze pins (5-17 from H1 or H2), amber circle (18 from H1), glass (21-23 from H2), bronze earring/hairring (24 from H1), gold earring/hairring (25 from H1). 1-3a, 18a-b, 19a-b, 20a, 24a, 25a - period drawing documentation (1, 3a, 19b - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 5:6,9, 2:7; 2 - PARZINGER - NEKVASIL - BARTH 1995, Taf. 2:26; 18a, 19a, 20a, 24a, 25a - ČERVINKA 1948, obr. 8:16,18-19,7,9; 18b - ČIŽMÁŘOVÁ - HOLUBOVÁ 2011, obr. 132), 3b-17, 18c, 19c, 20b-23, 24b, 25b - current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 22: Bronzové jehlice s vícenásobnou hlavicí (1-2, 4 z H1 nebo H2), bronzové jehlice s jantarovou hlavicí (3 z H2, 19-20 z H1), zlomky bronzových jehlic (5-17 z H1 nebo H2), jantarový kroužek (18 z H1), sklo (21-23 z H2), bronzová náušnice/záušnice (24 z H1), zlatá náušnice/záušnice (25 z H1). 1-3a, 18a-b, 19a-b, 20a, 24a, 25a - dobová kresebná dokumentace (1, 3a, 19b - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 5:6,9, 2:7; 2 - PARZINGER - NEKVASIL - BARTH 1995, Taf. 2:26; 18a, 19a, 20a, 24a, 25a - ČERVINKA 1948, obr. 8:16,18-19,7,9; 18b - ČIŽMÁŘOVÁ - HOLUBOVÁ 2011, obr. 132), 3b-17, 18c, 19c, 20b-23, 24b, 25b - současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

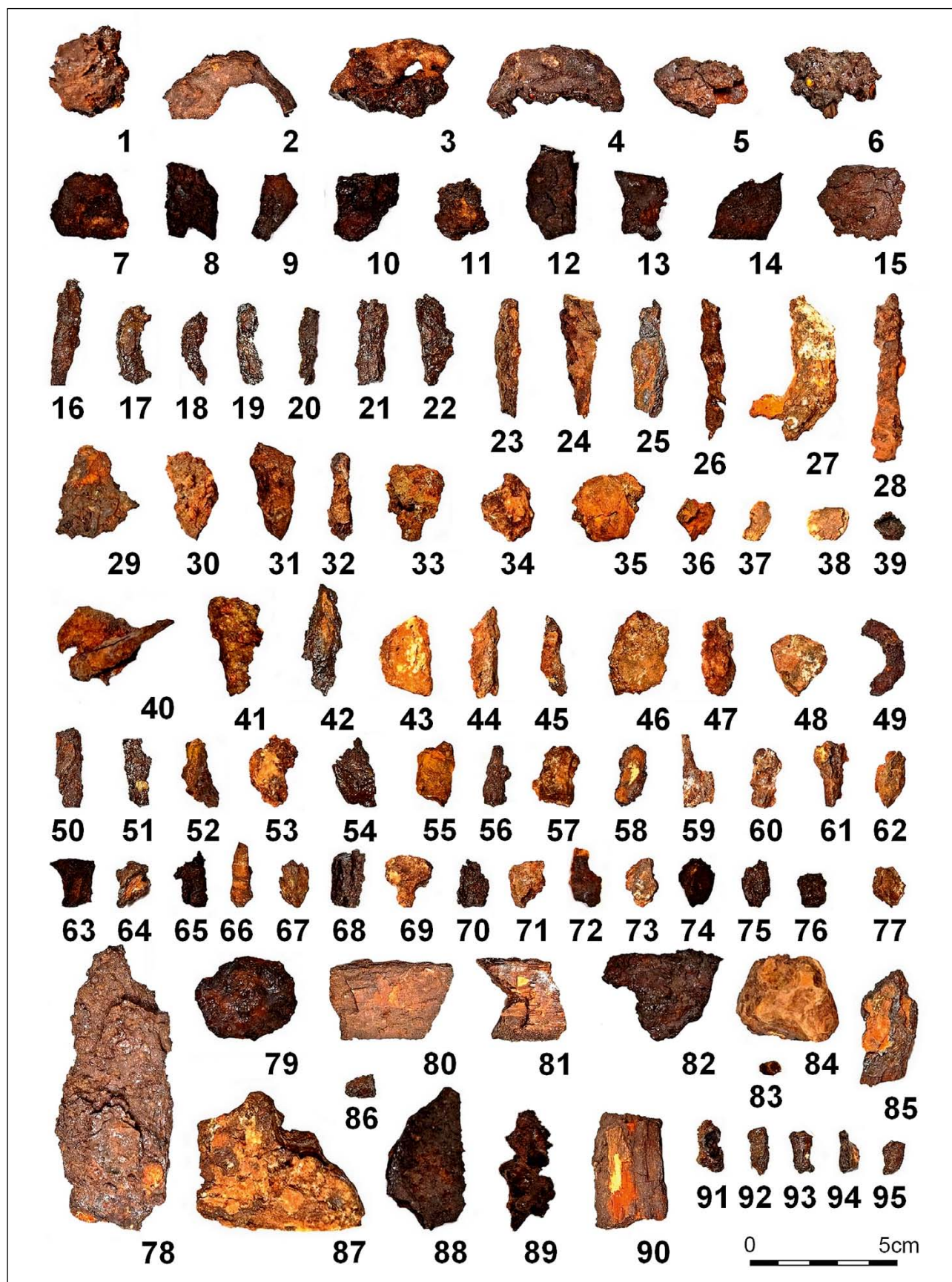
Tab. 23: Bronze balls (with a detail of the matter of organic origin - 1b), H1 or H2. 1a, 2a - period drawing documentation (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 2:8-9), 1b, 2b-7 - current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 23: Bronzové koule (s detailem hmoty organického původu - 1b), H1 nebo H2. 1a, 2a - dobová kresebná dokumentace (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 2:8-9), 1b, 2b-7 - současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

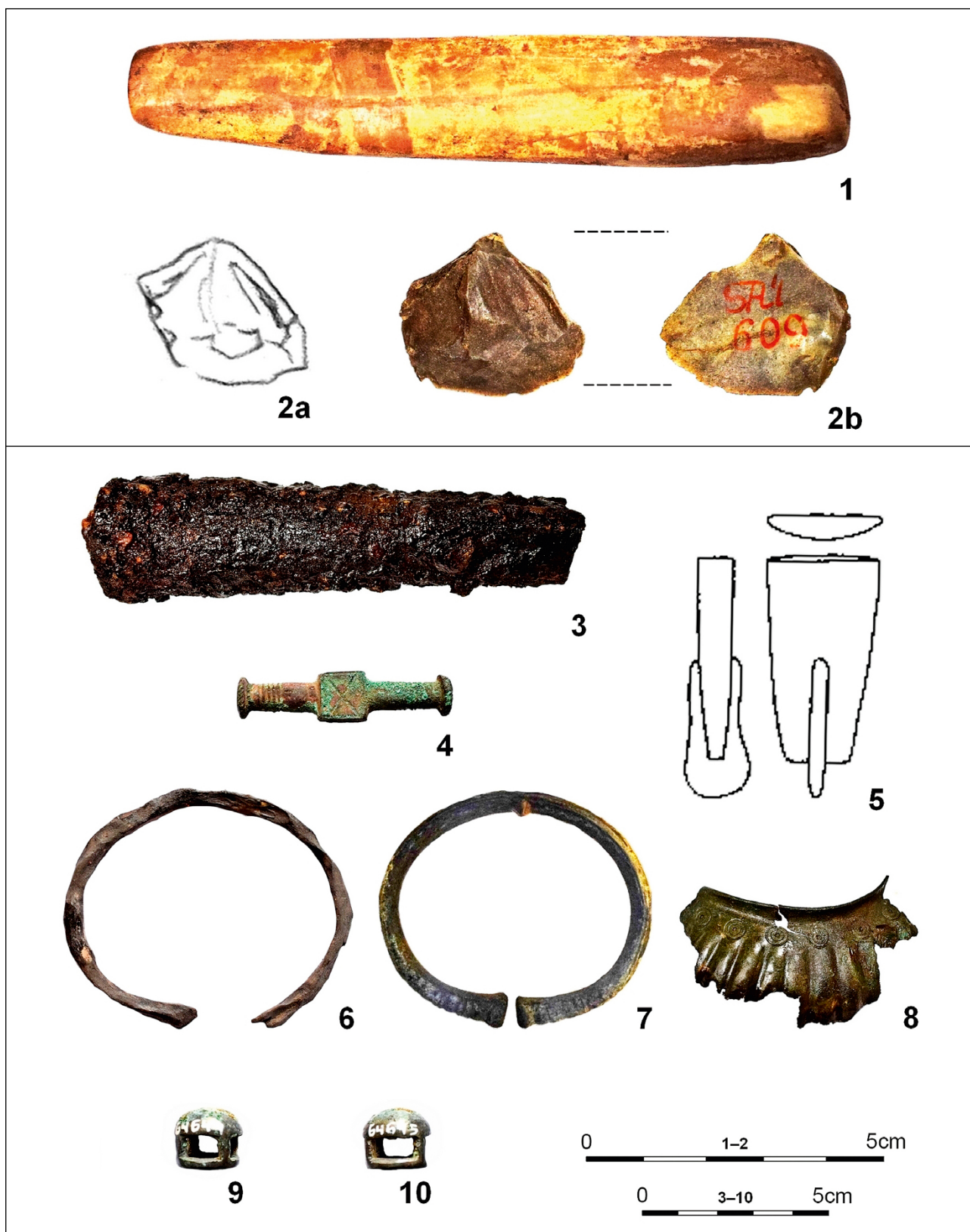
Tab. 24: Items from organic and inorganic material - leather (1-24), bronze breaststrap with leather (25), bronze fragments of breaststraps (26-37), bronze fragments of a circle with leather (38-40), fragments of iron with wood (41-44), fragments of wood with leather (45-53, 55-57), iron/bronze rivet wrapped with wood (54), bone (58), H2 (1-21, 23-24, 26-31), H1 or H2 (22, 25, 32-58). Current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 24: Předměty z organického a anorganického materiálu - kůže (1-24), bronzová průvlečka s kůží (25), bronzové fragmenty průvleček (26-37), bronzové fragmenty kruhu s kůží (38-40), fragmenty železa se dřevem (41-44), fragmenty dřeva s kůží (45-53, 55-57), železný/bronzový nýtek obalený dřevem (54), kost (58), H2 (1-21, 23-24, 26-31), H1 nebo H2 (22, 25, 32-58). Současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

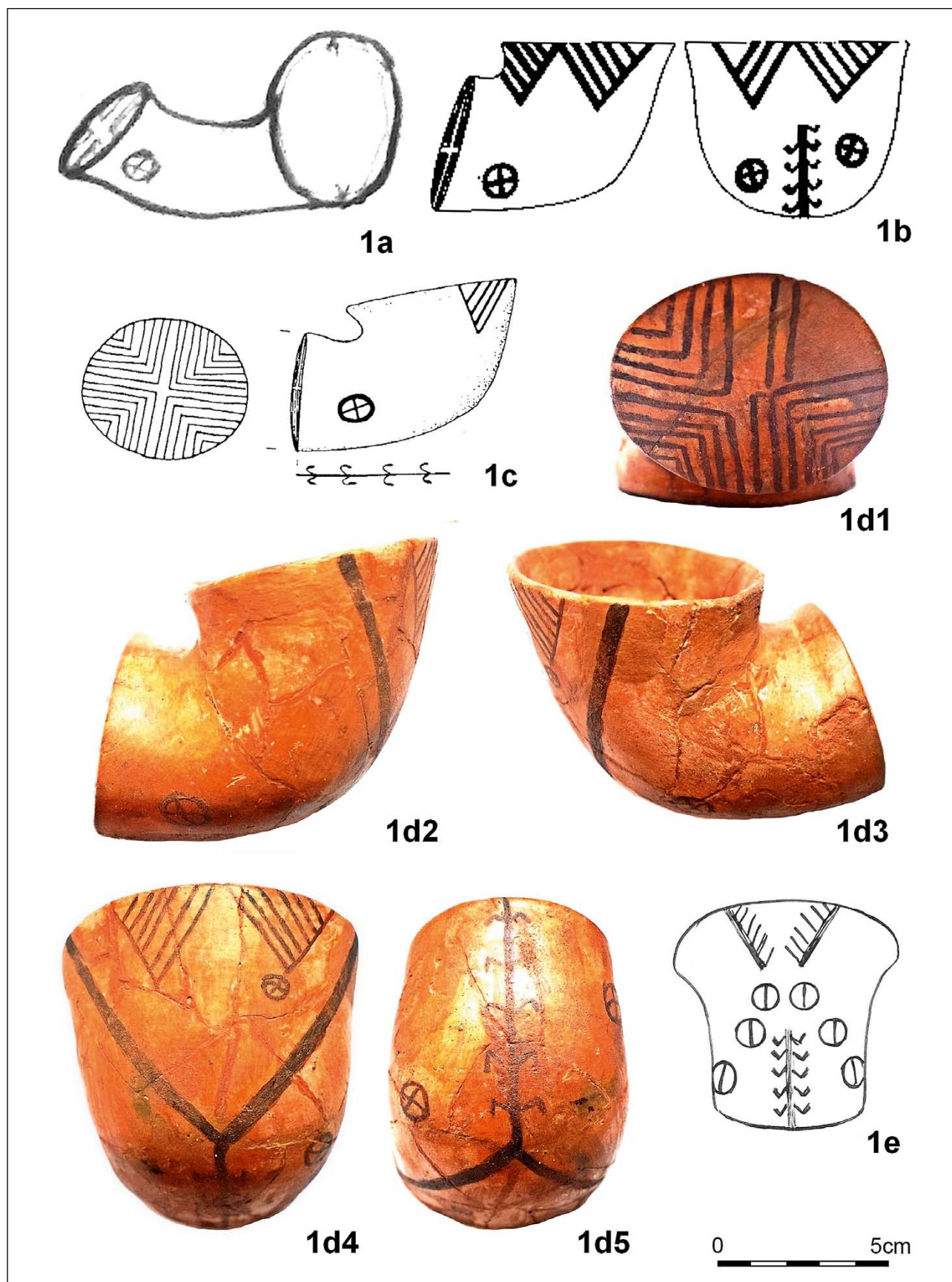
Tab. 25: Iron items, with imprints of cloth, with relicts of woods – felloe (1–6, 7–15, 78–90) and nails (16–26, 28, 32–33, 41–42, 44–45, 48, 50–62, 69, 72) wheels of the wagon, undetermined fragments (27, 29–31, 34–40, 43, 46–47, 49, 63–68, 70–71, 73–77, 91–95), H2 (1–6, 11, 89), H1 or H2 (7–10, 12–88, 90–95). Current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 25: Železné předměty, s otisky tkanin, s relikty dřev – ráčky (1–6, 7–15, 78–90) a hřeby (16–26, 28, 32–33, 41–42, 44–45, 48, 50–62, 69, 72) kol vozu, neurčitelné fragmenty (27, 29–31, 34–40, 43, 46–47, 49, 63–68, 70–71, 73–77, 91–95), H2 (1–6, 11, 89), H1 nebo H2 (7–10, 12–88, 90–95). Současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

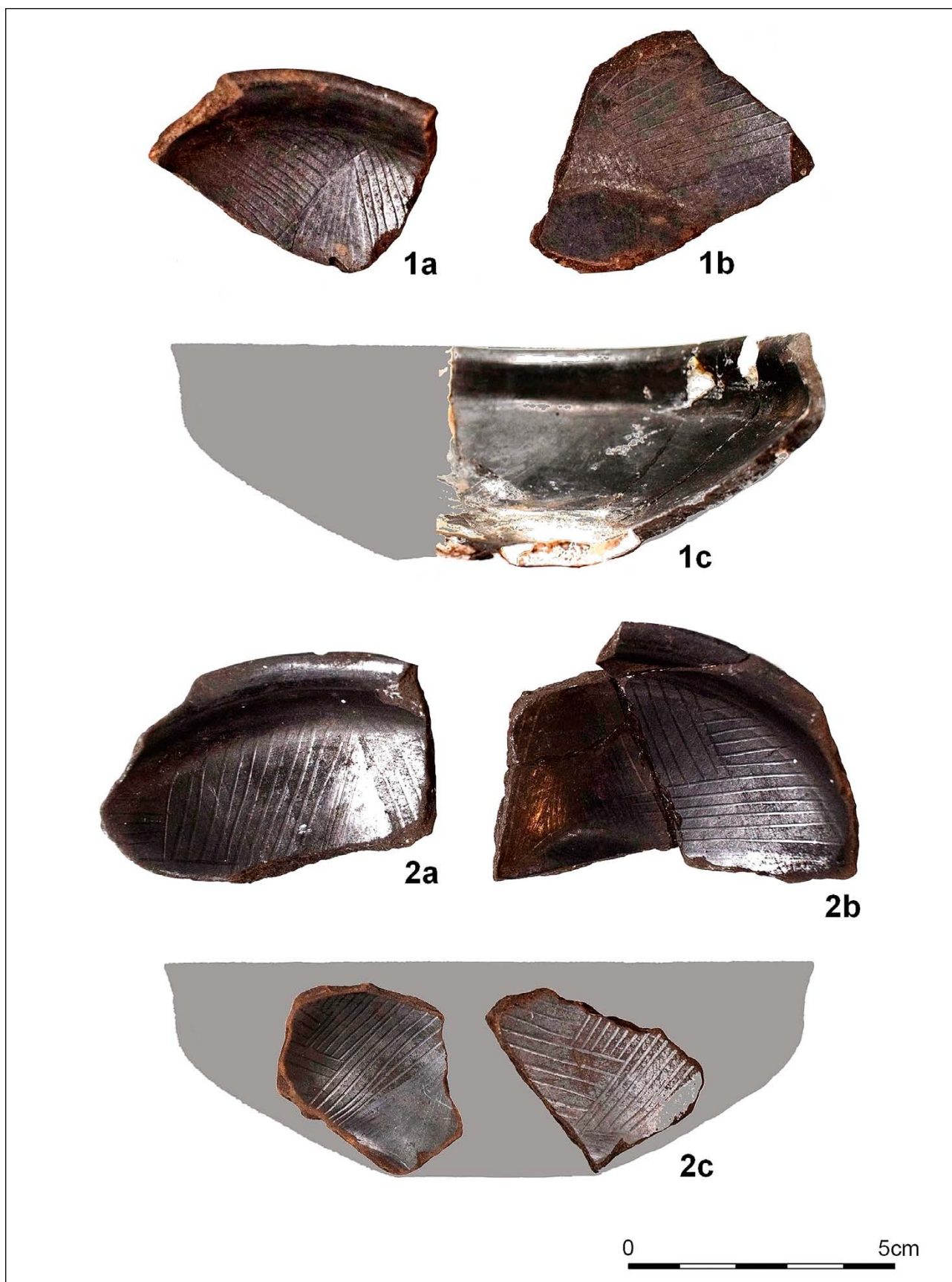
Tab. 26: Stone industry – whetstone (1) and horn-like chip (2), H1 or H2. Items mistakenly connected with H1 and H2 – iron case of a spear (3; Horákov – „Hlásnica“), bronze toggle (4; Brno-Holásky 3), bronze fin-like ending of the sheath of a sword (5; unknown site), iron bracelet (6; unknown site), bronze bracelet (7; Břeclav-Stará Břeclav), tin bracelet (8; Habrůvka – „Býčí skála“), breaststraps (9–10; Horákov – „Hlásnica“). 2a, 5 – drawing documentation (2a – ČERVINKA 1925a; 5 – NEKVASIL 1993, tab. 230:25), 1, 2b–4, 6–10 – current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 26: Kamenná industrie – brousek (1) a rohovcový ústěp (2), H1 nebo H2. Předměty mylně spojené s H1 a H2 – železná tulej kopí (3; Horákov – „Hlásnica“), bronzový roubík (4; Brno-Holásky 3), bronzové ploutvovité nákončí pochvy meče (5; neznámá lokalita), železný náramek (6; neznámá lokalita), bronzový náramek (7; Břeclav-Stará Břeclav), plechový náramek (8; Habrůvka – „Býčí skála“), průvlečky (9–10; Horákov – „Hlásnica“). 2a, 5 – kresebná dokumentace (2a – ČERVINKA 1925a; 5 – NEKVASIL 1993, tab. 230:25), 1, 2b–4, 6–10 – současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

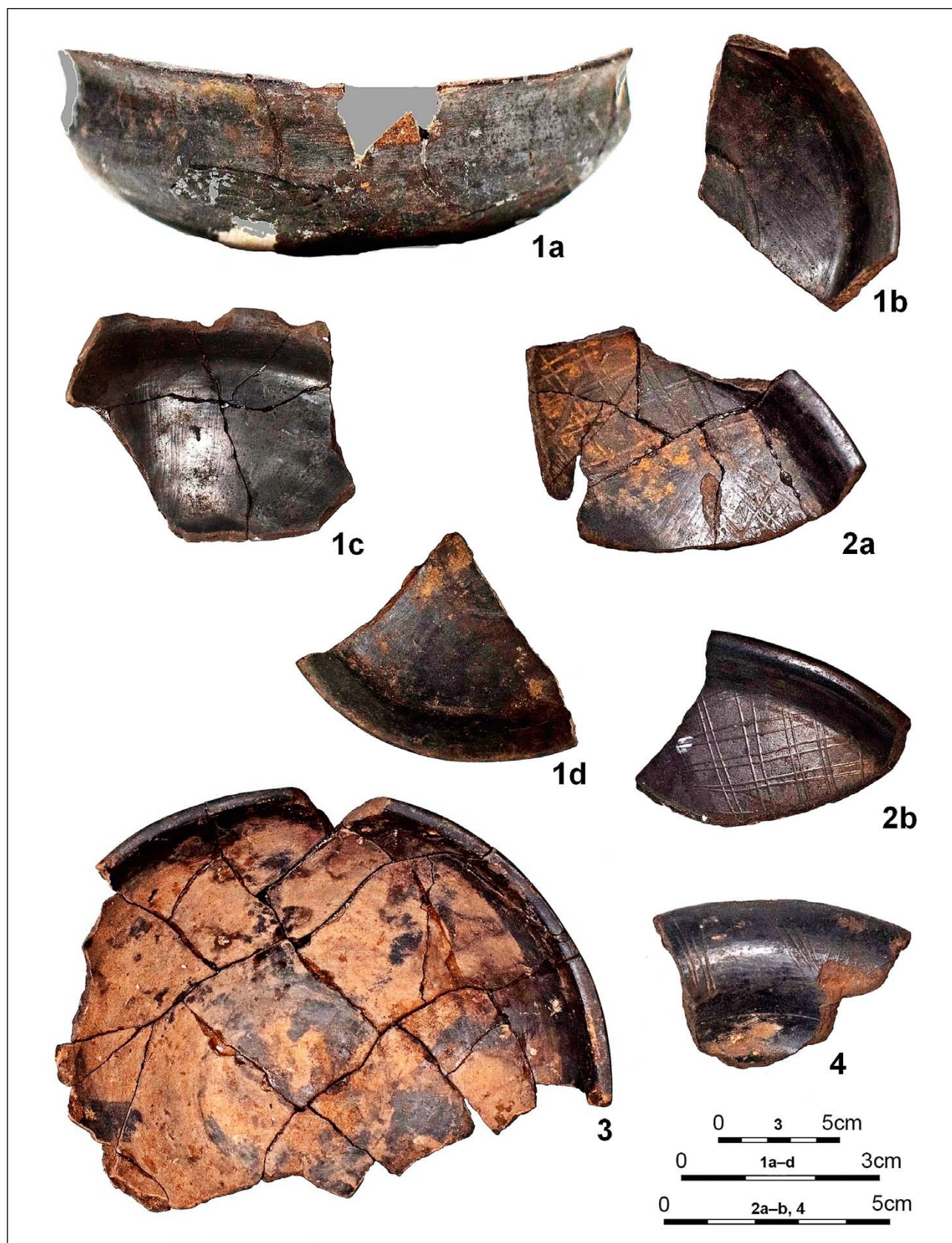
Tab. 27: Ceramic elbow-shaped drinking horn, orange surface, painted decoration with graphitized/black motifs (hillocks, the Sun and tree of life), H2. 1a-c,e - drawing documentation (1a,e - ČERVINKA 1925a; 1b - NEKVASIL 1993, tab. 230:28; 1c - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 3:3), 1d1-d5 - current state (Z. Mírová).

Tab. 27: Keramický kolínkový picí roh, oranžový povrch, malovaná výzdoba tuhovanými/černými motivy (pahorky, slunce a strom života), H2. 1a-c,e - kresebná dokumentace (1a,e - ČERVINKA 1925a; 1b - NEKVASIL 1993, tab. 230:28; 1c - STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 3:3), 1d1-d5 - současný stav (Z. Mírová).

Tab. 28: Ceramic bowls, H1 or H2. 1 – bowl with bent edge, graphitized inside and out, glossed tips inside and engraved hatching in the interspaces; 2 – bowl with bent edge, graphitized inside and out, glossed tips inside and engraved hatching in the interspaces. Current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 28: Keramické mísy, H1 nebo H2. 1 – mísa s prohnutým okrajem, vně i uvnitř potuhování, uvnitř vlešřované cípy a ryté šrafování v meziprostorech; 2 – mísa s prohnutým okrajem, vně i uvnitř potuhování, uvnitř vlešřované cípy a ryté šrafování v meziprostorech. Současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

Tab. 29: Ceramic bowls, H1 or H2. 1 - bowl with bent edge, graphitized inside and out, glossed tips inside and engraved double lattices in the interspaces; 2 - bowl with bent edge, graphitized inside and out, glossed tips inside and engraved double lattices in the interspaces; 3 - bowl with bent edge, graphitized inside and out (inside wiped off), decoration unpreserved; 4 - ceramic bowl with folded edge, graphitized inside and out, engraved on the edges. Current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 29: Keramické mísy, H1 nebo H2. 1 - mísa s prohnutým okrajem, vně i uvnitř potuhování, uvnitř vlešřované cípy a ryté dvojité mřížkování v meziprostorech; 2 - mísa s prohnutým okrajem, vně i uvnitř potuhování, uvnitř vlešřované cípy a ryté dvojité mřížkování v meziprostorech; 3 - mísa s prohnutým okrajem, vně i uvnitř potuhování (uvnitř setřelé), výzdoba nezachována; 4 - keramická mísa s přehnutým okrajem, vně i uvnitř potuhování, na okraji rytí. Současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

Tab. 30: Ceramic bowls, H1 or H2. 1 – ceramic bowl with bent edge, graphitized inside and out, inside glossed tips and engraved with hatching; 2 – ceramic bowl with closed edge, externally graphitized on the edge, inside without decoration. Current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 30: Keramické mísy, H1 nebo H2. 1 – keramická mísa s prohnutým okrajem, vně i uvnitř potuhování, uvnitř vleštované cípy a ryté šrafování; 2 – keramická mísa se zataženým okrajem, vně potuhování na okraji, uvnitř bez výzdoby. Současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

Tab. 31: Ceramic amphorae/urns, H1. 1 - amphora/urn, rastered on the bulge; 2 - amphora/urn, channelled vertically and continuously on the bulge. Current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 31: Keramické amfory/osudí, H1. 1 - amfóra/osudí, rastrování na výdutí; 2 - amfóra/osudí, svislé souvislé kanelování na výdutí. Současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

Tab. 32: Ceramic amphora-shaped jugs, H1. 1 - amphora-shaped jug, externally graphitized, tutuli-shaped spirals on the bulge, spiked protrusion with semi-circular grooving on the bulge and plastic protrusions on the bottom; 2 - amphora-shaped jug, externally graphitized, tutuli-shaped spirals on the bulge. Current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 32: Keramické amforovité zásobnice, H1. 1 - amforovitá zásobnice, vně potuhování, tutulovité vypnuliny na výdutí, trnové výčnělky s půlkruhovým žlábkováním na výdutí a plastickými výčnělky na spodní části; 2 - amforovitá zásobnice, vně potuhování, tutulovité vypnuliny na výdutí. Současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

Tab. 33: Ceramic amphora-shaped jugs, H2. 1 - amphora-shaped jug, without decoration; 2 - amphora-shaped jug, externally graphitized, inside red paint. Current state (photo and graphic modification Z. Mírová).

Tab. 33: Keramické amforovité zásobnice, H2. 1 - amforovitá zásobnice, bez výzdoby; 2 - amforovitá zásobnice, vně potuhování, uvnitř červená malba. Současný stav (foto a grafická úprava Z. Mírová).

Tab. 34: Ceramic amphora-shaped jug, external orange surface, graphitized edge and handle, painting of the graphitized/black belts on the convex part, H2. 1a – drawing documentation (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 3:1), 1b – current state (Z. Mírová).

Tab. 34: Keramická amforovitá zásobnice, vně oranžový povrch, potuhovaný okraj a hrdlo, malování tuhovými/černými pásy na výduti, H2. 1a – kresebná dokumentace (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 3:1), 1b – současný stav (Z. Mírová).

4. TYPOLOGICAL AND CHRONOLOGICAL ASSESSMENT OF THE MOBILE INVENTORY LIST OF H1 AND H2

4.1 Four-wheeled wagons

Four-wheeled wagons have not been discussed so far during the almost 100 years since the research. Their existence in Moravia remained problematic and to the end of the 20th century the opinion applied that they did not appear in the graves of the Horákov group.⁷ Nevertheless, the authors believe that this opinion is mistaken and does not correspond to reality. New progress was only with the all-wooden four-wheeled wagons in Hrušovany u Brna 1 and in Modřice 3815 thanks to the finds of guards for the wheels, which brought new knowledge and opened the possibility of a revision with the earlier researches such as H1 and H2. The existence of wagons in H1 and H2 can be proved by four groups of arguments: 1. *the existence of wagons in the Horákov group* – parts of at least 3 four-wheeled wagons come from Habrůvka – “Býčí skála” (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 86–112);⁸ 2. *indirect proofs of wagons in the space of the Horákov group (guards for wheels)* – Hrušovany u Brna 1 (KOS 2011, obr. 1; KOS – PŘICHYSTAL 2013, Fig. on p. 89), Modřice 3815 (KOS – PŘICHYSTAL 2013, 85–86); 3. *sizes of the grave chambers of H1 and H2 with the length of the sides greater than 5 m and the placement of skeletons so that they are usually located in the graves with wagons, namely in the northern parts with the head to the south* – analogies from Moravia: Bratčice⁹ (GOLEC 2017, Fig. 79), Hrušovany u Brna 1, Modřice 3815; analogies from Bohemia: Hradenín 1, 4, 46, Plaňany, Prague-Štřešovice (GERDSEN 1986, Taf. 24:3, 25–26, 27:1–2); 4. *the so-far unidentified metal parts of a wagon in H2* (Fig. 10). Four-wheeled wagons are well proved in Bohemia in the milieu of the Bylany culture (Hradenín, Lovosice, Straškov, Prague-Bubeneč, Prague-Letňany), exceptionally in Hungary in Somlóvásárhely 1, which belongs along with the Horákov sites to the easternmost appearances of four-wheeled wagons in East Hallstatt culture. So far, the only proof of the physical existence of a wagon in the Platěnice group¹⁰ is the find from the site Blatec – “Kocanda”, where the iron metalwork of the hub of the wheel was found in a settlement context, likely in a hoard (PARE 1992, Fig. 155:4). We classify H1 and especially H2 to the graves with proofs of wagons in Central Europe.

List of two-wheeled and four-wheeled wagons in Central Europe:

Adelschlag-Moritzbrunn, Weißekirchen, Eichstätt District (D); Aglasterhausen-Breitenbronn, Neckar-Odenwald-Kreis District (D); Aislingen, Dillingen an der Donau District (D); Albertshofen, Kitzingen District (D); Albstadt-Ebingen, Zollernalb District (D); Albstadt-Truchteltingen, Zollernalb District (D); Altdorf,

4. TYPOLOGICKÉ A CHRONOLOGICKÉ ZHODNOCENÍ MOBILNÍHO INVENTÁŘE H1 A H2

4.1 Čtyřkolové vozy

Čtyřkolové vozy nebyly během téměř 100 let od výzkumu doposud diskutovány. Jejich existence na Moravě zůstávala problematická a do konce 20. století platil názor, že se v horákovské skupině v hrobech nevyskytují.⁷ Autoři se však domnívají, že tento názor je mylný a neodpovídá skutečnosti. Novým pokrokem bylo až prokázání celodřevěných čtyřkolových vozů v Hrušovanech u Brna 1 a v Modřicích 3815 díky nálezům zážlabů pro kola. Tyto přinesly nové poznatky, které otvírají možnost revize u starých výzkumů jako je H1 a H2. Existenci vozů v H1 a H2 lze doložit čtyřmi skupinami argumentů: 1. *existencí vozů v horákovské skupině* – části nejméně 3 čtyřkolových vozů pocházejí z Habrůvky – „Býčí skály“ (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 86–112);⁸ 2. *nepřímými doklady vozů v prostoru horákovské skupiny (zážlaby pro kola)* – Hrušovany u Brna 1 (KOS 2011, obr. 1; KOS – PŘICHYSTAL 2013, obr. na str. 89), Modřice 3815 (KOS – PŘICHYSTAL 2013, 85–86); 3. *velikostmi hrobových komor H1 a H2 o délce stran větší než 5 m a umístěním koster tak, jak jsou obvykle umísťovány v hrobech s vozy, a to v S části s hlavou k J* – analogie z Moravy: Bratčice⁹ (GOLEC 2017, Fig. 79), Hrušovany u Brna 1, Modřice 3815; analogie z Čech: Hradenín 1, 4, 46, Plaňany, Praha-Štřešovice (GERDSEN 1986, Taf. 24:3, 25–26, 27:1–2); 4. *doposud nerozpoznanými kovovými částmi vozu v H2* (obr. 10). Čtyřkolové vozy jsou dobře doloženy v Čechách v prostředí bylanské kultury (Hradenín, Lovosice, Straškov, Praha-Bubeneč, Praha-Letňany), výjimečně v Maďarsku v Somlóvásárhely 1, které patří spolu s horákovskými lokalitami k nejvýhodnějším výskytům čtyřkolových vozů ve východohalštatské kultuře. Doposud jediným dokladem fyzické existence vozu v platěnické skupině¹⁰ je nález z lokality Blatec – „Kocanda“, kde bylo v sídlištním kontextu, pravděpodobně v depotu, nalezeno železné kování náboje kola (PARE 1992, Fig. 155:4). H1 a zejména H2 řadíme k hrobům s doklady vozů ve střední Evropě.

Seznam dvoukolových a čtyřkolových vozů ve střední Evropě:

Adelschlag-Moritzbrunn, Weißekirchen, okr. Eichstätt (D); Aglasterhausen-Breitenbronn, okr. Neckar-Odenwald-Kreis (D); Aislingen, okr. Dillingen an der Donau (D); Albertshofen, okr. Kitzingen (D); Albstadt-Ebingen, okr. Zollernalb (D); Albstadt-Truchteltingen, okr. Zollernalb

7 Already in 1872 four-wheel carriages were discovered in Habrůvka – “Býčí skála”, but this find was very poorly evaluated and was not connected with the Horákov group in the Brno District, from which the elites were generated in the unsettled landscape of the Moravian Karst (GOLEC 2017, Fig. 82).

8 We do not know the precise context of the wagons; it is very likely that they served as funeral wagons for the burial of magnate males/females in the period Ha D1–D2-earlier in this cave temple.

9 In Bratčice, 2 pcs of an iron object were found (GOLEC 2005, tab. 68:26), which is interpreted for the La Tène period as a two-part clamp of the wheel of the wagon (e.g. SCHÖNFELDER 2002, 206, Abb. 127). We believe that the same clamps were used in the Hallstatt period.

10 Besides the indirect evidence of the engraving of the four-wheel wagon with two horses harnessed on the drinking horn from Dobřice (NEKVASIL 1993, obr. 246:1).

7 Již v roce 1872 byly čtyřkolové vozy objeveny v Habrůvce – „Býčí skále“. Tento nález byl však velmi dlouho špatně posuzován a nebyl spojován s horákovskou skupinou na Brněnsku, odkud byl v neosídlené krajině Moravského krasu elitami vygenerován (GOLEC 2017, Fig. 82).

8 Neznáme přesný kontext vozů, je velice pravděpodobné, že sloužily jako pohřební vozy pro pohřbívání velmožů/velmožek v období Ha D1–D2-starší v této jeskynní svatyni.

9 V Bratčicích se našly 2 ks železného předmětu (GOLEC 2005, tab. 68:26), který je pro dobu laténskou interpretovaný jako dvojdílná svorka kola vozu (např. SCHÖNFELDER 2002, 206, Abb. 127). Domníváme se, že stejné svorky byly používány v době halštatské.

10 Kromě nepřímého dokladu rytiny čtyřkolového vozu se záprahem dvou koní na pícm rohu z Dobřic (NEKVASIL 1993, obr. 246:1).

Landshut District (D); Altheim-Heiligkreuztal, Speckau, Biberach District (D); Altheim-Heiligkreuztal, Hochmichele, Biberach District (D); Amstetten, Stadt Amstetten (A); Asperg, Grafenbühl, Ludwigsburg District (D); Augsburg-Kriegshaber, Augsburg District (D); Augsburg-Bergheim, Wellenburg, Augsburg District (D); Bad Königshofen im Grabfeld-Merkershausen, Rhön-Grabfeld District (D); Bad Urach, Reutlingen District (D); Bassenheim, Mayen-Koblenz District (D); Beilngries Ried West, Eichstätt District (D); Beilngries Ried Ost, Eichstätt District (D); Bell, Rhein-Hunsrück-Kreis District (D); Beratzhausen, Regensburg District (D); Berghülen, Alb-Donau District (D); Bitz, Zollernalb District (D); Blatec – „Kocanda“, Olomouc District (CZ); Bratčice, Brno-Rural District (CZ); Breisach am Rhein-Gündlingen, Breisgau-Hochschwarzwald District (D); Brno-Holásky, Brno-City District (CZ); Buchheim, Tuttlingen District (D); Buchheim, Wolfegg, Tuttlingen District (D); Burladingen-Gauselfingen, Zollernalb District (D); Deisenhausen, Günsburg District (D); Dietfurt an der Altmühl, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Dillingen an der Donau-Kicklingen, Dillingen an der Donau District (D); Dittenheim, Weißenburg-Gunzenhausen District (D); Dolany, Plzeň-North District (CZ); Donauwörth, Donau-Ries District (D); Dürrnberg, Hallein District (A); Dýšina, Plzeň-North District (CZ); Eberdingen-Hochdorf an der Enz, Ludwigsburg District (D); Ehingen am Ries-Belzheim, Donau-Ries District (D); Eichendorf-Schweig, Dingolfing-Landau District (D); Eichendorf-Bruck, Dingolfing-Landau District (D); Emerkingen/Mundekingen, Alb-Donau-Kreis District (D); Emmerting-Bruck, Altötting District (D); Estingen-Großengstingen, Reutlingen District (D); Erkenbrechtsweiler, Esslingen District (D); Farchant, Garmisch-Partenkirchen District (D); Filderstadt-Plattenhardt, Esslingen District (D); Fürstenfeldbruck, Fürstenfeldbruck District (D); Gemeinlebarn, Sankt Pölten-Land District (A); Gomadingen-Steingebronn, Reutlingen District (D); Gomadingen-Sternberg, Reutlingen District (D); Gornja Radgona, Pomursky District (SLO); Großbeibstadt, Rhön-Grabfeld District (D); Habrůvka – „Býčí skála“, Blansko District (CZ); Haldenwang, Oberallgäu District (D); Hallstatt, Gmunden District (A); Hanov, Pisek District (CZ); Harburg-Marbach, Donau-Ries District (D); Helffau-Uttendorf, Braunau am Inn District (A); Hennweiler, Bad Kreuznach District (D); Herberdingen-Hundersingen, Sigmaringen District (D); Hermaringen, Heidenheim District (D); Hilpotstein-Weinsfeld, Roth District (D); Hilpotstein-Kemmathen, Forchheim District (D); Hohenfels, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Hohenstein-Oberstetten, Reutlingen District (D); Hohenstein-Ödenwaldstetten, Reutlingen District (D); Hořovičky, Rakovník District (CZ); Hradenín, Kolín District (CZ); Hrušovany u Brna, Brno-Rural District (CZ); Hundheim, Bernkastel-Wittlich District (D); Hügelsheim, Rastatt District (D); Igersheim-Simmring, Main-Tauber-Kreis District (D); Illkofen, Regensburg District (D); Illschwang-Gehrsricht, Amberg-Sulzbach District (D); Immendingen-Mauenheim, Tuttlingen District (D); Inzigkofen-Engelswies, Sigmaringen District (D); Inzigkofen-Vilsingen, Sigmaringen District (D); Jettingen-Oberjettingen, Böblingen District (D); Kappel-Grafenhausen, Ortenaukreis District (D); Kinding, Eichstätt District (D); Kirchberg an der Jagst, Schwäbisch Hall District (D); Kissing-Bachern, Aichach-Friedberg District (D); Kitzingen-Reppendorf, Kitzingen District (D); Kladruby, Rokycany District (CZ); Klettgau-Geißlingen, Waldshut District (D); Kolín, Kolín District (CZ); Köngen, Esslingen District (D); Kösching, Eichstätt District (D); Leinach-Oberleinach, Würzburg District (D); Leipheim, Günzburg District (D); Lengau, Braunau am Inn District (A); Lhotka nad Labem, Litoměřice District (CZ); Lovosice, Litoměřice District (CZ); Lučice, Klatovy District (CZ); Ludwigsburg, Ludwigsburg District (D); Lupburg-Gottesberg, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Manětín-Hrádek, Plzeň-North District (CZ); March-Buchheim, Bürgl, Breisgau-Hochschwarzwald District (D); March-Buchheim, kleiner Hügel, Breisgau-Hochschwarzwald District (D); Meßkirch-Langenhart, Sigmaringen District (D); Meßkirch-Ringgenbach, Sigmaringen District (D); Meßstetten-Hossingen, Zollernalb District (D); Mindelheim, Mindelheim District (D); Mirkovice, Domažlice District (CZ); Miškovice, Kolín District (CZ); Mitterkirchen, Perg District (A); Modřice, Brno-Rural District (CZ); Münsing-Buchsee, Bad Tölz-Wolfratshausen District (D); Nehvizdy-Nehvizdky, Prague-East District (CZ); Nennslingen-Wengen, Weißenburg-Gunzenhausen District (D); Neuhausen ob Eck, Tuttlingen District (D); Neukirchen bei Sulzbach-Rosenberg-Gaisheim, Amberg-Sulzbach District (D); Nevězice, Pisek District (CZ); Niederrieden, Unterallgäu District (D); Niederweiler, Zell District (D); Nürtingen, Esslingen District (D); Nymburk – „Habeš“, Nymburk District (CZ); Oberlahnstein, Rhein-Lahn District (D); Offenbach-Rumpenheim, Offenbach am Main District (D); Ohrada, Kolín District (CZ); Olching, Fürstenfeldbruck District (D); Opařany, Tábor District (CZ); Pašovice, České Budějovice District (CZ); Pfullendorf, Sigmaringen District (D); Pilsach-Niederhofen, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Pilsting-Oberndorf, Waibling, Dingolfing-Landau District (D); Plaňany, Kolín District (CZ); Platěnice, Pardubice District (CZ); Poláky, Chomutov District (CZ); Pöcking-Aschering, Starnberg District (D); Polling-Etting, Weilheim-Schongau District (D); Prague-Bubeneč, Prague-City District (CZ); Prague-Letňany, Prague-City District (CZ); Prague-Vinoř, Prague-City District (CZ); Pullach im Isartal, München District (D);

(D); Altdorf, okr. Landshut (D); Altheim-Heiligkreuztal, Speckau, okr. Biberach (D); Altheim-Heiligkreuztal, Hochmichele, okr. Biberach (D); Amstetten, Stadt Amstetten (A); Asperg, Grafenbühl, okr. Ludwigsburg (D); Augsburg-Kriegshaber, okr. Augsburg (D); Augsburg-Bergheim, Wellenburg, okr. Augsburg (D); Bad Königshofen im Grabfeld-Merkershausen, okr. Rhön-Grabfeld (D); Bad Urach, okr. Reutlingen (D); Bassenheim, okr. Mayen-Koblenz (D); Beilngries Ried West, okr. Eichstätt (D); Beilngries Ried Ost, okr. Eichstätt (D); Bell, okr. Rhein-Hunsrück-Kreis (D); Beratzhausen, okr. Regensburg (D); Berghülen, okr. Alb-Donau-Kreis (D); Bitz, okr. Zollernalb (D); Blatec – „Kocanda“, okr. Olomouc (CZ); Bratčice, okr. Brno-venkov (CZ); Breisach am Rhein-Gündlingen, okr. Breisgau-Hochschwarzwald (D); Brno-Holásky, okr. Brno-město (CZ); Buchheim, okr. Tuttlingen (D); Buchheim, Wolfegg, okr. Tuttlingen (D); Burladingen-Gauselfingen, okr. Zollernalb (D); Deisenhausen, okr. Günsburg (D); Dietfurt an der Altmühl, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Dillingen an der Donau-Kicklingen, okr. Dillingen an der Donau (D); Dittenheim, okr. Weißenburg-Gunzenhausen (D); Dolany, okr. Plzeň-sever (CZ); Donauwörth, okr. Donau-Ries (D); Dürrnberg, okr. Hallein (A); Dýšina, okr. Plzeň-sever (CZ); Eberdingen-Hochdorf an der Enz, okr. Ludwigsburg (D); Ehingen am Ries-Belzheim, okr. Donau-Ries (D); Eichendorf-Schweig, okr. Dingolfing-Landau (D); Eichendorf-Bruck, okr. Dingolfing-Landau (D); Emerkingen/Mundekingen, okr. Alb-Donau-Kreis (D); Emmerting-Bruck, okr. Altötting (D); Estingen-Großengstingen, okr. Reutlingen (D); Erkenbrechtsweiler, okr. Esslingen (D); Farchant, okr. Garmisch-Partenkirchen (D); Filderstadt-Plattenhardt, okr. Esslingen (D); Fürstenfeldbruck, okr. Fürstenfeldbruck (D); Gemeinlebarn, okr. Sankt Pölten-Land (A); Gomadingen-Steingebronn, okr. Reutlingen (D); Gomadingen-Sternberg, okr. Reutlingen (D); Gornja Radgona, reg. Pomursky (SLO); Großbeibstadt, okr. Rhön-Grabfeld (D); Habrůvka – „Býčí skála“, okr. Blansko (CZ); Haldenwang, okr. Oberallgäu (D); Hallstatt, okr. Gmunden (A); Hanov, okr. Pisek (CZ); Harburg-Marbach, okr. Donau-Ries (D); Helffau-Uttendorf, okr. Braunau am Inn (A); Hennweiler, okr. Bad Kreuznach (D); Herberdingen-Hundersingen, okr. Sigmaringen (D); Hermaringen, okr. Heidenheim (D); Hilpotstein-Weinsfeld, okr. Roth (D); Hilpotstein-Kemmathen, okr. Forchheim (D); Hohenfels, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Hohenstein-Oberstetten, okr. Reutlingen (D); Hohenstein-Ödenwaldstetten, okr. Reutlingen (D); Hořovičky, okr. Rakovník (CZ); Hradenín, okr. Kolín (CZ); Hrušovany u Brna, okr. Brno-venkov (CZ); Hundheim, okr. Bernkastel-Wittlich (D); Hügelsheim, okr. Rastatt (D); Igersheim-Simmring, okr. Main-Tauber-Kreis (D); Illkofen, okr. Regensburg (D); Illschwang-Gehrsricht, okr. Amberg-Sulzbach (D); Immendingen-Mauenheim, okr. Tuttlingen (D); Inzigkofen-Engelswies, okr. Sigmaringen (D); Inzigkofen-Vilsingen, okr. Sigmaringen (D); Jettingen-Oberjettingen, okr. Böblingen (D); Kappel-Grafenhausen, okr. Ortenaukreis (D); Kinding, okr. Eichstätt (D); Kirchberg an der Jagst, okr. Schwäbisch Hall (D); Kissing-Bachern, okr. Aichach-Friedberg (D); Kitzingen-Reppendorf, okr. Kitzingen (D); Kladruby, okr. Rokycany (CZ); Klettgau-Geißlingen, okr. Waldshut (D); Kolín, okr. Kolín (CZ); Köngen, okr. Esslingen (D); Kösching, okr. Eichstätt (D); Leinach-Oberleinach, okr. Würzburg (D); Leipheim, okr. Günzburg (D); Lengau, okr. Braunau am Inn (A); Lhotka nad Labem, okr. Litoměřice (CZ); Lovosice, okr. Litoměřice (CZ); Lučice, okr. Klatovy (CZ); Ludwigsburg, okr. Ludwigsburg (D); Lupburg-Gottesberg, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Manětín-Hrádek, okr. Plzeň-sever (CZ); March-Buchheim, Bürgl, okr. Breisgau-Hochschwarzwald (D); March-Buchheim, kleiner Hügel, okr. Breisgau-Hochschwarzwald (D); Meßkirch-Langenhart, okr. Sigmaringen (D); Meßkirch-Ringgenbach, okr. Sigmaringen (D); Meßstetten-Hossingen, okr. Zollernalb (D); Mindelheim, okr. Mindelheim (D); Mirkovice, okr. Domažlice (CZ); Miškovice, okr. Kolín (CZ); Mitterkirchen, okr. Perg (A); Modřice, okr. Brno-venkov (CZ); Münsing-Buchsee, okr. Bad Tölz-Wolfratshausen (D); Nehvizdy-Nehvizdky, okr. Praha-východ (CZ); Nennslingen-Wengen, okr. Weißenburg-Gunzenhausen (D); Neuhausen ob Eck, okr. Tuttlingen (D); Neukirchen bei Sulzbach-Rosenberg-Gaisheim, okr. Amberg-Sulzbach (D); Nevězice, okr. Pisek (CZ); Niederrieden, okr. Unterallgäu (D); Niederweiler, okr. Zell (D); Nürtingen, okr. Esslingen (D); Nymburk – „Habeš“, okr. Nymburk (CZ); Oberlahnstein, okr. Rhein-Lahn (D); Offenbach-Rumpenheim, okr. Offenbach am Main (D); Ohrada, okr. Kolín (CZ); Olching, okr. Fürstenfeldbruck (D); Opařany, okr. Tábor (CZ); Pašovice, okr. České Budějovice (CZ); Pfullendorf, okr. Sigmaringen (D); Pilsach-Niederhofen, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Pilsting-Oberndorf, Waibling, okr. Dingolfing-Landau (D); Plaňany, okr. Kolín (CZ); Platěnice, okr. Pardubice (CZ); Poláky, okr. Chomutov (CZ); Pöcking-Aschering, okr. Starnberg (D); Polling-Etting, okr. Weilheim-Schongau (D); Praha-Bubeneč, okr. Praha-město (CZ); Praha-Letňany, okr. Praha-město (CZ); Praha-Vinoř, okr. Praha-město (CZ); Pullach im Isartal, okr. München (D); Raděnice, okr. Tábor (CZ);

Raděnice, Tábor District (CZ); Raitenbuch, Weißenburg-Gunzenhausen District (D); Rehling-Au, Aichach-Friedberg District (D); Reichenau, Konstanz District (D); Riedenburg-Deising, Kelheim District (D); Riedenburg-Untereggersberg, Kelheim District (D); Riedenheim, Würzburg District (D); Rvenice, Louny District (CZ); Salem, Bodensee District (D); Salzburg-Hellbrunner Berg, Stadt Salzburg (A); Salzburg-Taxham, Stadt Salzburg (A); Sankt Johan, Reutlingen District (D); Sedlec-Hůrka, Plzeň-South District (CZ); Schalchen-Unterlochen, Braunau am Inn District (A); Schesslitz-Deimmelsdorf, Bamberg District (D); Schmidmühlen-Markhof, Amberg-Sulzbach District (D); Schöffengrund, Wetzlar District (D); Sigmaringen, Sigmaringen District (D); Sigmaringen-Laiz, Sigmaringen District (D); Skalice, Tábor District (CZ); Somlóvásárhely, Veszprém District (H); Starnberg-Mühlal, Starnberg District (D); Straškov-Račíněves, Litoměřice District (CZ); Strettweg, Murtal District (A); Stuttgart-Bad Cannstatt, Stuttgart District (D); Stuttgart-Weilimdorf, Stuttgart District (D); Sulz am Neckar, Rottweil District (D); Štáhlavice, Plzeň-South District (CZ); Švihov-Červené Poříčí, Klatovy District (CZ); Tannheim, Biberach District (D); Tuchoměřice, Prague-West District (CZ); Tutzing-Traubing, Starnberg District (D); Tübingen-Waldhausen, Bebenhausen, Tübingen District (D); Uffing am Staffelsee, Garmisch-Partenkirchen District (D); Ulm-Eggingen, Ulm District (D); Ursensollen-Erlheim, Amberg-Sulzbach District (D); Velburg-Lengenfeld, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Villingen-Schwenningen, Magdalensberg, Schwarzwald-Baar-Kreis District (D); Vikletice, Chomutov District (CZ); Waisenberg, Völkermarkt District (A); Waltenhausen, Günzburg District (D); Wehringen, Augsburg District (D); Weilerbach, Kaiserslautern District (D); Weismain-Görau, Lichtenfels District (D); Weißenburg-Oberhochstadt, Weißenburg-Gunzenhausen District (D); Winterlingen, Zollernalb District (D); Wörgl, Kufstein District (A); Wörgl-Egerndorfer Wald, Kufstein District (A); Zbislav-Zhoř, Písek District (CZ); Želkovice, Beroun District (CZ) (after PARE 1992, 7–11; KOCH 2006, 313–317; supplemented by Z. Mírová).

The wagon in the grave characterizes, along with other luxury items, the wealthiest grave wholes of the magnate class of society. Hallstatt four-wheeled wagons have a narrow (w. 60–100 cm) body with a low boundary, in Ha D exceptionally covered with bronze plates with rich decoration, in East Hallstatt culture in Habrůvka – „Býčí skála“ (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 97:3, 111–112), in West Hallstatt culture in Hochdorf (KOCH 2006). The width of the felloes is only around 3 cm as in H2 (in Bohemia Hradenín, Lovosice). We lean towards the opinion of Ch. Pare (PARE 1992, 135) that they are ceremonial wagons, but their final deposition in graves shows that the burial is only one of the ceremonial acts, for some wagons their last. The funeral wagon fulfils a certain prestigious function in the world of the magnates, it has ceremonial and ritual functions (FILIP 1963, 25). From the symbolic perspective, the wagon along with the horse/s represent means by which the deceased arrives in the next world (situated for all of Hallstatt Europe to the south, where the other world was placed). The symbolism can also lead to that, such as on the exemplars covered in plate from Habrůvka – „Býčí skála“ (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 97:3) with depictions of the Sun, swastikas, a symbol in the shape of the letter H (the wagon itself?) and birds – guides to the next world. The analogy to various parts of the wagon is also worth noting. The felloes of the wheels of the Leipheim type have their origin rather in West Hallstatt culture, the ending of the shaft/decorative metalwork of the hub of the wheel (exceptionally with an iron intarsia in Brno-Holásky) then rather in East Hallstatt culture, specifically in the North-East Pannonian group.¹¹ It thus seems that the western and eastern influences and contacts clash on a single object – the wagon.

Wagons with metal components can be identified based on the existence of metalwork of the hubs of the wheels/endings of the shafts, metalwork of the felloes, wheel fasteners, reinforcement of the axle, metalwork of the body, ends of the hubs, linchpins, iron rims of the wheels and long nails.

Raitenbuch, okr. Weißenburg-Gunzenhausen (D); Rehling-Au, okr. Aichach-Friedberg (D); Reichenau, okr. Konstanz (D); Riedenburg-Deising, okr. Kelheim (D); Riedenburg-Untereggersberg, okr. Kelheim (D); Riedenheim, okr. Würzburg (D); Rvenice, okr. Louny (CZ); Salem, okr. Bodensee (D); Salzburg-Hellbrunner Berg, Stadt Salzburg (A); Salzburg-Taxham, Stadt Salzburg (A); Sankt Johan, okr. Reutlingen (D); Sedlec-Hůrka, okr. Plzeň-jih (CZ); Schalchen-Unterlochen, okr. Braunau am Inn (A); Schesslitz-Deimmelsdorf, okr. Bamberg (D); Schmidmühlen-Markhof, okr. Amberg-Sulzbach (D); Schöffengrund, okr. Wetzlar (D); Sigmaringen, okr. Sigmaringen (D); Sigmaringen-Laiz, okr. Sigmaringen (D); Skalice, okr. Tábor (CZ); Somlóvásárhely, župa Veszprém (H); Starnberg-Mühlal, okr. Starnberg (D); Straškov-Račíněves, okr. Litoměřice (CZ); Strettweg, okr. Murtal (A); Stuttgart-Bad Cannstatt, okr. Stuttgart (D); Stuttgart-Weilimdorf, okr. Stuttgart (D); Sulz am Neckar, okr. Rottweil (D); Štáhlavice, okr. Plzeň-jih (CZ); Švihov-Červené Poříčí, okr. Klatovy (CZ); Tannheim, okr. Biberach (D); Tuchoměřice, okr. Praha-západ (CZ); Tutzing-Traubing, okr. Starnberg (D); Tübingen-Waldhausen, Bebenhausen, okr. Tübingen (D); Uffing am Staffelsee, okr. Garmisch-Partenkirchen (D); Ulm-Eggingen, okr. Ulm (D); Ursensollen-Erlheim, okr. Amberg-Sulzbach (D); Velburg-Lengenfeld, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Villingen-Schwenningen, Magdalensberg, okr. Schwarzwald-Baar-Kreis (D); Vikletice, okr. Chomutov (CZ); Waisenberg, okr. Völkermarkt (A); Waltenhausen, okr. Günzburg (D); Wehringen, okr. Augsburg (D); Weilerbach, okr. Kaiserslautern (D); Weismain-Görau, okr. Lichtenfels (D); Weißenburg-Oberhochstadt, okr. Weißenburg-Gunzenhausen (D); Winterlingen, okr. Zollernalb (D); Wörgl, okr. Kufstein (A); Wörgl-Egerndorfer Wald, okr. Kufstein (A); Zbislav-Zhoř, okr. Písek (CZ); Želkovice, okr. Beroun (CZ) (podle PARE 1992, 7–11; KOCH 2006, 313–317; doplnila Z. Mírová).

Vůz v hrobě charakterizuje, spolu s dalšími luxusními předměty, nejbohatší hrobové celky velmožské vrstvy společnosti. Halštatské čtyřkolové vozy mají úzkou (š. 60–100 cm) korbu s nízkým ohraničením, v Ha D výjimečně pokrytou bronzovými plechy s bohatou výzdobou, ve východohalštatské kultuře v Habrůvce – „Býčí skále“ (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 97:3, 111–112), v západohalštatské kultuře v Hochdorfu (KOCH 2006). Šíře ráfků kol se pohybuje jen do 3 cm jako v H2 (v Čechách Hradenín, Lovosice). Přikláníme se k názoru Ch. Pareho (PARE 1992, 135), že jde o vozy ceremoniální, avšak jejich konečné deponování v hrobech ukazuje, že pohřeb je pouze jedním z ceremoniálních, pro některé vozy vůbec posledních, aktů. Pohřební vůz plní ve světě velmožů určité funkci prestižní, má slavnostní a rituální funkci (FILIP 1963, 25). Ze symbolického hlediska vůz společně s koněm/koňmi představuje prostředek, s jehož pomocí se zemřelý/zemřelá dostává na onen svět (situovaný po celé halštatské Evropě k J, kam bylo kladeno záhrobí). K tomu může směřovat také symbolika, jako např. na plechem pobitém exempláři z Habrůvky – „Býčí skály“ (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 97:3) s vyobrazením sluncí, svastik, symbolu tvaru písmene H (samotného vozu?) a ptáků – průvodců do onoho světa. Za povšimnutí stojí rovněž analogie k různým součástem vozu. Ráfky kol typu Leipheim mají svůj původ spíše v západohalštatské kultuře, zakončení oje/ozdobné kování náboje kol (výjimečně se lze uvořit intarzií v Brně-Holáskách) pak spíše ve východohalštatské kultuře, konkrétně v severovýchodopanonské skupině.¹¹ Zdá se tedy, že na jediném předmětu – voze – se střetávají západní i východní vlivy a kontakty.

Vozy s kovovými součástmi lze identifikovat na základě existence kování nábojů kol/zakončení oje, kování loukotí, spon kol, výztuh náprav, kování korby, koncovek nábojů, zákolníků, železných ráfků kol a dlouhých hřebů.

¹¹ The term is not generally used, it can be used here according to EGG – KRAMER 2005, Abb. 2.

¹¹ Termín není obecně používán, zde je použit podle EGG – KRAMER 2005, Abb. 2.

4.1.1 Iron felloes (tyres) of the wheels

The remnants were found in H2 (Tab. 21:30,32–37) and we record other fragments from H1 or H2 (Tab. 24:41–44, 25:7–15, 78–88,90). No specimen can be safely included in H1, so it is likely that all of them belong to H2 (Fig. 10:1). Due to the poor state of the preservation of the iron objects, this type of artifact has not been able to be identified in the H2 for a long time, and none of the numerous scholars citing this set have expressed themselves on the number of iron fragments. Iron fragments of a width of 2 cm with clearly visible relicts of wood and especially sharp breaks in the shape of a V, the remains of the perforation for iron nails, clearly prove the presence of a wagon (e.g. Tab. 25:8,81). Felloes of the wheels of wagons have been found in Moravia in Habrůvka – “Býčí skála” (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 96), in Bohemia in Hradenín 24 and 46 (GERDSEN 1986, Taf. 25–26), Lhotka, Prague-Bubeneč, Straškov (KOUTECKÝ 1978, 478), Dolany, Radětice, Pašovice (MICHÁLEK – CHYTRÁČEK 2008, 73) and Prague-Letňany (FROLÍKOVÁ 2015, 18; TREFNÝ 2017, Fig. 2:1).¹² Ha C2 is characteristic for the appearance of felloes of the wheels of the Leipheim type – RDR 04a, and Poláky type – RDR 04b (TRACHSEL 2004, 519). Felloes of the wheels of the Leipheim type are in the cross-section flattened with slightly curved edges, nailed by smaller semi-circular or triangular nails. The focus of their appearance is in Bavaria, Baden-Württemberg and Switzerland (TRACHSEL 2004, 519). We know this type from Bohemia only from Dolany and Straškov-Račíněves, from Moravia then from Habrůvka – “Býčí skála”. H2 is one of the Leipheim type and is also, along with the site Habrůvka – “Býčí skála”, the easternmost appearance of this type.

4.1.2 Iron nails – fragments of nails longer than 5 cm and the heads of these nails

Are found in H2 (Tab. 21:31), and H1 or H2 (Fig. 10:1, Tab. 25:16–26,28,32–33,41–42,44–45,48,50–62,69,72). The nails served to attach the felloe of the wheels to the wooden wheels and iron rims. They are clear evidence of the presence of a wagon. They were found along with felloes at the sites listed in chap. 4.1.1.

4.1.3 Wooden fragments with relicts of iron or leather

More than 200 pcs from H1 or H2 (mixed). They have been preserved thanks to the deposition of the graves in damp sand. The fragments of woods of various shapes and sizes are often corroded to the iron nails or iron felloes, sometimes to the leather. The wood with iron felloes (Tab. 21:30,32–37), nails of the wheels with relicts of woods (Tab. 21:31) and wood encompassed small rivets (Tab. 21:44) were safely recognized only in H2, the remnant of the inventory list is mixed and no fragment can be safely classified in H1. These relicts could show the presence not only of a wagon but also a shaft which is usually found in similar contexts on the sites listed in chap. 4.1.1. and 4.2.

4.1.4 Bronze ending of the shaft/decorative metal-work of the hub of the wheels with an iron intarsia

H1 or H2 (Fig. 9:1, 10:1–2, Tab. 20:33). This type of item is not widely distributed. In the area of West Hallstatt culture, another higher type¹³ appears (see DEHN – EGG – LEHNERT 2005, 119–120, Abb. 42), the focus of the appearance of the item of the flat type from Brno-Holásky is in East Hallstatt culture, specifically

¹² The latest in Lovosice from May 2018, research by M. Půlpán.

¹³ The typology of the mounting of the hubs of the wheels has not been elaborated.

4.1.1 Železné ráfky (obruče) kol

Zlomky byly nalezeny v H2 (tab. 21:30,32–37) a další fragmenty evidujeme z H1 nebo H2 (tab. 24:41–44, 25:7–15, 78–88,90). Do H1 nelze bezpečně zařadit žádný exemplář, je tedy pravděpodobné, že všechny patří do H2 (obr. 10:1). Kvůli špatnému stavu dochování železných předmětů se v H2 tento druh artefaktu dlouho nedařilo identifikovat a nikdo z četných badatelů citujících tento soubor se k množství železných fragmentů nevyjádřil. Železné zlomky široké 2 cm s jasně viditelnými relikty dřev a zejména ostrými lomy ve tvaru V, pozůstatky perforací pro železné hřeby, jasně dokládají přítomnost vozu (např. tab. 25:8,81). Ráfky kol vozů byly nalezeny na Moravě v Habrůvce – „Býčí skále“ (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 96), v Čechách v Hradeníně 24 a 46 (GERDSEN 1986, Taf. 25–26), Lhotce, Praze-Bubeneč, Straškově (KOUTECKÝ 1978, 478), Dolanech, Raděticích, Pašovicích (MICHÁLEK – CHYTRÁČEK 2008, 73) a Praze-Letňanech (FROLÍKOVÁ 2015, 18; TREFNÝ 2017, Fig. 2:1).¹² Ha C2 je charakteristický výskytem ráfků kol typu Leipheim – RDR 04a, a typu Poláky – RDR 04b (TRACHSEL 2004, 519). Ráfky kol typu Leipheim jsou v průřezu zploštělé s mírně ohnutými okraji, přibité menšími polokulovitými či trojúhelníkovými hřeby. Těžiště výskytu mají v Bavorsku, Bádensku-Württembersku a Švýcarsku (TRACHSEL 2004, 519). Z Čech tento typ známe pouze z Dolan a Straškova-Račíněvsí, z Moravy pak z Habrůvky – „Býčí skály“. H2 patří k typu Leipheim a je zároveň, společně s lokalitou Habrůvka – „Býčí skála“, nejvýchodnějším výskytem tohoto typu.

4.1.2 Železné hřeby – zlomky hřebů delších než 5 cm a hlavice těchto hřebů

Nacházejí se v H2 (tab. 21:31), a H1 nebo H2 (obr. 10:1, tab. 25:16–26,28,32–33,41–42,44–45,48,50–62,69,72). Hřeby sloužily k přichycení loukotí kol k dřevěným kolům a železným ráfkům. Jsou zřejmým dokladem přítomnosti vozu. Spolu s ráfkami byly nalezeny na lokalitách uvedených v kap. 4.1.1.

4.1.3 Dřevěné fragmenty s relikty železa nebo kůží

Více než 200 ks z H1 nebo H2 (smícháno). Zachovaly se díky uložení hrobů do vlhkého písku. Fragmenty dřev různých tvarů a velikostí jsou často příkorodovány k železným hřebům či železným ráfkům, někdy ke kůžím. Dřevo s železnými ráfkami (tab. 21:30,32–37), hřeby kol s relikty dřev (tab. 21:31) a dřevem obalený nýtek (tab. 21:44) byly bezpečně rozpoznány pouze v H2, zbytek inventáře je smíchán a do H1 nelze bezpečně zařadit žádný fragment. Tyto relikty mohou poukazovat na přítomnost nejen vozu, ale i jha, které bývá nalezeno v podobných kontextech na lokalitách uvedených v kap. 4.1.1. a 4.2.

4.1.4 Bronzové zakončení oje/ozdobné kování náboje kol se železnou intarzií

H1 nebo H2 (obr. 9:1, 10:1–2, tab. 20:33). Tento typ předmětu je velice málo rozšířený. V oblasti západohalštatské kultury se vyskytuje jiný, vyšší typ¹³ (viz DEHN – EGG – LEHNERT 2005, 119–120, Abb. 42), těžiště výskytu předmětu plochého typu z Brna-Holásek je ve východohalštatské

¹² Nejnověji v Lovosicích z května 2018, výzkum M. Půlpána.

¹³ Typologie kování nábojů kol doposud nebyla vyhotovena.

in the area of the Northeastern Pannonia group. Identical items of larger sizes were found here (external diameter from 8 to 10 cm), nevertheless the inner diameter is identical and remains the same as on the item from Brno-Holásky, hence 4 cm. They are interpreted here as the decorative metalwork of the hub of the wheels (TERŽAN 1990, 231, karta 26B). It is necessary to note that although the diameter of 4 cm seems insufficient, the metalwork of the hub of the wheels were adjacent to a turning of the narrowed part of the half-axle that no longer carried the weight of the hull, with the half-axle itself having a larger diameter. The item appears either independently, in the form of a simple decorative circle, or a second sheet-shaped member in the form of a segmented cylinder is attached to it vertically. We believe that the item could have served as the decorative ending of the wagon shaft, because it often does not appear in an even number of 4 or 2 pieces, as we would expect, but also in other (odd) numbers (see below). It could hypothetically serve also as a decoration of a horse's harness, because it always appears in the context with horses' bridle bits. The item appears in various numbers especially in the wealthiest West Hungarian grave wholes: Somlóvásárhely 1, 2 pcs (PATEK 1993, Abb. 57:10–11; EGG 1996b, Abb. 4:2–3), Vaszar 5, 6 pcs (PATEK 1993, Abb. 75:12–14, 82:7–9), Vaszar 7, 2 pcs (PATEK 1993, Abb. 84:13), Györujbarát-Nagybarát I, 8 pcs (PATEK 1993, Abb. 90:10–14, 92:8), Boba, 2 pcs (PATEK 1993, Abb. 100:13–14); it sporadically also appears in Austria – in Helpfau-Uttendorf, and in Croatia – in Kaptol (TERŽAN 1990, karta 26B). In Moravia, the same type was found in Habrůvka – „Býčí skála“, 9 pcs (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 88:7–9, 90, 91:1–2), and in the settlement milieu, likely a hoard, in Blatec – „Kocanda“, 1 pc (PARE 1992, Fig. 155:4).

The intarsia with iron triangles seems noteworthy. The technique was not in anyway widespread in the Hallstatt period in comparison with the bronze damascening of iron objects (DEHN – EGG – LEHNERT 2005, 116–125, Abb. 53). It is a technique spread mainly at the end of the Bronze Age in Ha B3 and less also in Ha C1 especially in South Germany, West Austria or Switzerland (BERGER 2014, Fig. 2). Iron intarsia is in the sphere of damascening techniques and its origin is sought in connection with the migrating Cimmerians from the east to Central Europe. It appears on the handles of swords, the douille of spears, hatchets, bracelets, foot muffs, the heads of pins or the cheek-pieces of horses' bridle bits (BERGER 2014, Tab. 1–2). The technique is also known from the Glasinac culture on swords of the Glasinac type – grave 1 in mound II from Ilijak (BIH) dated to Glasinac IVb = Ha C1 (BENAC – ČOVIĆ 1957, tab. XX:8). In the Hallstatt period, it did not entirely disappear, we find it on the handles of cleavers (variant Neuenegg according to SIEVERS 1982) from Neuenegg, Switzerland from Ha D and from Bellun, Italy from Ha C–D (SIEVERS 1982, 34–35, Taf. 22:119, 23:121). The placement of iron triangles was recognized on the head, on both sides and in the thin pass on the spine of the votively sacrificed bronze sculpture of a bull from Habrůvka – „Býčí skála“ (Fig. 9:2; PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 41:369).

4.2 Horse's yoke

A horse's yoke can be classified to H2 (Fig. 10:3), thanks for the presence of small nails to the size of 2 cm, the fragment of a leading circle and fragments of the woods covered with leather. The number of bronze decorations, slider buckles and circles can then prove both the presence of a yoke and the decorated horse harness. The horse yoke can be hypothetically placed into H1 and H3, thanks to the finding of a so-called toggle, which can fasten the girth

kuľture, konkrétne v oblasti severovýchodopononskej skupiny. Zde byly nalezeny identické předměty větších rozměrů (vnější průměr od 8 do 10 cm), nicméně vnitřní průměr je identický a zůstává stejný jako na předmětu z Brna-Holásek, tedy 4 cm. Zde jsou interpretovány jako ozdobná kování náboje kol (TERŽAN 1990, 231, karta 26B). Je nutné podotknout, že ačkoli se průměr 4 cm zdá nedostatečný, kování náboje kol přiléhalo k vysoustružením zúžené části poloosy, která již nenesla váhu korby, přičemž samotná poloosa měla větší průměr. Předmět se vyskytuje buď samostatně, ve formě prostého ozdobného kroužku, nebo k němu přiléhá kolmo druhý plechový díl ve tvaru členěného válce. Domníváme se, že předmět mohl sloužit také jako ozdobné zakončení oje, neboť se často nevyskytuje v sudém počtu 4 ks, případně 2 ks, jak bychom očekávali, ale i v jiných (lichých) počtech (viz níže). Hypoteticky mohl sloužit rovněž jako ozdoba koňského postroje, neboť se vždy nachází v kontextu s koňskými udidly. Předmět se vyskytuje v různých počtech zejména v nejbohatších západomaďarských hrobových celcích: Somlóvásárhely 1, 2 ks (PATEK 1993, Abb. 57:10–11; EGG 1996b, Abb. 4:2–3), Vaszar 5, 6 ks (PATEK 1993, Abb. 75:12–14, 82:7–9), Vaszar 7, 2 ks (PATEK 1993, Abb. 84:13), Györujbarát-Nagybarát I, 8 ks (PATEK 1993, Abb. 90:10–14, 92:8), Boba, 2 ks (PATEK 1993, Abb. 100:13–14); sporadicky se objevuje také v Rakousku – v Helpfau-Uttendorf, a v Chorvatsku – v Kaptolu (TERŽAN 1990, karta 26B). Na Moravě byl stejný typ nalezen v Habrůvce – „Býčí skála“, 9 ks (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 88:7–9, 90, 91:1–2), a v sídlištním prostředí, pravděpodobně depotu, v Blatci – „Kocandě“, 1 ks (PARE 1992, Fig. 155:4).

Jako pozoruhodná se jeví intarzie železnými trojúhelníky. Technika není v době halštatské nijak rozšířena v porovnání s bronzovým tuzováním železných předmětů (DEHN – EGG – LEHNERT 2005, 116–125, Abb. 53). Jde o techniku rozšířenou hlavně na konci doby bronzové v Ha B3 a méně také v Ha C1 zejména v J Německu, Z Rakousku nebo Švýcarsku (BERGER 2014, Fig. 2). Železná intarzie náleží do sféry damascénské techniky a její původ je hledán v souvislosti s migrujícími Kimmerii z východu do střední Evropy. Objevuje se na rukojetích mečů, tulejích kopí, sekerách, náramcích, náožnicích, hlavicích jehlic či postranicích koňských udidel (BERGER 2014, Tab. 1–2). Technika je známa také z glasinacké kultury na meči glasinackého typu – hrob 1 v mohyle II z Ilijaku (BIH) datované do Glasinac IVb = Ha C1 (BENAC – ČOVIĆ 1957, tab. XX:8). V době halštatské zcela nevymizela, nacházíme ji na rukojetích sekáčů (varianta Neuenegg podle SIEVERS 1982) ze švýcarského Neueneggu z Ha D a z italského Belluna z Ha C–D (SIEVERS 1982, 34–35, Taf. 22:119, 23:121). Vkládání železných trojúhelníků bylo rozpoznáno na čele, po obou bocích a v tenkém pruhu na hřbetu votivně obětované bronzové plastiky býka z Habrůvky – „Býčí skály“ (obr. 9:2; PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 41:369).

4.2 Koňské jho

Koňské jho lze zařadit do H2 (obr. 10:3), a to díky přítomnosti drobných hřebíků do velikosti 2 cm, zlomku vodicího kroužku a fragmentům dřev pobitých kůží. Množství bronzových pukliček, průvleček a kroužků pak může dokládat jak přítomnost jha, tak zdobeného koňského postroje. Koňská jha slouží nejčastěji k zápřahu páru koní do vozu. Koňské jho lze hypoteticky zařadit i do H1 a H3, díky nálezů tzv.

or breaststrap to the yoke (Fig. 11:4, TORBRÜGGE 1979, 132). Horses' yokes serve most often for harnessing the pair of horses to the wagon. They are usually either simple wooden, or richly decorated, covered with leather and bronze applications. They appear along with wagons or independently as *pars pro toto* for the wagon along with the horse's harness, only in the wealthiest tombs along with other items indicating the high social position of the deceased.

List of graves with horse's yokes in Central Europe:

Adelschlag-Moritzbrunn, Weißekirchen, Eichstätt District (D); Albstadt-Ebingen, Zollernalb District (D); Albstadt-Tailfingen, Zollernalb District (D); Bad Fischau, Stadt Wiener Neustadt-Land (A); Beilngries Ried West, Eichstätt District (D); Beratzhausen, Regensburg District (D); Brno-Holásky, Brno-City District (CZ); Dýšina, Plzeň-City District (CZ); Eberdingen-Hochdorf an der Enz, Ludwigsburg District (D); Ellingen-Stopfenheim, Weissenburg-Gunzenhausen District (D); Frankfurt-Stadtwald, Frankfurt District (D); Gilgenberg am Weillhart, Braunau am Inn District (A); Hohenstein-Oberstetten, Reutlingen District (D); Horákov – „Hlásnica“, Brno-Rural District (CZ); Hradenín, Kolín District (CZ); Hrušovany u Brna, Brno-Rural District (CZ); Hügelsheim, Rastatt District (D); Lhotka nad Labem, Litoměřice District (CZ); Lovosice, Litoměřice District (CZ); Lupburg-Gottesberg, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Maisach-Gerlinden, Fürstenfeldbruck District (D); Meßkirch-Langenhart, Sigmaringen District (D); Meßstetten-Hossingen, Zollernalb District (D); Mírkovice, Domažlice District (CZ); Mitterkirchen, Perg District (A); Modřice, Brno-Rural District (CZ); Neukirchen-Gaisheim, Amberg-Sulzbach District (D); Ohrada, Kolín District (CZ); Ortlfing-Biding, Neuburg-Schrobenhausen District (D); Pilsting-Oberndorf, Dingolfing-Landau District (D); Plaňany, Kolín District (CZ); Prague-Bubeneč, Prague-City District (CZ); Prague-Dolní Liboc, Prague-City District (CZ); Prague-Letňany, Prague-City District (CZ); Prague-Vinoř, Prague-City District (CZ); Riedenburg-Haidhof, Kelheim District (D); Sedlec-Hůrka, Plzeň-South District (CZ); Schöngesing, Fürstenfeldbruck District (D); Straškov-Račíněves, Litoměřice District (CZ); Tannheim, Biberach District (D); Thalmässing-Alfershausen, Roth District (D); Velburg-Lengenfeld, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Velburg-Unterwiesnacker, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Villingen-Schwenningen, Magdalensberg, Schwarzwald-Baar-Kreis District (D); Vöhringen-Illerberg, Neu-Ulm District (D); Zbislav-Zhoř, Písek District (CZ) (after KOCH 2006, 324–325; supplemented by Z. Mírová).

roubiku, který může upevňovat podbřišní či poprsní řemen ke jhu (obr. 11:4; TORBRÜGGE 1979, 132). Bývají buď prostá dřevěná, či bohatě zdobená, pobitá kůží a bronzovými aplikacemi. Vyskytují se společně s vozy, nebo samostatně jako *pars pro toto* za vůz společně s koňskými postroji, a to pouze v nejbohatších hrobech společně s dalšími předměty indikujícími vysoké společenské postavení zemřelého.

Seznam hrobů s koňskými jhy ve střední Evropě:

Adelschlag-Moritzbrunn, Weißekirchen, okr. Eichstätt (D); Albstadt-Ebingen, okr. Zollernalb (D); Albstadt-Tailfingen, okr. Zollernalb (D); Bad Fischau, Stadt Wiener Neustadt-Land (A); Beilngries Ried West, okr. Eichstätt (D); Beratzhausen, okr. Regensburg (D); Brno-Holásky, okr. Brno-město (CZ); Dýšina, okr. Plzeň-město (CZ); Eberdingen-Hochdorf an der Enz, okr. Ludwigsburg (D); Ellingen-Stopfenheim, okr. Weissenburg-Gunzenhausen (D); Frankfurt-Stadtwald, okr. Frankfurt (D); Gilgenberg am Weillhart, okr. Braunau am Inn (A); Hohenstein-Oberstetten, okr. Reutlingen (D); Horákov – „Hlásnica“, okr. Brno-venkov (CZ); Hradenín, okr. Kolín (CZ); Hrušovany u Brna, okr. Brno-venkov (CZ); Hügelsheim, okr. Rastatt (D); Lhotka nad Labem, okr. Litoměřice (CZ); Lovosice, okr. Litoměřice (CZ); Lupburg-Gottesberg, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Maisach-Gerlinden, okr. Fürstenfeldbruck (D); Meßkirch-Langenhart, okr. Sigmaringen (D); Meßstetten-Hossingen, okr. Zollernalb (D); Mírkovice, okr. Domažlice (CZ); Mitterkirchen, okr. Perg (A); Modřice, okr. Brno-venkov (CZ); Neukirchen-Gaisheim, okr. Amberg-Sulzbach (D); Ohrada, okr. Kolín (CZ); Ortlfing-Biding, okr. Neuburg-Schrobenhausen (D); Pilsting-Oberndorf, okr. Dingolfing-Landau (D); Plaňany, okr. Kolín (CZ); Praha-Bubeneč, okr. Praha-město (CZ); Praha-Dolní Liboc, okr. Praha-město (CZ); Praha-Letňany, okr. Praha-město (CZ); Praha-Vinoř, okr. Praha-město (CZ); Riedenburg-Haidhof, okr. Kelheim (D); Sedlec-Hůrka, okr. Plzeň-jih (CZ); Schöngesing, okr. Fürstenfeldbruck (D); Straškov-Račíněves, okr. Litoměřice (CZ); Tannheim, okr. Biberach (D); Thalmässing-Alfershausen, okr. Roth (D); Velburg-Lengenfeld, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Velburg-Unterwiesnacker, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Villingen-Schwenningen, Magdalensberg, okr. Schwarzwald-Baar-Kreis (D); Vöhringen-Illerberg, okr. Neu-Ulm (D); Zbislav-Zhoř, okr. Písek (CZ) (podle KOCH 2006, 324–325; doplnila Z. Mírová).

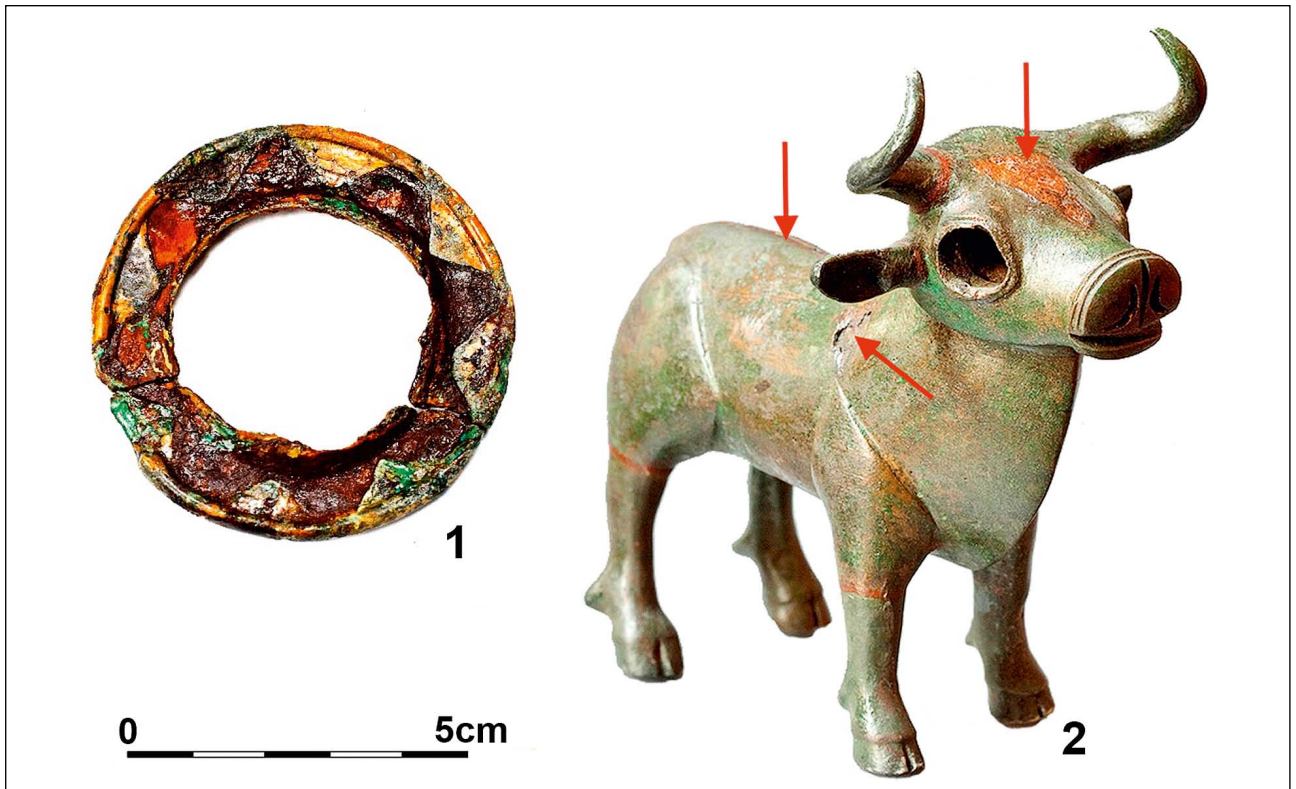

Fig. 9: Iron intarsia in bronze in the Hallstatt period in Moravia: 1 – ending of the wagon shaft/decoration of the hub of the wheel from Brno-Holásky H1 or H2 (photo Z. Mírová); 2 – bronze sculpture of a bull from Habrůvka – „Býčí skála“ (photo M. Golec).

Obr. 9: Železné intarzie v bronzu v době halštatské na Moravě: 1 – zakončení oje/ozdoba náboje kola z Brna-Holásek H1 nebo H2 (foto Z. Mírová); 2 – bronzová plastika býka z Habrůvky – „Býčí skála“ (foto M. Golec).

4.2.1 Iron nails

In H2, 27 pcs found (Fig. 10:3, Tab. 21:1–27). We record nails ca 2 cm in size mainly in connection with a yoke, where they likely served for attaching the leather to the wooden base, but they could also have been components of the body of the wagon or the metal-work of the wheels. From Moravia, we record them from Hrušovany u Brna 1 (KOS 2011, obr. 3:41); from Bohemia we know them e.g. from Hradenín, Lovosice, Prague-Dolní Liboc (KOUTECKÝ 1978, 478), further from sites with a yoke (see chap. 4.2).

4.2.2 Bronze leading (?) circle

In H2, 1 pc found, fragmentary (Fig. 10:3, Tab. 16:13). Leading circles are attached either in the centre of the yoke or on its edges, they serve for rectifying the belts of the reins. Every piece is constructed differently in the Hallstatt period, but is essentially possible to say that the larger circle rests on a surface that is either flat or curled/convex. Their appearance is exceptional in the Hallstatt period; the focus of their appearance is rather in the La Tène period, when their look is unified; in Central Europe, they appear sporadically.

List of graves with leading circles in Central Europe:

Breisach am Rhein-Gündlingen, Breisgau-Hochschwarzwald District (D); Brno-Holásky, Brno-City District (CZ); Eberdingen-Hochdorf an der Enz, Ludwigsburg District (D); Maisach-Gerlinden, Fürstenfeldbruck District (D); Mindelheim, Unterallgäu District (D); Thalmässing-Alfershausen, Roth District (D); Wehringen, Augsburg District (D) (after KOCH 2006, 325; supplemented by Z. Mírová).

4.3 Horse's harness

The horse's harness served for controlling the horse both during riding and during draught work. The appearance of the individual elements of the horse's harness (bridle bits, cheek-pieces of the bridle bits, breaststraps, phalerae, studs, buttons and others) in comparison with the Late Bronze Age rapidly grows along with the expansion of horses in the Hallstatt period. The horse's harness appears in wealthy chamber graves of the highest magnate social class along with other luxury items, but it can also appear in less equipped or cremation graves of the middle class. It is worth noticing the territorial expansion of some elements, which were likely found on one harness – the bridle bits from Brno-Holásky have their focus of appearance in Bavaria; on the contrary, some breaststraps have their focus of appearance in the Carpathian Basin; other items do not have an analogy at all.

In the issue of the horse's harness and methods of bridling a horse, there are some mistakes in the terminology. No unified nomenclature has been established and not only different terms appear but even incorrect terms. By horse's harness, we mean both the riding harness serving to control the horse during the ride and the components of the horse's jib (thus the strap to the yoke). The riding harness in the Hallstatt period comprises a simple *bridle* (Fig. 12), not a full bridle, as is incorrectly presented in the literature, oftentimes only the metal bridle bit is even mistakenly considered as the full bridle.

The bridle (Fig. 11:1–3) is formed by the halter (Fig. 11:1), only one piece of a bridle bit (Fig. 11:2) and a single pair of reins (Fig. 11:3), which are connected to the bit. If a *full bridle* appeared in the Hallstatt contexts, it must have been in the framework of one rider's harness with one horse to contain two bridle bits and two pair of reins, which has not been proved and it is thus necessary to speak of a simple bridle. Another important element is the distinction in the typology of the bridle bits. In the Hallstatt period, *thin bits*, which are created by two middle parts (so-called jointed mouthpiece), were the most widespread that are ended on each

4.2.1 Železné hřebíky

V H2 zjištěno 27 ks (obr. 10:3, tab. 21:1–27). Hřebíky o velikosti cca 2 cm zaznamenáváme většinou v souvislosti se jhem, kde pravděpodobně sloužily k přichycení kůže na dřevěný podklad, mohly být ovšem také součástí korby vozu či kování kol. Z Moravy je evidujeme z Hrušovany u Brna 1 (KOS 2011, obr. 3:41), z Čech je známe např. z Hradenína, Lovosic, Prahy-Dolní Liboce (KOUTECKÝ 1978, 478), dále z lokalit se jhem (viz kap. 4.2).

4.2.2 Bronzový vodící (?) kroužek

V H2 zjištěn 1 ks, fragmentární (obr. 10:3, tab. 16:13). Vodící kroužky jsou připevněny buď ve středu jha, nebo na jeho okrajích, slouží k usměrnění řemení otěží. Každý kus je v době halštatské konstruovaný odlišně, ale v zásadě lze konstatovat, že větší kruh dosedá na plošku, která je buď rovná, nebo zohnutá/vypouklá. Jejich výskyt je v době halštatské výjimečný, těžiště výskytu mají spíše až v době laténské, kdy se jejich vzhled sjednocuje; ve střední Evropě se vyskytují ojediněle.

Seznam hrobů s vodícími kroužky ve střední Evropě:

Breisach am Rhein-Gündlingen, okr. Breisgau-Hochschwarzwald (D); Brno-Holásky, okr. Brno-město (CZ); Eberdingen-Hochdorf an der Enz, okr. Ludwigsburg (D); Maisach-Gerlinden, okr. Fürstenfeldbruck (D); Mindelheim, okr. Unterallgäu (D); Thalmässing-Alfershausen, okr. Roth (D); Wehringen, okr. Augsburg (D) (podle KOCH 2006, 325; doplnila Z. Mírová).

4.3 Koňský postroj

Koňský postroj slouží k ovládnutí koně, a to jak během jízdy, tak při tahu. Výskyt jednotlivých prvků koňského postroje (udidla, postranice udidel, průvlečky, faléry, pukličky, knoflíky a další) v porovnání s pozdní dobou bronzovou rapidně narůstá spolu s rozšířením koně v době halštatské. Koňský postroj se vyskytuje v bohatých komorových hrobech nejvyšší velmožské společenské vrstvy společně s dalšími luxusními předměty, ovšem může se objevit i v méně vybavených či žárových hrobech střední vrstvy. Za povšimnutí stojí územní rozšíření některých prvků, které se nacházely pravděpodobně na jediném postroji – udidla z Brna-Holásek mají těžiště výskytu v Bavorsku, některé průvlečky mají naopak těžiště výskytu v Karpatské kotlině, jiné předměty nemají analogie vůbec. V problematice koňského postroje a způsobů uzdění koně dochází k některým chybám v terminologii. V literatuře není ustáleno jednotné názvosloví a vyskytují se nejen odlišné pojmy, ale i chybné termíny. Koňským postrojem je myšlen jak jezdecký postroj sloužící k ovládnutí koně při jízdě, tak i součásti záprahu koně (tedy řemení ke jhu). Jezdecký postroj v době halštatské tvoří jednoduchá *uzdečka* (obr. 12), nikoli uzda, jak je v literatuře mylně uváděno, mnohdy je za uzdu mylně považováno dokonce pouhé kovové udidlo. Uzdečka (obr. 11:1–3) je tvořena ohlávkou (obr. 11:1), pouze jedním kusem udidla (obr. 11:2) a jedním párem otěží (obr. 11:3), který je připojen k udidlu. Pokud by se v halštatských kontextech objevila *uzda*, musela by v rámci jednoho jezdeckého postroje u jednoho koně obsahovat dvě udidla a dva páry otěží, což není prokázáno, a je tedy nutné mluvit o uzdečce. Dalším důležitým prvkem je rozlišování typologie udidel. V době halštatské jsou nejvíce rozšířena *udidla stihlová*, která jsou tvořena dvěma středovými částmi (tzv. uditky), jež jsou na každé straně zakončeny drobnými kruhy o velikosti cca 2 cm a jsou spojeny ve středu udidla. Ke každému vnějšímu

Fig. 10: Reconstruction of a wheel with metal parts and a yoke from H2. 1 – graphic reconstruction of parts of the wheel – fragments of iron felloes of the wheels with relicts of woods and fractures of nails, fragments of nails, possible placement of a bronze circle with an iron intarsia (here as decorative metalwork of the hub of the wheel); 2 – possible placement of the bronze circle with an iron intarsia (here as an end metalwork of the yoke); 3 – yoke – left: bronze leading (?) circle, wooden fragment covered with leather with a braided strap, slider buckle, wooden rivet, iron nail, stud, toggle, bronze circle (photo and graphic modification Z. Mírová).

Obr. 10: Rekonstrukce kola s kovovými díly a jha z H2. 1 – grafická rekonstrukce částí kola – fragmenty železných ráfků kol s relikty dřev a lomy po hřebech, fragmenty hřebů, možné umístění bronzového kroužku se železnou intarzií (zde jako ozdobné kování náboje kola); 2 – možné umístění bronzového kroužku se železnou intarzií (zde jako koncové kování oje); 3 – jho – zleva: bronzový vodící (?) kroužek, dřevěný fragment potažený kůží s pleteným řemínkem, průvlečka, dřevěný nýtek, železný hřebík, puklička, roubík, bronzový kroužek (foto a grafická úprava Z. Mírová).

side by a small circle with a size of ca 2 cm and are connected in the middle by the bit's mouthpiece. On each outer circle, a larger circle is attached of ca 5 cm in size, to which the rein is then connected. The cheek-piece of the bridle bit can be attached to the thin bit (TRACHSEL 2004, 539-541) and hinders the movement of the bit in the mouth. This connection is called a *gag bridle bit*, where the rein is still attached to the larger circle of the bridle bit. If the rein is attached to the cheek-piece of the bit, then the bridle bit can act with pressure on the mouth of the horse and it is a *snaffle (direct pressure) bridle bit*. Its use is not excluded in the Hallstatt period. Currently, also the so-called *bitless war bridle* is used, when the reins are connected directly to the halter and the horse's mouth remains free. The appearance of this method of harnessing is likely in the Hallstatt period as well as the appearance of bits from organic materials that have not been preserved. The horse's harness could also comprise other pieces – various straps led under the tail, on the shoulders or around the neck (*breaststrap*; Fig. 11:5), straps run from the simple bridle to the saddle etc. These components either serve to improve the stability of the saddle, to ensure greater control of the horse or to reinforce the horse's harness. The breaststrap was likely used to reinforce the horse's yoke (Fig. 11:7; in other historical periods alternated with the collar) and also the *girth billet* (Fig. 11:6, probably attached with a toggle which has been threaded through a simple ring, Fig. 11: 4).

The horse's harness can be identified based on the presence of iron and bronze bits, iron, bronze and bone/horn cheek-pieces of the bit, iron, bronze and bone/horn toggles, iron and bronze decorations of the harness – slider buckles, decorations, buttons, circles and fragments of leather.

4.3.1 Iron horse bridle bits with twisted central part and with elongated clamps or seal-like hanging weights

3 pcs from H1, 1 pc complete and fragments 2 pcs from H2 (Tab. 12–13). Bridle bits are unmistakable and the easiest to identify parts of a horse's harness, simple bridle. The twisted bridle bits correspond typologically to category D, where the majority of the Moravian finds belong – Bošovice 2 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 93:1–2), Dobelice (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 100:2–3), Horákov – „Hlásnica“ (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 18:4), Hrušovany u Brna 1 (KOS 2011, Fig. 3:32–33), Křenovice – „Hradisko“ (HLAVA 2002, Fig. 2:1), Modřice 3815 (KOS – PŘICHYSTAL 2013, Fig. on p. 83), Stupešice (PODBORSKÝ 1970, obr. 37:27); exceptionally bridle bits of type A appear (according to PARE 1991, Fig. 9) – Dobřčice (NEKVASIL 1993, obr. 246:5), Horákov – „Hlásnica“ (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 18:5–6), Hrušovany u Brna 1 (KOS 2011, obr. 3:39), Hrušovany u Brna 2 (KOS 2011, obr. 4:15m–o), Náměšř na Hané – „Biskupství“ (ČERVINKA 1902, obr. 122:1,3), Seloutky 2 (KONEČNÁ 2005, tab. 3:1–3), Seloutky RD Trnečková – Barák 4/2017 (GOLEC – FOJTÍK in press). We include the exemplars from Brno-Holásky H1 and H2 generally to Ha C (PARE 1991, 10). According to the typology of M. Trachsel then bridle bits from Brno-Holásky belong to Ha C1 and the Thalmässing type MST 09b (iron bridle bits with central parts of the circular cross-section decorated by twisting), which has its focus of appearance in Bavaria (TRACHSEL 2004, 486–487) and it is known in Bohemia only from three sites – Klášterní Skalice (KOUTECKÝ 2013, tab. 14:3–4), Plaňany 5 (KOUTECKÝ 2014, tab. 81:5–6) and Prague-Střešovice XI (FRIDRICHOVÁ – KOUTECKÝ – SLABINA 1999, Abb. 23:37). The bridle bits are most often found either in pairs or in three exemplars, exceptionally with only one piece.

kruhu se připojuje větší kruh o velikosti cca 5 cm, k němu je pak napojena otež. Ke stihlovému udidlu může být připojena postranice udidla (TRACHSEL 2004, 539-541), která zabraňuje pohybu udidla v tlamě. Toto spojení se nazývá *roubíkové udidlo*, přičemž otež je stále připojena k většímu kroužku udidla. Pokud je otež připevněna k postranici udidla, pak na tlamu koně udidlo působí tlakem a jde o *udidlo pákové*. Jeho použití v době halštatské není vyloučeno. V současnosti je využíváno i tzv. *bezudidlové uzdění*, kdy se oteže připojí přímo k ohlávce a koňská tlama zůstává volná. Výskyt tohoto způsobu uzdění v době halštatské je pravděpodobný, stejně jako výskyt udidel z organických materiálů, která se nedochovala. Koňský postroj mohou tvořit také další součásti – různé řemeny vedené pod ocasem, na plecích či okolo krku (*poprsní řemen*; obr. 11:5), řemeny vedené od uzdečky k sedlu apod. Tyto součásti slouží buď ke zlepšení stability sedla, k zajištění větší ovladatelnosti koně, či k upevnění koňského zápřahu. K upevnění koňského jha (obr. 11:7) byl pak pravděpodobně použit poprsní řemen (v dalších historických obdobích vystřídáný chomoutem) a také *podbřišní řemen* (obr. 11:6; pravděpodobně připevněný roubíkem, který byl provlečen jednoduchým kroužkem, obr. 11:4).

Koňský postroj lze identifikovat na základě přítomnosti železných a bronzových udidel, železných, bronzových a kostěných/parohových postranic udidel, železných a bronzových ozdob postroje – průvleček, pukliček, knoflíků, kroužků a fragmentů kůží.

4.3.1 Železná koňská udidla s tordovanou středovou částí a s omegovitými svorkami či pečetiřtkovými závěsky

3 ks z H1, 1 ks celý a fragmenty 2 ks z H2 (tab. 12–13). Udidla jsou nezaměnitelnou a nejsnáze identifikovatelnou součástí koňského postroje, uzdečky. Tordovaná udidla typologicky odpovídají kategorii D, kam patří většina moravských nálezů – Bošovice 2 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 93:1–2), Dobelice (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 100:2–3), Horákov – „Hlásnica“ (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 18:4), Hrušovany u Brna 1 (KOS 2011, obr. 3:32–33), Křenovice – „Hradisko“ (HLAVA 2002, obr. 2:1), Modřice 3815 (KOS – PŘICHYSTAL 2013, obr. na str. 83), Stupešice (PODBORSKÝ 1970, obr. 37:27); výjimečně se objevují udidla typu A (dle PARE 1991, Fig. 9) – Dobřčice (NEKVASIL 1993, obr. 246:5), Horákov – „Hlásnica“ (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 18:5–6), Hrušovany u Brna 1 (KOS 2011, obr. 3:39), Hrušovany u Brna 2 (KOS 2011, obr. 4:15m–o), Náměšř na Hané – „Biskupství“ (ČERVINKA 1902, obr. 122:1,3), Seloutky 2 (KONEČNÁ 2005, tab. 3:1–3), Seloutky RD Trnečková – Barák 4/2017 (GOLEC – FOJTÍK v tisku). Exempláře z Brna-Holásek H1 i H2 řadíme obecně do Ha C (PARE 1991, 10). Dle typologie M. Trachsel pak udidla z Brna-Holásek náležejí Ha C1 a typu Thalmässing MST 09b (železná udidla se středovými částmi kruhového průřezu zdobenými tordováním), který má těžiště výskytu v Bavorsku (TRACHSEL 2004, 486–487) a v Čechách je znám pouze ze 3 lokalit – Klášterní Skalice (KOUTECKÝ 2013, tab. 14:3–4), Plaňany 5 (KOUTECKÝ 2014, tab. 81:5–6) a Prahy-Střešovic XI (FRIDRICHOVÁ – KOUTECKÝ – SLABINA 1999, Abb. 23:37). Udidla se nejčastěji vyskytují buď v párech, nebo ve třech exemplářích, výjimečně po jednom kuse.

List of horse bits in Moravia:

Bošovice 2, Vyškov District (2 pcs); Brno-Holásky 1, Brno-City District (3 pcs); Brno-Holásky 2, Brno-City District (3 pcs); Brno-Horní Heršpice 3, Brno-City District (? pcs); Dobelice, Znojmo District (2 pcs); Dobručice, Přerov District (1 pc); Horákov – „Hlásnice“, Brno-Rural District (5 pcs); Hrušovany u Brna 1, Brno-Rural District (3 pcs); Hrušovany u Brna 2, Brno-Rural District (3 pcs); Křenovice – „Hradisko“, Přerov District (1 pc); Modřice 3815, Brno-Rural District (2 pcs); Náměšť na Hané – „Biskupství“, Olomouc District (2 pcs); Seloutky 2, Prostějov District (3 pcs); Seloutky RD Trnečková – Barák 4/2017, Prostějov District (1 pc); Slavkov u Brna 2, Vyškov District (1 pc); Stupešice, Znojmo District (1 pc) (composed by Z. Mírová).

It is likely that one bridle bit served for a riding horse, two bridle bits then for the harness of two horses to the wagon and finally three bridle bits for one riding horse and two horses harnessed to a wagon. Thus, the appearance of two or three bits can be one of the indications of the original presence of a wagon or a yoke.

4.3.2 Iron toggle with an oval opening in the middle and two lenticular buttons on the end

Found in H1 (Tab. 11:2). Toggles were used to switch the straps of the harness (DEHN – EGG – LEHNERT 2005, 84, 232). A belt passed through the central rectangular or circular gap, the toggle was then threaded through a simple ring and flexibly connected two straps. W. Torbrügge (TORBRÜGGE 1979, 132) even puts the toggles in connection with the yoke straps. According to the typology by M. Trachsel, the piece from Brno-Holásky 1 is the type Annelöv KNE 05b and is classified in the middle to late phase of Ha C1 (TRACHSEL 2004, 466), it has an analogy only in Hrušovany u Brna 1 (KOS 2011, obr. 3:2). The same type of toggle appears abundantly in Hungarian sites – e.g. Győrújbarát-Nagybarát 1 and Vaszar 7 (PATEK 1993, Abb. 83:19, 90:5, 92:1–2). Toggles of bits are proved only sporadically from Moravia.

List of horse's toggles in Moravia:

Brno-Holásky 1, Brno-City District (1 pc iron); Brno-Holásky 3, Brno-City District (1 pc bronze); Habrůvka – „Býčí skála“, Blansko District (2 pcs horn, 4 pcs of semi-finished products of horns); Hrušovany u Brna 1, Brno-Rural District (2 pcs iron); Podivice, Vyškov District (1 pc iron) (composed by Z. Mírová).

4.3.3 Bronze button-like slider buckle with cup-like ending

At H1, 1 pc was found (Tab. 14:1). The slider buckle apparently served as the decoration of a horse's yoke or halter. It is unique in Central Europe.

4.3.4 Bronze tube-like narrowing slider buckle

Comes from H1 or H2 (Tab. 16:12). In shape and size, it is analogic to the cast bronze and bone items are rarely demonstrable in Southeast Pannonia in sites from the Late Bronze and Early Hallstatt periods. C. Metzner-Nebelsick classified them with the cylindrical beads with seal-like shaping of the lower part, to which it is probably possible to categorize the exemplar from Brno-Holásky (METZNER-NEBELSICK 2002, 459–461, 542, Abb. 204). It is possible to judge the possible functional classification of this item based on the find context from the male's grave 71 from the site Mezöcsát-Höröcsögös (Mezöcsát culture), where it was likely a pendant/slider buckle on the belt. A similar situation is known from grave 39 from the site Stillfried, where a male was also buried (KAUS 1984, Taf. 39b; PATEK 1993, Abb. 31:27). The item rarely occurs in the eastern regions of Europe and the Caucasian Mountains, i.e. on a distinctly extensive territory (METZNER-NEBELSICK 2002, 542).

Seznam koňských udidel na Moravě:

Bošovice 2, okr. Vyškov (2 ks); Brno-Holásky 1, okr. Brno-město (3 ks); Brno-Holásky 2, okr. Brno-město (3 ks); Brno-Horní Heršpice 3, okr. Brno-město (? ks); Dobelice, okr. Znojmo (2 ks); Dobručice, okr. Přerov (1 ks); Horákov – „Hlásnice“, okr. Brno-venkov (5 ks); Hrušovany u Brna 1, okr. Brno-venkov (3 ks); Hrušovany u Brna 2, okr. Brno-venkov (3 ks); Křenovice – „Hradisko“, okr. Přerov (1 ks); Modřice 3815, okr. Brno-venkov (2 ks); Náměšť na Hané – „Biskupství“, okr. Olomouc (2 ks); Seloutky 2, okr. Prostějov (3 ks); Seloutky RD Trnečková – Barák 4/2017, okr. Prostějov (1 ks); Slavkov u Brna 2, okr. Vyškov (1 ks); Stupešice, okr. Znojmo (1 ks) (sestavila Z. Mírová).

Je pravděpodobné, že jedno udidlo sloužilo pro jezdeckého koně, dvě udidla potom pro záprah dvou koní do vozu a konečně tři udidla pro jednoho jezdeckého koně a dva koně v záprahu vozu. Výskyt dvou či tří udidel tedy může být jednou z indicií původní přítomnosti vozu či jha.

4.3.2 Železný roubík s oválným otvorem uprostřed a dvěma čochovitými knoflíky na konci

Nalezen v H1 (tab. 11:2). Roubíky sloužily ke spínání řemení ohlávky koňského postroje (DEHN – EGG – LEHNERT 2005, 84, 232). Středovým obdélným nebo kruhovým otvorem procházel řemen, roubík byl pak provlečen jednoduchým kroužkem a pružně tak spojoval dvě řemeny. W. Torbrügge (TORBRÜGGE 1979, 132) dokonce dává roubíky do souvislosti s popruhy držícími jho. Dle typologie M. Trachsel je kus z Brna-Holásek 1 typ Annelöv KNE 05b a je řazen do střední a pozdní fáze Ha C1 (TRACHSEL 2004, 466), analogii má pouze v Hrušovanech u Brna 1 (KOS 2011, obr. 3:2). Stejný typ postranice se hojně vyskytuje na maďarských lokalitách – např. Győrújbarát-Nagybarát 1 a Vaszar 7 (PATEK 1993, Abb. 83:19, 90:5, 92:1–2). Roubíky jsou z Moravy doloženy jen ojediněle.

Seznam koňských roubíků na Moravě:

Brno-Holásky 1, okr. Brno-město (1 ks železný); Brno-Holásky 3, okr. Brno-město (1 ks bronzový); Habrůvka – „Býčí skála“, okr. Blansko (2 ks parohové, 4 ks polotovarů parohových); Hrušovany u Brna 1, okr. Brno-venkov (2 ks železné); Podivice, okr. Vyškov (1 ks železný) (sestavila Z. Mírová).

4.3.3 Bronzová knoflíkovitá průvlečka s pohárkovitým ukončením

V H1 byl nalezen 1 ks (tab. 14:1). Průvlečka sloužila zřejmě jako ozdoba koňského jha či postroje. Ve střední Evropě je unikátní.

4.3.4 Bronzová rourkovitá trubkovitě se zužující průvlečka

Pochází z H1 nebo H2 (tab. 16:12). Tvarově a rozměrově analogické lité bronzové a kostěné předměty jsou vzácně doloženy v jihovýchodní Panonii na lokalitách z pozdní doby bronzové a časně doby halštatské. C. Metzner-Nebelsick je řadí k válcovitým korálkům s pečetičkovitě tvarovanou spodní částí, k nimž lze pravděpodobně zařadit exemplář z Brna-Holásek (METZNER-NEBELSICK 2002, 459–461, 542, Abb. 204). Na možné funkční zařazení tohoto předmětu lze usuzovat na základě nálezového kontextu z mužského hrobu 71 z lokality Mezöcsát-Höröcsögös (kultura Mezöcsát), kde byl pravděpodobně závěskem/průvlečkou na opasku. Obdobná situace je známa z hrobu 39 z lokality Stillfried, kde byl pohřben taktéž muž (KAUS 1984, Taf. 39b; PATEK 1993, Abb. 31:27). Předmět se vzácně vyskytuje ve východních regionech Evropy a na Kavkazu, a to na značně rozsáhlém území (METZNER-NEBELSICK 2002, 542).

4.3.5 Bronze tutuli-like button with one threading circle

In Brno-Holásky it was found in the number of 13 pcs in H1 or H2 (Tab. 15), it is the TUT 02c type according to M. Trachsel (TRACHSEL 2004, Abb. 24). In Moravia, this type was discovered in Morašice 1 (2 pcs; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 106:15). From Bohemia, this type is known only from Poláky, Prague-Střešovice (KOUTECKÝ 2008, obr. 21:34) and from Rvenice near Louny (KOUTECKÝ 1978, 475).

4.3.6 Bronze tutuli-like buttons with open threading circle and cross

4 pcs, 2 of which can be classified to H2 (Tab. 16:2-3,10-11). They are the RFK 07 type according to M. Trachsel (TRACHSEL 2004, Abb. 24). It is possible to thread two straps through the open circle, which is suitable for their crossing. The leather straps were even preserved in Brno-Holásky. This type of button is unique in the Czech lands.

4.3.7 Bronze tutuli-like button with five spikes with an open circle and cross

5 pcs from H1 or H2 (Tab. 16:5-9), it is a type similar to Trachsel's RFK 08 type (TRACHSEL 2004, Abb. 24). This button appears sporadically, it is possible to find its parallel in Horákov – "Hlásnička" (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 19:1,5), in Bohemia in Dýšina (KOUTECKÝ 2008, obr. 21:33) and further in Hungary in Somlóvásárhely 1 (EGG 1996b, Abb. 4:8-9).

4.3.8 Bronze cross breaststraps

4 pcs from H1 or H2 (Tab. 17), of which 1 pc with an aperture in the shape of a diamond and 3 pcs of reconstructable full slider buckles. The full cross breaststraps correspond to Trachsel's KZR 02 type (TRACHSEL 2004, Abb. 24). These items are rare in the Moravian milieu, two more subtle exemplars appeared in Habrůvka – "Býčí skála" (2 pcs; PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 31:323-324a), in the Bohemian milieu then only in Hradenín XX (4 pcs; DVOŘÁK 1936-38, 79, obr. 9-10).

List of bronze cross slider buckles in Central Europe:

Brno-Holásky, Brno-City District – 4 pcs (CZ); Dobruč-Reva, Trebnje District – 4 pcs (SLO); Habrůvka – "Býčí skála", Blansko District – 2 pcs (CZ); Hallstatt, Gmunden District – 1 pc (A); Hradenín, Kolín District – 4 pcs (CZ); Mitterkirchen, Perg District – 4 pcs (A); Oss, North Brabant District – 1 pc (NL); Pullach-Süd, München District – 8 pcs (D); Rosegg-Frög, Villach-Land District – 1 pc (A); Somló-Berg-Séd, Veszprém District – 2 pcs (H); Somlóhegy, Veszprém District – 3 pcs (H) (after PATEK 1993, 67; BRATTINGA 2012, Tab. 1; supplemented by Z. Mírová).

4.3.9 Bronze (?) tube-like breaststraps with a boring

2 pcs from H1 (Tab. 16:14-15). They likely served as a decorative part of the horse's halter. Lost. The items do not have an analogy.

4.3.10 Bronze breaststraps forming two connected circles

11 pcs of wholes and 17 pcs of fragments from H1 or H2 (Tab. 14:2-27). A more subtle circle sits on the wider circle; the item likely served for the crossing of the straps and could be found both on the yoke and on the bridle. Breaststraps are unique in the Czech lands.

4.3.5 Bronzový tutulovitý knoflík s jedním provlékacím kroužkem

V Brně-Holáskách byl nalezen v počtu 13 ks v H1 nebo H2 (tab. 15), jde o typ TUT 02c dle M. Trachsel (TRACHSEL 2004, Abb. 24). Na Moravě byl tento typ objeven v Morašicích 1 (2 ks; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 106:15). Z Čech je tento typ znám pouze z Poláků, Prahy-Střešovic (KOUTECKÝ 2008, obr. 21:34) a ze Rvenic u Loun (KOUTECKÝ 1978, 475).

4.3.6 Bronzové tutulovité knoflíky s otevřeným provlékacím kruhem a křížem

4 ks, 2 z nich lze zařadit do H2 (tab. 16:2-3,10-11). Typ RFK 07 dle M. Trachsel (TRACHSEL 2004, Abb. 24). Otevřeným kruhem lze provléknout dva řemínky, je vhodný k jejich překřížení. Kožené řemínky se v Brně-Holáskách dokonce dochovaly. Tento typ knoflíku je v českých zemích unikátem.

4.3.7 Bronzový tutulovitý knoflík s pěti trny s otevřeným kruhem a křížem

5 ks z H1 nebo H2 (tab. 16:5-9), jde o typ podobný Trachselově typu RFK 08 (TRACHSEL 2004, Abb. 24). Tento knoflík se vyskytuje ojediněle, paralelu lze nalézt v Horákově – „Hlásnička“ (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 19:1,5), v Čechách v Dýšině (KOUTECKÝ 2008, obr. 21:33) a dále až v Maďarsku v Somlóvásárhely 1 (EGG 1996b, Abb. 4:8-9).

4.3.8 Bronzové křížové průvlečky

4 ks z H1 nebo H2 (tab. 17), z toho 1 ks s otvorem ve tvaru kosočtverce a 3 ks rekonstruovatelných plných průvleček. Plné křížové průvlečky odpovídají Trachselově typu KZR 02 (TRACHSEL 2004, Abb. 24). Tyto předměty jsou v moravském prostředí vzácné, dva subtilnější exempláře se vyskytly v Habrůvce – „Býčí skále“ (2 ks; PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 31:323-324a), v českém prostředí pak pouze v Hradeníně XX (4 ks; DVOŘÁK 1936-38, 79, obr. 9-10).

Seznam bronzových křížových průvleček ve střední Evropě:

Brno-Holásky, okr. Brno-město – 4 ks (CZ); Dobruč-Reva, reg. Trebnje – 4 ks (SLO); Habrůvka – „Býčí skála“, okr. Blansko – 2 ks (CZ); Hallstatt, okr. Gmunden – 1 ks (A); Hradenín, okr. Kolín – 4 ks (CZ); Mitterkirchen, okr. Perg – 4 ks (A); Oss, provincie Severní Brabantsko – 1 ks (NL); Pullach-Süd, okr. München – 8 ks (D); Rosegg-Frög, okr. Villach-Land – 1 ks (A); Somló-Berg-Séd, župa Veszprém – 2 ks (H); Somlóhegy, župa Veszprém – 3 ks (H) (podle PATEK 1993, 67; BRATTINGA 2012, Tab. 1; doplnila Z. Mírová).

4.3.9 Bronzové (?) rourkovité průvlečky s provrtem

2 ks z H1 (tab. 16:14-15). Sloužily pravděpodobně jako ozdobná součást koňského postroje. Ztraceny. Předměty nemají analogie.

4.3.10 Bronzové průvlečky tvořené dvěma spojenými kroužky

11 ks celých a 17 ks fragmentů z H1 nebo H2 (tab. 14:2-27). Na širší kroužek dosedá subtilnější kroužek, předmět pravděpodobně sloužil ke křížení řemínků a mohl náležet jak ke jhu, tak k uzdečce. Průvlečky jsou v českých zemích unikátem.

4.3.11 Bronze semi-circular-like breaststraps with one threading eye

9 pcs from H1, 7 pcs from H2, 1 pc from H1 or H2, 1 pc with a perforation in the centre from H1 or H2 (Tab. 18, 24:25–26,28–31). It appears in combination with the bridle or belongs to the yoke, hypothetically also to the costume or belt. In Moravia they were found in Dobelice (1 pc; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 100:1), in Horákov – “Hlásnica” (min. 30 pcs, as many as 80 pcs are listed; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 19:9–10), in Hrušovany u Brna 1 (several tens of pcs; KOS 2011, obr. 3:46), in Hrušovany u Brna 2 (KOS 2011, obr. 4:15h–i), in Modřice 3815 (several pcs, part of the decorated yoke; KOS 2013, 85–86, Fig. on p. 82), in Morašice (35 pcs; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 106:9) and in Seloutky (2 pcs; KONEČNÁ 2005, tab. 3:10–11).

4.3.12 Bronze studs

A total of 16 pcs, of which 15 pcs from H1 and 1 pc from H2 (Tab. 19, 24:31). In Moravia, they appear in connection with the horse's harness – bridle or yoke, namely in Brno-Horní Heršpice 3 (? ks), Habrůvka – “Býčí skála” (1 pc; PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 31:328), Horákov – “Hlásnica” (17 pcs larger, tens of pcs of smaller studs; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 19:8,11–14), Hrušovany u Brna 1 (tens of pcs, part of the yoke; KOS 2011, obr. 3:24,43,45) or Modřice 3815 (dozens of pcs, part of the yoke; KOS – PŘICHYSTAL 2013, 85–86).

4.3.13 Bronze and iron circles

Various sizes, 32 pcs of wholes and 17 pcs of fragments, most smooth with multi-sided slit, 17 pcs can be assigned to H1, the rest to H1 or H2, a two-part chain to H2 (Tab. 20:1–32, 21:28,71–74). In two cases, they are circles connected in two- (Tab. 21:28) or three-member (Tab. 21:73) chains. The circles are, like the phaleras and studs, hard-to-assign items. They could come from the wagon, the yoke or the horse's halter, or from clothing as part of the belt. From Moravia, the circles are (in the contexts and in combination with other safely recognized items from the horse's halter) from Brno-Holásky 3 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:6), Bošovice 2 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 93:3–7), Habrůvka – “Býčí skála” (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 21:232–244), Horákov – “Hlásnica” (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 19:18–25), Hrušovany u Brna 1 and 2 (KOS 2011, obr. 3:35, 4:14), Modřice 3815 (KOS – PŘICHYSTAL 2013, Fig. on p. 83), Morašice 1 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 107:1–4,6–9) and Seloutky 2 (simple circles and circles joined in a chain; KONEČNÁ 2005, tab. 3:6–8,12).

4.3.14 Leather straps and fragments of leather

A total of 26 pcs (Tab. 18:13, 24:1–25), of which 23 pcs quite clearly from H2 (Tab. 24:1–21,23–24), none belong clearly to H1; it is thus likely that also the remnant of leather (Tab. 24:22,25) belongs to H2. The fragments have imprints of bronze slider buckles, on some the breaststraps are still dressed (Tab. 18:13, 24:25). The leather straps like belong to the horse's harness, also the yoke could be decorated with them.

4.4 Bronze plate-like bowls

Were found in H1 and H2, in both cases in a pair next to one another (Fig. 4–7, Tab. 1–4). One whole very well-preserved bowl (H1 – ø 45 cm, H2 – ø 30 cm; Tab. 1, 3) and one very fragmentary

4.3.11 Bronzové polokulovité průvlečky s jedním provlékacím očkem

9 ks z H1, 7 ks z H2, 1 ks z H1 nebo H2, 1 ks s perforací uprostřed z H1 nebo H2 (tab. 18, 24:25–26,28–31). Vyskytují se v kombinaci s uzdečkou, nebo náležejí ke jhu, hypoteticky také ke kroji nebo opasku. Na Moravě byly nalezeny v Dobelcích (1 ks; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 100:1), v Horákově – „Hlásnici“ (min. 30 ks, uváděno je až 80 ks; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 19:9–10), v Hrušovanech u Brna 1 (několik desítek ks; KOS 2011, obr. 3:46), v Hrušovanech u Brna 2 (KOS 2011, obr. 4:15h–i), v Modřicích 3815 (několik ks, součást zdobeného jha; KOS 2013, 85–86, obr. na str. 82), v Morašicích (35 ks; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 106:9) a v Seloutkách (2 ks; KONEČNÁ 2005, tab. 3:10–11).

4.3.12 Bronzové pukličky

Celkem 16 ks, z toho 15 ks z H1 a 1 ks z H2 (tab. 19, 24:31). Na Moravě se vyskytují v souvislosti s koňským postrojem – uzdečkou či jhem, a to v Brně-Horních Heršpicích 3 (? ks), Habrůvce – „Býčí skále“ (1 ks; PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 31:328), Horákově – „Hlásnici“ (17 ks větších, desítky ks drobných pukliček; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 19:8,11–14), Hrušovanech u Brna 1 (desítky ks, součást jha; KOS 2011, obr. 3:24,43,45) nebo Modřicích 3815 (desítky ks, součást jha; KOS – PŘICHYSTAL 2013, 85–86).

4.3.13 Bronzové a železné kroužky

Různé velikosti, 32 ks celých a 17 ks fragmentů, většinou hladké s vícehranným průřezem, 17 ks lze přiřadit k H1, zbytek k H1 nebo H2, dvoučlankový řetízek k H2 (tab. 20:1–32, 21:28,71–74). Ve 2 případech jsou kroužky spojeny ve dvou- (tab. 21:28) či trojčlankový (tab. 21:73) řetízek. Kroužky jsou, podobně jako falérky a pukličky, problematicky zařaditelným předmětem. Mohou pocházet z vozu, jha či koňského postroje, nebo z kroje jako součást opasku. Z Moravy kroužky pocházejí (v kontextech a v kombinaci s jinými bezpečně rozpoznávanými předměty z koňského postroje) z Brna-Holásek 3 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:6), Bošovic 2 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 93:3–7), Habrůvky – „Býčí skály“ (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 21:232–244), Horáková – „Hlásnice“ (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 19:18–25), Hrušovany u Brna 1 a 2 (KOS 2011, obr. 3:35, 4:14), Modřic 3815 (KOS – PŘICHYSTAL 2013, obr. na str. 83), Morašic 1 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 107:1–4,6–9) a Seloutek 2 (jednoduché kroužky a kroužky spojené v řetízek; KONEČNÁ 2005, tab. 3:6–8,12).

4.3.14 Kožené řemínky a fragmenty kůží

Celkem 26 ks (tab. 18:13, 24:1–25), z toho 23 ks zcela jistě z H2 (tab. 24:1–21,23–24), k H1 bezpečně nenáleží žádný, je tedy pravděpodobné, že rovněž zbytek kůží (tab. 24:22,25) náleží do H2. Fragmenty nesou otisky bronzových průvleček, na některých jsou průvlečky doposud navlečeny (tab. 18:13, 24:25). Kožené řemínky pravděpodobně náležejí ke koňskému postroji, mohlo jimi být zdobeno i jho.

4.4 Bronzové talířovité mísy

Byly nalezeny v H1 a H2, v obou případech v páru vedle sebe (obr. 4–7, tab. 1–4). Z každého hrobu se dochovala jedna celá velmi zachovalá mísa (H1 o ø 45 cm, H2 o ø 30 cm;

bowl (unrestored; Tab. 2, 4) has been preserved from each grave. Bronze bowls are not the only one of the most beautiful items in the Horákov graves, but they also prove as luxuries/imports the status of the buried magnates. The hammered bronze plate-like bowls are known from Europe only from magnate graves and identify them by their presence (Fig. 13, 20), they have various decoration and only some are decorated with the Sun and waterfowl (Tab. 1:4, 3:3–4, 4:3c). The solar and bird/horse symbolism itself shows the existence of the Sun cult and has deep roots in the Bronze Age, and its occurrence can then be traced across Europe (see, for example, EGG 2013, 450; SMEJTEK – ŠVĚDOVÁ 2016, 246–256). Some have pearl-like depletion on the edges and others are undecorated: from Moravia, one undecorated bowl comes from Bratčice (PODBORSKÝ 2002, obr. 2b:33; GOLEC 2005, tab. 54), two bowls decorated with the Sun and waterfowl from Horákov – “Hlásnica” (NEKVASIL – PODBORSKÝ 1991, Taf. 5:30, 6:31) and fragments of two bowls from Morašice 1 (NEKVASIL – PODBORSKÝ 1991, Taf. 7:33–34) (Fig. 20, 22). We further monitor their appearance from Bohemia, Austria, Germany and Hungary.

List of bronze plate-like bowls in Central Europe (Fig. 13):

Bittelbrunn, Konstanz District (D); Bratčice, Brno-Rural District (CZ); Brno-Holásky, Brno-City District (CZ); Buchheim, Tuttlingen District (D); Doba, Vesprém District (H); Donauwörth, Donau-Ries District (D); Dýšina, Plzeň-City District (CZ); Großebstadt, Rhön-Grabfeld District (D); Hallstatt, Gmunden District (A); Horákov – “Hlásnica”, Brno-Rural District (CZ); Kleinklein, Leibnitz District (A); Köngen, Esslingen District (D); Lengenfeld, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Meßstetten-Hossingen, Zollernalb District (D); Morašice, Znojmo District (CZ); Nagyberki-Szalacska, Somogy District (H); Oberwiesacker, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Salzburg-Taxham, Stadt Salzburg (A); Schandorf, Oberwart District (A); Slatina, Litoměřice District (CZ); Strettweg, Murtal District (A); Tannheim, Biberach District (D); Vaskerestes, Vas District (H); Wehringen, Augsburg District (D) (after DEHN – EGG – LEHNERT 2005, Abb. 80; supplemented by M. Golec).

The fact that the bowls were most often placed in a pair is important (EGG 1996a, 124), as in the case of the two graves H1 and H2, they were also found in pairs in Bittelbrunn, Buchheim, Großebstadt, Hallstatt (graves Nos. 504 and 507), Horákov – “Hlásnica”, Oberwiesacker and Tannheim. The finding that poorer graves very often have two large decorated ceramic bowls and the placement of a bronze pair is only a luxurious reflection of the society-wide funeral custom is also important. With the bronze bowls, there was often reparation, this case also applies for the bowl from H1 (Tab. 1:2–3) and for the exemplar from Bratčice (GOLEC 2005, tab. 54). The plate-like bowls have the edge ended with curling and inside of them there is a massive wire as a brace (Tab. 4:1–2). The edge is decorated with moulded motifs of the Sun and waterfowl. The established term *waterfowl* is debatable, based on analyses of the motifs of the situla art and other sources of the Greek Mediterranean we believe that they do not have to be real animals (waterfowl), but unreal, hybrid or fantastic animals, so-called *hippokampoi*, a cross between a fish and a horse or seahorse, which appears also in a winged form, or again in a combination with a bird (MÍROVÁ 2017, 35–38). Plate-like bowls appear in Moravian graves in Ha C2 and Ha D1.

Bowls from H1 and H2 are typical for the earlier Ha C2, where they are included along with exemplars from Horákov – “Hlásnica” (NEKVASIL – PODBORSKÝ 1991, Taf. 5:30, 6:31) and Morašice 1 (NEKVASIL – PODBORSKÝ 1991, Taf. 7:33–34), or e.g. from Dýšina (SIEGFRIED-WEISS 1991, Taf. 14:72), Doba (PATAY 1990, Taf. 63:143) and graves Nos. 253, 260, 273, 507, 600, 605, 607 and 789 from Hallstatt (PRÜSSING 1991, Taf. 82–96). The later Ha D1 is characterised in Moravia by the exemplar from Bratčice and in Austria the well-dated magnate's graves

tab. 1, 3) a jedna mísa velmi fragmentární (nerestaurovány; tab. 2, 4). Bronzové mísy jsou nejen jedním z nejkrásnějších předmětů v horákovských hrobech, ale dokládají jako luxus/importy také status pohřbených velmožů. Vytepávané bronzové talířovité mísy jsou z Evropy známy pouze z velmožských hrobů a svojí přítomností je identifikují (obr. 13, 20), mají různou výzdobu a jen některé jsou zdobeny slunci a vodními ptáky (tab. 1:4, 3:3–4, 4:3c). Samotná solární a ptačí/koňská symbolika poukazuje na existenci Slunečního kultu a má hluboké kořeny již v době bronzové, její výskyt pak lze sledovat napříč Evropou (podrobněji viz např. EGG 2013, 450; SMEJTEK – ŠVĚDOVÁ 2016, 246–256). Některé mají perličkové vybíjení na okraj a jiné jsou nezdobeny: z Moravy pochází 1 nezdobená mísa z Bratčic (PODBORSKÝ 2002, obr. 2b:33; GOLEC 2005, tab. 54), 2 mísy z Horákova – „Hlásnice“ zdobené slunci a vodními ptáky (NEKVASIL – PODBORSKÝ 1991, Taf. 5:30, 6:31) a fragmenty 2 mís z Morašic 1 (NEKVASIL – PODBORSKÝ 1991, Taf. 7:33–34) (obr. 20, 22). Jejich výskyt dále monitorujeme z Čech, Rakouska, Německa a Maďarska.

Seznam bronzových talířovitých mís ve střední Evropě (obr. 13):

Bittelbrunn, okr. Konstanz (D); Bratčice, okr. Brno-venkov (CZ); Brno-Holásky, okr. Brno-město (CZ); Buchheim, okr. Tuttlingen (D); Doba, župa Vesprém (H); Donauwörth, okr. Donau-Ries (D); Dýšina, okr. Plzeň-město (CZ); Großebstadt, okr. Rhön-Grabfeld (D); Hallstatt, okr. Gmunden (A); Horákov – „Hlásnica“, okr. Brno-venkov (CZ); Kleinklein, okr. Leibnitz (A); Köngen, okr. Esslingen (D); Lengenfeld, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Meßstetten-Hossingen, okr. Zollernalb (D); Morašice, okr. Znojmo (CZ); Nagyberki-Szalacska, župa Somogy (H); Oberwiesacker, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Salzburg-Taxham, Stadt Salzburg (A); Schandorf, okr. Oberwart (A); Slatina, okr. Litoměřice (CZ); Strettweg, okr. Murtal (A); Tannheim, okr. Biberach (D); Vaskerestes, župa Vas (H); Wehringen, okr. Augsburg (D) (podle DEHN – EGG – LEHNERT 2005, Abb. 80; doplnil M. Golec).

Důležitý je fakt, že mísy byly ukládány nejčastěji v páru (EGG 1996a, 124), stejně jako v případě obou hrobů H1 a H2, ve dvojicích byly nalezeny také v Bittelbrunnu, Buchheimu, Großebstadtu, Hallstattu (hroby č. 504 a 507), Horákově – „Hlásnici“, Oberwiesackeru a Tannheimu. Důležité je také zjištění, že chudší hroby velmi často obsahují dvě velké zdobené keramické mísy a uložení bronzového páru je jen luxusním odrazem celospolečenského funerálního zvyku. U bronzových mís docházelo často k reparacím, tento případ platí také pro mísu z H1 (tab. 1:2–3) a rovněž pro exemplář z Bratčic (GOLEC 2005, tab. 54). Talířovité mísy mají okraj zakončený svinutím a uvnitř něj se nachází masivní drát jako výstuha (tab. 4:1–2). Okraj je zdoben vlisovanými motivy slunce a vodních ptáků. Ustálený termín *vodní pták* je diskutabilní, na základě rozborů motivů situlového umění a dalších pramenů řeckého Středomoří se domníváme, že nemusí jít o reálná zvířata (vodní ptáky), ale o zvířata nereálná, hybridní nebo fantastická, tzv. *hippokampoi*, křížence mezi rybou a koněm či mořským koněm, kteří se vyskytují i v okřídlené formě, čili opět v kombinaci s ptákem (MÍROVÁ 2017, 35–38). Talířovité mísy se v moravských hrobech vyskytují v Ha C2 a Ha D1. Mísy z H1 a H2 jsou typické pro starší Ha C2, kam se řadí společně s exempláři z Horákova – „Hlásnice“ (NEKVASIL – PODBORSKÝ 1991, Taf. 5:30, 6:31) a Morašice 1 (NEKVASIL – PODBORSKÝ 1991, Taf. 7:33–34), nebo např. z Dýšiny (SIEGFRIED-WEISS 1991, Taf. 14:72), Doby (PATAY 1990, Taf. 63:143) a hrobů č. 253, 260, 273, 507, 600, 605, 607 a 789 z Hallstattu (PRÜSSING 1991, Taf. 82–96). Mladší Ha D1 charakterizuje na Moravě exemplář z Bratčic a v Rakousku dobře datované velmožské hroby z Kleinkleinu –

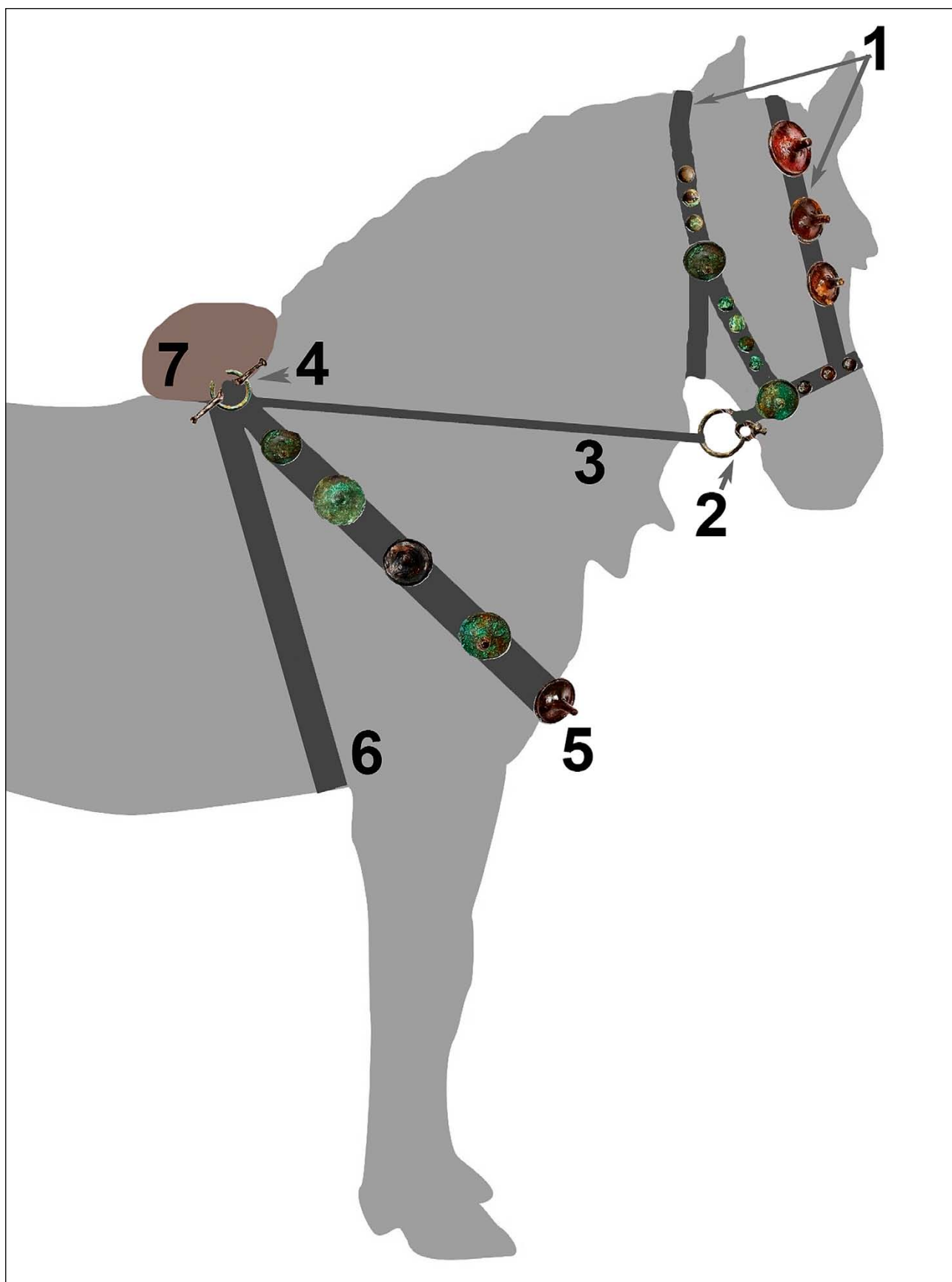

Fig. 11. Possible reconstruction of the horse harness from Ha C2 based on the finds from Brno-Holásky 1 and 2 - variant A with breaststrap (5), girth (6), yoke (7), straps attachment - ring and toggle (4), with the bridle (1-3). The bridle is comprised of the halter (1), bridle bits (2) and reins (3) (graphic modification Z. Mírová).

Obr. 11. Možná rekonstrukce koňského postroje z Ha C2 na základě nálezů z Brna-Holásek 1 a 2 - varianta A s poprsním řemenem (5), podbřišním řemenem (6), jhem (7), zapínáním řemení - kroužkem a roubíkem (4), s uzdečkou (1-3). Uzdečka se skládá z ohlávky (1), udídlů (2) a oteží (3) (grafická úprava Z. Mírová).

Fig. 12. Possible reconstruction of the horse harness from Ha C2 based on the finds from Brno-Holásky 1 and 2 – variant B without the breatplate, with simple bridle (graphic modification Z. Mírová).

Obr. 12. Možná rekonstrukce koňského postroje z Ha C2 na základě nálezů z Brna-Holásek 1 a 2 – varianta B bez poprsního řemene, s jednoduchou uzdečkou (grafická úprava Z. Mírová).

from Kleinklein – “Pommerkogel” or Strettweg (EGG 1996a, Abb. 141). This type of toreutics ends in Ha D1 and they are replaced by new types of toreutics, with which they are placed together.

„Pommerkogelu“ nebo Strettwegu (EGG 1996a, Abb. 141). Tento typ toreutiky v Ha D1 končí a je nahrazen novými typy toreutiky, s nimiž je ještě ukládán společně.

4.5 Bronze ladle with levered handle of the type Holásky

Comes from H2 (Fig. 6–7, Tab. 5). It has a small oval bowl, on which the fork-like expanded handle is attached, held by two rivets. At the end, it has a hammered triangular ending with an engraved decoration of two letters “V”. The little bowl is decorated under the edge with small engravings of hatched triangles (NEKVASIL – PODBORSKÝ 1991, Taf. 8:35). Bronze ladles with

4.5 Bronzová naběračka s pákovitou rukojetí typu Holásky

Pochází z H2 (obr. 6–7, tab. 5). Má oválnou misku, na niž je nasazena vidlicovitě rozšířená rukojeť, přichycená dvěma nýty. Na konci má roztepané trojúhelníkové zakončení s rytou výzdobou dvou písmen „V“. Miska je pod okrajem zdobena drobnými rytými šrafovanými trojúhelníky (NEKVASIL – PODBORSKÝ 1991, Taf. 8:35). Bronzové

levered handles (Fig. 13) are rarely recorded in Moravia – 1 pc in Bratčice (PODBORSKÝ 2002, obr. 2b:1a–c; GOLEC 2005, tab. 56:22) and 3 pcs in a hoard in Kralice na Hané 1 (GOLEC – FOJTÍK – ŠMÍD in press). Others come from Bohemia, Poland, Austria, Germany and Hungary.

List of bronze ladles with a levered handle in Central Europe (Fig. 13):

Aalen-Ebnat, Ostalb District (D); Borek Strzelinski, Strzelin District (PL); Bratčice, Brno-Rural District (CZ); Brno-Holásky, Brno-City District (CZ); Doba, Veszprém District (H); Gilgenberg, Braunau am Inn District (A); Hallstatt, Gmunden District (A); Kietrz, Głubczyce District (PL); Kleinklein, Leibnitz District (A); Kleinleslau, Bayreuth District (D); Kralice na Hané, Prostějov District (CZ); Mindelheim, Unterallgäu District (D); Morašice, Znojmo District (CZ); Oberwiesacker, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Prague-Letňany, Prague-City District (CZ); Stillfried, Gänserndorf District (A); Tannheim, Biberech District (D) (after CLAUSING 2001, Abb. 8; supplemented by M. Golec).

The bronze ladle from H2 helps date the grave to Ha C2 and is the earliest in Moravia. The magnate's grave from Bratčice and hoard from Kralice na Hané 1 are dated to Ha D1. The focus of the appearance of ladles with a levered handle lies in Ha C2 and Ha D1. Their usual decoration is schematized bull's horns on some of the ends of the handle. It is obvious that the ladles served for ritual purposes, as if proved by their capture on the decoration of the box and lids from Kleinklein – "Kröllkogel" in religious rites (PRÜSSING 1991, Taf. 120–121, 131) and it is also indicated by the hoard from Kralice na Hané 1 (GOLEC – FOJTÍK – ŠMÍD in press).

4.6 Iron spits with circular head

3 pcs were found in H2 (Fig. 6–7). In total, 20 fragments of spits from three exemplars have been preserved. One spit is ended with twisting and a round head with a wrapped circle (Tab. 6:1a–d), one spit is without twisting (or with unrecognized twisting) ended with a circular head (Tab. 6:2), now without a circle (Tab. 7:16) and one spit can no longer be identified according to the circular heads. The spits in H2 lay parallel to one another, between them there were to be fragments of long animal bones (ČERVINKA 1948, 17). The fragments have been dislocated into regular sections and it has not been ruled out that they were originally deliberately damaged/destroyed by cutting into equal parts (Tab. 7). The ends of these spits were mistakenly interpreted as parts of the wagon – linchpins, they were first correctly determined by M. Egg (EGG 1996a, 141, Abb. 82–83)¹⁴ based on the publication of S. Stegmann-Rajtár (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 10, Taf. 4:1–2). Iron spits were luxury items in the Hallstatt period and we record them only in magnates' graves. In one case, they come from the hoard in Kralice na Hané 1. In Moravia we know of one entire pc in Bratčice, one pc of a spit without a head in Horákov – "Hlásnica" and 2 pcs with heads in Kralice na Hané 1 (GOLEC 2003–2004, obr. 1; GOLEC – FOJTÍK – ŠMÍD in press). In Bohemia, three entire spits surrounded by bones from cattle, pigs and sheep/goats were found in a grave with a four-wheeled wagon in Prague-Letňany (FROLÍKOVÁ 2015, 18; KOZÁKOVÁ et al. 2017). This find is a significant analogy to H2. The Czech Republic is the northern boundary of the appearance of spits in Central Europe (Fig. 13), where they spread with the territory of the East Hallstatt culture from the south. They did not penetrate to the graves of the West Hallstatt culture; they are known from the settlement in Heuneburg. We record them particularly from Austria, Hungary and Slovenia (EGG 1996a, 141, Abb. 82–83; GOLEC 2003–2004, obr. 1).

14 M. Egg mistakenly placed the site Brno-Holásky in Slovakia.

naběračky s pákovitou rukojetí (obr. 13) jsou vzácně evidovány na Moravě – 1 ks v Bratčicích (PODBORSKÝ 2002, obr. 2b:1a–c; GOLEC 2005, tab. 56:22) a 3 ks v depotu v Kralicích na Hané 1 (GOLEC – FOJTÍK – ŠMÍD in press). Další pocházejí z Čech, Polska, Rakouska, Německa a Maďarska.

Seznam bronzových naběraček s pákovitou rukojetí ve střední Evropě (obr. 13):

Aalen-Ebnat, okr. Ostalb (D); Borek Strzelinski, okr. Strzelin (PL); Bratčice, okr. Brno-venkov (CZ); Brno-Holásky, okr. Brno-město (CZ); Doba, župa Veszprém (H); Gilgenberg, okr. Braunau am Inn (A); Hallstatt, okr. Gmunden (A); Kietrz, okr. Głubczyce (PL); Kleinklein, okr. Leibnitz (A); Kleinleslau, okr. Bayreuth (D); Kralice na Hané, okr. Prostějov (CZ); Mindelheim, okr. Unterallgäu (D); Morašice, okr. Znojmo (CZ); Oberwiesacker, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Praha-Letňany, okr. Praha-město (CZ); Stillfried, okr. Gänserndorf (A); Tannheim, okr. Biberech (D) (podle CLAUSING 2001, Abb. 8; doplnil M. Golec).

Bronzová naběračka z H2 pomáhá datovat hrob do Ha C2 a je nejstarší na Moravě. Do Ha D1 je datovaný velmožský hrob z Bratčic i depot z Kralic na Hané 1. Těžiště výskytu naběraček s pákovitou rukojetí leží v Ha C2 a Ha D1. Jejich obvyklou výzdobou jsou schematizované býčí rohy na některém z konců rukojeti. Je zřejmé, že naběračky sloužily k rituálním účelům, jak dokládá jejich zachycení na výzdobě cisty a pokličky z Kleinkleinu – „Kröllkogel“ při náboženském obřadu (PRÜSSING 1991, Taf. 120–121, 131) a naznačuje to i depot z Kralic na Hané 1 (GOLEC – FOJTÍK – ŠMÍD in press).

4.6 Železné rožně s kruhovou hlavicí

V H2 byly nalezeny 3 ks (obr. 6–7). Celkem se dochovalo 20 fragmentů rožňů ze tří exemplářů. 1 rožň je zakončený tordováním a kruhovou hlavicí s navlečeným kroužkem (tab. 6:1a–d), 1 rožň je bez tordování (či s nerozpoznáním tordování) zakončený kruhovou hlavicí (tab. 6:2), nyní bez kroužku (tab. 7:16), a 1 rožň již nelze podle kruhové hlavice identifikovat. Rožně v H2 ležely rovnoběžně vedle sebe, mezi nimi měly být fragmenty dlouhých zvířecích kostí (ČERVINKA 1948, 17). Fragmenty jsou rozpadlé na pravidelné části a není vyloučeno, že byly původně záměrně poškozeny/zničeny rozsekáním na stejně dlouhé díly (tab. 7). Nákončí těchto rožňů byla mylně interpretována jako části vozu – zákolníky; správně je určil teprve M. Egg (EGG 1996a, 141, Abb. 82–83)¹⁴ na základě publikace S. Stegmann-Rajtár (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 10, Taf. 4:1–2). Železné rožně byly v době halštatské luxusními předměty, které evidujeme pouze ve velmožských hrobech, v jednom případě pocházejí z depotu v Kralicích na Hané 1. Na Moravě známe 1 celý ks v Bratčicích, 1 ks rožně bez hlavice v Horákově – „Hlásnici“ a 2 ks s hlavicemi v Kralicích na Hané 1 (GOLEC 2003–2004, obr. 1; GOLEC – FOJTÍK – ŠMÍD in press). V Čechách byly nalezeny 3 celé rožně obklopené kostmi ze skotu, vepře a ovce/kozy v hrobě se čtyřkolovým vozem v Praze-Letňanech (FROLÍKOVÁ 2015, 18; KOZÁKOVÁ et al. 2017). Tento nález je významnou analogií k H2. Česká republika je severní hranicí výskytu rožňů ve střední Evropě (obr. 13), kam se rozšířily teritoriem východoalštatské kultury z jihu. Do hrobů západohalštatské kultury nepronikly, známy jsou ze sídliště na Heuneburgu. Evidujeme je především z Rakouska, Maďarska a Slovinska (EGG 1996a, 141, Abb. 82–83; GOLEC 2003–2004, obr. 1).

14 M. Egg mylně umístil lokalitu Brno-Holásky na Slovensko.

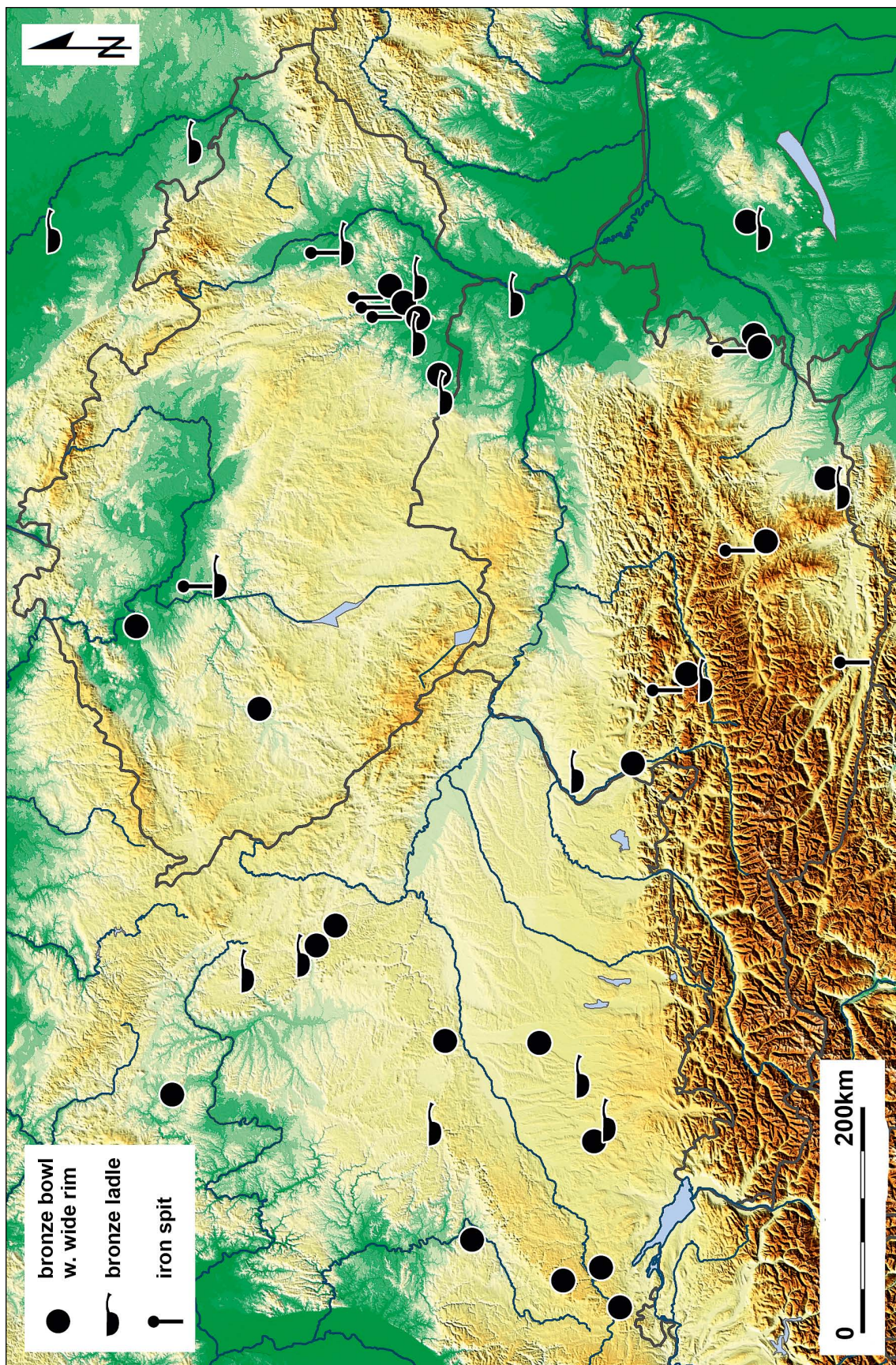

Fig. 13. The spread of table services: bronze plate-like bowls, bronze ladles and iron spits in Central Europe (after EGG 1996a, 141, Abb. 82-83; CLAUSING 2001, Abb. 8; GOLEC 2003-2004, Fig. 1; DEHN - EGG - LEHNERT 2005, Abb. 80; lists of the sites are presented in chap. 4.4-4.6; compiled by M. Golec).

Obr. 13. Rozšíření jídelních servisů: bronzových talířovitých mís, bronzových naběraček a železných rožňů ve střední Evropě (podle EGG 1996a, 141, Abb. 82-83; CLAUSING 2001, Abb. 8; GOLEC 2003-2004, obr. 1; DEHN - EGG - LEHNERT 2005, Abb. 80; seznamy lokalit jsou uvedeny v kap. 4.4-4.6; sestavil M. Golec).

List of iron spits in Central Europe (Fig. 13):

Bratčice, Brno-Rural District (CZ); Brno-Holásky, Brno-City District (CZ); Hallstatt, Gmunden District (A); Horákov – „Hlásnica“, Brno-Rural District (CZ); Kralice na Hané, Prostějov District (CZ); Prague-Letňany, Prague-City District (CZ); Rosegg-Frög, Villach-Land District (A); Schandorf, Oberwart District (A); Strettweg, Murtal District (A) (after EGG 1996a, Abb. 82–83; GOLEC 2003–2004, obr. 1; supplemented by M. Golec).

In Moravia, spits belonged chronologically both to Ha C2, where H2 and Horákov – „Hlásnica“ belong, and Ha D1, to which the spit from Bratčice and the hoard from Kralice na Hané 1 can be dated. The important magnate graves with spits from Kleinklein – „Kröllkogel“ are also dated to Ha D1 (DEHN – EGG – LEHNERT 2005, 245) and Strettweg (EGG 1996a, 243–245).

4.7 An iron sword with tongue-like handle of the Mindelheim type

Was deposited in H1 on the right side of a man. It was originally slid into the wooden sheath, which has been preserved on the surface of the sword; the handle of organic matter was held by seven bronze rivets. Swords are identifiers of the elites and belong to the prestigious items, representing the highest social status (Fig. 20). In Moravia, they have been found only in the magnates' graves in the number of 6 pieces. The iron sword from the beginning of the Hallstatt period (Ha C1a) comes from Brno-Obřany 169 (ADÁMEK 1961, tab. CXXXIII:1; STEGMANN-RAJTÁR 1986, Taf. 2:1). A bronze sword of the Gündlingen type from Klentnice 78 comes from the same time (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 10, Taf. 69:1). The later Mindelheim type from Ha C2 is in H1 and further in Brno-Horní Heršpice 3 (GOLEC 2005, tab. 228:7; ČIŽMÁŘOVÁ – HOLUBOVÁ 2011, obr. 134, photo 76). The fragment of the iron sword from Ha C2 might also come from Morašice 1, but it is not certain whether it is not another object (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 107:12). An as-yet undetermined type of iron sword in a sheath was found in Zlín-Louky (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 10, Taf. 85:3–4).

List of iron Hallstatt swords from Ha C in Central Europe:

Altmühlmünster, Stadt Riedenburg (D); Aschering, Starnberg District (D); Atting, Straubing-Bogen District (D); Bad Rappenau, Heilbronn District (D); Bamberg, Bamberg District (D); Bastheim, Rhön-Grabfeld District (D); Beilngries, Eichstätt District (D); Beilngries-Neuhaus, Eichstätt District (D); Beratzhausen, Regensburg District (D); Bingenheim, Wetterau District (D); Bobingen, Augsburg District (D); Böttingen, Tuttlingen District (D); Brno-Holásky, Brno-City District (CZ); Brno-Horní Heršpice, Brno-City District (CZ); Brno-Obřany, Brno-City District (CZ); Brásky, Rokycany District (CZ); Doba, Vesprém District (H); Dolany, Plzeň-North District (CZ); Donaueschingen-Grünigen, Schwarzwald-Baar-Kreis District (D); Dýšina, Plzeň-City District (CZ); Ebenhofen, Ostallgäu District (D); Eberstadt, Heilbronn District (D); Eberstal, Hohenlohe District (D); Eggolsheim, Forchheim District (D); Eglfing, Weilheim-Schongau District (D); Elsenfeld, Miltenberg District (D); Emmerting-Bruck, Altötting District (D); Erbach-Ringingen, Alb-Donau-Kreis District (D); Erlenbach am Main-Streit, Miltenberg District (D); Etting, Weilheim-Schongau District (D); Friedberg, Aichach-Friedberg District (D); Fürstenfeldbruck, Fürstenfeldbruck District (D); Gaisheim, Amberg-Sulzbach District (D); Garching an der Alz, Altötting District (D); Gauting, Starnberg District (D); Gehrsricht, Amberg-Sulzbach District (D); Gemeinlebarn, Sankt Pölten-Land District (A); Giebelstadt, Würzburg District (D); Gilgenberg am Weillhart, Braunau am Inn District (A); Gomadingen, Reutlingen District (D); Gosberg, Forchheim District (D); Gottesberg, Straubing-Bogen District (D); Grafath-Mühlhart, Fürstenfeldbruck District (D); Großbeibstadt, Rhön-Grabfeld District (D); Großmehring, Eichstätt District (D); Großostheim, Aschaffenburg District (D); Günching, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Harenzhofen, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Hirschaid, Bamberg District (D); Hohenstein-Oberstetten, Reutlingen District (D); Honstetten, Konstanz District (D); Hradenín, Kolín District (CZ); Huglfing, Weilheim-Schongau District (D); Ilmmünster, Pfaffenhofen an der Ilm District (D); Ilsfeld, Heilbronn District (D); Karlstein am Main-Dettingen, Aschaffenburg District (D); Kersbach, Hersbruck District (D); Klášterní Skalce – „Zárybník“, Kolín District (CZ); Kleinwenkheim, Bad Kissingen District

Seznam železných rožňů ve střední Evropě (obr. 13):

Bratčice, okr. Brno-venkov (CZ); Brno-Holásky, okr. Brno-město (CZ); Hallstatt, okr. Gmunden (A); Horákov – „Hlásnica“, okr. Brno-venkov (CZ); Kralice na Hané, okr. Prostějov (CZ); Praha-Letňany, okr. Praha-město (CZ); Rosegg-Frög, okr. Villach-Land (A); Schandorf, okr. Oberwart (A); Strettweg, okr. Murtal (A) (podle EGG 1996a, Abb. 82–83; GOLEC 2003–2004, obr. 1; doplnil M. Golec).

Na Moravě rozně chronologicky náležejí jak Ha C2, kam patří H2 a Horákov – „Hlásnica“, tak Ha D1, do něhož lze datovat rožeň z Bratčic a depot z Kralic na Hané 1. Do Ha D1 jsou datovány také významné velmožské hroby s rožni z Kleinkleinu – „Kröllkogelu“ (DEHN – EGG – LEHNERT 2005, 245) a Strettwegu (EGG 1996a, 243–245).

4.7 Železný meč s jazykovitou rukojetí typu Mindelheim

Byl uložený v H1 po pravém boku muže. Původně byl zasunutý do dřevěné pochvy, která se dochovala na povrchu meče; rukojeť z organické hmoty drželo sedm bronzových nýtů. Meče jsou identifikátory elit a náležejí k prestižním předmětům, reprezentují nejvyšší sociální status (obr. 20). Na Moravě byly nalezeny pouze ve velmožských hrobech v počtu 6 ks. Železný meč z počátku doby halštatské (Ha C1a) pochází z Brna-Obřan 169 (ADÁMEK 1961, tab. CXXXIII:1; STEGMANN-RAJTÁR 1986, Taf. 2:1). Ze stejného období pochází bronzový meč typu Gündlingen z Klentnice 78 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 10, Taf. 69:1). Mladší typ Mindelheim z Ha C2 je v H1 a dále v Brně-Horních Heršpicích 3 (GOLEC 2005, tab. 228:7; ČIŽMÁŘOVÁ – HOLUBOVÁ 2011, obr. 134, foto 76). Fragment železného meče z Ha C2 možná pochází i z Morašic 1, ale není jisté, zda nejde o jiný předmět (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 107:12). Doposud neurčitelný typ železného meče v pochvě byl nalezen ve Zlíně-Loukách (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 10, Taf. 85:3–4).

Seznam železných halštatských mečů z Ha C ve střední Evropě:

Altmühlmünster, Stadt Riedenburg (D); Aschering, okr. Starnberg (D); Atting, okr. Straubing-Bogen (D); Bad Rappenau, okr. Heilbronn (D); Bamberg, okr. Bamberg (D); Bastheim, okr. Rhön-Grabfeld (D); Beilngries, okr. Eichstätt (D); Beilngries-Neuhaus, okr. Eichstätt (D); Beratzhausen, okr. Regensburg (D); Bingenheim, okr. Wetterau (D); Bobingen, okr. Augsburg (D); Böttingen, okr. Tuttlingen (D); Brno-Holásky, okr. Brno-město (CZ); Brno-Horní Heršpice, okr. Brno-město (CZ); Brno-Obřany, okr. Brno-město (CZ); Brásky, okr. Rokycany (CZ); Doba, župa Vesprém (D); Dolany, okr. Plzeň-sever (CZ); Donaueschingen-Grünigen, okr. Schwarzwald-Baar-Kreis (D); Dýšina, okr. Plzeň-město (CZ); Ebenhofen, okr. Ostallgäu (D); Eberstadt, okr. Heilbronn (D); Eberstal, okr. Hohenlohe (D); Eggolsheim, okr. Forchheim (D); Eglfing, okr. Weilheim-Schongau (D); Elsenfeld, okr. Miltenberg (D); Emmerting-Bruck, okr. Altötting (D); Erbach-Ringingen, okr. Alb-Donau-Kreis (D); Erlenbach am Main-Streit, okr. Miltenberg (D); Etting, okr. Weilheim-Schongau (D); Friedberg, okr. Aichach-Friedberg (D); Fürstenfeldbruck, okr. Fürstenfeldbruck (D); Gaisheim, okr. Amberg-Sulzbach (D); Garching an der Alz, okr. Altötting (D); Gauting, okr. Starnberg (D); Gehrsricht, okr. Amberg-Sulzbach (D); Gemeinlebarn, okr. Sankt Pölten-Land (A); Giebelstadt, okr. Würzburg (D); Gilgenberg am Weillhart, okr. Braunau am Inn (A); Gomadingen, okr. Reutlingen (D); Gosberg, okr. Forchheim (D); Gottesberg, okr. Straubing-Bogen (D); Grafath-Mühlhart, okr. Fürstenfeldbruck (D); Großbeibstadt, okr. Rhön-Grabfeld (D); Großmehring, okr. Eichstätt (D); Großostheim, okr. Aschaffenburg (D); Günching, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Harenzhofen, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Hirschaid, okr. Bamberg (D); Hohenstein-Oberstetten, okr. Reutlingen (D); Honstetten, okr. Konstanz (D); Hradenín, okr. Kolín (CZ); Huglfing, okr. Weilheim-Schongau (D); Ilmmünster, okr. Pfaffenhofen an der Ilm (D); Ilsfeld, okr. Heilbronn (D); Karlstein am Main-Dettingen, okr. Aschaffenburg (D); Kersbach, okr. Hersbruck (D); Klášterní Skalce – „Zárybník“, okr. Kolín (CZ); Kleinwenkheim, okr. Bad Kissingen (D); Kolín, okr. Kolín (CZ); Kostelík,

(D); Kolín, Kolín District (CZ); Kostelík, Rakovník District (CZ); Kraichtal-Menzingen, Karlsruhe District (D); Kyšice, Plzeň-City District (CZ); Leibnitz, Leibnitz District (A); Leinach, Würzburg District (D); Lengenfeld, Ansbach District (D); Lhotka nad Labem, Litoměřice District (CZ); Lovosice, Litoměřice District (CZ); Maiersch, Horn District (A); Maising, Starnberg District (D); Manching, Pfaffenhofen an der Ilm District (D); Mirsdorf, Coburg District (D); Mömlingen, Miltenberg District (D); Morašice, Znojmo District (CZ); München-Moosach, München District (D); Münsing, Bad Tölz-Wolfratshausen District (D); Münsingen, Reutlingen District (D); Münsingen-Böttingen, Reutlingen District (D); Nendingen, Tuttlingen District (D); Neudorf, Lichtenfels District (D); Neuensee, Lichtenfels District (D); Nynice, Plzeň-North District (CZ); Oberteuringen, Bodensee District (D); Oberwaldbehungen, Rhön-Grabfeld District (D); Oberwiesacker, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Opočnice, Nymburk District (CZ); Ottensheim, Urfahr District (A); Parsberg-Haidensbuch, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Pazderna, Jindřichův Hradec District (CZ); Pegnitz-Haselbrunn, Bayreuth District (D); Pilsach-Dietkirchen, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Pinzberg, Forchheim District (D); Prague-Štěšovice, Prague-City District (CZ); Protivín, Písek District (CZ); Prönsdorf, Neumarkt in der Oberpfalz District (D); Pullach, München District (D); Ranshofen, Braunau am Inn District (A); Reisenburg, Günzburg District (D); Riegsee, Garmisch-Partenkirchen District (D); Rottenburg-Baisingen, Tübingen District (D); Salem, Bodensee District (D); Schirndorf, Rems-Murr-Kreis District (D); Sindringen, Hohenlohe District (D); Skalice, Tábor District (CZ); Somlóvásárhely, Veszprém District (H); Spatzzenhausen, Garmisch-Partenkirchen District (D); Steingebron, Reutlingen District (D); Stopfenheim, Weißenburg-Gunzenhausen District (D); Straubing, Straubing-Bogen District (D); Stublang, Lichtenfels District (D); Tailfingen-Truchteltingen, Zollernalb District (D); Tannheim, Biberach District (D); Tauberbischofsheim, Main-Tauber-Kreis District (D); Thurnau-Berndorf, Kulmbach District (D); Triefenstein-Trennfeld, Main-Spessart District (D); Trocheltfingen, Reutlingen District (D); Újezd u Chocně – „Chloumek“, Ústí nad Orlicí District (CZ); Ůnětice, Prague-West District (CZ); Vilsingen, Sigmaringen District (D); Wadendorf, Bayreuth District (D); Wahlwies, Konstanz District (D); Walldorf, Rhein-Neckar-Kreis District (D); Westheim, Neustadt an der Aisch-Bad Windsheim District (D); Wielenbach, Weilheim-Schongau District (D); Wiesloch, Rhein-Neckar-Kreis District (D); Wilsingen, Reutlingen District (D); Wrocław-Księżę Małe, Wrocław District (PL); Záhohí, Písek District (CZ); Zlín-Louky, Zlín District (CZ) (after GERDSEN 1986; supplemented by Z. Mírová).

Hallstatt swords are characteristic for Ha C and are only quite exceptionally deposited in Ha D (TRACHSEL 2004, 133, Abb. 71; EGG – KRAMER 2013, 109–114, Abb. 39:1; Taf. 15:1). No Moravian sword is dated to Ha D1. We find iron swords especially in West Hallstatt culture and the same is true for daggers. From Ha D, daggers became fashionable (SIEVERS 1982), which, however, appear only very rarely in East Hallstatt culture – the main weapons here became axes and spears, which is proved not only by the finds from graves but also the situla art (KERN et al. 2009, Fig. on p. 18–19, 21, 23).

4.8 Iron spears with bushings and central rib

1 pc comes from H1, significantly damaged by corrosion (Fig. 4–5, Tab. 11:1), 2 pcs come from H2 (Fig. 6–7, Tab. 10). All of the exemplars belong to the type of iron spears with central ribs on the blade. A spear shows the significant position of the magnates in H1 and H2; nevertheless, it is not itself put in the category of luxury items/imports, it is also found in the graves of the medium wealthy. The presence of 2 pcs indicates the socially high placed male, but the sites of Slavkov u Brna 2 (KOS 2016, obr. 3:11–12) and Suchohrdly – „Starý Zámek“ (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 118:21–22) prove that the parameter of the existence of 2 spears itself without other identifiers does not classify a grave among those of the magnates (Fig. 20). Iron spears belong both to Ha C and to Ha D. This rule applies not only for Moravia, but also for other regions of Central Europe. From Moravia, we record spears much more often from the Horákov group, less so far from the Platěnice group, where they are found in only four sites – Dobřčice (NEKVASIL 1993, obr. 246:6), Jevíčko B/39 (JARUŠKOVÁ – ŠTROF eds. a kol. 2014, obr. 62), Moravičany

okr. Rakovník (CZ); Kraichtal-Menzingen, okr. Karlsruhe (D); Kyšice, okr. Plzeň-město (CZ); Leibnitz, okr. Leibnitz (A); Leinach, okr. Würzburg (D); Lengenfeld, okr. Ansbach (D); Lhotka nad Labem, okr. Litoměřice (CZ); Lovosice, okr. Litoměřice (CZ); Maiersch, okr. Horn (A); Maising, okr. Starnberg (D); Manching, okr. Pfaffenhofen an der Ilm (D); Mirsdorf, okr. Coburg (D); Mömlingen, okr. Miltenberg (D); Morašice, okr. Znojmo (CZ); München-Moosach, okr. München (D); Münsing, okr. Bad Tölz-Wolfratshausen (D); Münsingen, okr. Reutlingen (D); Münsingen-Böttingen, okr. Reutlingen (D); Nendingen, okr. Tuttlingen (D); Neudorf, okr. Lichtenfels (D); Neuensee, okr. Lichtenfels (D); Nynice, okr. Plzeň-sever (CZ); Oberteuringen, okr. Bodensee (D); Oberwaldbehungen, okr. Rhön-Grabfeld (D); Oberwiesacker, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Opočnice, okr. Nymburk (CZ); Ottensheim, okr. Urfahr (A); Parsberg-Haidensbuch, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Pazderna, okr. Jindřichův Hradec (CZ); Pegnitz-Haselbrunn, okr. Bayreuth (D); Pilsach-Dietkirchen, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Pinzberg, okr. Forchheim (D); Praha-Štěšovice, okr. Praha-město (CZ); Protivín, okr. Písek (CZ); Prönsdorf, okr. Neumarkt in der Oberpfalz (D); Pullach, okr. München (D); Ranshofen, okr. Braunau am Inn (A); Reisenburg, okr. Günzburg (D); Riegsee, okr. Garmisch-Partenkirchen (D); Rottenburg-Baisingen, okr. Tübingen (D); Salem, okr. Bodensee (D); Schirndorf, okr. Rems-Murr-Kreis (D); Sindringen, okr. Hohenlohe (D); Skalice, okr. Tábor (CZ); Somlóvásárhely, župa Veszprém (H); Spatzzenhausen, okr. Garmisch-Partenkirchen (D); Steingebron, okr. Reutlingen (D); Stopfenheim, okr. Weißenburg-Gunzenhausen (D); Straubing, okr. Straubing-Bogen (D); Stublang, okr. Lichtenfels (D); Tailfingen-Truchteltingen, okr. Zollernalb (D); Tannheim, okr. Biberach (D); Tauberbischofsheim, okr. Main-Tauber-Kreis (D); Thurnau-Berndorf, okr. Kulmbach (D); Triefenstein-Trennfeld, okr. Main-Spessart (D); Trocheltfingen, okr. Reutlingen (D); Újezd u Chocně – „Chloumek“, okr. Ústí nad Orlicí (CZ); Ůnětice, okr. Praha-západ (CZ); Vilsingen, okr. Sigmaringen (D); Wadendorf, okr. Bayreuth (D); Wahlwies, okr. Konstanz (D); Walldorf, okr. Rhein-Neckar-Kreis (D); Westheim, okr. Neustadt an der Aisch-Bad Windsheim (D); Wielenbach, okr. Weilheim-Schongau (D); Wiesloch, okr. Rhein-Neckar-Kreis (D); Wilsingen, okr. Reutlingen (D); Wrocław-Księżę Małe, okr. Wrocław (PL); Záhohí, okr. Písek (CZ); Zlín-Louky, okr. Zlín (CZ) (podle GERDSEN 1986; doplnila Z. Mírová).

Halštatské meče jsou charakteristické pro Ha C a v Ha D jsou ukládány již jen zcela výjimečně (TRACHSEL 2004, 133, Abb. 71; EGG – KRAMER 2013, 109–114, Abb. 39:1, Taf. 15:1). Žádný moravský meč není datován do Ha D1. Železné meče nalezneme zejména v západohalštatské kultuře a totéž platí o dýkách. Od Ha D se staly módními dýky (SIEVERS 1982), které se však ve východohalštatské kultuře vyskytují jen velmi vzácně – hlavními zbraněmi se zde staly sekery a kopí, což dokládají nejen nálezy z hrobů, ale také situlové umění (KERN et al. 2009, obr. na str. 18–19, 21, 23).

4.8 Železná kopí s tulejí a středovým žebrem

Z H1 pochází 1 ks, značně poničený korozi (obr. 4–5, tab. 11:1), z H2 pocházejí 2 ks (obr. 6–7, tab. 10). Všechny exempláře náležejí k typu železných kopí se středovými žebry na listu. Kopí poukazuje na významné postavení velmožů v H1 a H2, nicméně samo o sobě není řazeno do kategorie luxusních předmětů/importů, nachází se také ve středně bohatých hrobech. Přítomnost 2 ks indikuje společensky nejvýše postavené muže, avšak lokality Slavkov u Brna 2 (KOS 2016, obr. 3:11–12) a Suchohrdly – „Starý Zámek“ (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 118:21–22) dokládají, že samotný parametr existence 2 kopí bez jiných identifikátorů neřadí hroby mezi velmožské (obr. 20). Železná kopí náležejí jak do Ha C, tak i do Ha D. Toto pravidlo platí nejen pro Moravu, ale i pro další regiony střední Evropy. Z Moravy kopí evidujeme mnohem častěji z horákovské skupiny, méně zatím z platěnické skupiny, kam náležejí jen čtyři lokality – Dobřčice (NEKVASIL 1993, obr. 246:6), Jevíčko B/39 (JARUŠKOVÁ – ŠTROF eds. a kol. 2014, obr. 62), Moravičany 1100 a 1146

1100 and 1146 (MAKAROVÁ 2017, 89) and Náměšť na Hané – „Biskupství“ (ČERVINKA 1902, obr. 122:2).

List of iron spears with bushings and central rib in Moravia:

Bošovice 2, Vyškov District (1 pc); Bratčice, Brno-Rural District (2 pcs); Brno-Holásky 1, Brno-City District (1 pc); Brno-Holásky 2, Brno-City District (2 pcs); Brno-Obřany 169, Brno-City District (1 pc); Brno-Židenice, Brno-City District (1 ks); Diváky – „Burberk“, Břeclav District (1 pc); Dobručice, Přerov District (1 pc + spike); Habrůvka – „Býčí skála“, Blansko District (various contexts 3 pcs); Horákov – „Hlásnice“, Brno-Rural District (2 pcs + tip); Jevíčko B/39, Svitavy District (1 pc); Modřice 3815, Brno-Rural District (1 ks); Moravičany 1100, Šumperk District (1 pc); Moravičany 1146, Šumperk District (3 pcs); Náměšť na Hané – „Biskupství“, Olomouc District (1 pc); Oslavany, Brno-Rural District (1 pc); Slavkov u Brna 2, Vyškov District (2 pcs + tip); Suchohrdly 1, Znojmo District (2 pcs); Trstěnice 3, Znojmo District (1 pc); Vedrovice 1, Znojmo District (1 pc); Zlín-Louky, Zlín District (? pcs); Znojmo 17, Znojmo District (1 pc) (compiled by M. Golec).

4.9 Iron knives with a tang

2 whole knives come from H1 (Tab. 9:1–2), large fragments of 3 knives from H3 (Tab. 9:3–5) and 1 knife from H4 (Fig. 8). The place of the knives is not known in any of the graves. Iron knives with a bent blade and tang are widespread in Moravia in the Horákov and Platěnice groups. According to the attachment to the handle, we divide them into knives with a tang and knives with a plate (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, 81). Iron knives with a tang can be divided further according to the shape of the blade into subtypes (PODBORSKÝ 1972, 12; MAKAROVÁ 2017, 72–75). Their shape builds on the bronze knives of the Late Bronze Age, which exceptionally survive to the Hallstatt period Ha C1, further already completely dominated by iron. We find them most often in graves, both in magnates' graves and in the graves of the middle class. They also come often from flat settlements and hillforts – e.g. from Jaromeřice nad Rokytinou, Křenovice, Oslavany and Podivice. We classify this universal item in the category of tools, although it is clear that it could serve many other purposes, e.g. as a weapon or razor. Larger knives typologically cover with sickles and the boundary is not visible (NOVÁK 2017, tab. 4:6). It has not been ruled out that the knives also served as sharpening steels for starting a fire, which we cannot confirm as yet; stone chips often appear in graves, but their function as flint stones has not yet been confirmed. The knives in the graves regularly appear next to the meat food, and thus belong to the dinner service. They are typical for the graves of men and women. A whetstone was used for their sharpening. A knife and whetstone were likely carried in the belts (Fig. 24), as confirmed by the find from Slavkov u Brna 2 (KOS 2016, obr. 3:15). From Moravia, a bone knife handle with a tang is also proved from Habrůvka – „Býčí skála“ (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 45:405).

4.10 Gold hairring/earring from wound wire without decoration

The exemplar from a subtle wire was found in H1 at the right temple of the additional burial of a woman (Tab. 22:25). The gold indicates a magnate grave of women (Fig. 19–20). Earring/hairring with three windings come from a cremation additional grave from Horákov – „Hlásnice“ (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 17). Both graves belong to Ha C2. Two spiral-like rings come from magnate graves Jevíčko A/39 and B/39 from Ha C2–D1 (JARUŠKOVÁ – ŠTROF eds. a kol. 2014, 162, obr. 62). From Habrůvka – „Býčí skála“ from Ha D1–D2-early, we know of two pairs of band earrings/hairrings deposited next to the skull of the

(MAKAROVÁ 2017, 89) a Náměšť na Hané – „Biskupství“ (ČERVINKA 1902, obr. 122:2).

Seznam železných kopí s tulejí a středovým žebrem na Moravě:

Bošovice 2, okr. Vyškov (1 ks); Bratčice, okr. Brno-venkov (2 ks); Brno-Holásky 1, okr. Brno-město (1 ks); Brno-Holásky 2, okr. Brno-město (2 ks); Brno-Obřany 169, okr. Brno-město (1 ks); Brno-Židenice, okr. Brno-město (1 ks); Diváky – „Burberk“, okr. Břeclav (1 ks); Dobručice, okr. Přerov (1 ks + botka); Habrůvka – „Býčí skála“, okr. Blansko (různé kontexty 3 ks); Horákov – „Hlásnice“, okr. Brno-venkov (2 ks + botka); Jevíčko B/39, okr. Svitavy (1 ks); Modřice 3815, okr. Brno-venkov (1 ks); Moravičany 1100, okr. Šumperk (1 ks); Moravičany 1146, okr. Šumperk (3 ks); Náměšť na Hané – „Biskupství“, okr. Olomouc (1 ks); Oslavany, okr. Brno-venkov (1 ks); Slavkov u Brna 2, okr. Vyškov (2 ks + botka); Suchohrdly 1, okr. Znojmo (2 ks); Trstěnice 3, okr. Znojmo (1 ks); Vedrovice 1, okr. Znojmo (1 ks); Zlín-Louky, okr. Zlín (? ks); Znojmo 17, okr. Znojmo (1 ks) (sestavil M. Golec).

4.9 Železné nože s trnem

2 celé nože pocházejí z H1 (tab. 9:1–2), velké fragmenty 3 nožů z H3 (tab. 9:3–5) a 1 nůž z H4 (obr. 8). Poloha nožů v žádném z hrobů není známá. Železné nože s prohnutou čepelí a trnem jsou na Moravě rozšířeny v horákovské i platěnické skupině. Dle nasazení k rukojeti je dělíme na nože s trnem a nože s destičkou (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, 81). Železné nože s trnem lze členit dále podle tvaru čepelce na podtypy (PODBORSKÝ 1972, 12; MAKAROVÁ 2017, 72–75). Svým tvarem navazují na bronzové nože pozdní doby bronzové, jež výjimečně přezívají do doby halštatské Ha C1, dále již zcela převládalo železo. Nacházíme je nejčastěji v hrobech, a to jak ve velmožských hrobech, tak i v hrobech střední vrstvy. Pocházejí též často z rovinných sídlišť a hradišť – např. z Jaromeřic nad Rokytinou, Křenovic, Oslavan a Podivic. Tento univerzální předmět řadíme do kategorie nástrojů, i když je zřejmé, že mohl sloužit k mnoha jiným účelům, např. jako zbraň nebo břitva. Větší nože se typologicky překrývají se srpy a hranice není zřetelná (NOVÁK 2017, tab. 4:6). Není vyloučeno, že nože sloužily též jako ocílky pro rozdělování ohně, což nemůžeme zatím potvrdit; v hrobech se sice často objevují kamenné úštěpy, avšak jejich funkce jako křesadlových kamenů nebyla zatím potvrzena. Nože v hrobech se pravidelně nacházejí vedle masité potraviny, a náležejí tedy k jídelnímu servisu. Jsou typické jak pro hroby mužů, tak i žen. Pro jejich broušení bylo užíváno brouseků. Nůž a brousek byly pravděpodobně nošeny na opascích (obr. 24), jak potvrdil nález ze Slavkova u Brna 2 (KOS 2016, obr. 3:15). Z Moravy je doložena také kostěná střenka nože s trnem z Habrůvky – „Býčí skály“ (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 45:405).

4.10 Zlatá záušnice/náušnice ze svinutého drátku bez výzdoby

Exemplář ze subtilního drátku byl nalezen v H1 u praveho spánku přídatného pohřbu ženy (tab. 22:25). Zlato indikuje velmožské hroby žen (obr. 19–20). Náušnice/záušnice se třemi vinutými pochází ze žárového přídatného hrobu z Horákova – „Hlásnice“ (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 17). Oba hroby náležejí do Ha C2. Z velmožských hrobů Jevíčko A/39 a B/39 z Ha C2–D1 pocházejí 2 spirálovité prsteny (JARUŠKOVÁ – ŠTROF eds. a kol. 2014, 162, obr. 62). Z Habrůvky – „Býčí skály“ z Ha D1–D2-starý známe 2 páry pásových náušnic/záušnic uložených u lebek

skeleton (Fig. 20; Habrůvka – „Býčí skála“ 3 and 4) and two pairs without a context (previously mistakenly judged to be diadems), two rings on the hand of the skeleton (Fig. 20; Habrůvka – „Býčí skála“ 2) and 6 rings without a context as well as 2 bracelets without a context (GOLEC 2017, Fig. 68, 90). In West Hallstatt culture, golden jewellery is relatively numerous, variously shaped (ring and sheet) gold earrings/hairrings are typical for female and male clothing. They found usage in Ha C only sporadically (HANSEN 2010, 119–123). Their popularity increases from Ha D1 and lasts until the Early La Tène period. One of the centres of the appearance of golden items of the East Hallstatt culture is the Dolensko group, where a few sheet gold earrings/hairrings were components of women's clothing mainly in the layers Ha D2–D3 (TERŽAN 1976, 384, 388).

4.11 Bronze hairring/earring from wound wire with finely engraved (spiral) decoration

Were found in H1 at the left temple of the buried woman (Tab. 22:24). It can be said overall that it is a typical woman's jewellery and we regularly find them with the magnate layer. One exemplar without a spiral comes from Horákov – „Hlásnica“ (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 19:26). It was likely a pair with a gold piece as with the woman in H1. The spiral type earrings/hairrings comes from the magnate's grave of a woman Brno-Židenice 1.¹⁵ Two spiral exemplars come from the magnate's hoard of a woman from Bánov from Ha D1 (GOLEC – FOJTÍK – ŠMÍD in press). A spiral-like untwisted hair decoration with five curls comes from the temple of the skull from a magnate's grave of a woman from Vojkovice 111 from Ha D1 (GOLEC 2005, tab. 88:17, 105:17). The grooved/twisted type has a number of analogies e.g. at a burial ground in Hallstatt from Ha C2 (KROMER 1959, Taf. 17:24, 22:10,16) but also in the Vekezug culture in the Carpathian Basin from Ha D1 (KOZUBOVÁ 2018, 16).

4.12 Bronze pins with multiple head

Three pieces come from graves 1 and 2 (Tab. 22:1–2,4). I. L. Červinka does not mention the need at all. 2 pcs of pins have already not been found at the MM Brno (Tab. 22:1–2), because they are known just from the earliest works of some others. The exemplar of the pin with multiple head was only published in the 1990s (Tab. 22:1; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 5:6; NEKVASIL 1993, obr. 230:3). The exemplars with interrolls and without backing was already published earlier (Tab. 22:2; NEKVASIL 1966, obr. 4:8; 1993, obr. 230:2; ŘÍHOVSKÝ 1979, Taf. 67:1866), but J. Říhovský hesitated with its classification to Brno-Holásky (ŘÍHOVSKÝ 1979, 229) and stated that it might come from Habrůvka – „Býčí skála“, which was manifested in subsequent works (NEKVASIL 1993, obr. 240:7; PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 2:26; TREFNÝ 2002, 368, Abb. 6:1). The head of the third pin with multiple heads remained unnoticed (Tab. 22:4), which proves that this type of pins was there in Brno-Holásky. These three pins correspond in their typology to Ha C(2), we do not record them in any grave in Moravia in Ha D1. We believe that the exemplar

koster (obr. 20; Habrůvka – „Býčí skála“ 3 a 4) a 2 páry bez kontextu (dříve mylně posuzované jako diadémy), 2 prsteny na ruku kostry (obr. 20; Habrůvka – „Býčí skála“ 2) a 6 prstenů bez kontextu, jakož i 2 náramky bez kontextu (GOLEC 2017, Fig. 68, 90). V západohalštatské kultuře jsou zlaté šperky relativně početné, různě tvarované (kroužkové a plechové) zlaté náušnice/záušnice jsou typické pro ženský a mužský kroj. V Ha C našly uplatnění jen sporadicky (HANSEN 2010, 119–123). Jejich obliba narůstá od Ha D1 a přetrvává až do časně laténského období. Jedním z center výskytu zlatých předmětů východohalštatské kultury je dolenská skupina, kde byly nepočtené plechové zlaté náušnice/záušnice součástí ženských krojů hlavně ve stupních Ha D2–D3 (TERŽAN 1976, 384, 388).

4.11 Bronzová záušnice/náušnice ze svinutého drátku s jemně rytou (tordovanou) výzdobou

Byla nalezena v H1 u levého spánku pohřbené ženy (tab. 22:24). Celkově lze konstatovat, že jde o typický ženský šperk a pravidelně jej nacházíme u velmožské vrstvy. Jeden exemplář bez tordování pochází z Horákov – „Hlásnice“ (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 19:26). Tvořil pravděpodobně pár se zlatým kusem, obdobně jako tomu bylo u ženy v H1. Tordovaný typ náušnice/záušnice pochází z velmožského hrobu ženy Brno-Židenice 1.¹⁵ Z velmožského depotu ženy z Bánova z Ha D1 pocházejí 2 tordované exempláře (GOLEC – FOJTÍK – ŠMÍD in press). Spirálovitá netordovaná vlasová ozdoba s pěti vinutími pochází z temena lebky z velmožského hrobu ženy z Vojkovic 111 z Ha D1 (GOLEC 2005, tab. 88:17, 105:17). Rýhovaný/tordovaný typ má řadu analogií např. na pohřebišti v Hallstattu od Ha C2 (KROMER 1959, Taf. 17:24, 22:10,16), ale také ve vekezugské kultuře v Karpatské kotlině od Ha D1 (KOZUBOVÁ 2018, 16).

4.12 Bronzové jehlice s vícenásobnou hlavicí

Z hrobů 1 a 2 pocházejí 3 ks (tab. 22:1–2,4). I. L. Červinka jehlice vůbec neuváděl. 2 ks jehlic již nebyly v MZM Brno nalezeny (tab. 22:1–2), jsou tudíž známy pouze ze starších prací některých autorů. Exemplář jehlice s vícenásobnou hlavicí byl publikován až v 90. letech 20. století (tab. 22:1; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 5:6; NEKVASIL 1993, obr. 230:3). Exemplář s mezivývalky a bez záložky byl publikován již dříve (tab. 22:2; NEKVASIL 1966, obr. 4:8; 1993, obr. 230:2; ŘÍHOVSKÝ 1979, Taf. 67:1866), J. Říhovský však váhal s jeho zařazením do Brna-Holásek (ŘÍHOVSKÝ 1979, 229) a uvedl, že možná pochází z Habrůvky – „Býčí skály“, což se projevilo v následných pracích (NEKVASIL 1993, obr. 240:7; PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 2:26; TREFNÝ 2002, 368, Abb. 6:1). Nepovšimnuta zůstala hlavička třetí jehlice s vícenásobnou hlavicí (tab. 22:4), která dokládá, že v Brně-Holáskách tento typ jehlic byl. Tyto tři jehlice svým typologickým zařazením odpovídají Ha C(2), v Ha D1 je na Moravě v žádném hrobě nevidujeme. Domníváme se, že

15 A bronze twisted earring/hairring is recorded in the grave Brno-Židenice 1 in the unpublished documentation of I. L. Červinka, who investigated it. In the catalogue S. Stegmann-Rajtár is not listed (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 14, Taf. 13–15).

15 Bronzová tordovaná náušnice/záušnice je evidována v hrobu Brno-Židenice 1 v nepublikované dokumentaci I. L. Červinky, který jej prozkoumal. V katalogu S. Stegmann-Rajtár není uvedena (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 14, Taf. 13–15).

placed into Habrůvka – “Býčí skála” (Tab. 22:2), thus to the collection from Ha D1–D2-later, does not fit chronologically at all in this group – in comparison with the collection Brno–Holásky from Ha C(2).

4.13 Bronze pins with an amber head

Three pieces were found, of which 2 pcs belong to H1 (Tab. 22:19–20)¹⁶ and 1 pc to H2 (Tab. 22:3). The pin with an amber head is one of the products combining bronze and amber, it is the B2 type (CHYTRÁČEK et al. 2017b, obr. 5). In Moravia, they appear seldom and only in the Horákov group; besides H1 and H2, we also know them from Blažovice, Horákov – “Hlásnice” and Morašice 1 (CHYTRÁČEK et al. 2017b, 154, obr. 8:1–5,8, 14:18–22). They are jewellery of the elites; after all, with the exception of the grave from Blažovice they are graves falling precisely in the category of the burials of elites. This appearance is confirmed by the finds in West Hallstatt and East Hallstatt cultures (CHYTRÁČEK et al. 2017b, 184). We anticipate their use by women, although their precise deposition in the graves has not yet been documented. Chronologically, they belong to Ha C(2) along with compound belts, they do not appear in Ha D1 (GOLEC 2017, Fig. 81).

4.14 Bronze balls with a boring hole

6 pcs smaller than a \varnothing of up to 2 cm (Tab. 23:2–7) come from H1 or H2 and 1 pc large with a \varnothing of 4 cm with the remnant of dark organic material (Tab. 23:1b) is from H1. We do not know the precise function of these items to this day. They appear in magnates' graves from Ha C(2). From Moravia, they come from Horákov – “Hlásnice” (1 pc from bronze), Hrušovany u Brna 1 (1 pc from bronze) and from Morašice 1 (1 pc from bronze and 1 pc from iron). The items will likely belong to men, after all in Hrušovany u Brna 1 a massive iron ball was in the waist of the skeleton of a man (KOS 2011, 173, obr. 1:11), which proves that it might have been a decoration on the belt. These items (spherical or biconical in shape), produced especially from iron, are found particularly in magnates' graves not only in all of the East Hallstatt culture, but also in the space of the Central Balkans (METZNER-NEBELSICK 2002, 402–408).

4.15 Amber circle

Comes from H1 (Tab. 22:18).¹⁷ Beside the much more widespread beads of various sizes, it is a little represented item. The circles belong to the larger amber pieces and are rare. We classify them to type A4 (CHYTRÁČEK et al. 2017b, tab. 4:A, obr. 8:9). From Moravia we know already only 3 pcs from Velké Hostěrádky 12 and 5 pcs from Habrůvka – “Býčí skála” (CHYTRÁČEK et al. 2017b, obr. 7:85–87, 14:8–12). They belong to the graves of magnates and the upper middle class (see chap. 10, Fig. 23). Their use with graves investigated earlier is debatable; in Modřice 1801 the amber circle was hung on the neck (CHYTRÁČEK et al. 2017b, 149–150), similarly in Hrušovany u Brna 1 (KOS 2011, 173).

exemplář kladený do Habrůvky – „Býčí skály“ (tab. 22:2), tedy k souboru z Ha D1–D2-starší, do tohoto souboru – v porovnání se souborem Brno–Holásky z Ha C(2) – chronologicky vůbec nezapadá.

4.13 Bronzové jehlice s jantarovou hlavicí

Byly nalezeny 3 ks, z toho 2 ks patří do H1 (tab. 22:19–20)¹⁶ a 1 ks do H2 (tab. 22:3). Jehlice s jantarovou hlavicí náleží k výrobkům kombinujícím bronz a jantar, jde o typ B2 (CHYTRÁČEK et al. 2017b, obr. 5). Na Moravě se vyskytují zřídka a jen v horákovské skupině, známe je kromě H1 a H2 také z Blažovic, Horákov – „Hlásnice“ a Morašice 1 (CHYTRÁČEK et al. 2017b, 154, obr. 8:1–5,8, 14:18–22). Jde o šperk elit, ostatně vyjma hrobu z Blažovic jde o hroby spadající právě do kategorie pohřbů elit. Tento výskyt potvrzují nálezy v západohalštatské i východohalštatské kultuře (CHYTRÁČEK et al. 2017b, 184). Předpokládáme jejich užití ženami, avšak přesné uložení v hrobech nebylo zatím zdokumentováno. Chronologicky náležejí k Ha C(2), v Ha D1 se společně se skládanými opasky nevyskytují (GOLEC 2017, Fig. 81).

4.14 Bronzové koule s provrtem

6 ks menších o \varnothing do 2 cm (tab. 23:2–7) pochází z H1 nebo H2 a 1 ks velký o \varnothing 4 cm se zbytkem tmavé organické hmoty (tab. 23:1b) je z H1. U těchto předmětů dodnes neznáme přesnou funkci. Objevují se ve velmožských hrobech z Ha C(2). Z Moravy pocházejí z Horákov – „Hlásnice“ (1 ks z bronzu), Hrušovany u Brna 1 (1 ks z bronzu) a z Morašice 1 (1 ks z bronzu a 1 ks ze železa). Předměty budou pravděpodobně náležet mužům, ostatně v Hrušovanech u Brna 1 se masivní železná koule nacházela v pase kostry muže (KOS 2011, 173, obr. 1:11), což dokládá, že šlo asi o ozdabu opasku. Tyto předměty (kulovitého nebo dvojkónického tvaru), vyrobené zejména ze železa, se nacházejí zejména ve velmožských hrobech nejen v celé východohalštatské kultuře, ale i v prostoru centrálního Balkánu (METZNER-NEBELSICK 2002, 402–408).

4.15 Jantarový kroužek

Pochází z H1 (tab. 22:18).¹⁷ Jde, vedle mnohem rozšířenějších korálků různých velikostí, o málo zastoupený předmět. Kroužky náležejí k větším jantarovým kusům a jsou vzácnější. Řadíme je k typu A4 (CHYTRÁČEK et al. 2017b, tab. 4:A, obr. 8:9). Z Moravy známe již jen 3 ks z Velkých Hostěrádek 12 a 5 ks z Habrůvky – „Býčí skály“ (CHYTRÁČEK et al. 2017b, obr. 7:85–87, 14:8–12). Náleží k hrobům velmožské a vyšší střední vrstvy (viz kap. 10, obr. 23). Jejich použití u dříve prozkoumaných hrobů je diskutabilní, v Modřicích 1801 byl jantarový kroužek zavěšen na krku (CHYTRÁČEK et al. 2017b, 149–150), obdobně v Hrušovanech u Brna 1 (KOS 2011, 173).

16 In the study by CHYTRÁČEK et al. 2017b, obr. 8:2, 14:20 the pin (Tab. 22:20) is classified as H1 or H2 but belongs to H1.

17 In the study by CHYTRÁČEK et al. 2017b, obr. 8:9 is incorrectly classified as H2.

16 Ve studii CHYTRÁČEK et al. 2017b, obr. 8:2, 14:20 je jehlice (tab. 22:20) řazena do H1 nebo H2, náleží však do H1.

17 Ve studii CHYTRÁČEK et al. 2017b, obr. 8:9 je nesprávně řazen do H2.

4.16 Stone whetstone

According to the petrographic determination of J. Petřík, the raw material of the whetstone from Brno-Holásky (Tab. 26:1) is noncalcic dustlike claystone likely of palaeogenic origin, its possible source is the Flysch Nappe of the Western Carpathians. It thus came to the site from the east. Whetstones comprised a functional set with knives, possibly swords/daggers and served for sharpening.

In Moravia, they are found only in some graves and are not widely spread. In Brno-Holásky, it is so-far the only case in the context of the elites.

4.17 Stone chert chip

The appearance of small chips in the graves of the Horákov group is a common phenomenon. It is not yet clear what function the chips had, nor has their appearance been investigated considering sex. Their interpretation as knives for sharpening is unlikely, iron knives were placed in H1 and H2. It is possible to discuss their function as flint stones. On the journey to the next world, the dead passed through darkness and it was necessary to light the path. The iron knife could then serve as the sharpening steel for starting a fire. It is also not possible to forget the symbolic value of the chips. They are mainly cherts of the type Krumlov Forest (KL1–3; GOLEC 2005, 296, tab. 183). The petrographic determination of J. Petřík identified the chip's raw material (Tab. 26:2) as spongolite, corresponding to the KL1 type according to A. Přichystal. In the area of the Krumlov Forest, M. Oliva proved the extraction of raw materials in the Hallstatt period, their treatment and the religious practices in the form of the throwing of chopped industry into deep shafts, which indicates the possible invocation of a chthonic deity. It was a religiously used landscape (OLIVA 2010, 310–311; GOLEC 2017, 96–98). The chip from Brno-Holásky is a valuable example of the relationship of the elites from the centre of the Brno District to the area of Krumlov Forest.

4.18 Ceramic elbow-shaped drinking horn with painted decoration

It is a vessel with an areal orange base painting of the surface with graphitized/black painted motifs (Tab. 27). We classify it to the painting of the so-called Silesian type Ib with the epicentre of its appearance in Central Moravia (PODBORSKÝ 1963, 23, tab. III:4). In the milieu of the Horákov group, it is an import from the Platěnice group from the Prostějov–Olomouc Districts. From Moravia there are 3 exemplars, besides H2 they are 2 pcs in grave 27 in Slatinky in Central Moravia (PODBORSKÝ 1993, 377, obr. 248:15).¹⁸ The appearance of elbow-shaped drinking horns in Europe copies the course of the Amber Road through the territory of the East Hallstatt culture from Croatia through Moravia to Poland (Fig. 14). This item was used for drinking and religious rituals in the Bronze Age in the East Mediterranean and we know them as *rhyton* (KOEHL 2016). We similarly record them from Central Europe in the period of the Urnfield culture and they survive also in the Hallstatt period. The significance of the exemplar from H2 is underlined by the painted motifs with the symbols of eternity in the form of the tree of life and sun discs over the hills. The motif depicted on the drinking horn from H2 can be understood as an image of the myth of the creation of the world with the motif of the tree of life symbolizing the *axis*

¹⁸ V. Podborský on p. 377 incorrectly presented the site Seloutky instead of the correct site Slatinky.

4.16 Kamenný brousek

Surovinou brousku z Brna-Holásek (tab. 26:1) je dle petrografického určení J. Petříka nevápnitý prachovitý jílovec pravděpodobně paleogenního původu, jeho možným zdrojem jsou flyšové příkrovy Západních Karpat. Na lokalitu se tedy dostal z východu. Brousky tvořily funkční soupravu s noži, popřípadě meči/dýkami a sloužily k ostření. Na Moravě se nacházejí pouze v některých hrobech a nejsou nijak hojně rozšířeny. V Brně-Holáskách jde zatím o ojedinělý příklad v kontextu elit.

4.17 Kamenný rohový úštěp

Výskyt drobných úštěpů v hrobech horákovské skupiny je obvyklým jevem. Doposud není jasné, jakou funkci úštěpy měly, ani se nezkoumal jejich výskyt vzhledem k pohlaví. Jejich interpretace jako nožů k řezání je nepravděpodobná, v H1 i H2 byly železné nože přiloženy. Diskutovat lze jejich funkci jako křesadlových kamenů. Při cestě do záhrobí zemřelí procházeli tmou a bylo nutné svítit si na cestu. Železný nůž pak mohl sloužit jako ocílka k rozdělování ohně. Opomenout nelze také symbolickou hodnotu úštěpů. Převažující jsou rohovce typu Krumlovský les (KL1–3; GOLEC 2005, 296, tab. 183). Petrografické určení J. Petříka identifikovalo surovinu úštěpu (tab. 26:2) jako spongolit, odpovídající typu KL1 dle A. Přichystala. V oblasti Krumlovského lesa prokázal M. Oliva těžbu suroviny v době halštatské, její zpracování a náboženské praktiky v podobě vhazování naštípané industrie do hlubokých šachet, které poukazují na možné vyzývání chthonického božstva. Šlo o nábožensky využívanou krajinu (OLIVA 2010, 310–311; GOLEC 2017, 96–98). Úštěp z Brna-Holásek je cenným příkladem vztahu elit z centra Brněnska k oblasti Krumlovského lesa.

4.18 Keramický kolínkovitý picí roh s malovanou výzdobou

Jde o nádobu s plošnou oranžovou podkladovou malbou povrchu s tuhovanými/černými malovanými motivy (tab. 27). Řadíme ji k malování tzv. slezského typu Ib s epicentrem výskytu na střední Moravě (PODBORSKÝ 1963, 23, tab. III:4). V prostředí horákovské skupiny jde o import z platěnické skupiny z Prostějovska–Olomoucka. Z Moravy existují 3 exempláře, vedle H2 jsou to 2 ks v hrobě 27 ve Slatinkách na střední Moravě (PODBORSKÝ 1993, 377, obr. 248:15).¹⁸ Výskyt kolínkovitých picích rohů v Evropě kopíruje průběh jantarové stezky územím východohalštatské kultury od Chorvatska přes Moravu do Polska (obr. 14). Tento předmět byl užíván k picím a náboženským rituálům v době bronzové ve východním Středomoří a známe jej jako *rhyton* (KOEHL 2016). Obdobně jej evidujeme ze střední Evropy v období popelnicových polí a přežívá i v době halštatské. Význam exempláře z H2 podtrhují malované motivy se symboly věčnosti podoby stromu života a slunečních kotoučů nad pahorky. Motiv zobrazený na picím rohu z H2 lze chápat jako zobrazení mýtu o stvoření světa s motivy stromu

¹⁸ V. Podborský na str. 377 mylně uvedl lokalitu Seloutky místo správné lokality Slatinky.

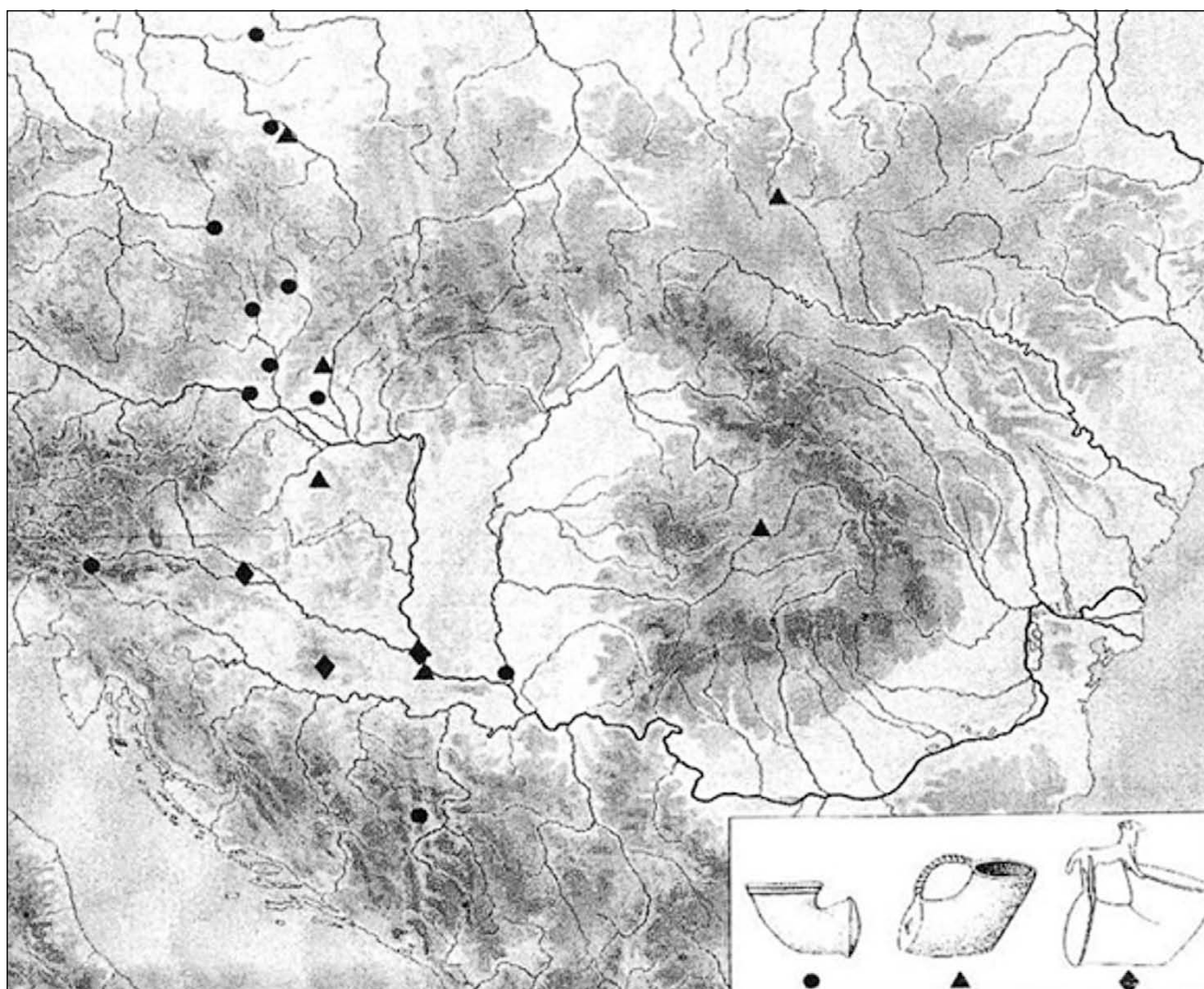

Fig. 14. Finds of elbow-shaped drinking horns in East Hallstatt culture (METZNER-NEBELSICK 2002, Abb. 59).

Obr. 14. Nálezy kolínkovitých picích rohů ve východoalštatské kultuře (METZNER-NEBELSICK 2002, Abb. 59).

mundi, hence the centre of the world, and the sun appearing from the waters of nothingness over the hills (Tab. 27:1d4–d5), which will be settled (ELIADE 1993).

života symbolizujícího *axis mundi*, tedy střed světa, a slunce vystupující z vod nicoty nad pahorky (tab. 27:1d4–d5), které budou osídleny (ELIADE 1993).

4.19 Amphorae/urns

Significantly fragmentary, 2 pcs from H1, of which 1 pc coated, decorated with a grid (Tab. 31:1) and 1 pc without a coating, decorated with vertical, continuous channelling and a bellybutton (Tab. 31:2). The grid decoration on the amphorae/urns is a more advanced decoration within Ha C and corresponds to Ha C2. The amphora/urn with continuous, vertical grooving is on the contrary very untraditional in terms of the decorative style, with a tradition in the Late Bronze Age; this decoration is already atypical for Ha C2 and represents a significant archaism.

4.19 Amfory/osudí

Značně fragmentární 2 ks z H1, z toho 1 ks potuhovaný, zdobený rastrováním (tab. 31:1) a 1 ks bez potuhování, zdobený svislým souvislým kanelováním a pupíkem (tab. 31:2). Rastrovaná výzdoba na amforách/osudích je v rámci Ha C pokročilejší výzdobou a odpovídá Ha C2. Amfóra/osudí se souvislým svislým žlábkováním je naopak z hlediska výzdobného stylu velice netradiční, s tradicí v pozdní době bronzové; pro Ha C2 je tato výzdoba již netypická a představuje značný archaismus.

4.20 Amphora-shaped jugs

A total of 5 pcs has been preserved. Two jugs with a coated surface come from H1 (Tab. 32). The first jug is decorated with circular tutuli-like protrusions and thorn-like spikes with semi-circular fluting on the bulge and plastic spikes on the

4.20 Amforovité zásobnice

Celkem je dochováno 5 ks. Z H1 pocházejí 2 zásobnice s potuhovaným povrchem (tab. 32). První zásobnice je zdobená kruhovými tutulovitými vypnulínami a trnovými výčnělky s půlkulatým žlábkováním na výduti a plastickými

lower part (Tab. 32:1), the second has circular tutuli-like protrusions on the bulge (Tab. 32:2). Three pieces come from H2 (Tab. 33–34). The first exemplar has a grey uncoated surface and is undecorated (Tab. 33:1), the second is coated from the edge along the maximum bulge; the red colour on the inside is interesting (Tab. 33:2). The most distinctive is the jug with an orange base with graphitized/black coloured grids (Tab. 34), it is the type IIIa according to V. Podborský (PODBORSKÝ 1963, 24, Tab. VI:2). This type of painting of the Danube type encounters in H2 the painting of the Silesian type on the elbow-shaped drinking horn. According to V. Podborský, the first has its epicentre in the Horákov group and the second in the Platěnice group (PODBORSKÝ 1963, 23–24). It is a rare example of the encounter of both groups in one magnate's grave. It is not possible to determine whether it is only a common, local Horákov product for the purposes of the magnate's grave or proof of the direct import of a ceramic drinking horn from Central Moravia (the Prostějov–Olomouc Districts) to South Moravia (Brno District). The painting of jugs is typical for Ha C(2), like the decoration with circular tutuli-like protrusions (perhaps imitations of the bronze tutuli-like buttons from the horse's harnesses; see Tab. 15–16).

4.21 Bowls with a bent and folded edge

6 pcs with bent edge (Tab. 28, 29:1–3, 30:1) and 1 pc with a folded edge (Tab. 29:4) come from H1 or H2. The bowls with a closed edge are graphitized on the outside and inside, on the inner side there are also shined tips and in the innerspaces engraved hatching or a grid is placed. There are engraved lines on the edge of one bowl with a folded edge, graphitized inside and out. Large bowls with a bent edge with shined tips and hatching are typical for Ha C(2). The bowls with a folded edge appear in the same period.

4.22 Bowl with a closed edge

This type of bowl is the most common ceramic component of the Horákov settlements from Ha C2–D1, but only 1 pc appears in H1 and H2 (Tab. 30:2). Its more precise dating is not possible because of the absence of decoration.

výčnělky na spodní části (tab. 32:1), druhá má kruhové tutulovité vypnuliny na výdutí (tab. 32:2). Z H2 pocházejí 3 ks (tab. 33–34). První exemplář má šedý nepotuhovaný povrch a je bez výzdoby (tab. 33:1), druhý je potuhovaný od okraje po maximální výduť, zajímavostí je červená barva na vnitřní straně (tab. 33:2). Nejvýraznější je zásobnice s oranžovým podkladem s tuhovaným/černým malováním mřížek (tab. 34), jde o typ IIIa dle V. Podborského (PODBORSKÝ 1963, 24, Tab. VI:2). Tento typ malování podunajského typu se setkává v H2 s malováním slezského typu na kolínkovitým picím rohu. První má dle V. Podborského epicentrum v horákovské a druhé v platěnické skupině (PODBORSKÝ 1963, 23–24). Jde o vzácný příklad setkání obou skupin v jednom velmožském hrobě. Nelze stanovit, zda jde jen o společnou místní horákovskou výrobu pro účely velmožského pohřbu, nebo o doklad přímého importu keramického picího rohu ze střední Moravy (Prostějovsko–Olomoucko) na jižní Moravu (Brněnsko). Malovaná zásobnice je typická pro Ha C(2), obdobně jako výzdoba kruhových tutulovitých vypnulín (asi napodobenin bronzových tutulovitých knoflíků z koňských postrojů; viz tab. 15–16).

4.21 Mísy s prohnutým a přehnutým okrajem

Z H1 nebo H2 pochází 6 ks s prohnutým okrajem (tab. 28, 29:1–3, 30:1) a 1 ks s přehnutým okrajem (tab. 29:4). Mísy se zataženým okrajem jsou na vnější i vnitřní straně potuhované, na vnitřní straně jsou ještě vleštované cípy a v meziprostorech je umístěno ryté šrafovaní nebo mřížkování. Na okraji jediné mísy s přehnutým okrajem, potuhované na vnější i vnitřní straně, jsou ryté pruhy na okraji. Rozměrné mísy s přehnutým okrajem s vleštěnými cípy a šrafovaním jsou typické pro Ha C(2). Mísy s přehnutým okrajem se vyskytují ve stejném období.

4.22 Mísa se zataženým okrajem

Tento typ mís je nejběžnější keramickou složkou horákovských sídlišť z Ha C2–D1, v H1 a H2 se však vyskytl jen 1 ks (tab. 30:2). Jeho přesnější datování, kvůli absenci výzdoby, není možné.

5. THE MIXED INVENTORY IN H1 AND H2

Over time, some items were classified in the inventories of H1 and H2, examined in 1925, which do not belong there, because they come from other sites or graves. With some of them it was possible to determine their correct find site (or grave), with others not (Tab. 26:3–10).

5.1 Iron fragment of (perhaps) a spear (Tab. 26:3)

It was not published with the collection from Brno-Holásky, but it was deposited along with it in the MM Brno.

5.2 Bronze toggle (Tab. 26:4)

Was mistakenly classified to the inventory H1 or H2 (NEKVASIL 1993, obr. 230:20), but comes from H3 (ČERVINKA 1948, 17). S. Stegmann-Rajtár categorized it to a non-existent grave from 1955 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:7).

5.3 Bronze fin-like ending of the sheath of a sword (Tab. 26:5)

Was classified to H1 by J. Nekvasil (NEKVASIL 1993, obr. 230:25), but I. L. Červinka does not mention them. It does not belong chronologically to a sword of the type Mindelheim, because it is older; in Moravia, an analogical exemplar comes from the grave Ha C1a Brno-Obřany 169 (ADÁMEK 1961, tab. CXXXIII:5; STEGMANN-RAJTÁR 1986, Taf. 2:6).

5.4 Iron open bracelet (Tab. 26:6)

Comes from an unknown site and was mistakenly classified to the collection from Brno-Holásky in the inventory book of the MM Brno.

5.5 Bronze open bracelet with seal-like ending (Tab. 26:7)

According to the inventory book of the MM Brno, it belonged to a grave from Břeclav-Stará Břeclav.

5.6 Bronze melon-shaped bracelet (Tab. 26:8)

At the MM Brno it is found along with H1 and H2, but it comes from Habrůvka – “Býčí skála” (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 3:35), where a greater number of them were found. It is later in time and belongs to Ha D1.

5.7 Bronze breaststraps (Tab. 26:9–10)

Come from Horákov – “Hlásnice” and were mixed in the collection from Brno-Holásky in the depository of the MM Brno.

5. PŘIMÍCHANÝ INVENTÁŘ V H1 A H2

Do inventářů H1 a H2, prozkoumaných v roce 1925, byly v průběhu času zařazeny některé předměty, jež do nich nepatří, neboť pocházejí z jiných lokalit či hrobů. U některých se podařilo určit jejich správné naleziště (resp. hrob), u jiných nikoliv (tab. 26:3–10).

5.1 Železný fragment (asi) kopí (tab. 26:3)

Se souborem z Brna-Holásek sice nebyl publikován, ale byl s ním uložen společně v MZM Brno.

5.2 Bronzový roubík (tab. 26:4)

Byl chybně řazen k inventáři H1 či H2 (NEKVASIL 1993, obr. 230:20), pochází však z H3 (ČERVINKA 1948, 17). S. Stegmann-Rajtár jej zařadila do neexistujícího hrobu z roku 1955 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:7).

5.3 Bronzové ploutvovité nákončí pochvy meče (tab. 26:5)

Bylo přiřazeno k H1 J. Nekvasilem (NEKVASIL 1993, obr. 230:25), ovšem I. L. Červinka jej nezmiňuje. Chronologicky k meči typu Mindelheim nenáleží, neboť je starší; na Moravě pochází analogický exemplář z hrobu Ha C1a Brno-Obřany 169 (ADÁMEK 1961, tab. CXXXIII:5; STEGMANN-RAJTÁR 1986, Taf. 2:6).

5.4 Železný otevřený náramek (tab. 26:6)

Pochází z neznámé lokality a k souboru z Brna-Holásek byl chybně přiřazen v inventární knize MZM Brno.

5.5 Bronzový otevřený náramek s pečetičkovými konci (tab. 26:7)

Dle inventární knihy MZM Brno náleží do hrobu z Břeclavi-Staré Břeclavi.

5.6 Bronzový melounovitý náramek (tab. 26:8)

V MZM Brno se nacházel společně s H1 a H2, avšak pochází z Habrůvky – „Býčí skály“ (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 3:35), kde jich bylo nalezeno větší množství. Časově je mladší a náleží až do Ha D1.

5.7 Bronzové průvlečky (tab. 26:9–10)

Pocházejí z Horákov – “Hlásnice” a k souboru z Brna-Holásek byly přimíchany v depozitáři MZM Brno.

6. TYPOLOGICAL AND CHRONOLOGICAL ASSESSMENT OF THE MOVEABLE INVENTORIES OF H3 AND H4

6.1 Iron knife with bent blade

Heavily corroded exemplar from H4 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:5). The knife lay roughly in the middle of the grave chamber at vessel No. 4 (Fig. 8). It is a very common metal item of magnates' graves and the graves of the middle class, both with men and women.

6.2 Bronze toggle

Comes from H3 (Tab. 26:4; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:7). It is an exemplar with an expanded central part, rectangular central opening, two buttons on the end, decoration in the shape of an "x" on the central part and four lines engraved around on both ends of the toggle. This type corresponds by its construction to the type KNE 05b (type Annelöv; TRACHSEL 2004, 466, Abb. 23), just like the exemplar from H1 and two pairs in Hrušovany u Brna 1 (KOS 2011, obr. 3:2), but its decoration is completely unique and does not have an analogy in the Czech Republic. The only similarly decorated piece, hence with a cross on the central part, is known from the Hungarian site Somlohégy (PATEK 1993, Abb. 50:9,14). The toggle corresponds to Ha C(2).

6.3 Bronze circle

The profiling circle comes from H3 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:6). Thanks to the existence of the bronze toggle in H3, it can likely be connected with a horse's harness. Bronze circles regularly appear in these contexts.

6.4 Amphora-shaped jug/amphora

2 fragments come from H3 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:4–5). It is likely a remnant of the same equipment with amphora-like jugs as in H1 and H2.

6.5 Bowl with roof-like folded edge

The entire piece comes from H3 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:8). This bowl does not commonly appear in the Horákov group, but we find it frequently in the Bylany culture in Bohemia. It can be considered an atypical shape. The presence in a magnate's grave refers to a superregional long-distance contact with this social class. We remind the reader that a ceramic drinking horn comes from H2 (Tab. 27), with which we suppose its origin in Central Moravia in the Platěnice group.

6.6 Amphora-shaped jugs

2 amphora-shaped jugs with graphitized upper part and without decoration from H4 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 6:1–2).

6. TYPOLOGICKÉ A CHRONOLOGICKÉ ZHODNOCENÍ MOBILNÍHO INVENTÁŘE H3 A H4

6.1 Železný nůž s prohnutou čepelí

Silně zkorodovaný exemplář z H4 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:5). Nůž ležel zhruba uprostřed hrobové komory při nádobě č. 4 (obr. 8). Je velmi běžným kovovým předmětem velmožských hrobů a hrobů střední vrstvy, a to u mužů i žen.

6.2 Bronzový roubík

Pochází z H3 (tab. 26:4; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:7). Jde o exemplář s rozšířenou středovou částí, obdélníkovým středovým otvorem, dvěma knoflíky na konci, výzdobou ve tvaru „x“ na středové části a čtyřmi dokola rytými pruhy na obou koncích roubíku. Tento typ odpovídá svou stavbou typu KNE 05b (typ Annelöv; TRACHSEL 2004, 466, Abb. 23), stejně jako exemplář z H1 a dva páry v Hrušovanech u Brna 1 (KOS 2011, obr. 3:2). Jeho výzdoba je však naprosto unikátní a v České republice nemá analogie. Jediný stejně zdobený kus, tedy s křížem na středové části, je znám až z maďarské lokality Somlohégy (PATEK 1993, Abb. 50:9,14). Roubík odpovídá Ha C(2).

6.3 Bronzový kroužek

Profilovaný kroužek pochází z H3 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:6). Lze jej, díky existenci bronzového roubíku v H3, pravděpodobně spojovat s koňskýmstrojem. V těchto kontextech se bronzové kroužky pravidelně nacházejí.

6.4 Amforovitá zásobnice/amfora

2 fragmenty pocházejí z H3 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:4–5). Jde asi o pozůstatek identické výbavy s amforovitými zásobnicemi jako v H1 a H2.

6.5 Mísa se střechovitě přehnutým okrajem

Celý kus pochází z H3 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 4:8). Tato mísa se běžně v horákovské skupině nevyskytuje, zato ji často nalezneme v bylanské kultuře v Čechách. Lze ji považovat za tvar netypický. Přítomnost ve velmožském hrobě odkazuje na nadregionální dálkové kontakty u této společenské vrstvy. Připomeňme, že z H2 pochází keramický picí roh (tab. 27), u něhož předpokládáme původ na střední Moravě v platěnické skupině.

6.6 Amforovité zásobnice

Z H4 pocházejí 2 amforovité zásobnice s potuhovanou horní částí a bez výzdoby (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 6:1–2).

6.7 Amphora/urn

A fragment amphora or urn without decoration comes from H4 (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:1).

6.8 Bowls with bent edge

We record 3 pcs without decoration from H4; with 1 exemplar, the edge is almost folded (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:2–4).

6.9 Vessel

3 fragments (possible amphora/urn) with engraving and stamped decoration (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:6–8).

The graves H3 and H4 do not contain a chronologically sensitive inventory. According to the size of the mound, we classify grave H3 with graves H1 and H2, hence to Ha C2. This dating is indicated by the bronze toggle. According to the inventory, grave H4 can only be classified in the broader time bracket of Ha C2–D1. Its dating in Ha C2 is rather allowed by the combination of two parameters – the grave is already a chamber, but it is not yet skeletal, because this rite with chamber graves entirely dominated in the Brno District only in Ha D1–D2-earlier, as was proved at the burial grounds in Vojkovice with the development from Ha C2 to Ha D2-earlier (GOLEC 2005, tab. 101–102, 169).

6.7 Amfóra/osudí

Z H4 pochází fragment amfory nebo osudí bez výzdoby (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:1).

6.8 Mísy s prohnutým okrajem

Z H4 evidujeme 3 ks bez výzdoby, u 1 exempláře je okraj až přehnutý (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:2–4).

6.9 Nádoba

3 fragmenty (možná amfory/osudí) s rytou a kolkovanou výzdobou (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, Taf. 7:6–8).

Hroby H3 a H4 neobsahují chronologicky citlivý inventář. Hrob H3 dle velikosti mohyly přiřazujeme k hrobům H1 a H2, tedy do Ha C2. Toto datování naznačuje bronzový roubík. Hrob H4 lze zařadit podle inventáře pouze do širšího časového rozmezí Ha C2–D1. Jeho dataci spíše do Ha C2 umožňuje kombinace dvou parametrů – hrob je již komorový, ale není ještě kostrový. Tento rítus u komorových hrobů na Brněnsku totiž zcela převládl teprve v Ha D1–D2-starší, jak bylo doloženo na pohřebišti ve Vojkovici s vývojem od Ha C2 do Ha D2-starší (GOLEC 2005, tab. 101–102, 169).

7. 2D AND 3D RECONSTRUCTION OF H1 AND H2

Archaeology should not serve only for answering typological and chronological questions, its aim is the reconstruction of the life of dead societies. In order to create a complex image, it is necessary to “immobilize” contemporary knowledge through the form of reconstruction. That serves not only for presentation in scientific discussions but also for its popularization for the public.

Reconstructive archaeology of the Hallstatt period has a long tradition in Moravia. The cave Habrůvka – “Býčí skála”, investigated in 1872, became a significant Hallstatt site, which was at the very birth of Moravian archaeology. Its first drawing reconstruction as the “grave of a Germanic magnate” comes from 1877 from the sisters M. and S. Görlich (GOLEC 2017, Fig. 113). This site recorded intensive interest later thanks to the reconstruction of the “founder of Czech reconstructive archaeology” Z. Burian; the most famous painting is *Burial of a Hallstatt magnate in the cave Býčí skála*, on which he worked with the archaeologist K. Absolon at the end of WWII (GOLEC 2017, Fig. 119). Z. Burian is the author of the first drawing reconstructions from the life of the people of the Hallstatt period on the territory of the Czech Republic; they were book illustrations, which presented general themes from life rather than specific find contexts (POULÍK 1956, Fig. on p. 125, 127, 134, 136). The drawing reconstructions of specific find sites came only with V. Podborský and the painter S. Ševčík at the sunken house from Těšetice (PODBORSKÝ 1965, Abb. 21:1b,2b). The development of reconstruction initially came in the 1990s thanks to the works by P. Kos, who first combined the professionalism of an archaeologist and an artist. He conducted a drawing reconstruction of the homestead in Kuřim, the sunken house in Mokrá, the grave of the male-magnate in Bratčice and female-magnate in Modřice 818. He worked from the situation, which he knew from his own researches (ŠTROF 2000, obr. 37, 39, 42; PŘICHYSTAL – KOS 2006, Fig. on p. 52; GOLEC 2017, Fig. 79:b). In the same period, M. Golec presented a reconstruction of the settlement in Těšetice in cooperation with M. Straková (GOLEC 2003, Fig. on p. 242) and the magnates’ graves from Vojkovic 111, Brno-Horní Heršpice 3 and the rondeloid in Modřice thanks to the drawing by L. Balák (GOLEC 2017, Fig. 78:b, 80:b, 88:b). Most recently, L. Balák and M. Golec presented a trilogy of paintings *Burial of a Magnate*, *Burial of a Princess* and *Blacksmith’s Workshop*, discussing three supposed functions – burials of the elites and production activity – in the famous cave sanctuary in Habrůvka – “Býčí skála” (GOLEC 2017, Fig. 48, 132, 134).

Contemporary computer technologies offer completely new visualization capabilities. For the reconstruction of graves H1 and H2 M. Golec and Z. Mírová invited I. Furugláš (*Dwarf archeology*) to cooperate with them, who performed them using 3D hand modelling (in 2D, see Fig. 15–16). It is the first case of a 3D visualization of magnates’ mounds in the Czech lands. The authors worked in the fundamentals of the reconstructive archaeology/ethnography. Using analogies and a degree of sober estimation, they tried to complement the extensive chamber graves with the unpreserved components from organic material, especially wood: the parts of the wagon, the furniture, the organic parts of the metal items, cloths, foodstuffs etc., so the overall impression of the reconstruction presented the supposed original context. The computer result was then supplemented by elements, which significantly surpass a rigid drawing or painting; it is movement, sound, the capture of time sequences or luminosity during the day or year.

7. 2D A 3D REKONSTRUKCE H1 A H2

Archeologie by neměla sloužit pouze k zodpovídání typologických a chronologických otázek, jejím cílem je rekonstrukce života mrtvých společností. Abychom vytvořili komplexní obraz, je třeba soudobé poznatky „znehynit“ formou rekonstrukce. Ta slouží nejen k prezentaci ve vědecké diskuzi, ale také k popularizaci před veřejností.

Rekonstrukční archeologie doby halštatské má na Moravě dlouhou tradici. Významnou halštatskou lokalitou se stala jeskyně Habrůvka – „Býčí skála“, prozkoumaná v roce 1872, která stála u samého zrodu moravské archeologie. Její první kresebná rekonstrukce jako „hrobu (germánského) velmože“ pochází z roku 1877 od sester M. a S. Görlichových (GOLEC 2017, Fig. 113). Intenzivní zájem tato lokalita zaznamenala později díky rekonstrukcím „zakladatele české rekonstrukční archeologie“ Z. Buriana, nejznámější je malba *Pohřeb halštatského velmože v jeskyni Býčí skála*, na které spolupracoval s archeologem K. Absolonem na sklonku 2. světové války (GOLEC 2017, Fig. 119). Z. Burian je autorem prvních kresebných rekonstrukcí ze života lidí doby halštatské na území České republiky, šlo o knižní ilustrace, které spíše než konkrétní nálezové situace prezentovaly obecné náměty ze života (POULÍK 1956, obr. na str. 125, 127, 134, 136). Ke kresebné rekonstrukci konkrétní nálezové situace přešel až V. Podborský s malířem S. Ševčíkem u zemnice z Těšetic (PODBORSKÝ 1965, Abb. 21:1b,2b). Rozvoj rekonstrukce nastal teprve v 90. letech 20. století díky pracím P. Kose, který poprvé slučuje odbornost archeologa a umělce. Provedl kresebnou rekonstrukci dvorce v Kuřimi, zemnice v Mokré, hrobu muže-velmože v Bratčicích a ženy-velmožky v Modřicích 818. Vycházel ze situací, které poznal při svých vlastních výzkumech (ŠTROF 2000, obr. 37, 39, 42; PŘICHYSTAL – KOS 2006, obr. na str. 52; GOLEC 2017, Fig. 79:b). Ve stejném období představil M. Golec rekonstrukci sídliště v Těšeticích ve spolupráci s M. Strakovou (GOLEC 2003, obr. na str. 242) a velmožských hrobů z Vojkovic 111, Brna-Horních Heršpic 3 a rondeloidu v Modřicích díky kresbám L. Baláka (GOLEC 2017, Fig. 78:b, 80:b, 88:b). Naposledy L. Balák a M. Golec představili trilogii maleb *Pohřeb velmože*, *Pohřeb princezny* a *Kovárna*, diskutující tři předpokládané funkce – pohřby elit a výrobní aktivitu – ve známé jeskynní svatyni v Habrůvce – „Býčí skále“ (GOLEC 2017, Fig. 48, 132, 134).

Soudobé počítačové technologie nabízejí zcela nové možnosti vizualizací. Pro rekonstrukce hrobů H1 a H2 M. Golec a Z. Mírová přizvali ke spolupráci I. Furugláše (*Dwarf archeology*), který je provedl pomocí 3D ručního modelování (v 2D viz obr. 15–16). Jde o první příklad 3D vizualizace velmožských mohyl v českých zemích. Autoři postupovali v zásadách rekonstrukční archeologie/etnografie. Rozměrné komorové hroby se snažili pomocí analogií a míry strážlivého odhadu doplnit o nedochované komponenty z organického materiálu, zejména dřeva: součásti vozu, nábytek, organické části kovových předmětů, látky, potraviny ad., aby celková imprese rekonstrukce představovala předpokládaný původní kontext. Počítačový výsledek je pak doplněn o prvky, které výrazně přesahují strnulou kresbu nebo malbu, jde o pohyb, zvuk, zachycení časových sekvencí či světelnosti během dne nebo roku.

Fig. 15: Visualization of the grave chamber of Brno-Holásky 1 (visualization I. Furugláš, consultation M. Golec and Z. Mírová).

Obr. 15: Vizualizace hrobové komory Brno-Holásky 1 (vizualizace I. Furugláš, konzultace M. Golec a Z. Mírová).

Fig. 16: Visualization of the grave chamber of Brno-Holásky 2 (visualization I. Furugláš, consultation M. Golec and Z. Mírová).

Obr. 16: Vizualizace hrobové komory Brno-Holásky 2 (vizualizace I. Furugláš, konzultace M. Golec a Z. Mírová).

Fig. 17: 1 – approximate reconstruction mounds of Brno-Holásky 1 and 2 with an estimated size of 40–50 m (visualization I. Furugláš, consultation M. Golec and Z. Mírová); 2 – a mound of \varnothing 50 m and a height of 14 m in Großmugl, Korneuburg District, Lower Austria (photo by Z. Mírová).

Obr. 17: 1 – přibližná rekonstrukce mohyl Brno-Holásky 1 a 2 s předpokládanou velikostí 40–50 m (vizualizace I. Furugláš, konzultace M. Golec a Z. Mírová); 2 – mohyla \varnothing 50 m a výšce 14 m v Großmuglu, okr. Korneuburg, Dolní Rakousko (foto Z. Mírová).

8. SYNOPSIS OF THE HALSTATT GRAVES OF THE ELITES IN MORAVIA

In the following overview, the Moravian Hallstatt graves are listed, which with some of the immovable parameters reach the status of magnate male/female or contain moveable items that identify the elite (see Fig. 18–21). The existence of a mound is emphasized in the survey.

In 1853, a large mound was damaged in Náklo at the church (Olomouc District); its dating is not clear but it has not been ruled out that it was a Hallstatt mound (Fig. 18–20; WANKEL 1889, 51). In 1872, H. (J.) Wankel examined several magnate graves in the cave sanctuary Habrůvka – “Býčí skála”, after the revision we record 4 women and 1 man with the items found on the skeletons (Fig. 20; Habrůvka – “Býčí skála” 1–5), which identify the status of the magnates (Fig. 18–20; GOLEC 2017, 144, Fig. 68). Between 1878 and 1898, a magnate's mound of unknown size was investigated on a larger mound burial in Zlín-Louky (DOHNAL 1977, 22–23, Fig. 982–984 on p. 164; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 43, Taf. 85:1–4). The research of the large mound Ústín – “Královský kopec” comes from 1880, it was maybe a 5 m-high mound of a \varnothing of 40 m, with two chambers (Fig. 18–20; WANKEL 1885), the original diameter and number of chambers was geophysically verified by a measurement in 2017, conducted by A. Northe (unpublished). Soon afterwards, H. (J.) Wankel opened the mound Šaratic – “Kopeček” with a \varnothing of 30 m (Fig. 18–20; WANKEL 1891). In 1895–1896, a mound of a \varnothing of 30 m Horákov – “Hlásnička” was examined by K. J. Maška (Fig. 18–20; SKUTIL 1937). In 1925 I. L. Červinka (ČERVINKA 1925b) investigated two mounds of a \varnothing of 70 m with large chambers of 5.3 x 5.25 m and 5 x 5 m in Brno-Holásky – H1 and H2 (Fig. 4–7, 17–19; ČERVINKA 1948, 16–17). In 1934 M. Chleborád examined a mound of a \varnothing of 70 m in Brno-Holásky – H3 (Fig. 3, 17–19; ČERVINKA 1948, 17). In 1926 I. L. Červinka investigated the grave Brno-Židenice 1, a mound was not discovered (Fig. 18–20; ČIŽMÁŘOVÁ – HOLUBOVÁ 2011, 310, obr. 117). In 1931–1932 E. Kolibabe examined the mound Bošovice 1 with unknown parameters (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 46, Taf. 91; ČIŽMÁŘ 2014, 29, obr. 26).¹⁹ In the 1930s, F. Vildomec investigated a magnate's grave of a size of 5.5 x 5.5 m under a mound of a \varnothing of 22 m on the former hillfort from the Late Bronze Age in Suchohrdly – “Starý Zámek” (PODBORSKÝ 1970, obr. 22; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 57–58). In 1939, H. Freising studied two mounds of unknown size Jevíčko A/39 with a chamber and stone lining of a size of 4.5 x 4.3 m and Jevíčko B/39 with a chamber and stone lining of a size of 3.5 x 3.5 m (Fig. 18–20; SMRŽ 1975, 32–33, tab. 1; ŠTROF 1990, tab. 241–244; JARUŠKOVÁ – ŠTROF eds. a kol. 2014, 161–162). In 1943, J. Poulík investigated a magnate's grave of a size of the chamber of 6 x 5.5 m with a stone lining in Velatice (POULÍK 1939–46, 162–165). J. Říhovský examined a mound of a \varnothing of 26 m (before the research 50 m) Morašice 1 with a chamber of the size of 6.5 x 6.2 m and stone lining in 1955 (Fig. 18–20; ŘÍHOVSKÝ 1956, 13–18, obr. 21–22, 24–26). After a longer pause, J. Čižmářová examined only in 1987 a burial ground with a magnate's grave of the size of 5.5 x 4.5 m in Brno-Horní Heršpice 3, a mound was not discovered (Fig. 18–20; GOLEC 2005, 358, tab. 227; ČIŽMÁŘOVÁ – HOLUBOVÁ 2011,

8. PŘEHLED HALŠTATSKÝCH HROBŮ ELIT NA MORAVĚ

V následujícím přehledu jsou uvedeny moravské halštatské hroby, jež některým z nemovitých parametrů dosahují statusu velmože/velmožky, anebo obsahují movité předměty, jež identifikují elity (viz obr. 18–21). V přehledu je zdůrazněna existence mohyly.

V roce 1853 byla v Nákle u kostela (okr. Olomouc) zničena rozměrná mohyla, její datování není jasné, není vyloučeno, že šlo o halštatskou mohylu (obr. 18–20; WANKEL 1889, 51). V roce 1872 prozkoumal H. (J.) Wankel v jeskynní svatyni Habrůvka – „Býčí skála“ několik velmožských hrobů, po revizi evidujeme 4 ženy a 1 muže s předměty nalezenými na kostrách (obr. 20; Habrůvka – „Býčí skála“ 1–5), které identifikují status velmožů (obr. 18–20; GOLEC 2017, 144, Fig. 68). Mezi lety 1878–1898 byla prozkoumána na větším mohylníku ve Zlíně-Loukách velmožská mohyla neznámé velikosti (DOHNAL 1977, 22–23, obr. 982–984 na str. 164; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 43, Taf. 85:1–4). Průzkum rozměrné mohyly Ústín – „Královský kopec“ pochází z roku 1880, šlo o asi 5 m vysokou mohylu o \varnothing 40 m, se dvěma komorami (obr. 18–20; WANKEL 1885), původní průměr a počet komor geofyzikálně ověřilo zaměření v roce 2017, provedené A. Northem (nepublikováno). Brzy na to otevřel H. (J.) Wankel mohylu Šaratic – „Kopeček“ o \varnothing 30 m (obr. 18–20; WANKEL 1891). V letech 1895–1896 byla K. J. Maškou zkoumána mohyla o \varnothing 30 m Horákov – „Hlásnička“ (obr. 18–20; SKUTIL 1937). V roce 1925 I. L. Červinka (ČERVINKA 1925b) prozkoumal dvě mohyly o \varnothing 70 m s komorami velkými 5,3 x 5,25 m a 5 x 5 m v Brně-Holáskách – H1 a H2 (obr. 4–7, 17–19; ČERVINKA 1948, 16–17). V roce 1934 M. Chleborád prozkoumal mohylu o \varnothing 70 m v Brně-Holáskách – H3 (obr. 3, 17–19; ČERVINKA 1948, 17). V roce 1926 I. L. Červinka prozkoumal hrob Brno-Židenice 1, mohyla nebyla zjištěna (obr. 18–20; ČIŽMÁŘOVÁ – HOLUBOVÁ 2011, 310, obr. 117). V letech 1931–1932 E. Kolibabe prozkoumal mohylu Bošovice 1 s neznámými parametry (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 46, Taf. 91; ČIŽMÁŘ 2014, 29, obr. 26).¹⁹ V 30. letech 20. století F. Vildomec prozkoumal velmožský hrob o rozměrech 5,5 x 5,5 m pod mohylou o \varnothing 22 m na bývalém hradě z pozdní doby bronzové v Suchohrdlech – „Starém Zámku“ (PODBORSKÝ 1970, obr. 22; STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 57–58). V roce 1939 prozkoumal H. Freising dvě mohyly neznámé velikosti Jevíčko A/39 s komorou a kamenným obložením o rozměrech 4,5 x 4,3 m a Jevíčko B/39 s komorou a kamenným obložením o rozměrech 3,5 x 3,5 m (obr. 18–20; SMRŽ 1975, 32–33, tab. 1; ŠTROF 1990, tab. 241–244; JARUŠKOVÁ – ŠTROF eds. a kol. 2014, 161–162). V roce 1943 prozkoumal J. Poulík ve Velaticích velmožský hrob o velikosti komory 6 x 5,5 m s kamenným obložením (POULÍK 1939–46, 162–165). Mohylu o \varnothing 26 m (před výzkumem 50 m) Morašice 1 s komorou velikosti 6,5 x 6,2 m a kamenným obložením prozkoumal J. Říhovský v roce 1955 (obr. 18–20; ŘÍHOVSKÝ 1956, 13–18, obr. 21–22, 24–26). Po delší pauze až v roce 1987 bylo J. Čižmářovou

19 V. Podborský labels it as Bošovice VIII (PODBORSKÝ 1974, Abb. 7).

19 V. Podborský ji označuje jako Bošovice VIII (PODBORSKÝ 1974, Abb. 7).

357, obr. 134). In 1988, O. Šedo found a mound of a \varnothing of 80 m near Vyškov (Fig. 18–20; ŠEDO 1991, 75), in 2017 A. Northe using geophysical measurement discovered the original size of the mound to be a \varnothing of 45 m, bounded by a moat with a \varnothing of 3 m with a chamber of about 8–10 x 5–6 m (unpublished). In 1994, A. Štrof studied a chamber grave of a size of 2.2 x 1.75 m in Vojkovicice 111, a mound was not discovered (Fig. 18–20; ŠTROF 1995, 203–205, Abb. 1; GOLEC 2005, 159, tab. 88; 2017, 89, Fig. 80). In 1994 K. Geislerová and P. Vitula found a chamber grave 214/19 of a size of 3.2 x 2.8 m in Brno-Zábrdovice, a mound was not discovered (Fig. 18–20; VITULA 1999; GOLEC 2005, 159, Fig. 81:b). In 1996, P. Kos examined a chamber grave of 5.3 x 4.6 m in Bratčice, a mound was not discovered (Fig. 18–20; PODBORSKÝ 2002, 167–172, obr. 1; GOLEC 2017, 87, Fig. 79). In 2000, B. Mikulková examined a chamber grave of a size of 3 (estimate, grave disturbed) x 2 m in Slavkov u Brna 1, a mound was not discovered (Fig. 18–20; KOS 2016, 73, obr. 2:1). In 2003, P. Kos studied chamber graves 818 and 827 (with supplemental burials 828 and 828a) in Modřice, mounds were not discovered (Fig. 18–20; KOS 2004, 272, 276–280, obr. 2, 7; PŘICHYSTAL – KOS 2006, 51–52, Fig. on p. 52; GOLEC 2017, 89, Fig. 81:c). In 2008, P. Kos examined a chamber grave of a size of 6 x 4 m in Hrušovany u Brna 1 and a smaller grave in Hrušovany u Brna 2 of a size of 4 x 3 m (Fig. 18–20; KOS 2011, 73–77, obr. 1–4; KOS – PŘICHYSTAL 2013, 88–89, Fig. on p. 86–89). In 2009, P. Kos investigated a chamber grave of a size of 6 x 4 m in Modřice 3815, a mound was not discovered (Fig. 18–20; KOS – PŘICHYSTAL 2013, 85–86).

prozkoumáno pohřebiště s velmožským hrobem o rozměrech 5,5 x 4,5 m v Brně-Horních Heršpicích 3, mohyla nebyla zjištěna (obr. 18–20; GOLEC 2005, 358, tab. 227; ČIŽMÁŘOVÁ – HOLUBOVÁ 2011, 357, obr. 134). V roce 1988 objevil O. Šedo mohylu o \varnothing 80 m u Vyškova (obr. 18–20; ŠEDO 1991, 75), v roce 2017 zde zjistil A. Northe geofyzikálním měřením původní rozměr mohyly o \varnothing 45 m, ohraničené příkopem o \varnothing 3 m, s komorou asi 8–10 x 5–6 m (nepublikováno). V roce 1994 prozkoumal A. Štrof komorový hrob velikosti 2,2 x 1,75 m ve Vojkovicích 111, mohyla nebyla zjištěna (obr. 18–20; ŠTROF 1995, 203–205, Abb. 1; GOLEC 2005, 159, tab. 88; 2017, 89, Fig. 80). V roce 1994 našli K. Geislerová a P. Vitula komorový hrob 214/19 o rozměrech 3,2 x 2,8 m v Brně-Zábrdovicích, mohyla nebyla zjištěna (obr. 18–20; VITULA 1999; GOLEC 2017, 89, Fig. 81:b). V roce 1996 prozkoumal P. Kos komorový hrob velký 5,3 x 4,6 m v Bratčicích, mohyla nebyla zjištěna (obr. 18–20; PODBORSKÝ 2002, 167–172, obr. 1; GOLEC 2017, 87, Fig. 79). V roce 2000 prozkoumala B. Mikulková komorový hrob o rozměrech 3 (odhad, hrob porušen) x 2 m ve Slavkově u Brna 1, mohyla nebyla zjištěna (obr. 18–20; KOS 2016, 73, obr. 2:1). V roce 2003 prozkoumal P. Kos komorové hroby 818 a 827 (s přídatnými pohřby 828 a 828a) v Modřicích, mohyly zjištěny nebyly (obr. 18–20; KOS 2004, 272, 276–280, obr. 2, 7; PŘICHYSTAL – KOS 2006, 51–52, obr. na str. 52; GOLEC 2017, 89, Fig. 81:c). V roce 2008 prozkoumal P. Kos komorový hrob o rozměrech 6 x 4 m v Hrušovanech u Brna 1 a menší hrob Hrušovany u Brna 2 o rozměrech 4 x 3 m (obr. 18–20; KOS 2011, 73–77, obr. 1–4; KOS – PŘICHYSTAL 2013, 88–89, obr. na str. 86–89). V roce 2009 prozkoumal P. Kos komorový hrob o velikosti 6 x 4 m v Modřicích 3815, mohyla nebyla zjištěna (obr. 18–20; KOS – PŘICHYSTAL 2013, 85–86).

9. IDENTIFICATION OF THE ELITES IN THE HORÁKOV AND PLATĚNICE GROUPS IN MORAVIA

For understanding the significance of the grave wholes from Brno-Holásky 1–3, it is necessary to recognize and define the highest social unit – the elites. However, research of the society of the Hallstatt period in Moravia has stagnated already for several decades. For a study of the elites, it is necessary to stipulate the theoretical starting points: 1. Social and political model – according to E. R. Service, the Hallstatt period in the social and political organization of society belongs to the level of chiefdom with a privileged chief and his family (KOLÁŘ 2002). In Ha D, it is necessary to deal with the question of the centralization processes in the West Hallstatt and East Hallstatt cultures. The processes of the western part are described much better (W. Kimmig, H. Zürn, K. Spindler, J. Biel, M. K. H. Eggert, Ch. Pare, H. Parzinger, W. Schier, Ch. Huth et al.; most recently KRAUSSE – BEILHARZ Hrsg. 2010; SIEVERS – SCHÖNFELDER Hrsg. 2012; FERNÁNDEZ-GÖTZ – KRAUSSE 2013; SCHUMANN 2015; FERNÁNDEZ-GÖTZ – RALSTON 2017; for Bohemia – the western part of the Czech Republic – the theme is conveyed by e.g. CHYTRÁČEK et al. 2010; ČIŠŤAKOVA – CHYTRÁČEK 2018). Centralization processes took place not only in the western part of Hallstatt Europe; we also observe them in the central part, in Bavaria and Bohemia. They emerged here in parallel with lordly homesteads (German *Herrenhöfe*; KAS – SCHUßMANN 1998; BAMBASOVÁ in press) and lordly manors (German *Herrensitze*; Marienberg in Würzburg – SCHUßMANN 2012, 156; Závist, Vladař and Minice – DRDA – CHYTRÁČEK 2005; CHYTRÁČEK et al. 2010, 155–169, Abb. 1; 2012a, 57–58, Abb. 1–9; 2012b, 329, obr. 3; CHYTRÁČEK 2012, 209–215, Abb. 16–19). Whereas it is possible to prove lordly homesteads in Moravia, it is not possible as yet to prove lordly manors. 2. Cultural and economic model – an economic element enters the issue of the elites; the handling of material resources is necessary to maintain the social status of the elites (POLANYI 1975; MURPHY 2008). Societies act according to a certain system, ensuring the operation of the economy (DALTON 1975). The central and eastern parts of Hallstatt cultures were not so strongly connected to the trade with the Mediterranean as the western part was, which influenced the processes that took place in them. 3. Mediterranean model – “Homeric society” is a suitable starting point for the model of Hallstatt society. We can identify the aristocracy of the Greek basileuses and their customs with Hallstatt elites (KOLÁŘ 2002; BOUZEK 2011). We then record a similar tradition also from Etruria (BOUZEK 2003) and from the iconographic sources of the Hallstatt situla art of North Italy and the eastern Alpine Foreland (KERN et al. 2009). Besides the actual monitoring of the luxury/imports, it is important to set the possible countervalues for the providers of the luxury goods/imports and resolve the issue of long-distance trade and its agents – merchants, crafts and craftspeople.

The initial thesis for the identification of the elites in Moravia was presented in the 1970s (PODBORSKÝ 1974) and was developed also later (PODBORSKÝ 1993; 2006; KOLÁŘ 2002; GOLEC 2005; 2017). The study of magnates' manifestations serves for the identification of the highest social units – the elites – in Hallstatt Moravia in Ha C2–D2. These manifestations were set by the authors and summarized in Fig. 18–20. Generally, the elites are identified based on the existence of three components: 1. settlements, 2. magnates' graves, 3. luxury items/imports. We know of real estate

9. IDENTIFIKACE ELIT V HORÁKOVSKÉ A PLATĚNICKÉ SKUPINĚ NA MORAVĚ

Pro pochopení významu hrobových celků z Brna-Holásek 1–3 je nutné rozpoznat a definovat nejvyšší společenské jednotky – elity. Výzkum společnosti doby halštatské na Moravě však již několik desetiletí stagnuje. Pro studium elit je nutné stanovit teoretická východiska: 1. Sociální a politický model – v sociální a politické organizaci společnosti dle E. R. Service náleží doba halštatská stupni náčelnictví s privilegovaným náčelníkem a jeho rodinou (KOLÁŘ 2002). V Ha D je nutné se zabývat otázkou centralizačních procesů v západohalštatské i východohalštatské kultuře. Mnohem lépe jsou popsány procesy západní části (W. Kimmig, H. Zürn, K. Spindler, J. Biel, M. K. H. Eggert, Ch. Pare, H. Parzinger, W. Schier, Ch. Huth aj.; nejnověji KRAUSSE – BEILHARZ Hrsg. 2010; SIEVERS – SCHÖNFELDER Hrsg. 2012; FERNÁNDEZ-GÖTZ – KRAUSSE 2013; SCHUMANN 2015; FERNÁNDEZ-GÖTZ – RALSTON 2017; pro Čechy – západní část České republiky – téma rozvádějí např. CHYTRÁČEK et al. 2010; ČIŠŤAKOVA – CHYTRÁČEK 2018). Nejen v západní části halštatské Evropy probíhaly centralizační procesy, sledujeme je i v části střední, v Bavorsku a Čechách. Zde vznikaly paralelně panské dvorce (něm. *Herrenhöfe*; KAS – SCHUßMANN 1998; BAMBASOVÁ in press) i panská sídla (něm. *Herrensitze*; Marienberg ve Würzburgu – SCHUßMANN 2012, 156; Závist, Vladař a Minice – DRDA – CHYTRÁČEK 2005; CHYTRÁČEK et al. 2010, 155–169, Abb. 1; 2012a, 57–58, Abb. 1–9; 2012b, 329, obr. 3; CHYTRÁČEK 2012, 209–215, Abb. 16–19). Zatímco panské dvorce lze na Moravě doložit, panská sídla zatím nikoliv. 2. Kulturní a ekonomický model – do problematiky elit vstupuje ekonomický prvek, nakládání s materiálními zdroji je nutné k udržování sociálního statusu elit (POLANYI 1975; MURPHY 2008). Společnosti se chovají podle určitého systému, zajišťujícího chod hospodářství (DALTON 1975). Střední a východní část halštatských kultur nebyla tak silně napojena na obchod se Středomořím jako západní část, což ovlivnilo procesy, jež v ní probíhaly. 3. Středomořský model – „homérická společnost“ je vhodným východiskem pro model halštatské společnosti. Aristokracii řeckých basileů a její zvyky můžeme ztotožnit s halštatskými elitami (KOLÁŘ 2002; BOUZEK 2011). Obdobné tradice pak evidujeme také z Etrurie (BOUZEK 2003) a z ikonografických pramenů halštatského situlového umění severní Itálie a východního Přilpí (KERN et al. 2009). Kromě samotného monitorování luxusu/importů je důležité stanovit možné protihodnoty poskytovatelům luxusního zboží/importů a řešit otázku dálkového obchodu a jeho agentů – obchodníků, řemesel a řemeslníků.

Východí teze k identifikaci elit byly na Moravě představeny v 70. letech 20. století (PODBORSKÝ 1974) a byly rozvíjeny i později (PODBORSKÝ 1993; 2006; KOLÁŘ 2002; GOLEC 2005; 2017). K identifikaci nejvyšších společenských jednotek – elit – na halštatské Moravě v Ha C2–D2 slouží studium velmožských projevů. Tyto projevy byly autory stanoveny a shrnuty v obr. 18–20. Obecně jsou elity identifikovány na základě existence tří složek: 1. sídlíšť, 2. velmožských hrobů, 3. luxusních předmětů/importů. Nemovitě a movitě předměny známe ze 44 případů na 30 lokalitách, které splňují

and moveable sources from 44 cases in 30 sites, which fulfil one or more parameters of the “magnate class”. We most often record graves of male/female magnates, which identify them 1. mounds of a \varnothing of 20–80 m (7 cases in 5 sites), of which only 1 site, H1, belongs to a man and woman, 2. large grave chambers of a length of 3.5–6.5 m with men (8 cases in 7 sites), women (1 site), men and women (2 sites) and gender uncertain (3 sites), 3. stone construction architecture of the chambers of the graves (4 cases in 3 sites), 4. luxurious items/imports (Fig. 20; 110 cases in 21 sites). In some grave contexts, there are no luxurious moveables available, but it is supplemented by the presence of a large mound of the geophysically determined large grave chamber. In the category of moveable items, we find “identifiers of the elites” also in the actual hoards (6 sites). The exceptional site Habrůvka – “Býčí skála” is absolutely unique in the category of moveable items with a number of 44 cases (Fig. 20). In this cave sanctuary, only a small number of the finds belong to graves (5 cases in 1 site). The majority of their moveable items of the elites has an unknown context and many of them likely belonged to hoards. 44 cases in one site represents, besides the 66 cases of luxury items/imports from all the other Moravian sites, a total of 40% of all the cases, which indicates an abnormal interest of the elites in this sanctuary (Fig. 20). Only in the hoard in Kralice na Hané 1 do the luxury items come from the context of a settlement agglomeration from the proximity of a homestead, which indicates that these buildings can be considered as magnate manifestations, and we thus classify them among the indicators of the elites (5 sites). The identification of the elites at settlements is quite fundamental. Luxury items/imports are essentially lacking here, and so we monitor the signs in the actual contexts. The presence of elites at hillforts is proved by the separation of the acropolis and suburbium. Of the perhaps 90–100 fortified elevated settlements known today in Moravia (ČIŽMÁŘ 2004) only in Křižanovice was a fenced homestead found by geophysical measurement (BAAROVÁ 2005, 398–400, obr. 2); a sacral district with a circular rondel of a \varnothing of 6.5–7.1 m had been examined at the end of the spur already earlier (STUHLÍK 2000, obr. 2, tab. 2:2). Geophysical measurement discovered an inner moat separated the acropolis from the suburbium at the hillfort Křenovice (BAMBASOVÁ in press). We also identify a palisade-delimited homestead at four lowland settlements (Kobylnice, Kralice na Hané 2, Kuřim, Modřice), of which only Kuřim has so far been complexly evaluated (ČIŽMÁŘ 1995; ZEMAN 2017). Here, it was possible to capture the (social) house of the owner of the homestead with adjacent production complex and a separated sacral district with an oval rondeloid of a size of 22 x 17 m (ČIŽMÁŘ 1995, Abb. 2:K, 10). In total, we record 17 sites in Moravia with Hallstatt hoards (Fig. 18–20; in summary GOLEC – FOJTÍK – ŠMÍD in press), of which only 6 contain luxury items/imports. A hoard comes from the settlement site Blatec – “Kocanda” with an iron hub from the wheel of a wagon and 2 pcs of iron circular semi-finished products/ingots (Fig. 18–20; PARE 1992, 215, Fig. 155). At the settlement agglomeration in Kralice na Hané 2, a hoard was found; then 10 pcs of luxury items/imports at Kralice na Hané 1 (Fig. 18–20; 3 bronze bowls, 3 bronze ladles, a bronze cup, 2 iron spits and an iron pot hook) in the proximity of the homestead (GOLEC – FOJTÍK – ŠMÍD in press). From the context of the originally wetland terrain, a hoard comes with 9 pcs of bronze vessels in Náklo 2 (NEKVASIL – PODBORSKÝ 1991, 19, 23–25, Taf. 9, 13–14). From the hoard from Bánov, there is a collection of women’s jewellery, of which a collection stands out of about 1,500 pcs of amber beads (unpublished, synopsis in GOLEC – FOJTÍK – ŠMÍD in press). The compound belt comes from the hoard from Bohdalice–Pavlovce (Fig. 18–20; ČIŽMÁŘ – ČIŽMÁŘOVÁ 2014, 35–45; GOLEC 2017, Fig. 81:d). 36 contexts of luxury items/imports come from the cave sanctuary Habrůvka – “Býčí skála” (Fig. 18–20) – four-wheeled wagons (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995,

jeden či více parametrů „velmožské vrstvy“. Nejčastěji evidujeme hroby velmožů/velmožek, které identifikují 1. mohyly o \varnothing 20–80 m (7 případů na 5 lokalitách), z nichž pouze 1 lokalita, H1, náleží muži i ženě, 2. rozměrné hrobové komory o délce 3,5–6,5 m u mužů (8 případů na 7 lokalitách), žen (1 lokalita), mužů i žen (2 lokality) a genderově neurčitelné (3 lokality), 3. kamenná stavební architektura komor hrobů (4 případy na 3 lokalitách), 4. luxusní předměty/importhy (obr. 20; 110 případů na 21 lokalitách). V některých hrobových kontextech není luxusní mobiliář k dispozici, doplňuje jej ale přítomnost rozměrné mohyly nebo geofyzikálně zjištěná rozměrná hrobová komora. V kategorii movitých předmětů nacházíme „identifikátory elit“ také v samostatných depotech (6 lokalit). Výjimečná lokalita Habrůvka – „Býčí skála“ je v kategorii movitých předmětů zcela ojedinělá kvantitou 44 případů (obr. 20). V této jeskynní svatyni jen malá část náleží k hrobům (5 případů na 1 lokalitě). Většina jejich movitých předmětů elit má neznámý kontext a mnohé z nich pravděpodobně náležely depotům. 44 případů na jedné lokalitě představuje, vedle 66 případů luxusních předmětů/importhů ze všech ostatních moravských lokalit, celých 40 % všech případů, což poukazuje na abnormální zájem elit o tuto svatyni (obr. 20). Pouze v depotu v Kralicích na Hané 1 luxusní předměty pocházejí z kontextu sídelní aglomerace z blízkosti dvorce, což naznačuje, že tyto stavby za velmožské projevy považovat lze, a řadíme je tak k identifikátorům elit (5 lokalit). Identifikace elit na sídlištích je zcela zásadní. Luxusní předměty/importhy zde v zásadě chybí, a tak sledujeme znaky na samotných kontextech. Přítomnost elit na hradištích dokládá oddělení akropole a suburbia. Z dnes známých asi 90–100 opevněných výšinných hradišť na Moravě (ČIŽMÁŘ 2004) byl pouze v Křižanovicích geofyzikálním měřením zjištěn ohrazený dvorec (BAAROVÁ 2005, 398–400, obr. 2); již dříve zde byl na konci ostrožny prozkoumán sakrální okrsek s kruhovým rondelem o \varnothing 6,5–7,1 m (STUHLÍK 2000, obr. 2, tab. 2:2). Geofyzikálním měřením byla zjištěna vnitřním příkopem oddělená akropole od suburbia na hradišti Křenovice (BAMBASOVÁ in press). Také na čtyřech nížinných sídlištích identifikujeme palisádou vymezený dvorec (Kobylnice, Kralice na Hané 2, Kuřim, Modřice), z nichž pouze Kuřim byla dosud komplexně vyhodnocena (ČIŽMÁŘ 1995; ZEMAN 2017). Zde byl zachycen (společenský) dům majitele dvorce s přilehlým výrobním areálem a také oddělený sakrální okrsek s oválným rondeloidem o rozměrech 22 x 17 m (ČIŽMÁŘ 1995, Abb. 2:K, 10). Celkově na Moravě evidujeme 17 lokalit s halštatskými depoty (obr. 18–20; souhrnně GOLEC – FOJTÍK – ŠMÍD in press), z nichž pouze 6 obsahuje luxusní předměty/importhy. Ze sídlištní lokality Blatec – „Kocanda“ pochází depot se železným nábojem z kola vozu a 2 ks železných kruhových polotovarů/ingotů (obr. 18–20; PARE 1992, 215, Fig. 155). Na sídlištní aglomeraci v Kralicích na Hané 2 byl nalezen depot 10 ks luxusních předmětů/importhů Kralice na Hané 1 (obr. 18–20; 3 bronzové misky, 3 bronzové naběračky, bronzový šálek, 2 železné rožně a železné závěsné zařízení na kotel) v blízkosti dvorce (GOLEC – FOJTÍK – ŠMÍD in press). Z kontextu původně bažinatého terénu pochází depot 9 ks bronzových nádob Náklo 2 (NEKVASIL – PODBORSKÝ 1991, 19, 23–25, Taf. 9, 13–14). Z depotu z Bánova pochází soubor ženských šperků, z něhož vyniká soubor asi 1500 ks jantarových korálek (nepublikováno, přehled v GOLEC – FOJTÍK – ŠMÍD in press). Skládaný opasek pochází z depotu z Pavlovce (obr. 18–20; ČIŽMÁŘ – ČIŽMÁŘOVÁ 2014, 35–45; GOLEC 2017, Fig. 81:d). Z jeskynní svatyně Habrůvka – „Býčí

Taf. 86–112), gold items (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 13:121, 19, 68:210–212), bronze vessels (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 32–39, 40:349, 365–367, 41:350–351, 73–76), iron/bimetallic daggers (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 27:295–296), a bronze helm (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 25:290), compound belts from bronze parts (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 25:291, 26, 31:323–324, 69, 70:324, 71, 72:291–292), (likely originally connected) set/sets of amber beads of a total number of 1,830 pcs (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, 79:265a, 266a, 80:265b–d, 266b–c, 267) and (likely originally connected) set/sets of glass beads of a total number of 4,500 pcs (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 77–78, 81–84). With these contexts, it is not always possible to decide whether they belonged to the skeletons (Fig. 18–19; the contexts associated with the skeletons are only Habrůvka – “Býčí skála” 1–5), were deposited in hoards, or the context is unclear (Fig. 18–19; the contexts listed as Habrůvka – “Býčí skála” 6). From the site Doloplazy, there is an random surface find of a copper plaque with figural (pre-situla) art of Etruscan origin (CHYTRÁČEK et al. in press).

With the elites, it is necessary to monitor not only the customs, which are specific for them, namely the so-called supplemental burials (*Totenfolge* or *Totenopfer*). Cremation supplemental burials were recognized in the skeletal graves of the elites – men (3 sites) and women (3 sites) – in the Horákov group in the surroundings of Brno (Fig. 18; NEKVASIL 1963), for which birituality is typical. The skeletal rite indicated the more important individual, in some cases buried on a wagon. We do not consider as *Totenfolge* the cases of the subsequent (secondary) skeletal burials into one grave pit, as is the case in H1 and Modřice 3815.

An important task of the research of the elites in Moravia is to evaluate purposefully the source basis and recognize the timeframe of all three delimited components of the elites. They are represented unevenly and change within the bracket of Ha C2–D2. Systematic interest should answer the as-yet unresolved issues of the research of the Hallstatt period in Moravia, if and in what way the centralization and decentralization processes took place in the Horákov and Platěnice groups. Two striking concentrations of the manifestations of the elites in the Brno District and Prostějov–Olomouc Districts (Fig. 18) confirm that strong centralization processes took place at the latest in the levels Ha D1–Ha D2-earlier, like in some regions of the West Hallstatt and East Hallstatt cultures. They appear distinctly in the territorial cores of the Horákov and Platěnice groups, whereas manifestations of the elites clearly disappear on the margins of these groups. The central position of the Brno subgroup on the territory of the Horákov group was already predicted by V. Podborský (PODBORSKÝ 1980b, 49); the implication of this thesis can be fully appreciated only forty years later, when the source fonds in Moravia had significantly grown. We now can already prove two centralization cores. The Moravian Hallstatt period achieved advanced forms of chiefdom in Ha D1–D2-earlier, but not its final phase, when the social model shifted to the level of early state. In East Hallstatt culture, this level, accompanied by distinctive forms of centralization with proof of residences and burials of the elites, is discussed for the more southern regions, e.g. Sulmtal group in Styria (EGG 1996c, 83–84). These processes of centralization and subsequent decentralization repeated themselves several more times in Moravia in the La Tène period, Roman, Migration Age and in the Early Medieval period, before society moved to the medieval state. Perhaps the best described process of the shift from the developed to the final stage of chiefdom/early states took place in the 8th and 9th centuries in the formation and existence of Great Moravia and the entry of Moravia to the level of state in the 11th century (MACHÁČEK 2005, 131–132). In comparison with this

skála“ pochází 36 kontextů luxusních předmětů/importů (obr. 18–20) – čtyřkolové vozy (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 86–112), zlaté předměty (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 13:121, 19, 68:210–212), bronzové nádoby (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 32–39, 40:349, 365–367, 41:350–351, 73–76), železné/bimetalické dýky (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 27:295–296), bronzová helma (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 25:290), skládané opasky z bronzových dílů (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 25:291, 26, 31:323–324, 69, 70:324, 71, 72:291–292), (pravděpodobně původně související) souprava/soupravy jantarových korálků o celkovém množství 1830 ks (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, 79:265a, 266a, 80:265b–d, 266b–c, 267) a (pravděpodobně původně související) souprava/soupravy skleněných korálků o celkovém množství 4500 ks (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 77–78, 81–84). U těchto kontextů nelze vždy rozhodnout, zda patřily ke kostrám (obr. 19–20; kontexty související s kostrami jsou jen Habrůvka – „Býčí skála“ 1–5), byly uloženy v depotech, nebo je kontext nejasný (obr. 19–20; kontexty uváděny jako Habrůvka – „Býčí skála“ 6). Z lokality Doloplazy pochází náhodný povrchový nález měděné plakety s figurálním (předsitulovým) uměním etruského původu (CHYTRÁČEK et al. in press).

U elit je potřebné monitorovat některé zvyky, jež jsou pro ně specifické, a to např. tzv. přídatné pohřby (*Totenfolge* nebo *Totenopfer*). Žárové přídatné pohřby byly rozpoznány v kostrových hrobech elit – mužů (3 lokality) i žen (3 lokality) – v horákovské skupině v okolí Brna (obr. 19; NEKVASIL 1963), pro kterou je typická biritualita. Kostrový ritus indikuje významnějšího jedince, v některých případech pohřbeného na voze. Za *Totenfolge* nepovažujeme případy následných (sekundárních) kostrových pohřbů do jedné hrobové jámy, jako je tomu v H1 a Modřicích 3815.

Důležitým úkolem výzkumu elit na Moravě je cíleně vyhodnocovat pramennou bázi a rozpoznat časový rámeček všech tří vymezených složek elit. Ty jsou zastoupeny nerovnoměrně a v rozmezí Ha C2–D2 se proměňují. Systematický zájem má odpovědět na doposud neřešené otázky výzkumu doby halštatské na Moravě, zda a jakým způsobem probíhaly centralizační a decentralizační procesy v horákovské a platěnické skupině. Dvě nápadné koncentrace projevu elit na Brněnsku a Prostějovsku–Olomoucku (obr. 18) potvrzují, že nejspíše ve stupních Ha D1–D2-earlier, obdobně jako v některých regionech západohalštatské a východohalštatské kultury, probíhaly silné centralizační procesy. Výrazně se objevují v územních jádrech horákovské i platěnické skupiny, zatímco na okrajích těchto skupin projevy elit výrazně mizí. Centrální postavení brněnské podskupiny na území horákovské skupiny predikoval již V. Podborský (PODBORSKÝ 1980b, 49), význam této teze lze plně docenit až po 40 letech, kdy pramenný fond na Moravě výrazně vzrostl. Nyní již dokládáme dvě centralizační jádra. Moravská doba halštatská dosáhla v Ha D1–D2-earlier rozvinuté formy náčelnictví, nikoliv však její závěrečné fáze, kdy společenský model přecházel do úrovně raného státu. Ve východohalštatské kultuře je tento stupeň, doprovázený výraznými formami centralizace s doklady sídel a pohřbů elit, diskutován pro jižněji položené regiony, např. sulmtálskou skupinu ve Štýrsku (EGG 1996c, 83–84). Tyto centralizační a následně decentralizační procesy se na Moravě ještě nekolikrát zopakovaly v době laténské, římské, stěhováním národů a v raném středověku, než společnost přešla ve středověký stát. Asi k nejlépe popsánému procesu přechodu od rozvinutého do závěrečného stadia náčelnictví/raného státu

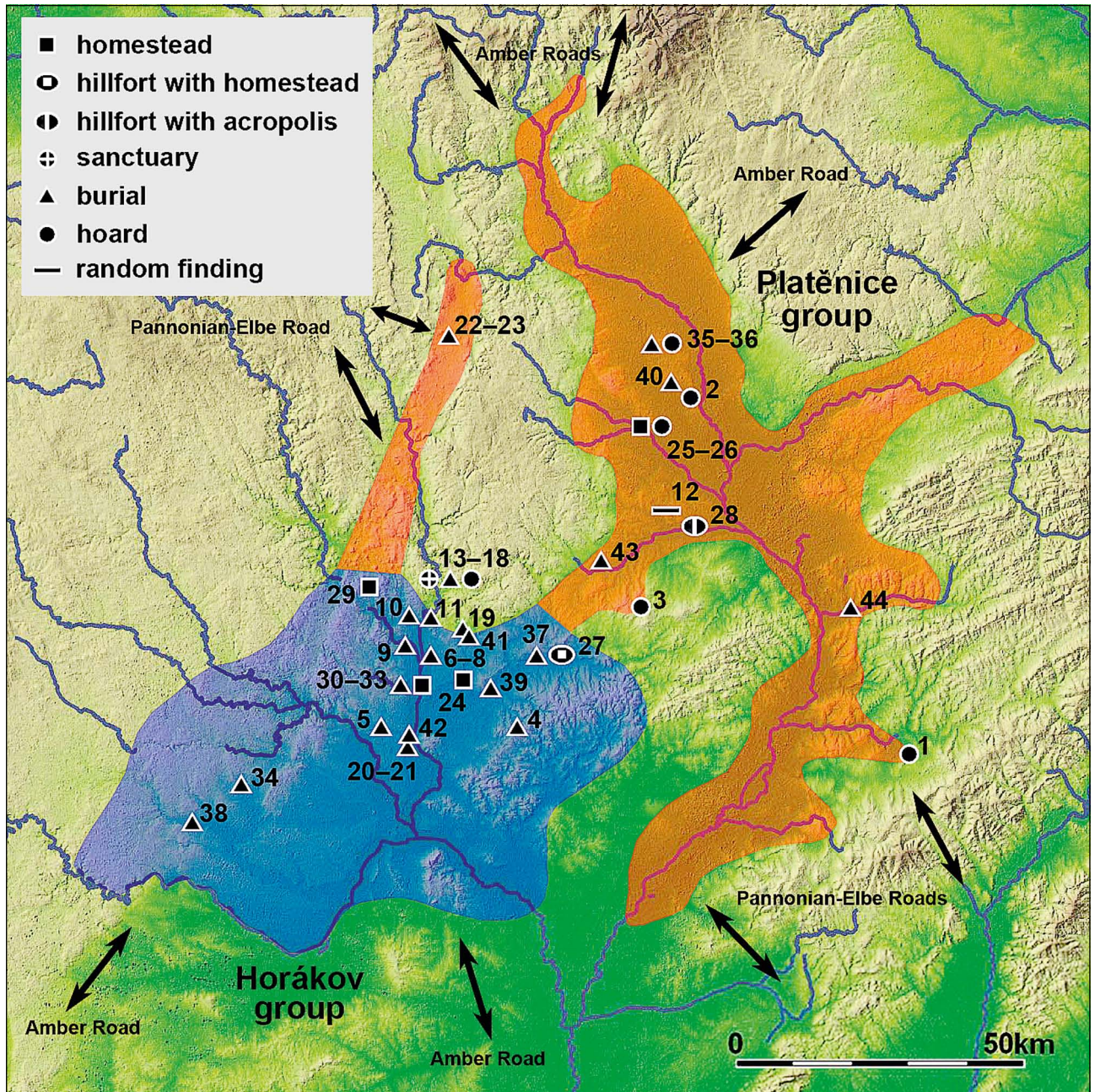

Fig. 18. Sites with male and female elites (graves, homesteads, hillforts with an acropolis, hoards, sanctuaries and luxury items/imports) Ha C2-D2 in Moravia: 1. Bánov, Uherské Hradiště District (hoard); 2. Blatec – “Kocanda”, Olomouc District (hoard?); 3. Bohdalice-Pavlovice, Vyškov District (hoard); 4. Bošovice 1, Vyškov District (grave); 5. Bratčice, Brno-Rural District (grave); 6.–8. Brno-Holásky 1–3, Brno-City District (3 graves); 9. Brno-Horní Heršpice 3, Brno-City District (grave); 10. Brno-Zábrdovice 214/19, Brno-City District (grave); 11. Brno-Židenice 1, Brno-City District (grave); 12. Doloplazy, Prostějov District (copper plaque); 13.–18. Habrůvka – “Býčí skála” 1–6, Blansko District (5 graves and hoard/hoards in the sanctuary); 19. Horákov – “Hlásnice”, Brno-Rural District (grave); 20.–21. Hrušovany u Brna 1 and 2, Brno-Rural District (2 graves); 22.–23. Jevíčko A/39 and B/39, Svitavy District (2 graves); 24. Kobylnice, Brno-Rural District (homestead); 25.–26. Kralice na Hané 1 and 2, Prostějov District (homestead and hoard); 27. Křižanovice, Vyškov District (homestead at the hillfort); 28. Křenovice, Přerov District (acropolis and suburbium at the hillfort); 29. Kuřim, Brno-Rural District (homestead); 30.–33. Modřice 818, 827, 3815, Brno-Rural District (3 graves and homestead); 34. Morašice 1, Znojmo District (grave); 35.–36. Náklo 1 and 2, Olomouc District (grave /?/ and hoard); 37. Slavkov u Brna 1, Vyškov District (grave); 38. Suchohrdly – “Starý Zámek”, Znojmo District (grave); 39. Šaratice – “Kopeček”, Vyškov District (grave); 40. Ústín – “Královský kopec”, Olomouc District (grave); 41. Velatice, Brno-Rural District (grave); 42. Vojkovic 111, Brno-Rural District (grave); 43. Vyškov, Vyškov District (grave); 44. Zlín-Louky, Zlín District (grave) (compiled by M. Golec).

Obr. 18. Lokality s mužskými a ženskými elitami (hroby, dvorce, hradiště s akropolí, depoty, svatyně a luxusní předměty/importy) Ha C2-D2 na Moravě: 1. Bánov, okr. Uherské Hradiště (depot); 2. Blatec – „Kocanda“, okr. Olomouc (depot?); 3. Bohdalice-Pavlovice, okr. Vyškov (depot); 4. Bošovice 1, okr. Vyškov (hrob); 5. Bratčice, okr. Brno-venkov (hrob); 6.–8. Brno-Holásky 1–3, okr. Brno-město (3 hroby); 9. Brno-Horní Heršpice 3, okr. Brno-město (hrob); 10. Brno-Zábrdovice 214/19, okr. Brno-město (hrob); 11. Brno-Židenice 1, okr. Brno-město (hrob); 12. Doloplazy, okr. Prostějov (měděná plaketa); 13.–18. Habrůvka – „Býčí skála“ 1–6, okr. Blansko (5 hrobů a depot/depoty ve svatyni); 19. Horákov – „Hlásnice“, okr. Brno-venkov (hrob); 20.–21. Hrušovany u Brna 1 a 2, okr. Brno-venkov (2 hroby); 22.–23. Jevíčko A/39 a B/39, okr. Svitavy (2 hroby); 24. Kobylnice, okr. Brno-venkov (dvorec); 25.–26. Kralice na Hané 1 a 2, okr. Prostějov (dvorec na hradišti); 27. Křižanovice, okr. Vyškov (dvorec na hradišti); 28. Křenovice, okr. Přerov (akropole a suburbium na hradišti); 29. Kuřim, okr. Brno-venkov (dvorec); 30.–33. Modřice 818, 827, 3815, okr. Brno-venkov (3 hroby a dvorec); 34. Morašice 1, okr. Znojmo (hrob); 35.–36. Náklo 1 a 2, okr. Olomouc (hrob /?/ a depot); 37. Slavkov u Brna 1, okr. Vyškov (hrob); 38. Suchohrdly – „Starý Zámek“, okr. Znojmo (hrob); 39. Šaratice – „Kopeček“, okr. Vyškov (hrob); 40. Ústín – „Královský kopec“, okr. Olomouc (hrob); 41. Velatice, okr. Brno-venkov (hrob); 42. Vojkovic 111, okr. Brno-venkov (hrob); 43. Vyškov, okr. Vyškov (hrob); 44. Zlín-Louky, okr. Zlín (hrob) (sestavil M. Golec).

referential social model, the Horákov and Platěnice groups in Ha D1–D2-earlier (conclusion of the 7th and 1st half of the 6th century B.C.) reached the pre-Great Moravian period of the 8th and 1st third of the 9th century, but they did not reach the Great Moravian period from the 2nd third of the 9th century.

The violent interruption of the centralization processes in Moravia took place approximately in the middle of the 6th century B.C. (Ha D2-earlier, Parzinger 7a) with the penetration of cultures, which used items of the so-called eastern type, especially Vekezug culture (GOLEC – ČERMÁKOVÁ – FOJTÍK 2016; BARTÍK et al. 2018). The crucial trade in amber fell apart because of the disintegration of the trade network, dependent on the social ties of the elites in Moravia, and the Amber Road from Poland to Austria was transferred from Moravia about 200 km further west to Bohemia in the levels Ha D2-later (Parzinger 7b/c) – LT A (CHYTRÁČEK et al. 2017a, Abb. 1, 3; 2017b, obr. 12, 16).

Immovable cases of the elites Ha C2–D2 (obr. 18): 1. homestead (Kobylnice, Kralice na Hané 2, Kuřim, Modřice); 2. homestead at the hillfort (Křižanovice) or separated acropolis and suburbium at the hillfort (Křenovice); 3. large tumulus mounds of a \varnothing of 20–80 m (Brno-Holásky 1–3, Horákov – „Hlásnica“, Morašice 1, Suchohrdly – „Starý Zámek“, Šaratice – „Kopeček“, Ústín – „Královský kopec“, Vyškov); 4. cave sanctuary (Habrůvka – „Býčí skála“); 4. grave chamber/pit of lengths from 3.5 to 6.5 m (Bratčice, Brno-Holásky 1 and 2, Brno-Horní Heršpice 3, Hrušovany u Brna 1 and 2, Jevíčko A/39, Modřice 827, 3815, Morašice 1, Suchohrdly – „Starý Zámek“, Velatice); 5. stone construction architecture with a chamber more than 3.5 m (Jevíčko A/39 and B/39, Morašice 1, Velatice).

Moveable cases of the male elites Ha C2–D2 (Fig. 20): 1. four-wheeled wagon (Blatec – „Kocanda“, Bratčice, Brno-Holásky 1 and 2, Brno-Horní Heršpice 3, Habrůvka – „Býčí skála“ 6, Hrušovany u Brna 1, Modřice 3815); 2. jho (Brno-Holásky 2, Horákov – „Hlásnica“, Hrušovany u Brna 1, Modřice 3815); 3. iron sword (Brno-Holásky 1, Brno-Horní Heršpice 3, Morašice 1?, Zlín-Louky); 4. iron/bi-metallic dagger (Bošovice, Habrůvka – „Býčí skála“ 5 and unknown context); 5. bronze helm (Habrůvka – „Býčí skála“ 6); 6. bronze vessels (Bratčice, Brno-Holásky 1 and 2, Horákov – „Hlásnica“, Habrůvka – „Býčí skála“ 6, Jevíčko B/39, Kralice na Hané 1, Morašice 1, Náklo 2);²⁰ 7. iron spit (Bratčice, Brno-Holásky 2, Horákov – „Hlásnica“, Kralice na Hané 1); 8. iron pot hook (Kralice na Hané 1).²¹

Moveable cases of female elites Ha C2–D2 (Fig. 20): 1. four-wheeled wagon (Brno-Holásky 1, Modřice 3815); 2. yoke (Brno-Holásky 1, Horákov – „Hlásnica“, Hrušovany u Brna 1, Modřice 3815); 3. amber collection of 1,000 pcs (Bánov, Habrůvka – „Býčí skála“ unknown context); 4. glass collection of 1,000 pcs (Habrůvka – „Býčí skála“ unknown context); 5. compound belt (Bohdalice-Pavlovice, Brno-Zábrdovice 214/19, Brno-Židenice 1, Habrůvka – „Býčí skála“ 1, Modřice 818, Slavkov u Brna 1,

došlo v 8. a 9. století při formování a existenci Velké Moravy a vstupu Moravy do stupně státu v 11. století (MACHÁČEK 2005, 131–132). Horákovská a platěnická skupina v Ha D1–D2-starší (závěr 7. a 1. polovina 6. století př. Kr.) dospěly v porovnání s tímto referenčním společenským modelem do předvelkomoravského období 8. a 1. třetiny 9. století, ale velkomoravského období od 2. třetiny 9. století již nedosáhly.

Násilné přerušování centralizačních procesů na Moravě proběhlo přibližně v polovině 6. století př. Kr. (Ha D2-starší, Parzinger 7a) pronikáním kultur, které užívaly předměty tzv. východního typu, zejména vekezugské kultury (GOLEC – ČERMÁKOVÁ – FOJTÍK 2016; BARTÍK et al. 2018). Klíčový obchod s jantarem se díky rozvrácení obchodní sítě, závislé na sociálních vztazích elit na Moravě, rozpadl a jantarová stezka z Polska do Rakouska byla ve stupních Ha D2-mladší (Parzinger 7b/c) – LT A přeložena z Moravy asi 200 km západněji do Čech (CHYTRÁČEK et al. 2017a, Abb. 1, 3; 2017b, obr. 12, 16).

Nemovitě případy elit Ha C2–D2 (obr. 19): 1. dvorec (Kobylnice, Kralice na Hané 2, Kuřim, Modřice); 2. dvorec na hradě (Křižanovice) nebo oddělená akropole a suburbium na hradě (Křenovice); 3. rozměrný tumulus mohyly o \varnothing 20–80 m (Brno-Holásky 1–3, Horákov – „Hlásnica“, Morašice 1, Suchohrdly – „Starý Zámek“, Šaratice – „Kopeček“, Ústín – „Královský kopec“, Vyškov); 4. jeskynní svatyně (Habrůvka – „Býčí skála“); 4. hrobová komora/jáma délky od 3,5 do 6,5 m (Bratčice, Brno-Holásky 1 a 2, Brno-Horní Heršpice 3, Hrušovany u Brna 1 a 2, Jevíčko A/39, Modřice 827, 3815, Morašice 1, Suchohrdly – „Starý Zámek“, Velatice); 5. kamenná stavební architektura u komory nad 3,5 m (Jevíčko A/39 a B/39, Morašice 1, Velatice).

Movité případy mužských elit Ha C2–D2 (obr. 20): 1. čtyřkolový vůz (Blatec – „Kocanda“, Bratčice, Brno-Holásky 1 a 2, Brno-Horní Heršpice 3, Habrůvka – „Býčí skála“ 6, Hrušovany u Brna 1, Modřice 3815); 2. jho (Brno-Holásky 2, Horákov – „Hlásnica“, Hrušovany u Brna 1, Modřice 3815); 3. železný meč (Brno-Holásky 1, Brno-Horní Heršpice 3, Morašice 1?, Zlín-Louky); 4. železná/bimetalická dýka (Bošovice 1, Habrůvka – „Býčí skála“ 5 a neznámý kontext); 5. bronzová helma (Habrůvka – „Býčí skála“ 6); 6. bronzová nádoba (Bratčice, Brno-Holásky 1 a 2, Horákov – „Hlásnica“, Habrůvka – „Býčí skála“ 6, Jevíčko B/39, Kralice na Hané 1, Morašice 1, Náklo 2);²⁰ 7. železný rožeň (Bratčice, Brno-Holásky 2, Horákov – „Hlásnica“, Kralice na Hané 1); 8. železný závěs na kotel (Kralice na Hané 1).²¹

Movité případy ženských elit Ha C2–D2 (obr. 20): 1. čtyřkolový vůz (Brno-Holásky 1, Modřice 3815); 2. jho (Brno-Holásky 1, Horákov – „Hlásnica“, Hrušovany u Brna 1, Modřice 3815); 3. jantarový soubor 1000 ks (Bánov, Habrůvka – „Býčí skála“ neznámý kontext); 4. skleněný soubor 1000

20 From Hrušovany u Brna 1, there is a bronze handle, originally applied on a wooden vessel, forming a cup (KOS 2011, obr. 3:20). A wooden bowl was decorated by an iron attaché with bulls' horns from the grave from Bratčice (GOLEC 2005, tab. 68:28).

21 Significant items of the Hallstatt period on the edge of luxury were also: 1. drinking horns – Dobruška, Přerov District (NEKVASIL 1993, obr. 246:1); perhaps the so-called sceptre from Habrůvka – „Býčí skála“, Blansko District (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 21:226–227); Popovice 1, Brno-Rural District (STEGMANN–RAJTÁR 1992a, Taf. 54:1); 2. bronze zoomorphic sculpture – a horse from Brno-Obřany 6, incorrectly dated already to Ha B, Brno-City District (ADÁMEK 1961, 83, tab. CXVIII:1; SALAŠ 1993, obr. 185); purposely broken bull from Habrůvka – „Býčí skála“ (Fig. 9:2; NEKVASIL 1993, obr. 241:1; PODBORSKÝ 1993, obr. 249:2; PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 41:369); purposefully broken sling of a horse without a head from Modřice 1800, Brno-Rural District (ČÍZMÁŘ – GEISLEROVÁ eds. 2006, Fig. on p. 226); sling of the so-called ram from Mohelnice, in fact perhaps a bull, Šumperk District (PODBORSKÝ 1993, obr. 249:1).

20 Z Hrušovany u Brna 1 pochází bronzové ucho, původně aplikované na dřevěnou nádobu, tvořící dohromady šálek (KOS 2011, obr. 3:20). Dřevěnou misku zdobila železná ataše s býčími rohy z hrobu z Bratčice (GOLEC 2005, tab. 68:28).

21 Významnými předměty doby halštatské stojícími na hranici luxusu byly také: 1. picí rohy – Dobruška, okr. Přerov (NEKVASIL 1993, obr. 246:1); asi tzv. žezlo z Habrůvky – „Býčí skály“, okr. Blansko (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 21:226–227); Popovice 1, okr. Brno-venkov (STEGMANN–RAJTÁR 1992a, Taf. 54:1); 2. bronzová zoomorfická plastika – kůň z Brna-Obřan 6, nesprávně datovaný již do Ha B, okr. Brno-město (ADÁMEK 1961, 83, tab. CXVIII:1; SALAŠ 1993, obr. 185); záměrně rozlomený býk z Habrůvky – „Býčí skály“ (obr. 9:2; NEKVASIL 1993, obr. 241:1; PODBORSKÝ 1993, obr. 249:2; PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995, Taf. 41:369); záměrně rozlomený závěsek koně bez hlavy z Modřic 1800, okr. Brno-venkov (ČÍZMÁŘ – GEISLEROVÁ eds. 2006, obr. na str. 226); závěsek tzv. berana z Mohelnice, ve skutečnosti asi býka, okr. Šumperk (PODBORSKÝ 1993, obr. 249:1).

	Site	Context	Group	Dating	Diameter of the mound	Dimension of the chamber	Area of the chamber	Main funeral	Additional funeral
4	Bošovice 1	grave	Hg	Ha D1	x				
5	Bratčice	grave	Hg	Ha D1		5,3x4,6m	24,38m ²	male skeleton	female cremation
6	Brno-Holásky 1	grave	Hg	Ha C2	70m	5,3x5,3m	27,83m ²	male and female sk.	
7	Brno-Holásky 2	grave	Hg	Ha C2	70m	5x5m	25m ²	male skeleton	
8	Brno-Holásky 3	grave	Hg	Ha C2	70m				
9	Brno-Horní Heršpice 3	grave	Hg	Ha C2		5,5x4,8m	26,4m ²	male skeleton	
10	Brno-Zábrdovice 214/19	grave	Hg	Ha D1				2 female skeletons	male cremation
11	Brno-Židenice 1	grave	Hg	Ha D1				female skeleton	
13	Habrůvka – "Býčí skála" 1	grave in sanctuary	Hg	Ha D1–2				female skeleton	
14	Habrůvka – "Býčí skála" 2	grave in sanctuary	Hg	Ha D1–2				female skeleton	
15	Habrůvka – "Býčí skála" 3	grave in sanctuary	Hg	Ha D1–2				female skeleton	
16	Habrůvka – "Býčí skála" 4	grave in sanctuary	Hg	Ha D1–2				female skeleton	
17	Habrůvka – "Býčí skála" 5	grave in sanctuary	Hg	Ha D1–2				male skeleton	
19	Horákov – "Hlásnica"	grave	Hg	Ha C2	x			male skeleton?	female cremation
20	Hrušovany u Brna 1	grave	Hg	Ha C1–2		5,5x4m	22m ²	male skeleton	
21	Hrušovany u Brna 2	grave	Hg	Ha C1–2		4x3m	12m ²	male skeleton	
22	Jevíčko A/39	grave	Pg	Ha D1	x	4,5x4,3m	19,35m ²	cremation	
23	Jevíčko B/39	grave	Pg	Ha D2	x	3,3x3,3m	10,89m ²	cremation	
30	Modřice 818	grave	Hg	Ha D1		2,9x2,1m	5,96m ²	female skeleton	
31	Modřice 827	grave	Hg	Ha C–D		4,2x3,8m	15,96m ²	female skeleton	cremation and skull
32	Modřice 3815	grave	Hg	Ha C2		6x4m	24m ²	male and female sk.	cremation
34	Morašice 1	grave	Hg	Ha C2	50m	6,5x6,2m	40,3m ²	male?	female?
35	Náklo 1 (?)	grave	Pg	?	x				
37	Slavkov u Brna 1	grave	Hg	Ha D1		3x1,9m	5,5m ²	female skeleton	cremation
38	Suchohrdly – "St. Zámky" 1	grave	Hg	Ha C2	22m	5,5x5,5m	30,25m ²	male skeleton	female cremation
39	Šaratice – "Kopeček"	grave	Hg	Ha C–D	x				
40	Ústín – "Královský kopec"	grave	Pg	Ha C–D	40m				
41	Velatice	grave	Hg	Ha C–D		6x5,5m	33m ²	cremation	
42	Vojkovice 111	grave	Hg	Ha D1		2,2x1,8m	3,85m ²	female skeleton	cremation
43	Vyškov	grave	Pg	Ha C–D	80m				
44	Zlín-Louky	grave	Pg	Ha C2	x			cremation	
1	Bánov	hoard	Pg	Ha D1					
2	Blatec – "Kocanda"	hoard?	Pg	Ha D1–2					
3	Bohdalice-Pavlovice	hoard	Pg	Ha D1					
18	Habrůvka – "Býčí skála" 6	hoard/s?	Pg	Ha D1–2					
25	Kralice na Hané 1	hoard	Pg	Ha D1					
36	Náklo 2	hoard	Pg	Ha D1					
24	Kobylnice	homestead	Hg	Ha C2/D1					
26	Kralice na Hané 2	homestead	Pg	Ha C2/D1					
27	Křižanovice	homestead on hillfort	Hg	Ha D1–2					
28	Křenovice	hillfort with acropolis	Pg	Ha D1–2					
29	Kuřim	homestead	Hg	Ha C2/D1					
33	Modřice	homestead	Hg	Ha C2/D1					
12	Doloplazy	random find	Pg	7 th c. BC					

Fig. 19: Overview of all of the manifestations of the elites in graves, hoards, at homesteads, hillforts and in random finds in the Horákov (Hg) and Platěnice (Pg) groups in Moravia in Ha C2–D2-earlier (compiled M. Golec).

Obr. 19: Přehled všech projevů elit v hrobech, depotech, na dvorcích, hradištích a v náhodných nálezích v horákovské (Hg) a platěnické (Pg) skupině na Moravě v Ha C2–D2-starší (sestavil M. Golec).

Vojkovice 111); 6. burial shroud with bronze circles (Modřice 827); 7. gold earring/hairring (Brno-Holásky 1, Habrůvka – “Býčí skála” 3–4 and unknown contexts, Horákov – “Hlásnica”); 8. gold bracelet (Habrůvka – “Býčí skála” unknown context), 9. gold ring (Habrůvka – “Býčí skála” 2 and unknown contexts, Jevíčko A/39 and B/39).

Gender unclear moveable cases of the elite Ha C2–D2: 1. copper plaque with (pre)situla art (Doloplazy).

The moveable items indicating the elites are (Fig. 20): 1. items that are luxury, unique, little represented; 2. items indicating import; 3. items indicating a specialized craft, combining various materials, comprised of pieces; 4. items deposited in contexts of other magnate indicators. Such moveable manifestations of the elites were often deposited along with other items, which we do not include in the category of luxury/imports (Fig. 20). We find them also in the contexts of the higher middle class social group (Fig. 23). They are horse's harness, spears, axes, smaller collections (tens to hundreds of pcs) of amber and glass beads, belts, clasps, needles, bracelets and pendants.

ks (Habrůvka – „Býčí skála“ neznámý kontext); 5. skládaný opasek (Bohdalice-Pavlovice, Brno-Zábrdovice 214/19, Brno-Židenice 1, Habrůvka – „Býčí skála“ 1, Modřice 818, Slavkov u Brna 1, Vojkovice 111); 6. pohřební rubáš s bronzovými kroužky (Modřice 827); 7. zlatá náušnice/záušnice (Brno-Holásky 1, Habrůvka – „Býčí skála“ 3–4 a neznámé kontexty, Horákov – „Hlásnica“); 8. zlatý náramek (Habrůvka – „Býčí skála“ neznámý kontext), 9. zlatý prsten (Habrůvka – „Býčí skála“ 2 a neznámé kontexty, Jevíčko A/39 a B/39).

Genderově nejasné movité případy elit Ha C2–D2: 1. měděná plaketa s (před)situlovým uměním (Doloplazy).

Movité předměty indikující elity jsou (obr. 20): 1. předměty luxusní, unikátní, málo zastoupené; 2. předměty indikující import; 3. předměty indikující specializované řemeslo, kombinující různé materiály, skládané z dílů; 4. předměty uložené v kontextech jiných velmožských indikátorů. Takové movité projevy elit byly často ukládány společně s jinými předměty, které do kategorie luxus/importy neřadíme (obr. 20). Nacházíme je i v kontextech vyšší střední sociální skupiny (obr. 23). Jde o koňský postroj, kopí, sekery, menší kolekce (desítky až stovky ks) jantarových a skleněných korálků, opasky, spony, Jehlice, náramky a závěsky.

Site	Wagon	Yoke	Iron or bronze sword/dagger	Bronze helmet	Bronze vessel	Bronze bowl w. wide rim	Bronze ladle	Bronze situla	Bronze cup	Bronze bowl	Bronze ziste	Bronze situla Kurd	Bronze kettle w. cross attach	Bronze sieve	Bronze vessel w. decoration	Copper plaque w. decoration	Iron spit	Iron pot hook over fire	Compound belt	Glass set 1000 pcs.	Amber set 1000 pcs.	Grave-clothes with bronze	Gold earring	Gold bracelet	Gold ring	Iron spear	Bronze or iron axe	Bronze or iron horse bit	Bronze or iron horse gear	Amber head pin or big bead	Total (luxus and other ware)	
4 Bošovice 1			1D																													1+0
5 Bratčice	1					1		1	1								1									2						5+2
6 Brno-Holásky 1	1	1S			2																		1			1	3I	x	2ahp 1bb		5+8	
7 Brno-Holásky 2	1	1			2	1										3									2		3I	x	1ahp		8+7	
8 Brno-Holásky 3																													x		0+1	
9 Brno-Horní Heršpice 3			1S																								x	x			1+2	
10 Brno-Zábrdovice 214/19																			1												1+0	
11 Brno-Židenice 1																			1												1+0	
13 Habrůvka – “Býčí skála” 1																			1												1+0	
14 Habrůvka – “Býčí skála” 2																				1						2					2+0	
15 Habrůvka – “Býčí skála” 3																															2+0	
16 Habrůvka – “Býčí skála” 4																										2					2+0	
17 Habrůvka – “Býčí skála” 5			1D																												1+0	
19 Horákov – “Hlásnica”		1			2												1									2	5I	x	1ahp		5+9	
20 Hrušovany u Brna 1	1	1																									3I	x	1bb		2+5	
21 Hrušovany u Brna 2																												x			0+1	
22 Jevíčko A/39					1																				1					1bb	2+1	
23 Jevíčko B/39																									1	1					1+1	
30 Modřice 818																			1												1+0	
31 Modřice 827																							1								1+0	
32 Modřice 3815*	1	1																								1		2I	x		2+4	
34 Morašice 1			1S?		2	1																							x		4+1	
35 Náklo 1 (?)			S?																												?	
37 Slavkov u Brna 1																			1												1+0	
38 Suchohrdly – “St. Zámek” 1																															0+1	
40 Ústín – “Královský kopec”																											1B				0+1	
42 Vojkovice 111																			1												1+0	
44 Zlín-Louky			1S																												1+0	
1 Bánov																					1+						1I				1+1	
2 Blatec – “Kocanda”		1																													1+0	
3 Bohdalice-Pavlovice																			1												1+0	
18 Habrůvka – “Býčí skála” 6**	3	1	1				3			4	1–2	1	1	1				1+	2	4+			4	2	6	2	10I		x		36+13	
25 Kralice na Hané 1						3		1	3								2	1													10+0	
36 Náklo 2							8			1																					9+0	
12 Doloplazy																1															1+0	

Fig. 20: Luxury moveable items/imports of the elites and other prestigious items in graves, hoards and random finds in Moravia in Ha C2–D2-earlier. *The inventory of the grave Modřice 3815 has not yet been published; **Habrůvka – “Býčí skála” 6 are luxury items/imports and other prestigious items, which come from the cave sanctuary and cannot be attributed to the graves. They could belong to the graves or be a hoard/hoards (compiled M. Golec).

Obr. 20: Luxusní movité předměty/importy elit a další prestižní předměty v hrobech, depotech a náhodných nálezích na Moravě v Ha C2–D2-starší. *Inventář hrobu Modřice 3815 ještě nebyl publikován; **Habrůvka – „Býčí skála“ 6 jsou luxusní předměty/importy a jiné prestižní předměty, které pocházejí z jeskynní svatyně a nelze je přiřadit k hrobům. Mohly patřit k hrobům, nebo šlo o depot/depoty (sestavil M. Golec).

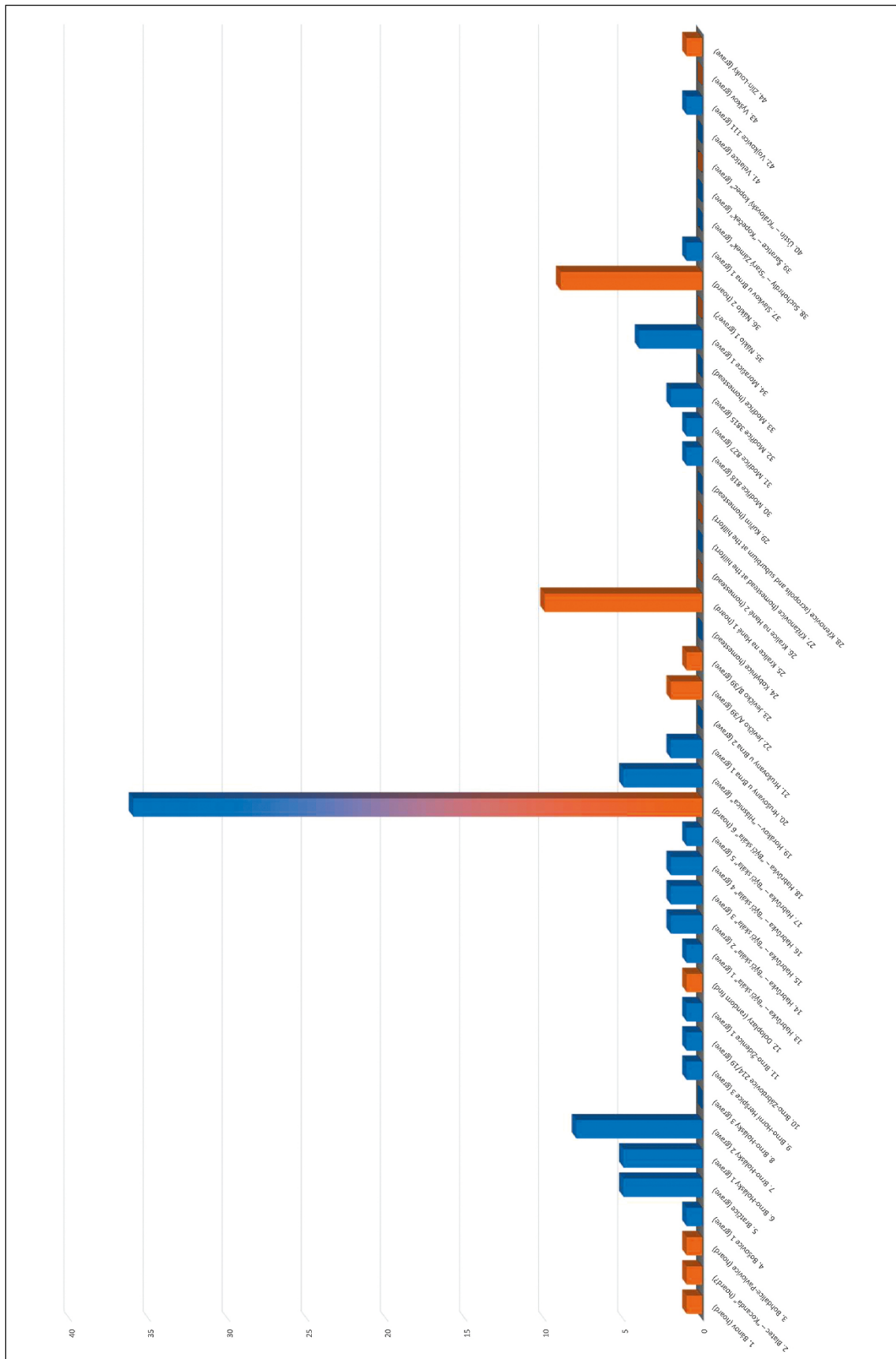

Fig. 21: Overview of the moveable finds (110 cases) in Ha C2-D2-earlier from Moravia. The height of the column indicates the number of moveable finds defined as luxury/imports. Blue – Horákov group, orange – Platěnická group. 40% (44 cases) comes from cave sanctuary Habrůvka – “Býčí skála”, culturally belonging to the Horákov and Platěnická groups (compiled by M. Golec and Z. Mírová).
 Obr. 21: Přehled movitých nálezů (110 případů) v Ha C2-D2-starší z Moravy. Výška sloupce ukazuje počet movitých nálezů definovaných jako luxus/importy. Modrá – horákovská skupina, oranžová – platěnická skupina. 40% (44 případů) pochází z jeskynní svatyně Habrůvka – „Býčí skála“, kulturně náležející do horákovské i platěnické skupiny (sestavili M. Golec a Z. Mírová).

10. BURIAL GROUND/BURIAL COMPLEX OF BRNO-HOLÁSKY – CHRVICE IN THE BRNO SUBGROUP OF THE HORÁKOV GROUP

A revision of the graves H1–H4 proved new facts. It is an examined part of the burial ground/mound burial with the presence of three magnate mounds H1–H3 of a \varnothing of 70 m on each site (Fig. 2). Such connections were not known about this site before, but approximately 0.5 km away, not destroyed by the quarry, with great likelihood the magnate mound Chrlice 1 of today's \varnothing of 50 m indicates that it is not one burial ground but rather a *burial complex of larger size with the representation of the elites of Ha C2 of the Horákov group*. An important aspect of this complex is the fact that besides the three magnate mounds also the grave of the middle social class H4 has been investigated (Fig. 8). Thanks to that, we can judge this site not as a place of the separation of magnate mounds in the landscape but as a burial ground/burial complex of likely all three social classes (Fig. 23): 1. magnate class – mounds of a \varnothing of 20–80 m with large chambers of a length of the sides of 3.5–6.5 m, with luxury/imports and numerous non-ceramic items; 2a. upper middle class – mounds of a \varnothing to 20 m, chamber graves of a length of sides of 2–3.5 m, with the absence of luxury/imports and with numerous non-ceramic items; 2b. lower middle class – chamber graves of a length of sides less than 2 m, exceptionally with non-ceramic items or entirely without them; 3. the lowest class – pit graves, absence of chambers, only with exceptions do they have just ceramic (modified from GOLEC 2005, 411–419). The unanswered question is whether graves of lowest class were also present, which can be predicted based on our knowledge of the Horákov group in the Brno District. We also do not know whether grave H4 was place outside the mantle of the mound H3 or was placed under it. We do not yet know of such customs from the Horákov group. We know of two chambers under one mound tumulus only from the Platěnice group from the site Ústín – “Královský kopec”. That the magnate mounds/graves of the Horákov group are components of burial grounds and not so-called solitary mounds is confirmed by other sites from the Brno District (the Brno subgroup of the Horákov group; PODBORSKÝ 1980, 96, 119, obr. 18; GOLEC 2005, tab. 3). A similar situation was confirmed at the nearby burial ground in Brno-Horní Heršpice with 6 graves. The magnate grave of the man from Brno-Horní Heršpice 3 lay among three chamber graves of the middle class and two graves of the lowest class (GOLEC 2005, tab. 278). Another case is the magnate grave of a woman from Brno-Zábrdovice 214/19, which lay next to 18 graves of the lowest class (GOLEC 2005, tab. 275). Similarly, also the magnate grave of the woman from Brno-Židenice lay in the vicinity of 1 chamber grave of the middle class and 3 graves of the lowest class (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 14). We know an identical situation also from nearby Modřice (unpublished, largest burial ground/burial complex of the Horákov group with ca 100 graves), where three magnat graves 818, 827 and 3815 lay among tens of graves of the middle and lower classes (KOS 2004, 271–272; GOLEC 2005, tab. 277; KOS – PŘICHYSTAL 2013, 84, 92). The magnate grave of the woman from Vojkovic 111 identically lay on the burial grounds with another 18 chamber graves of the middle class and 2 graves of the lowest class (GOLEC

10. POHŘEBIŠTĚ/POHŘEBNÍ AREÁL BRNO-HOLÁSKY – CHRVICE V BRNĚNSKÉ PODSKUPINĚ HORÁKOVSKÉ SKUPINY

Revize hrobů H1–H4 prokázala nové skutečnosti. Jde o prozkoumanou část pohřebiště/mohylníku s přítomností tří velmožských mohyl H1–H3 o \varnothing 70 m na jednom místě (obr. 2). Takové souvislosti nebyly doposud o této lokalitě známé. Přibližně 0,5 km vzdálená, lomem nezničená, s velkou pravděpodobností velmožská mohyla Chrlice 1 o dnešním \varnothing 50 m však naznačuje, že nejde o jedno pohřebiště, ale spíše o *pohřební areál většího rozsahu se zastoupením elit Ha C2 horákovské skupiny*. Důležitým aspektem tohoto areálu je fakt, že vedle tří velmožských mohyl byl prozkoumán také hrob střední společenské vrstvy H4 (obr. 8). Díky němu můžeme tuto lokalitu posoudit nikoliv jako místo separace velmožských mohyl v krajině, ale jako pohřebiště/pohřební areál pravděpodobně všech tří společenských vrstev (obr. 23): 1. velmožská vrstva – mohyly o \varnothing 20–80 m s rozměrnými komorami délky stran 3,5–6,5 m, s luxusem/importy a četnými nekeramickými předměty; 2a. vyšší střední vrstva – mohyly o \varnothing do 20 m, komorové hroby délky stran 2–3,5 m, s absencí luxusu/importů a s četnými nekeramickými předměty; 2b. nižší střední vrstva – komorové hroby délky stran pod 2 m, výjimečně s nekeramickými předměty nebo zcela bez nich; 3. nejnižší vrstva – jamkové hroby, absence komory, až na výjimky pouze s keramikou (modifikováno z GOLEC 2005, 411–419). Nezodpovězenou otázkou je, zda byly přítomny také hroby nejnižší vrstvy, což lze na základě našich znalostí o pohřbívání horákovské skupiny na Brněnsku predikovat. Dále také nevíme, zda hrob H4 byl umístěn mimo plášť mohyly H3, anebo byl uložen pod ní. Takové zvyky zatím z horákovské skupiny neznáme. Dvě komory pod jedním mohylovým tumulem známe pouze z platěnické skupiny z lokality Ústín – „Královský kopec“. To, že velmožské mohyly/hroby horákovské skupiny jsou součástí pohřebiště a nejsou tzv. solitérními mohylami, potvrzují další lokality z Brněnska (brněnská podskupina horákovské skupiny; PODBORSKÝ 1980, 96, 119, obr. 18; GOLEC 2005, tab. 3). Obdobná situace byla potvrzena na blízkém pohřebišti v Brně-Horních Heršpicích se 6 hroby. Velmožský hrob muže z Brna-Horních Heršpic 3 ležel mezi 3 komorovými hrobystřední vrstvy a 2 hroby nejnižší vrstvy (GOLEC 2005, tab. 278). Dalším případem je velmožský hrob ženy z Brna-Zábrdovic 214/19, který ležel vedle 18 hrobů nejnižší vrstvy (GOLEC 2005, tab. 275). Obdobně i velmožský hrob ženy z Brna-Židenic ležel v blízkosti 1 komorového hrobu střední vrstvy a 3 hrobů nejnižší vrstvy (STEGMANN-RAJTÁR 1992a, 14). Identickou situaci známe také z nedalekých Modřic (nepublikované největší pohřebiště/pohřební areál horákovské skupiny s cca 100 hroby), kde tři velmožské hroby 818, 827 a 3815 ležely mezi desítkami hrobů střední i nejnižší vrstvy (KOS 2004, 271–272; GOLEC 2005, tab. 277; KOS – PŘICHYSTAL 2013, 84, 92). Identicky také velmožský hrob ženy z Vojkovic 111 ležel na pohřebišti s dalšími 18 komorovými

2005, tab. 276). The male graves from Hrušovany u Brna 1 and 2 similarly lay next to 1 grave of the lowest class (KOS 2011, 173; KOS – PŘICHYSTAL 2013, 88). The magnate graves of men and women meet in one site exceptionally. We record them in Modřice (KOS – PŘICHYSTAL 2013, 85, Fig. on p. 92), where 2 graves of women 818 and 827 and the joint grave of a man and woman 3815 were found. A similar situation also occurred in Brno-Holásky, where the grave of man H2 was placed next to the joint grave of a man and woman H1. The graves of men and women in one site was provided by the cave burial grounds (a subcomponent of the cave sanctuary) Habrůvka – „Býčí skála“, where at least 4 graves of women and 1 grave of a man with personal items indicating the status of magnates were in the entry hall of the cave (GOLEC 2017, 144, Fig. 68).

hroby střední vrstvy a 2 hroby nejnižší vrstvy (GOLEC 2005, tab. 276). Obdobně mužské hroby z Hrušovany u Brna 1 a 2 ležely vedle 1 hrobu nejnižší vrstvy (KOS 2011, 173; KOS – PŘICHYSTAL 2013, 88). Velmožské hroby mužů a žen se na jedné lokalitě setkají výjimečně. Evidujeme je v Modřicích (KOS – PŘICHYSTAL 2013, 85, obr. na str. 92), kde byly nalezeny 2 hroby žen 818 a 827 a společný hrob muže a ženy 3815. Podobná situace nastala i v Brně-Holáskách, kde vedle společného hrobu muže a ženy H1 byl uložen hrob muže H2. Hroby mužů a žen na jedné lokalitě poskytlo jeskynní pohřebiště (podsoučást jeskynní svatyně) Habrůvka – „Býčí skála“, kde byly ve vstupní hale jeskyně min. 4 hroby žen a 1 hrob muže s osobními předměty indikujícími status velmožů (GOLEC 2017, 144, Fig. 68).

11. POSITION OF THE MORAVIAN HALLSTATT ELITES IN WEST HALLSTATT AND EAST HALLSTATT CULTURES

Hallstatt graves of the elites from Moravia have not yet been compared with other areas on the part of Czech authors. Some foreign authors undertook that but only with selected sites. The assessment of the cave sanctuary in Habrůvka – “Býčí skála” was a significant work (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995), where after the new revision we record 5 graves (GOLEC 2017, 144, Fig. 68). During the treatment of the theme of the horse’s harness the issue of the graves of magnates was also of interest to M. Trachsel and he introduced several sites from Moravia, e.g. Brno-Holásky 1 and 2 (TRACHSEL 2004, 388–401). However, with horse’s harness they are not always the graves of magnates but also the graves of the middle class.²² A comparison of the magnate graves in West Hallstatt and East Hallstatt cultures was presented in 2005, thanks to the representation of tereutics the site Horákov – “Hlásnica” was shown among the 23 wealthiest graves of Ha C (DEHN – EGG – LEHNERT 2005, Abb. 119). No Moravian grave was listed among the 26 graves from Ha D (DEHN – EGG – LEHNERT 2005, Abb. 121). The unclosed collection Habrůvka – “Býčí skála” belongs among the five sites with the most numerous representation of tereutics north of the Alps and six sites from North Italy (DEHN – EGG – LEHNERT 2005, Abb. 122). According to the representation of bronze vessels, hence the presence of luxury/imports as a reflection of the superregional political and trade contacts of the elites (Fig. 20), another four Horákov magnate graves from Moravia belong on this list. For Ha C2 (Fig. 22), they are Brno-Holásky 1 (a four-wheel wagon, 2 bronze vessels and an iron sword), Brno-Holásky 2 (four-wheeled wagon, 3 bronze vessels and 3 iron spits), Morašice 1 (1 iron sword? and 3 bronze vessels). For Ha D1, it is Bratčice (a four-wheel wagon, 4 bronze vessels and 1 iron spit). In Moravia we record for Ha C–D2-earlier a total of 13 magnate graves of men, 2 subsequent graves of a man and woman, 10 magnate graves of women and 1 of a woman with the status of a magnate is found in the male grave as a *Totenfolge* (Horákov – “Hlásnica” – cremation burial). However, other than the 4 mentioned sites, these graves do not reach the moveable furnishing of the parameters of the elites of the absolute tops of Hallstatt Europe, although they bear some of their significant signs. Ye, two Moravian hoards from the Platěnice group are among the wealthiest contexts of Hallstatt Europe, namely Náklo (9 bronze vessels) and Kralice na Hané 1 (7 bronze vessels, 2 iron spits and 1 iron pot hook).

11. POSTAVENÍ MORAVSKÝCH HALŠTATSKÝCH ELIT V ZÁPADOHALŠTATSKÉ A VÝCHODOHALŠTATSKÉ KULTUŘE

Halštatské hroby elit z Moravy nebyly doposud ze strany českých autorů s jinými oblastmi porovnány. K tomuto přistoupili někteří zahraniční autoři, ale pouze u vybraných lokalit. Významnou prací bylo vyhodnocení jeskynní svatyně v Habrůvce – „Býčí skála“ (PARZINGER – NEKVASIL – BARTH 1995), kde po nové revizi evidujeme 5 hrobů (GOLEC 2017, 144, Fig. 68). Během zpracování tematiky koňského postroje se o problematiku hrobů velmožů zajímal také M. Trachsel a uvedl některé lokality z Moravy, např. i Brno-Holásky 1 a 2 (TRACHSEL 2004, 388–401). U koňského postroje však nejde vždy o hroby velmožů, ale také o hroby střední vrstvy.²² Porovnání velmožských hrobů v západohalštatské a východohalštatské kultuře bylo představeno v roce 2005, díky zastoupení tereutiky byla mezi 23 nejbohatšími hroby Ha C uvedena lokalita Horákov – „Hlásnica“ (DEHN – EGG – LEHNERT 2005, Abb. 119). Mezi 26 hroby z Ha D nebyl uveden žádný moravský hrob (DEHN – EGG – LEHNERT 2005, Abb. 121). Mezi 5 lokalit s nejpočetnějším zastoupením tereutiky severně od Alp a 6 lokalit ze severní Itálie náleží neuzavřený soubor Habrůvka – „Býčí skála“ (DEHN – EGG – LEHNERT 2005, Abb. 122). Dle zastoupení bronzových nádob, tedy přítomnosti luxusu/importů coby odrazu nadregionálních politických a obchodních styků elit (obr. 20), do tohoto seznamu náleží další čtyři horákovské velmožské hroby z Moravy. Pro Ha C2 (obr. 22) to jsou Brno-Holásky 1 (čtyřkolový vůz, 2 bronzové nádoby a železný meč), Brno-Holásky 2 (čtyřkolový vůz, 3 bronzové nádoby a 3 železné rožně), Morašice 1 (1 železný meč? a 3 bronzové nádoby). Pro Ha D1 jsou to Bratčice (čtyřkolový vůz, 4 bronzové nádoby a 1 železný rožně). Na Moravě evidujeme v Ha C–D2-starší celkem 13 velmožských hrobů mužů, 2 následné hroby muže a ženy, 10 velmožských hrobů žen a 1 žena statusu velmožka se nachází v mužském hrobě jako *Totenfolge* (Horákov – „Hlásnica“ – žárový pohřeb). Kromě 4 uvedených lokalit však tyto hroby nedosahují movitou výbavou parametrů elit absolutních špiček halštatské Evropy, ačkoli nesou některé z jejich významných znaků. Mezi nejbohatší kontexty halštatské Evropy však náleží dva moravské depoty z platěnické skupiny, a to Náklo (9 bronzových nádob) a Kralice na Hané 1 (7 bronzových nádob, 2 železné rožně a 1 železné závěsné zařízení na kotel).

22 It is a relatively broad layer including mounds/chamber graves on the edge of the category of the elites through chamber graves with poor grave goods.

22 Jde o poměrně širokou vrstvu zahrnující mohyly/komorové hroby na hranici kategorie elit až po komorové hroby s chudou výbavou.

Site	Amphora	Situla Kurd	Handleless situla	Situla w. mov. handle	Ziste	Kettle w. cross attach.	Bowl w. wide rim	Little kettle	Ladle	Cup	Bowl	Phiale	Pyxis	Sieve	Wash-bowl	Bottle	Drinking horn
Aislingen		1				1											
Appenwir							1					1	1	1		1	
Bittelbronn							2										
Brno-Holásky 1							2										
Brno-Holásky 2							2	1									
Buchheim							2										
Côte-St.-André		1													1		
Dýšina		1					1										
Frankfurt				1								1			2		
Gilgenberg 3								1		1							
Großeibstadt 1	1						2										
Großeibstadt 14				1			1	1									
Horákov – "Hlásnica"							2										
Köngen							1	1									
Magny Lambert					1					1	1						
Mindelheim 11								1		1							
Morašice 1							2	1									
Oberwiesenacker							2										
Poiseuls		1										1					
Prague-Střešovice								1				2					
Rehling		1						1									
Slatina							1								1		
Spatzenhausen								1			1						
Švihov	1		1			1				1							
Tannheim 2					1		2	1		1							
Wehringen							2										

Fig. 22. The 26 wealthiest magnate graves with toreutics in Ha C in West Hallstatt and East Hallstatt cultures. The represented include 4 graves from Bohemia – Dýšina, Prague-Střešovice, Slatina and Švihov, and 4 graves from Moravia – Brno-Holásky 1 and 2, Horákov – "Hlásnica" and Morašice 1 (after EGG – DEHN – LEHNERT 2005, Abb. 119; supplemented by M. Golec).

Obr. 22. 26 nejbohatších velmožských hrobů s toreutikou v Ha C v západohalštatské a východohalštatské kultuře. Zastoupeny jsou 4 hroby z Čech – Dýšina, Praha-Střešovice, Slatina a Švihov, a 4 hroby z Moravy – Brno-Holásky 1 a 2, Horákov – „Hlásnica“ a Morašice 1 (podle EGG – DEHN – LEHNERT 2005, Abb. 119; doplnil M. Golec).

12. DISCUSSION AND CONCLUSION

The revision of the Hallstatt mounds from Ha C2 Brno-Holásky H1 and H2 is fundamental for the identification of the Hallstatt elites in Moravia. The graves investigated in 1925 are still the wealthiest Hallstatt graves on this territory. Their complex evaluation, however, has never taken place and as shown by the revision, only some items from two graves and only some information on the site has been published. The revision provides a complete inventory of both graves (Tab. 1–34). It further brings an unknown fact on the graves H3 and H4 and also on the site itself. Graves H1–H3 had mounds of a \varnothing of 70 m and 500 m south of them there is to this day the mound Chrlice 1 of a \varnothing of 50 m. Rather than a smaller burial ground, it was a more extensive burial complex with an as-yet unrecognized concentration of the mounds of the elites in Moravia. The presence of the grave of the middle class H4 show that the magnate mounds were not alone (they were not solitary mounds), but they were components of larger necropolises, where all three social classes 1–3 were likely represented (Fig. 23): 1. the magnate class, 2a. the upper middle class, 2b. the lower middle class, 3. the lowest class. We know the described graves belonging to classes 1, 2 or 3 together from other sites of the Brno subgroup of the Horákov group (Brno-Horní Heršpice, Brno-Zábrdovice, Brno-Židenice, Modřice, Hrušovany u Brna, Vojkovice, Habrůvka – „Býčí skála“).

It is possible to look on the magnate graves as on a collections of items, with a different and distant origin. Reflected in them are the way of life of the magnates including the network of contacts with other regions and the desire to „*be trendy*“. From H1 and H2 there come items (Fig. 24), whose marker is 1. luxuriousness, 2. distant origin. It is possible to discuss four-wheeled wagons with pieces from different areas, bronze plate-like bowls, a bronze ladle, iron sword (type Mindelheim), iron spears, iron spits, horse's harness, gold earring/hairring, bronze pin with multiple head, bronze pins with an amber head, an amber circle and bronze balls (decorations of the belt?). They are the wealthiest collections of items from Ha C2 in Moravia. Other items produced from local sources also indicate rich regional contacts. A painted drinking horn (type Ib) was transported to Brno-Holásky from the north (Central Moravia), a chert chip (Krumlov Forest I) from the west and a whetstone from the east (East Moravia).

The interest in the graves of the elites is fundamental – the graves, settlements (homesteads and hillforts with an acropolis) and luxury/imports create a triad of sources for the general study of the elites (Fig. 18–19). Precisely the graves are an important source of information on the luxury/imports, which we understand as a reflection of the political and economic ties of a superregional significance, which emphasized their political status (Fig. 24). Moravia in the Hallstatt period was a hub of long-distance routes (Fig. 18) – Amber (Silesia – Moravia – Lower Austria) and Pannonia-Labe Routes (Slovakia – Moravia – Bohemia). The work summarizes our knowledge of the elites in Moravia, both in the Horákov and Platěnice groups. We define the categories as real estate (Fig. 18; graves, homesteads, homestead at the hillfort, hillfort with an acropolis, cave sanctuary) and moveable cases of the elites (Fig. 20). With the graves, we define the parameters identifying the elites (mounds of a \varnothing of 20–80 m, chambers of a length of 3.5–6.5 m, stone architecture of the grave chambers). We present the same for the cases of moveable items (Fig. 21; 106 cases) – luxury/imports of men (four-wheeled

12. DISKUSE A ZÁVĚR

Revize halštatských mohyl z Ha C2 Brno-Holásky H1 a H2 je pro identifikaci halštatských elit na Moravě zásadní. Hroby prozkoumané v roce 1925 jsou stále nejbohatšími halštatskými hroby na tomto území. Jejich komplexní vyhodnocení však nikdy neproběhlo a jak ukázala revize, publikovány byly jen některé předměty z obou hrobů a pouze některé informace o lokalitě. Revize přináší kompletní inventáře obou hrobů (tab. 1–34). Dále přináší neznámá fakta o hrobech H3 a H4 a také o lokalitě samotné. Hroby H1–H3 měly mohyly o \varnothing 70 m a 500 m jižně od nich se dodnes nachází mohyla Chrlice 1 o \varnothing 50 m. Spíše než o menší pohřebiště jde o rozsáhlejší pohřební areál s doposud nerozpoznanou koncentrací mohyl elit na Moravě. Přítomnost hrobu střední vrstvy H4 poukazuje na fakt, že velmožské mohyly nebyly osamoceny (nešlo o solitérní mohyly), ale byly součástí větší nekropole, kde byly pravděpodobně zastoupeny všechny tři sociální vrstvy 1–3 (obr. 23): 1. velmožská vrstva, 2a. vyšší střední vrstva, 2b. nižší střední vrstva, 3. nejnižší vrstva. Popsané hroby náležejí k vrstvám 1, 2 nebo 3 známe pohromadě z dalších lokalit brněnské podskupiny horákovské skupiny (Brno-Horní Heršpice, Brno-Zábrdovice, Brno-Židenice, Modřice, Hrušovany u Brna, Vojkovice, Habrůvka – „Býčí skála“).

Na velmožské hroby lze nazírat jako na soubory předmětů, s rozdílným a vzdáleným původem. Odráží se v nich způsob života velmožů zahrnující síť kontaktů s dalšími regiony a touha „*být trendy*“. Z H1 a H2 pocházejí předměty (obr. 24), jejichž znakem je 1. luxusnost, 2. vzdálený původ. Diskutovat lze čtyřkolové vozy s díly z odlišných oblastí, bronzové talířovité mísy, bronzovou naběračku, železný meč (typ Mindelheim), železná kopí, železné rožně, koňský postroj, zlatou náušnici/záušnici, bronzové jehlice s vícenásobnou hlavicí, bronzové jehlice s jantarovou hlavicí, jantarový kroužek a bronzové koule (ozdoby opasku?). Jde o nejbohatší soubory předmětů z Ha C2 na Moravě. Rovněž další předměty vyrobené z lokálních zdrojů poukazují na bohaté regionální kontakty. Malovaný picí roh (typ Ib) byl dopraven do Brna-Holásek ze severu (střední Morava), rohovcový úštěp (Krumlovský les I) ze západu a brousek z východu (východní Morava).

Zájem o hroby elit je zásadní – hroby, sídliště (dvorce a hradiště s akropolí) a luxus/importe tvoří triádu pramenů pro obecné studium elit (obr. 18–19). Právě hroby jsou důležitým zdrojem informací o luxusu/importech, které chápeme jako odraz politických a ekonomických vztahů nadregionálního významu, jež zvýrazňovaly jejich politický status (obr. 24). Morava byla v době halštatské spojnicí dálkových komunikací (obr. 18) – jantarové (Slezsko – Morava – Dolní Rakousko) a panonsko-labské stezky (Slovensko – Morava – Čechy). Práce shrnuje naše znalosti o elitách na Moravě, a to jak v horákovské, tak i platěnické skupině. Definujeme kategorie nemovitých (obr. 19; hroby, dvorce, dvorec na hradišti, hradiště s akropolí, jeskynní svatyně) a movitých případů elit (obr. 20). U hrobů definujeme parametry identifikující elity (mohyly o \varnothing 20–80 m, komory délky 3,5–6,5 m, kamenná architektura hrobových komor). Totéž uvádíme pro případy movitých předmětů (obr. 21; 106 případů) – luxus/importy mužů

wagons, yokes, iron swords, iron/bi-metallic daggers, a bronze helm, bronze vessels, iron spits) and women (four-wheeled wagons, yokes, gold earrings/hairrings, gold bracelets, gold rings, compound belts from bronze parts, burial shroud with bronze parts, amber and glass sets with 1,000 pcs). Some types of items (Fig. 20; e.g. horse's harness, iron spears, iron axes, amber jewellery, but also clasps, pins, bracelets, pendants etc.) are not themselves proof of the elites but are often the contents of the graves of the elites. We classify the graves of Ha C2 from Brno-Holásky 1 and 2, Horákov – "Hlásnica" and Morašice 1 among the graves most richly equipped with tureutics in Hallstatt Europe (Fig. 22). For the same reasons, also the grave from Ha D1 from Bratčice is among the wealthiest graves of Ha D in Hallstatt Europe. Two very rich hoards with luxury items/imports from Náklo and Kralice na Hané 1 are also among the wealthiest European sites in this level.

(čtyřkolové vozy, jha, železné meče, železné/bimetalické dýky, bronzová helma, bronzové nádoby, železné rožně) a žen (čtyřkolové vozy, jha, zlaté náušnice/záušnice, zlaté náramky, zlaté prsteny, skládané opasky z bronzových dílů, rubáš s bronzovými díly, jantarové a skleněné soubory s 1000 ks). Některé druhy předmětů (obr. 20; např. koňský postroj, železná kopí, železné sekery, jantarové šperky, ale i spony, jehlice, náramky, závěsky ad.) nejsou samy o sobě dokladem elit, ale často jsou obsahem hrobů elit. Hroby Ha C2 z Brna-Holásek 1 a 2, Horákova – „Hlásnice“ a Morašic 1 zařazujeme mezi tureutikou nejbohatěji vybavené hroby v halštatské Evropě (obr. 22). Ze stejných důvodů náleží také hrob z Ha D1 z Bratčic mezi nejbohatší hroby Ha D v halštatské Evropě. V tomto stupni náleží mezi nejbohatší evropské lokality také dva velmi bohaté depoty s luxusními předměty/importy z Nákla a Kralic na Hané 1.

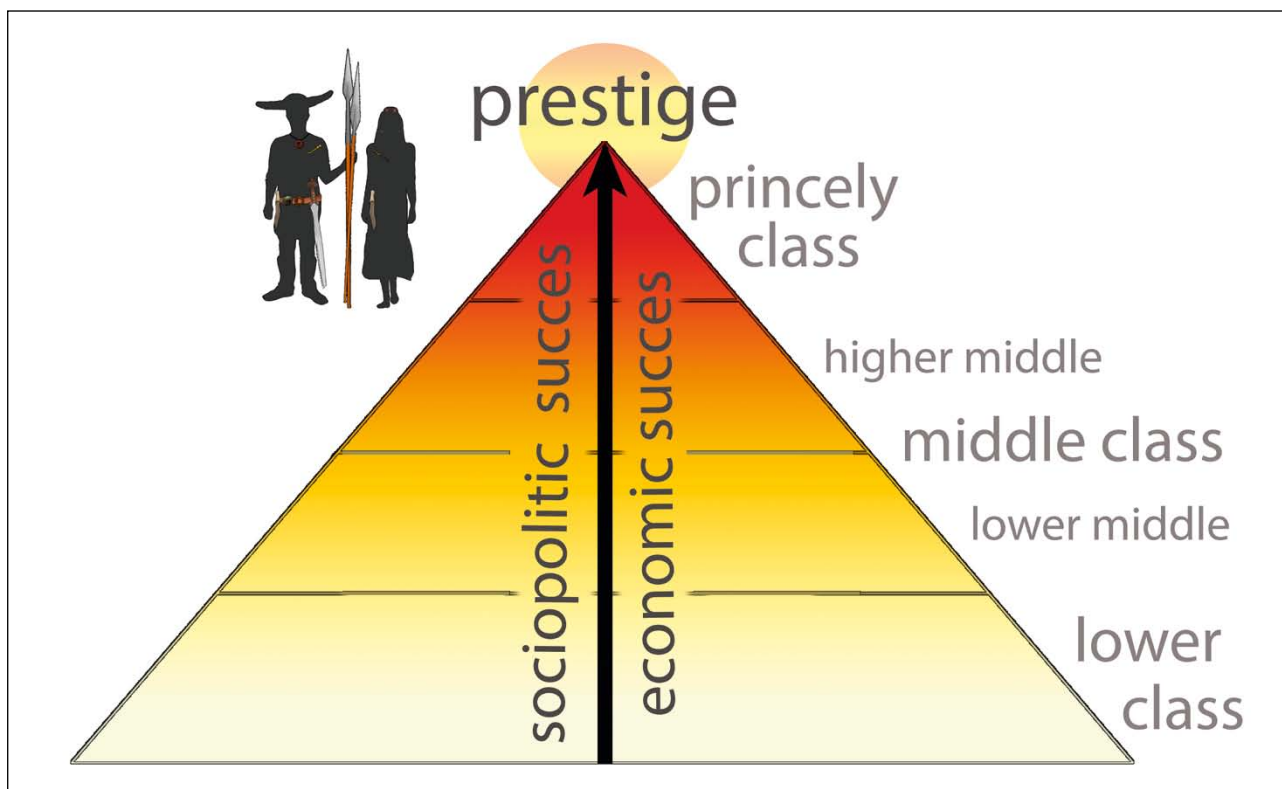

Fig. 23: Social-political and economic division of the society of the Horákov and Platěnice groups of East Hallstatt culture into three classes according to the analysis of the real estate and moveable components of the graves (design and graphic modification M. Golec and Z. Mírová).

Obr. 23: Sociálně-politické a ekonomické dělení společnosti horákovské a platěnické skupiny východohalštatské kultury do tří vrstev podle rozboru nemovitě a movité složky hrobů (návrh a grafická úprava M. Golec a Z. Mírová).

Fig. 24: Social status of the magnates from Brno-Holásky 1 and 2 were in the 7th century BC made visible by luxurious equipment/imports – wagons, horse harnesses, toreutics, spits, sword, spears, gold, amber etc. (graphic modification Z. Mírová and M. Golec).

Obr. 24: Sociální status velmožů z Brna-Holásek 1 a 2 byl v 7. století př. Kr. zviditelněn luxusní výbavou/importy – vozy, koňským postrojem, toreutikou, rožni, mečem, kopími, zlatem, jantarem ad. (grafická úprava Z. Mírová a M. Golec).

LITERATURE AND SOURCES | LITERATURA A PRAMENY

- ADÁMEK, F. 1961: Pravěké hradisko u Obřan [Prehistoric hillfort near Obřany], Monografické práce Moravského muzea v Brně, Scientiae sociales I, Brno.
- ADÁMEK, F. 1972: Halštatský pohřeb v Býčí skále [Hallstatt burial at Býčí skála], Blansko.
- BAAROVÁ, Z. 2005: Halštatské hradisko Křižanovice – „Zámeček“ [Hallstatt hillfort Křižanovice – “Zámeček”], *Pravěk NŘ* 15, Brno, 395–418.
- BAMBASOVÁ, S. in press: The results of the geophysical prospection on the Křenovice hillfort (Křenovice near Kojetín, Přerov District, CZ), *Beiträge zur Vorgeschichte Nordostbayerns*, Nürnberg.
- BARTÍK, J. et al. (Bartík, J. – Čermáková, E. – Čisťáková, V. – Čižmář, I. – Čižmář, M. – Daňhel, M. – Fojtík, P. – Frolík, J. – Golec, M. – Kalábek, M. – Klápa, O. – Knotek, P. – Komoróczy, B. – Langová, J. – Merta, T. – Musil, J. – Novák, M. – Popelka, M. – Rožnovský, D. – Řičan, D. – Sedláček, R. – Schenk, Z. – Šín, P. – Šmerda, J. – Tomešová, B. – Válek, D. – Vích, D. – Vránová, V. – Waldhauser, J. – Zeman, T.) 2018: The Vekerzug and Other Eastern Cultures in the Czech Republic, *Studia Archaeologica Brunensia* 22, Brno, 27–68.
- BENAC, A. – ČOVIĆ, B. 1957: Glasinac II, Sarajevo.
- BERGER, D. 2014: Late Bronze Age iron inlays on bronze artefacts from Central Europe, in: Pernicka, E. – Schwab, R. (Hrsg.): *Under the Volcano. Proceedings of the International Symposium on the Metallurgy of the European Iron Age (SMEIA) held in Mannheim, Germany, 20–22 April 2010*, *Forschungen zur Archäometrie und Altertumswissenschaft* 5, Rahden/Westf., 9–24.
- BOUZEK, J. 2003: Etruskové – jiní než všechny ostatní národy [Etruscans – different than all the other nations], Praha.
- BOUZEK, J. 2011: Pravěk českých zemí v evropském kontextu [Prehistory of the Czech lands in the European context], Praha.
- BRATTINGA, J. 2012: Two Bridles and a Yoke. A new study into the horse gear from the chieftain's burial of Oss, Unpublished master thesis Leiden University.
- CLAUSING, CH. 2001: Das späturnenfelderzeitliche Grab mit Pferdegeschirr von Steinkirchen, *Archäologische Denkmäler im Landkreis Deggendorf* 12, Deggendorf.
- ČERVINKA, I. L. 1902: Morava za pravěku [Moravia in Prehistory], Brno.
- ČERVINKA, I. L. 1925a: Původní dokumentace výzkumu Brna-Holásek [Original documentation of the research of Brno-Holásky], Archive of the IA CAS Brno.
- ČERVINKA, I. L. 1925b: Mohyla u Holásek [Mound at Holásky], *Lidové noviny* 33/508 (11. října 1925), Brno, 8.
- ČERVINKA, I. L. 1948: Mohyly s halštatskými hroby na „Čtvrť od Tuřan“ [Mounds with Hallstatt graves at “Čtvrť od Tuřan”], in: Červinka, I. L.: *Holásky (okr. Brno)*, *ČVMŠO* 57, Olomouc, 16–17.
- ČISŤÁKOVÁ, V. – CHYTRÁČEK, M. 2018: Stará kulturní tradice – starší doba železná [Old cultural tradition – older Iron Age], in: Militký, J. – Kysela, J. – Tisucká, M. (eds.): *Keltové. Čechy v 8. až 1. století před Kristem*, Praha, 27–63.
- ČIŽMÁŘ, M. 2004: *Encyklopedie hradišť na Moravě a ve Slezsku* [Encyclopaedia of Hillforts in Moravia and Silesia], Praha.
- ČIŽMÁŘ, M. 2014: Mohylníky ve Ždánickém lese [Barrow fields in the Ždánice forest], *Pravěk, Supplementum* 27, Brno.
- ČIŽMÁŘ, M. – ČIŽMÁŘOVÁ, J. 2014: Pozdně halštatský nálezy z Pavlovic (okr. Vyškov) a několik dalších halštatských depotů z Moravy [Late Hallstatt find from Pavlovice (Vyškov District) and several other Hallstatt hoards from Moravia], in: Čižmářová, J. – Venclová, N. – Březinová, G. (eds.): *Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií*, Brno, 35–56.
- ČIŽMÁŘ, M. – GEISLEROVÁ, K. (eds.) 2006: *Výzkumy – Ausgrabungen 1999–2004*, Brno.
- ČIŽMÁŘ, M. – GESLEROVÁ, K. – UNGER, J. (eds.) 2000: *Výzkumy – Ausgrabungen 1993–1998*, Brno.
- ČIŽMÁŘ, Z. 1995: Das hallstattzeitliche Gehöft in Kuřim, *Pravěk NŘ* 5, Brno, 217–254.
- ČIŽMÁŘOVÁ, J. – HOLUBOVÁ, Z. 2011: Pod nadvládou železa [Under the dominion of iron], in: Procházka, R. (ed.): *Dějiny Brna 1. Od pravěku k ranému středověku*, Brno, 319–399.
- DALTON, G. 1971: *Primitive, Archaic and Modern economies. Essays of Karl Polanyi*, Boston.
- DEHN, R. – EGG, M. – LEHNERT, R. 2005: Das hallstattzeitliche Fürstengrab im Hügel 3 vom Kappel am Rhein in Baden, *Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Monographien* 63, Mainz.
- DOHNAL, V. 1977: Kultura lužických popelnicových polí na východní Moravě [Lusatian Urnfield Culture in Eastern Moravia], *Fontes Archaeologiae Moraviae* 10, Brno.
- DRDA, P. – CHYTRÁČEK, M. 2005: Frühe Zentralorte in Böhmen, in: Biel, J. – Krause, D. (Hrsg.): *Frühkeltische Fürstensitze. Älteste Städte und Herrschaftszentren nördlich der Alpen?*, *Internationaler Workshop zur keltischen Archäologie in Eberdingen-Hochdorf 12.–13. 9. 2003*, *Archäologische Informationen aus Baden-Württemberg* 51, Esslingen, 57–62.
- DVOŘÁK, F. 1936–38: *Nálezy bylanského typu na Kolínsku II. [Finds of the Bylany type in the Kolín District II.]*, PA XLI, Praha, 59–86.
- EGG, M. 1996a: Das hallstattzeitliche Fürstengrab von Strettweg bei Judenburg in der Obersteiermark, *Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Monographien* 37, Mainz.
- EGG, M. 1996b: Einige Bemerkungen zum hallstattzeitlichen Wagengrab von Somlóvásárhely, Kom. Veszprém in Ungarn, *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* 43, Mainz, 327–353.
- EGG, M. 1996c: Zu den Fürstengräbern im Osthallstattkreis, in: Jerem, E. – Lippert, A. (Hrsg.): *Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums, Sopron 10.–14. Mai 1994*, *Archaeolingua* 7, Budapest, 53–86.
- EGG, M. 2013: Zur figuralen Kunst von Kleinklein, in: Egg, M. – Kramer, D., *Die hallstattzeitlichen Fürstengräber von Kleinklein in der Steiermark: der Kröllkogel*, *Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums* 110, Mainz, 447–472.
- EGG, M. – KRAMER, D. 2005: *Krieger – Feste – Totenopfer. Der letzte Hallstattfürst von Kleinklein in der Steiermark*, *Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Mosaiksteine* 1, Mainz.
- EGG, M. – KRAMER, D. 2013: *Die hallstattzeitlichen Fürstengräber von Kleinklein in der Steiermark: der*

- Kröllkogel, Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 110, Mainz.
- ELIADE, M. 1993: Mýtus o věčném návratu [The Myth of Eternal Return], Praha.
- FERNÁNDEZ-GÖTZ, M. – KRAUSSE, D. 2013: Rethinking Early Iron Age urbanisation in Central Europe. The Heuneburg site and its archaeological environment, *Antiquity* 87 (336), Cambridge, 473–487.
- FERNÁNDEZ-GÖTZ, M. – RALSTON, M. 2017: The Complexity and Fragility of Early Iron Age Urbanism in West-Central Temperate Europe, *Journal of World Prehistory* 30, New York, 259–279.
- FILIP, J. 1963: Keltská civilizace a její dědictví [Celtic Civilization and its Heritage], Praha.
- FRIDRICHOVÁ, M. – KOUTECKÝ, D. – SLABINA, M. 1999: Die Gräberfelder der Bylaner Kultur in Praha, III. Teil, PA XC, Praha, 319–397.
- FROLÍKOVÁ, D. 2015: Dva hroby „knížat“ z doby halštatské v Praze-Letňanech [Two graves of “princes” from the Hallstatt period in Prague-Letňany], *Akademický bulletin AV ČR* 6, Praha, 18–20.
- GERDSEN, H. 1986: Studien zu den Schwertgräbern der älteren Hallstattzeit, Mainz.
- GOLEC, M. 2003: Těšetice-Kyjovice 6. Horákovská kultura v těšetickém mikroregionu [Těšetice-Kyjovice 6. Horákov Culture in the Těšetice microregion], Brno.
- GOLEC, M. 2003–2004: Rožně, řecko-etruské vlivy ve střední Evropě [Spits, Greek-Etruscan influences in Central Europe], *Studia Archaeologica Brunensia*, M 8–9, Brno, 101–110.
- GOLEC, M. 2005: Horákovská kultura [Horákov culture]. Unpublished dissertation deposited in the Institute of archeology and museology of the Faculty of Arts, Masaryk University of Brno.
- GOLEC, M. 2017: The Phenomenon of Býčí skála Cave. Landscape, Cave and Mankind, *Archaeologica Olomuncensia I*, Olomouc.
- GOLEC, M. – ČERMÁKOVÁ, E. – FOJTÍK, P. 2016: Vekerzugský kmenový svaz na Moravě? [Vekerzug tribal congress in Moravia?], *Pravěk NŘ* 24, Brno, 175–200.
- GOLEC, M. – FOJTÍK, P. in press: Centrum platěnické skupiny východohalštatské kultury na Moravě [Center of Platěnice Group of East Hallstatt Culture in Moravia], *Pravěk - Supplementum*, Brno.
- GOLEC, M. – FOJTÍK, P. – ŠMÍD, M. in press: The hoards of Čechůvky and Kralice na Hané from the centre of Prostějov's Platěnice-culture crossroad, AR, Praha.
- HANSEN, L. 2010: Hochdorf VIII. Die Goldfunde und Trachtbeigaben des späthallstattzeitlichen Fürstengrabes von Eberdingen-Hochdorf (Kr. Ludwigsburg), *Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg* 118, Stuttgart.
- HLAVA, M. 2002: Nové halštatské nálezy z Hradiska u Křenovic (okr. Přerov) [New Hallstatt finds from Hradisko near Křenovice (Přerov District)], *Pravěk NŘ* 12, Brno, 121–132.
- CHLEBORÁD, M. 1939: Nové mohyly na Moravě [New mounds in Moravia], PA XXXXI, Praha, 1–14.
- CHYTRÁČEK, M. 2012: Böhmen im überregionalen Verkehrsnetz der Hallstatt- und Frühlatènezeit. Die Entstehung einer neuen Kunstform und die Herausbildung zentraler Befestigungen während HaD3 und LTA, in: Pare, Ch. (Hrsg.): *Kunst und Kommunikation. Zentralisierungsprozesse in Gesellschaften des europäischen Barbarikums im 1. Jahrtausend v. Chr.*, Teilkolloquium im Rahmen des Schwerpunktprogrammes 1171 der Deutschen Forschungsgemeinschaft „Frühe Zentralisierungs- und Urbanisierungsprozesse. Zur Genese und Entwicklung frühkeltischer Fürstentümer und ihres territorialen Umlandes“, Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Tagungen 15, Mainz, 191–220.
- CHYTRÁČEK, M. et al. (Chytráček, M. – Danielisová, A. – Trefný, M. – Slabina, M.) 2010: Zentralisierungsprozesse und Siedlungsdynamik in Böhmen (8.–4. Jh. v. Chr.), in: Krause, D. – Beilharz, D. (eds.): „Fürstentümer“ und Zentralorte der frühen Kelten. Abschlusskolloquium des DFG-Schwerpunktprogramms 1171 in Stuttgart, 12.–15. Oktober 2009, *Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg* 120, Stuttgart, 155–173.
- CHYTRÁČEK, M. et al. (Chytráček, M. – Pokorný, P. – Danielisová, A. – Kyncl, T.) 2012a: Die Quellbecken des eisenzeitlichen Befestigungsareals auf dem Berg Vladař in Westböhmen, *Germania* 90, Frankfurt am Main, 27–66.
- CHYTRÁČEK, M. et al. (Chytráček, M. – Danielisová, A. – Pokorný, P. – Kočár, P. – Kyselý, R. – Kyncl, T. – Sádlo, J. – Šmejda, L. – Zavřel, J.) 2012b: Vzestupy a pády regionálního mocenského centra. Přehled současného stavu poznání pravěkého opevněného areálu na Vladaři v západních Čechách [Rises and falls of a regional power center an overview of the current state of knowledge of the prehistoric fortified area at Vladař in Western Bohemia], PA CIII, Praha, 273–338.
- CHYTRÁČEK, M. et al. (Chytráček, M. – Chvojka, O. – Metlička, M. – Michálek, J. – Golec, M.) 2017a: Bernstein der älteren Eisenzeit und die Frage nach dem Verlauf der Bernsteinstraßen in Mitteleuropa, *Fines Transire* 26, Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen/Oberösterreich, 26. Treffen, 22. bis 25. Juni 2016 in Plzeň, Rahden/Westf., 247–260.
- CHYTRÁČEK, M. et al. (Chytráček, M. – Golec, M. – Chvojka, O. – Metlička, M. – Michálek, J. – Novotná, M. – Frolíková, D.) 2017b: Jantar starší doby železné a průběh jantarové stezky ve střední Evropě [Amber of the earlier Iron Age and the course of the Amber Road in Central Europe], PA CVIII, Praha, 121–256.
- CHYTRÁČEK, M. et al. (Chytráček, M. – Golec, M. – Klontza-Jaklová, V. – Popelka, M. – Fojtík, P. – Petřík, J. – Langová, J.) in press: Zur Wirkung der Situlenkunst auf die Kunst der Fürstenschicht des 7.–5. Jahrhunderts v. Chr. in Mitteleuropa, *Beiträge zur Vorgeschichte Nordostbayerns*, Nürnberg.
- JARUŠKOVÁ, Z. – ŠTROF, A. (eds.) a kol. 2014: *Pravěk Boskovicka* [Prehistory of the Boskovice District], Boskovice.
- KAS, S. – SCHUßMANN, M. 1998: Einige Überlegungen zu den hallstattzeitlichen Herrenhöfen, in: Berthold, B. – Kahler, E. – Kas, S. – Neubauer, D. – Schmidt, S. – Schußmann, M. (Hrsg.), *Zeitenblicke. Ehrengabe für Walter Janssen*, Rahden/Westf., 93–123.
- KAUS, M. 1984: Das Gräberfeld der jüngeren Urnenfelderzeit von Stillfried an der March. Ergebnisse der Ausgrabungen 1975–1977, *Forschungen in Stillfried* 6, Wien.
- KERN, A. et al. (Kern, A. – Cordie, R. – Guichard, V. – David, W.) 2009: Situlen. Bildwelten zwischen Etrusken und Kelten auf antikem Weingeschirr, *Schriften des keltischen römischen Museums Manching* 2, Manching.
- KOEHL, R. B. 2016: *Aegean Bronze Age Rhyta*, Philadelphia.
- KOCH, J. K. 2006: Hochdorf VI. Der Wagen und das Pferdegeschirr aus dem späthallstattzeitlichen Fürstengrab von

- Eberdingen-Hochdorf (Kr. Ludwigsburg), Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg 89, Stuttgart.
- KOLÁŘ, F. 2002: Životní styl halštatské a časně laténské aristokracie – možnosti interpretace [Lifestyle of Hallstatt and early La Tène period aristocracy – possibilities of interpretation], in: Kazdová, E. – Podborský, V. (eds.): Studium sociálních a duchovních struktur pravěku, Brno, 285–329.
- KONEČNÁ, M. 2005: Platěnické pohřebiště „na Šťastných“ u Seloutek [Platěnice burial grounds “na Šťastných” near Seloutky]. Unpublished bachelor thesis deposited in the Institute of archeology and museology of the Faculty of Arts, Masaryk University of Brno.
- KOS, P. 2004: Pohřby žen z doby halštatské v Modřicích u Brna [Burials of women from the Hallstatt period in Modřice near Brno], in: Šafr, P. (ed.): Popelnicová pole a doba halštatská. Příspěvky z VIII. konference, České Budějovice 22.–24. 9. 2004, Archeologické výzkumy v jižních Čechách, Supplementum 1, České Budějovice, 271–292.
- KOS, P. 2011: Halštatské hroby z Hrušován u Brna [Hallstatt graves from Hrušovany u Brna], in: Korený, R. (ed.): Doba popelnicových polí a doba halštatská. Příspěvky z XI. konference, Příbram 7.–10. září 2010, Příbram, 173–183.
- KOS, P. 2016: Pohřebiště ze Slavkova a jeho přínos k poznání vývoje halštatské kultury ve středním Politaví (k možnosti zpřesnění datace hrobů ždánické skupiny horákovské kultury) [Burial grounds from Slavkov and its contribution to knowledge of the development of Hallstatt culture in the Central Litava Basin (on the possibility to specify the dating of the graves of the Ždánice group of the Horákov culture)], Zborník Slovenského národného múzea CX, Archeológia 26, Bratislava, 73–102.
- KOS, P. – PŘICHYSTAL, M. 2013: Doba halštatská [Hallstatt period], in: Geislerová, K. – Parma, D. (eds.): Výzkumy – Ausgrabungen 2005–2010, Brno, 74–94.
- KOUTECKÝ, D. 1978: Pohřby s vozy a pohřby s postroji: otázka dalšího členění vedoucí vrstvy [Burials with wagons and burials with harnesses: The question of further division of the leading class], in: Pleiner, R. – Rybová, A. (eds.): Pravěké dějiny Čech, Praha, 476–481.
- KOUTECKÝ, D. 2008: Bylanská kultura [Bylany Culture], in: Venclová, N. (ed.): Archeologie pravěkých Čech 6. Doba halštatská, Praha, 46–66.
- KOUTECKÝ, D. 2013: Východostřeodočeská skupina kultury bylanské I [East-Central-Bohemian group of the Bylany culture], Archeologie ve středních Čechách 17, Praha, 575–652.
- KOUTECKÝ, D. 2014: Východostřeodočeská skupina kultury bylanské II [East-Central-Bohemian group of the Bylany culture II], Archeologie ve středních Čechách 18, Praha, 177–250.
- KOZÁKOVÁ, R. et al. (Kozáková, R. – Kyselý, R. – Trefný, M. – Drábková, K. – Kočár, P. – Frolíková, D. – Kočárová, R. – Moravcová, K.) 2017: Food offerings, flowers, a bronze bucket and a waggon. A multidisciplinary approach regarding the Hallstatt princely grave from Prague-Letňany, Czech Republic, Archaeological and Anthropological Sciences [online], 1–13.
- KOZUBOVÁ, A. 2018: Kopfschmuck der Vekerzug-Kultur am Beispiel der Gräberfeldern in Chotín, *Musaica archaeologica* 3/1, Bratislava, 13–63.
- KRAUSSE, D. – BEILHARZ, D. (Hrsg.) 2010: „Fürstensitze“ und Zentralorte der frühen Kelten. Abschlusskolloquium des DFG-Schwerpunktprogramms 1171 in Stuttgart, 12.–15. Oktober 2009, Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg 120, Stuttgart.
- KROMER, K. 1959: Das Gräberfeld von Hallstatt, Firenze.
- MACHÁČEK, J. 2005: Raně středověké Pohansko u Břeclavi: *munitio, palatium*, nebo *emporium* moravských panovníků? [Early medieval Pohansko near Břeclav: *munitio, palatium*, or *emporium* of Moravian rulers?], AR LVII, Praha, 100–138.
- MICHÁLEK, J. – CHYTRÁČEK, M. 2008: Halštatská mohylová kultura [Hallstatt mound culture], in: Venclová, N. (ed.): Archeologie pravěkých Čech 6. Doba halštatská, Praha, 66–97.
- MÍROVÁ, Z. 2017: Koně v době halštatské na Moravě [Horses in the Hallstatt period in Moravia]. Unpublished bachelor thesis deposited in the section of archeology of the Department of History of Faculty of Arts of the Palacky University in Olomouc.
- METZNER-NEBELSICK, C. 2002: Der „thrako-kimmerische“ Formenkreis aus der Sicht der Urnenfelder- und Hallstattzeit im südöstlichen Pannonien, *Vorgeschichtliche Forschungen* 23, Rahden/Westf.
- MURPHY, R. 2008: Úvod do kulturní a sociální antropologie [Introduction to Cultural and Social Anthropology], Praha.
- NEKVASIL, J. 1959: Nálezová zpráva – Žárový hrob z Brna-Holásek [Find Report – Cremation grave from Brno-Holásky]. Archive of the IA CAS Brno.
- NEKVASIL, J. 1960: Žárový hrob horákovské kultury v Holáskách [Cremation grave of the Horákov culture in Holásky], PV 1959, Brno, 163.
- NEKVASIL, J. 1963: Mohyly s více pohřby v horákovské kultuře [Mounds with more burials in Horákov culture], in: Poulik, J. (ed.): Sborník Františku Vildomcovi k pětadesátinám, Brno, 52–55.
- NEKVASIL, J. 1966: Horákovská kultura [Horákov culture], Zprávy ČSSA VII/1, Praha – Nitra – Brno.
- NEKVASIL, J. 1993: Před branami historie [Before the gates of history], in: Podborský, V. a kol.: Pravěké dějiny Moravy, Brno, 333–372.
- NEKVASIL, J. – PODBORSKÝ, V. 1991: Die Bronzegefäße in Mähren, PBF II/13, Stuttgart.
- NOVÁK, M. 2017: Moravský „Molpír“? Halštatské nálezy z opevněného výšinného sídliště Provodov-Ludkovice „Rysov“ (okr. Zlín) [Moravian “Molpír”? Hallstatt finds from the fortified elevated settlement Provodov-Ludkovice “Rysov” (Zlín District)], *Pravěk* NŘ 25, Brno, 185–228.
- OLIVA, M. 2010: Pravěké hornictví v Krumlovském lese [Prehistoric mining in Krumlov Forest], ANTHROPOS, Studies in Anthropology, Palaeoethnology, Palaeontology and Quaternary Geology 32, Brno.
- PARE, CH. 1991: Swords, Wagon-graves, and the Beginning of the Early Iron Age in Central Europe, *Kleine Schriften aus dem Vorgeschichtlichen Seminar der Philipps-Universität Marburg* 37, Marburg.
- PARE, CH. F. E. 1992: Wagons and wagon-graves of the Early Iron Age in Central Europe, Oxford University Committee for Archaeology, Monograph 35, Oxford.
- PARZINGER, H. – NEKVASIL, J. – BARTH, F. E. 1995: Die Býčí skála-Höhle. Ein hallstattzeitlicher Höhlenopferplatz in Mähren, *Römisch-Germanische Forschungen* 54, Mainz am Rhein.
- PATAY, P. 1990: Die Bronzegefäße in Ungarn, PBF II/10, Stuttgart.

- PODBORSKÝ, V. 1963: K problematice moravského halštatu – II. (Halštatská malovaná keramika) [On the issue of Moravian Hallstatt – II. (Hallstatt painted ceramics)], SPFFBU, E 8, Brno, 15–47.
- PODBORSKÝ, V. 1965: Die Hallstattsiedlung in Těšetice, *Fontes Archaeologici Pragenses* 9, Pragae.
- PODBORSKÝ, V. 1970: Jihomoravská halštatská sídliště – I. [South Moravian Hallstatt Settlement – I.], SPFFBU, E 15, Brno, 7–102.
- PODBORSKÝ, V. 1972: Jihomoravská halštatská sídliště – II. [South Moravian Hallstatt Settlement – II.], SPFFBU, E 17, Brno, 5–54.
- PODBORSKÝ, V. 1974: Die Stellung der südmährischen Horákov-Kultur im Rahmen des danubischen Hallstatt, in: Chropovský, B. (Hrsg.): Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa, 25.–29. September 1970, Smolenice, Bratislava, 371–426.
- PODBORSKÝ, V. 1980a: Dvě nová halštatská pohřebiště na jižní Moravě [Two new Hallstatt burial grounds in South Moravia], SPFFBU, E 25, Brno, 75–124.
- PODBORSKÝ, V. 1980b: Kulturní a sociální proměny jižní Moravy v době halštatské [Cultural and social transformations of South Moravia in the Hallstatt period], in: Gediga, B. – Leciejewicz, L. – Wojciechowski, W. (eds.): Rola oddziaływań kręgu halsztackiego w rozwoju społeczeństw epoki żelaza w Polsce zachodniej na tle środkowoeuropejskim, Wrocław, 47–57.
- PODBORSKÝ, V. 1993: Společnost doby halštatské [The society of the Hallstatt period], in: Podborský, V. a kol.: Praveké dějiny Moravy, Brno, 372–379.
- PODBORSKÝ, V. 2002: Výpověď bohatých hrobů horákovské kultury [Testimony of the wealthy graves of the Horákov culture], in: Čech, P. – Smrž, Z. (eds.): Sborník Drahoříru Kouteckému, Příspěvky k pravěku a rané době dějinné severozápadních Čech 9, Most, 167–176.
- PODBORSKÝ, V. 2006: Náboženství pravěkých Evropanů [Religions of Prehistoric Europeans], Brno.
- POLANYI, K. 1975: Traders and Trade, in: *Ancient Civilisation and Trade*, Albuquerque, 133–154.
- POULÍK, J. 1939–46: Halštatský hrob ve Velaticích u Brna [Hallstatt grave in Velatice near Brno], PA XLII, Praha, 162–165.
- POULÍK, J. 1956: Z hlubin věků [From the Depths of Time], Praha.
- PRÜSSING, G. 1991: Die Bronzegefäße in Österreich, PBF II/5, Stuttgart.
- PŘICHYSTAL, M. – KOS, P. 2006: Doba halštatská [Hallstatt period], in: Čížmář, M. – Geislerová, K. (eds.): Výzkumy – Ausgrabungen 1999–2004, Brno, 49–54.
- ŘÍHOVSKÝ, J. 1956: Mohyla horákovské kultury v Morašicích na Moravě [Mound of Horákov culture in Morašice in Moravia], AR VIII, Praha, 13–18.
- ŘÍHOVSKÝ, J. 1979: Die Nadeln in Mähren und im Ostalpengebiet, PBF XIII/5, München.
- SALAŠ, M. 1993: Kultura středodunajských popelnicových polí [Culture of the Central Danube Urnfield], in: Podborský, V. a kol.: Praveké dějiny Moravy, Brno, 286–301.
- SCHÖNFELDER, M. 2002: Das spätkeltische Wagengrab von Boé, *Studien zu Wagen und Wagengräbern der jüngeren Latènezeit, Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Monographien* 54, Mainz.
- SCHUMANN, R. 2015: Status und Prestige in der Hallstattkultur. Aspekte sozialer Distinktion in ältereisenzeitlichen Regionalgruppen zwischen Altmühl und Save, *Münchener archäologische Forschungen* 3, Rahden/Westf.
- SCHULMANN, M. 2012: Die armen Vettern im Osten. Bayern und Franken, in: *Die Welt der Kelten. Zentren der Macht – Kostbarkeiten der Kunst*. Stuttgart.
- SIEGFRIED-WEISS, A. 1991: Hallstattzeitliche Bronzegefäße in Böhmen, in: Kytlicová, O. (ed.): *Bronzegefäße in Böhmen*, PBF II/12, Stuttgart.
- SIEVERS, S. 1982: Die mitteleuropäischen Hallstattdolche, PBF VI/6, München.
- SIEVERS, S. – SCHÖNFELDER, M. (Hrsg.) 2012: Die Frage der Protourbanisation in der Eisenzeit. Akten des 34. internationalen Kolloquiums der AFEAF vom 13.–16. Mai 2010 in Aschaffenburg, *Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte* 16, Bonn.
- SKUTIL, J. 1937: Halštatské nálezy horákovské „Hlásnice“ [Hallstatt finds of Horákov “Hlásnica”], *Šlapanský zpravodaj* IV, Šlapanice, 3–5.
- SMEJTEK, L. – ŠVÉDOVÁ, J. 2016: Bronzový koník z Mladé Boleslavi [A smallbronze horse from Mladá Boleslav], *Archeologie ve středních Čechách* 20, Praha, 239–260.
- SMRŽ, Z. 1975: Enkláva lužického osídlení v oblasti Boskovické brázdy [Enclave of Lužice settlement in the area of the Boskovice Furrow], *Studie AÚ ČSAV* III/3, Praha.
- STEGMANN-RAJTÁR, S. 1986: Neuerkenntnisse zum Grab 169 von Brno-Obřany (Mähren), in: Török, L. (ed.): *Hallstatt Kolloquium Veszprém 1984*, Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, Beiheft 3, Budapest, 211–219.
- STEGMANN-RAJTÁR, S. 1992a: Grabfunde der Älteren Hallstattzeit aus Südmähren, Košice.
- STEGMANN-RAJTÁR, S. 1992b: Spätbronze- und früheisenzeitliche Fundgruppen des mittleren Donaugebietes, *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 73, Frankfurt am Main, 29–179.
- STUČHLÍK, S. 2000: Křižanovice, Vyškov District, in: Podborský, V. (ed.): *Praveká sociokulturní architektura na Moravě*, Brno, 65–72.
- ŠEDO, O. 1991: Záchraně akce a průzkumy v severní části okresu Vyškov [Emergency action and researches in the northern part of the Vyškov District], PV 1988, Brno, 75–76.
- ŠIMEK, M. 2004: Grupa Martijanec-Kaptol, in: Balen-Letunić, D. (ed.): *Ratnici na Razmeđu istoka i zapada*, Zagreb, 79–129.
- ŠOLLE, M. 1955: Jižní Morava v době halštatské [South Moravia in the Hallstatt period], PA XLVI, Praha, 101–133.
- ŠTROF, A. 1990: Vznik a vývoj lužické kultury v prostoru severozápadní Moravy I–II [Emergence and development of the Lužice culture in the space of Northwest Moravia I–II]. Unpublished candidate dissertation deposited in the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences in Brno.
- ŠTROF, A. 1995: Das hallstattzeitliche Gräberfeld in Vojkovic (Bez. Brno-venkov), *Pravěk NŘ* 5, Brno, 203–208.
- ŠTROF, A. 2000: Mladší doba bronzová a doba halštatská [Later Bronze period and Hallstatt period], in: Čížmář, M. – Geislerová, K. – Unger, J. (eds.): *Výzkumy – Ausgrabungen 1993–1998*, Brno, 37–44.
- TERŽAN, B. 1976: Certoška fibula [Fibula, type Certosa], *Arheološki vestnik* 27, 317–443.
- TORBRÜGGE, W. 1979: Die Hallstattzeit in der Oberpfalz. I. Auswertung und Gesamtkatalog, *Materialhefte zur bayerischen Vorgeschichte* 39, Kallmünz/Opf.
- TORBRÜGGE, W. 1992: Die frühe Hallstattzeit (Ha C) in chronologischen Ansichten und notwendige Randbemerkungen

- kungen. Teil II: Der sogenannte „östliche Hallstattkreis“, Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 39, Mainz, 425–614.
- TRACHSEL, M. 2004: Untersuchungen zur relativen und absoluten Chronologie der Hallstattzeit 1, 2, Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 104, Bonn.
- TREFNÝ, M. 2002: Bronzefunde aus der Býčí skála-Höhle und ihre Beziehungen zum Südostalpenraum und Italien, in: Lang, A. – Salač, V. (eds.): Fernkontakte in der Eisenzeit, Konferenz Liblice 2000, Praha, 360–378.
- TREFNÝ, M. 2017: Hallstatt elite burials in Bohemia from the perspective of interregional contacts, in: Schumann, R. – van der Vaart-Verschoof, S. (eds.): Connecting Elites and Regions, Leiden, 109–126.
- VITULA, P. 1999: Brno (okr. Brno-město). Ul. Příkop – Business centrum [Brno (Brno-City District). Příkop Street – Business center], PV 1995–1996, 339–340.
- WANKEL, J. 1885: Královský kopec u Těšetic [Royal Hill at Těšetic], ČVMSO 2, Olomouc, 93–94.
- WANKEL, J. 1889: Náklo a Příkazy na Moravě [Náklo and Příkazy in Moravia], ČVMSO 6, Olomouc, 49–58, 97–105.
- WANKEL, J. 1891: Kopeček Šaratický u Brna [Šaratice Hill near Brno], ČVMSO 8, Olomouc, 1–3.
- ZACHERLE, S. 1958: Zpráva o celkovém stavu naleziště v Holáskách u Brna (poloha „U Tuřan“ – prostor velké pískovny) k 8. 4. 1958 [Report on the overall state of the find site in Holásky near Brno (position “U Tuřan” – space of a large sand quarry) on 8 April 1958]. Archive of the IA CAS Brno.
- ZEMAN, J. 2015: Village in the Foothills, in: Golec, M.: The Phenomenon of Býčí skála Cave. Landscape, Cave and Mankind, Archaeologica Olomucensia I, Olomouc, 80–83.

Bibliographic abbreviations | Bibliografické zkratky:

AR – Archeologické rozhledy, Praha
 ČVMSO – Časopis Vlasteneckého musejního spolku, Olomouc
 PA – Památky archeologické, Praha
 PBF – Prähistorische Bronzefunde, München, Stuttgart
 Pravěk NŘ – Pravěk Nová řada, Brno
 PV – Přehled výzkumů, Brno
 SPFFBU – Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, Brno
 Studie AÚ ČSAV – Studie Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně, Brno

Used abbreviations | Použité zkratky:

assigned No./přír. č. – assigned number/přírůstkové číslo
 h./v. – height/výška
 IA CAS Brno/AÚ AV ČR Brno – Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences /Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno, v. v. i.
 inv. No./inv. č. – inventory number/inventární číslo
 l./d. – length/délka
 MM Brno/MZM Brno – Moravian Museum Brno/Moravské zemské muzeum v Brně
 w./š. – width/šířka

